

ΝΕΟΙ ΕΚΤΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ & ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Από τα εξειδικευμένα ατομικά σχέδια δράσης στις ολοκληρωμένες κοινωνικές παρεμβάσεις

Επιμέλεια
ΝΙΚΟΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Συγγραφική ομάδα
ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΟΥΚΟΥΒΑΛΑΣ
ΝΙΚΟΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑ
2020

ΙΝΕ
Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

ΝΕΟΙ ΕΚΤΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ & ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Από τα εξειδικευμένα ατομικά σχέδια δράσης στις ολοκληρωμένες κοινωνικές παρεμβάσεις

Επιμέλεια:

Νίκος Φωτόπουλος

Συγγραφική ομάδα:

Κώστας Μπουκουβάλας

Νίκος Φωτόπουλος

Γιώργος Χριστόπουλος

ΑΘΗΝΑ 2020

ΝΕΟΙ ΕΚΤΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ & ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΝΕΟΙ ΕΚΤΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ & ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Copyright © ΙΝΕ ΓΣΕΕ
ISBN: 978-618-5483-04-3

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο
είναι των συγγραφέων και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη
τις θέσεις της ΓΣΕΕ.

Ιουλιανού 24, Αθήνα 10434
Τηλ. 210 8202247, 210 8202249
www.inegsee.gr
Γλωσσική επιμέλεια – Διορθώσεις: Γιώτα Χρόνη

Απαγορεύεται η με οποιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή
μετάφραση όλου ή μέρους του κειμένου χωρίς την άδεια του εκδότη.
Επίσης, η αναδημοσίευση (όλου ή μέρους του) χωρίς αναφορά της πηγής.

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 7

ΜΕΡΟΣ Ι - ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ & ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ: ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ 15

1. Η «κοινωνική ακτινογραφία» του φαινομένου των NEETs 15

1.1. Εισαγωγή 15

1.2. NEETs: Η κοινωνική ευπάθεια και η απειλή του κοινωνικού αποκλεισμού 16

1.2.1. Μια σύντομη «ιστορία» του όρου και οι διαφορετικές προσεγγίσεις 20

1.2.2. Ορισμοί και ηλικιακές ομάδες 20

1.2.3. NEETs από ανάγκη vs NEETs από επιλογή – Η ιαπωνική περίπτωση 28

2. Η οικονομική κρίση και το φαινόμενο των NEETs σε Ευρώπη και Ελλάδα 31

2.1. Κρίση και NEETs στην ΕΕ 31

2.2. Οι νέοι στην Ελλάδα της κρίσης 38

3. Το προφίλ των Ελλήνων NEETs 44

3.1. Μια σύντομη ακτινογραφία του Ευρωπαίου NEET 44

3.2. Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων NEETs 46

3.2.1. Ποσοστά NEETs κατά ηλικιακή ομάδα και φύλο 46

3.2.2. Κάποια γενικά στοιχεία για το φαινόμενο της γεωγραφικής ανισότητας ... 52
3.2.3. Η γεωγραφική ανισότητα και η κατανομή των NEETs στην Ελλάδα ... 60
3.2.4. Επίπεδο μόρφωσης των NEETs ... 66
3.2.5. Έλληνες NEETs, εκπαιδευτική διαρροή και σχολική αποτυχία ... 69
3.2.6. Τα κοινωνικά-οικονομικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων NEETs ... 92

4. Περιφέρεια Θεσσαλίας: Οικονομικό-επιχειρηματικό προφίλ ... 97
4.1. Γενικά ... 97
4.1.1. Όψεις από το αναπτυξιακό προφίλ της περιφέρειας Θεσσαλίας ... 97
4.1.2. Αγορά εργασίας και κοινωνική περιθωριοποίηση στη Θεσσαλία ... 99
4.2. Η περιφέρεια Θεσσαλίας σε σύγκριση με τις περιφέρειες της ΕΕ ... 100
4.3. Η περιφέρεια Θεσσαλίας σε σχέση με τις περιφέρειες της Ελλάδας ... 105
4.4. Συμπεράσματα ... 107

ΜΕΡΟΣ ΙΙ - ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ ... 109

1. Εισαγωγικές μεθοδολογικές διευκρινίσεις και επισημάνσεις ... 109

2. Παρουσίαση και ανάλυση ευρημάτων ... 117

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ... 193

1. Βασικά συμπεράσματα και ένα πλαίσιο πολιτικών παρέμβασης σε περιφερειακή κλίμακα ... 193

2. Από τις ατομικές στρατηγικές στις δομημένες συλλογικές παρεμβάσεις ... 193

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ... 203

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ... 205

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ ... 209

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ... 211

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι ... 213

Εισαγωγή

Η ελληνική κοινωνία για περισσότερο από δέκα χρόνια έχει περιέλθει σε μια πρωτόγνωρη οικονομική, δημοσιονομική και κοινωνική κρίση, την οποία επιχειρεί να υπερβεί με τεράστιες θυσίες. Αναμφίβολα οι συνέπειες αυτής της αρνητικής συγκυρίας καθώς και οι ετερόκλητες προσπάθειες για την υπέρβασή της έχουν επηρεάσει ευθέως βασικούς τομείς της κοινωνικής και οικονομικής ζωής του τόπου, με αποτέλεσμα την εδραίωση μιας δύσθυμης πραγματικότητας, η οποία προφανώς και θα πρέπει να αλλάξει. Παράλληλα είναι αναγκαίο να διαμορφωθούν οι όροι ενός σθεναρού εγχειρήματος που θα ωθήσει τα πράγματα πέρα από την κρίση, την οικονομική καχεξία, τον εκπαιδευτικό και κοινωνικό αποκλεισμό, την κοινωνική οπισθοδρόμηση και την απαξίωση σημαντικών δημιουργικών δυνάμεων. Κι αυτό γιατί σε μια εποχή ραγδαίων και ασύμμετρων μεταβολών και μετασχηματισμών θεσμικά πεδία όπως η εκπαίδευση, η κατάρτιση, η διά βίου μάθηση δύνανται να συμβάλουν αποφασιστικά στη δρομολόγηση σημαντικών εξελίξεων προς την αναμόρφωση του τοπίου της απασχόλησης και γενικότερα του μέλλοντος του τόπου. Αναμφίβολα το εγχείρημα αυτό –εκτός από την αναγκαία ισχυρή πολιτική βούληση– προϋποθέτει την αξιοποίηση της υπάρχουσας τεχνοκρατικής επάρκειας, τη δημιουργική επεξεργασία των «καλών πρακτικών», τη διαλεκτική υπέρβαση και σύνθεση των συστημικών αντιφάσεων, την ορθολογική αξιοποίηση των εθνικών και ευρωπαϊκών πόρων, τη διαφάνεια και την εγκυρότητα, καθώς και μια σειρά άλλων προαπαιτούμενων που να οδηγούν ευθέως στη διασφάλιση της ποιότητας και της αξιοπιστίας – με ό,τι αυτό μπορεί να συνεπάγεται.

Το πρόβλημα των νέων εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης (NEETs) –όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή επικράτεια– αυτό ακριβώς έρχεται να επιβεβαιώσει: τη δομική κρίση στην οποία εδώ και χρόνια έχουν περιέλθει οι δυτικές κοινωνίες, με συνέπεια την ανάδυση μιας ζοφερής παθογένειας που εδράζεται και ανατροφοδοτείται από τις οικονομικές, εκπαιδευτικές, κοινωνικές αλλά και πολιτισμικές ανισότητες. Ταυτόχρονα ενισχύεται απολύτως η πεποίθηση πως οι δέσμες πολιτικών που επιβλήθηκαν όχι μόνο δεν αντιμετώπισαν δραστικά και αποτελεσματικά τα υπάρχοντα προβλήματα, απεναντίας διαμόρφωσαν ακόμη πιο δυσμενείς όρους για τους κοινωνικά και οικονομικά αδύναμους, με συνέπεια την ενίσχυση όψεων και εκδοχών της ανεργίας, της φτωχοποίησης, της ανασφάλειας, της αποστέρησης βασικών κοινωνικών αγαθών.

Ειδικότερα, στην περίπτωση της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια επιβλήθηκε ένα σκληρό πρόγραμμα οικονομικής λιτότητας και βίαιης δημοσιονομικής προσαρμογής, το οποίο σε συνάρτηση με την ισχνή και άνευρη ανάπτυξη παράλληλων αναπτυξιακών πολιτικών, επέφερε σημαντική ύφεση στην ελληνική οικονομία, με συνέπεια τη δραματική πτώση του βιοτικού επίπεδου σημαντικού τμήματος της ελληνικής κοινωνίας. Η στρατηγική αυτή επιδείνωσε ήδη υπαρκτά προβλήματα, όπως η οικονομική και κοινωνική ανισότητα, η ανεργία, ο εκπαιδευτικός και κοινωνικός αποκλεισμός κ.ά., με συνέπεια τη διαμόρφωση ενός ασφυκτικού περιβάλλοντος που εκτός από τις παθογόνες του συ-

νέπειες σε ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο είχε σημαντικές επιπτώσεις στο μέλλον και στην προοπτική της νέας γενιάς. Για παράδειγμα, οδήγησε εκατοντάδες χιλιάδες υπερεκπαιδευμένους νέους στο εξωτερικό με τη γνωστή μορφή του “brain drain”, την ίδια στιγμή που υποβάθμισε τα προσόντα και πτυχία άλλων νέων, οι οποίοι συνέχισαν να δίνουν τον αγώνα τους στο εσωτερικό της χώρας αντιμετωπίζοντας την απαξίωση των σπουδών τους, την ανεργία και εν γένει τον επαγγελματικό και κοινωνικό τους αποκλεισμό. Παράλληλα, στις νέες αυτές συνθήκες, ενισχύθηκε η πύκνωση ενός κοινωνικού χώρου από σύγχρονους «παρίες», των οποίων βασικά χαρακτηριστικά ακόμη και σήμερα παραμένουν η ανεργία, οι χαμηλοί μισθοί, οι ελαστικές εργασιακές σχέσεις, οι δυσμενείς εργασιακές συνθήκες, η εργασιακή επισφάλεια και η περιπλάνηση από επίδομα σε επίδομα κ.ά. Ταυτόχρονα άλλες κοινωνικές κατηγορίες ήρθαν αντιμέτωπες ευθέως με συνθήκες υλικής αποστέρησης λόγω απώλειας της εργασίας τους ή αδυναμίας εύρεσης άλλης, στερούμενοι οικογενειακής ή κάποιου είδους κοινωνικής προστασίας, με συνέπεια η ανυπαρξία ενός δικτύου κοινωνικής αλληλεγγύης να γίνεται ολοένα και πιο εμφανής και ηχηρή.

Στην περίπτωση της χώρας μας είναι σαφές ότι –αν δεν ληφθούν δραστικά μέτρα με στρατηγικό στόχο την ανακοπή της πορείας αυτής προς το συνεχές της στασιμότητας και της απαξίωσης της νέας γενιάς– θα επιδεινώνονται διαρκώς φαινόμενα εσωστρέφειας, υπανάπτυξης και στασιμότητας, τα οποία, αν μη τι άλλο, θα ναρκοθετούν την κοινωνική προοπτική του τόπου. Για το λόγο αυτό, δεν είναι αναγκαίο να σταθούμε μόνο στο ζήτημα ανάλυσης και ερμηνείας ενός τέτοιου φαινομένου, αλλά να προχωρήσουμε ένα βήμα μπροστά, προς την ανάληψη και τη διαμόρφωση μιας συντονισμένης στρατηγικής, με σκοπό την αναστροφή του αρνητικού κλίματος και τη δρομολόγηση πολιτικών δίκαιης ανάπτυξης και ισχυρής κοινωνικής συνοχής.

Οι NEETs (Young People Not in Education and Training) αποτελούν ένα σχετικά σύγχρονο εννοιολογικό πεδίο όχι μόνο στη γλώσσα των ερευνητών και των εμπειρογνωμόνων αλλά και στις αναλύσεις και τις παρεμβάσεις εκείνων που σχεδιάζουν και εφαρμόζουν πολιτικές αντιμετώπισης της ανεργίας των νέων. Πρόκειται ουσιαστικά για εκείνη την κοινωνική κατηγορία των νέων που κατά κανόνα ανήκουν στην ηλικιακή ομάδα 16-29 ετών και εμφανίζονται εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης. Είναι σαφές πως η εμφάνιση και η ποσοτική διεύρυνση μιας τέτοιας κοινωνικής κατηγορίας μας καθιστούν ανήσυχους και απογοητευμένους, αφού μια κρίσιμη κατηγορία νέων ανθρώπων εγκλωβίζονται σε ένα άτυπο καθεστώς «ανενέργειας» και παροπλισμού σε μια ηλικία που θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν τα πιο τολμηρά και δυναμικά όνειρα της προσωπικής, εκπαιδευτικής και επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας.

Αναμφίβολα πρόκειται για μια γενιά νέων που εγκλωβίζεται στα αδιέξοδα που προκαλούν φαινόμενα όπως η ανεργία, οι ακραίες εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανισότητες, η έλλειψη σύνδεσης της εκπαίδευσης με την απασχόληση, η αδυναμία ορθής αντιστοίχισης προσόντων και δεξιοτήτων με την παραγωγή και τις θέσεις εργασίας, η απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, η αποδυνάμωση των εργασιακών δικαιωμάτων, η ανεπάρκεια δικτύων κοινωνικής προστασίας κ.ά. Ανεξάρτητα από τις αιτίες που ενδέχεται να προκαλούν την εμφάνιση και την ένταση ενός τέτοιου φαινομένου, οι

NEETs συνιστούν ένα ιδιαίτερα ανησυχητικό κοινωνικό σύμπτωμα, το οποίο απαιτείται να ιδωθεί όχι εφήμερα και αποσπασματικά αλλά μέσα στην ολότητα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής παθολογίας που περιβάλλει τόσο την ελληνική όσο την ευρωπαϊκή αλλά και τη διεθνή πραγματικότητα.

Οι NEETs δεν συνιστούν μια πληθυσμιακή ομάδα με ενιαία και οριοθετημένα κοινωνικά χαρακτηριστικά, αφού στους κόλπους τους συγκαταλέγονται όχι μόνο «παραδοσιακές» κατηγορίες εκπαιδευτικά και κοινωνικά αποκλεισμένων αλλά και ομάδες πληθυσμού οι οποίες προέρχονται από κοινωνικά στρώματα που δεν θα περίμενε κανείς. Αυτό ουσιαστικά υποδηλώνει ότι η εν λόγω απομάκρυνση από βασικές θεσμικές περιοχές, όπως η εκπαίδευση, η κατάρτιση και η απασχόληση, δεν πλήττει μονομερώς τους παραδοσιακά κοινωνικά αδύναμους αλλά και νέους οι οποίοι προέρχονται από μεσαία ή και ανώτερα κοινωνικά στρώματα – ακόμη και αν οι ίδιοι δεν έχουν συνειδητοποιήσει πως αποτελούν ουσιαστικά τμήμα αυτής της ιδιότυπης μορφής κοινωνικής ευπάθειας.

Στο σημείο αυτό όμως είναι κρίσιμο να τονιστεί πως δεν αναφερόμαστε σε ένα *διαταξικό* φαινόμενο γενικώς και αορίστως. Είναι σαφές πως οι προερχόμενοι από «μη προνομιούχα στρώματα» απειλούνται και πλήττονται ευθέως από τα δεινά μιας τέτοιας κατάστασης σε σχέση με άλλους περισσότερο προνομιούχους. Απλώς, η κρίση διεύρυνε και ουσιαστικά όξυνε το πρόβλημα της περιθωριοποίησης, διαμορφώνοντας ευνοϊκές συνθήκες για τη γενίκευση ενός ιδιαίτερα προβληματικού φαινομένου με πολλαπλές συνέπειες. Είναι επίσης σημαντικό να επισημανθεί πως σε αυτές τις κατηγορίες θα πρέπει να συμπεριληφθούν και εκείνες οι μειοψηφικές κατηγορίες νέων που παραμένουν συνειδητά έξω από τις θεσμικές περιοχές της εκπαίδευσης, της κατάρτισης και της απασχόλησης – είτε λόγω προσωπικής επιλογής, είτε λόγω άρνησης συμμετοχής στα εκπαιδευτικά, επαγγελματικά και εκπαιδευτικά δρώμενα, είτε ενδεχομένως λόγω της «πολυτέλειας» που τους παρέχει το οικογενειακό και κοινωνικό τους περιβάλλον στην απόφασή τους να υποστηρίξουν μια τέτοια επιλογή. Αντιλαμβανόμαστε ωστόσο πως οι μειοψηφικές αυτές ομάδες που κάνουν χρήση μιας «αριστοκρατικής αντίληψης» για τη ζωή αφορούν ένα στατιστικά ελάχιστο τμήμα του συνολικού πληθυσμού των νέων και ως εκ τούτου δεν απασχολούν τα ερευνητικά ενδιαφέροντα της εν λόγω μελέτης.[1]

Σύμφωνα και με τα κοινά αποδεκτά δεδομένα στο πεδίο της ευρωπαϊκής περιοχής, οι νέοι που είναι περισσότερο ευάλωτοι να συμπεριληφθούν στην ομάδα των NEETs είναι:[2]

1. Βλ. συνολικότερα σε σχέση με την προβληματική που αναπτύσσεται στην Εισαγωγή το Φωτόπουλος Ν., «Το πρόβλημα των NEETs και η ελληνική πραγματικότητα: Αναζητώντας λύσεις στη Ελλάδα του Μνημονίου», στο Παπαδάκης Ν. (επιμ.), *Βαρόμετρο απόντων: Οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*, Αθήνα, Σιδέρης, σελ. 241-260.

2. Βλ. Eurofound, *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2012, https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1254en.pdf, p. 55 (τελευταία ανάκτηση 5/5/2020).

- όσοι έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης (οι νέοι αυτοί έχουν τριπλάσιες πιθανότητες σε σχέση με άλλους)·
- όσοι προέρχονται από οικογένειες μεταναστών – παιδιά δεύτερης και τρίτης γενιάς μεταναστών (σε ποσοστό της τάξης του 70%)·
- όσοι πάσχουν από κάποια ασθένεια ή έχουν κάποιου είδους αναπηρία έχουν 40% περισσότερες πιθανότητες να γίνουν NEETs·
- όσοι διαμένουν σε απομακρυσμένες περιοχές χωρίς εύκολη πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες·
- οι νέοι οικογενειών με οικονομικά προβλήματα και προβλήματα ανεργίας και επίσης εκείνοι που βίωσαν τραυματικά το διαζύγιο των γονέων τους.

Κατά τη γνώμη μας, το κρίσιμο ζήτημα εντοπίζεται στο σημαντικό τμήμα των νέων εκείνων θέλουν, μπορούν και επιθυμούν να βρουν μια θέση στις δομές και τις ευκαιρίες εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης αλλά λόγω των εκπαιδευτικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών ανισοτήτων αυτό δεν καθίσταται εφικτό. Εδώ έγκειται και η συμβολή της παρούσας αναφοράς. Να συντελέσει στην ερευνητική αναψηλάφηση όψεων και διαστάσεων της σύγχρονης πραγματικότητας, με στόχο τη διαμόρφωση εργαλείων ενεργητικών πολιτικών ενίσχυσης της συμμετοχής των νέων στην εκπαίδευση και κατάρτιση (τυπική, μη τυπική, άτυπη), την ενίσχυση της εργασιακής και κοινωνικής ένταξης και, το κυριότερο, τη σφυρηλάτηση μιας κοινωνικής προοπτικής ανάπτυξης.

Στη συλλογιστική μας οι NEETs αποτελούν ένα κατεξοχήν κοινωνικό και ταυτόχρονα παθολογικό σύμπτωμα μιας ευρύτερα δυσχερούς πραγματικότητας, το οποίο τεκμηριώνεται στις υπάρχουσες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες· συνθήκες που αν μη τι άλλο αποτελούν παράγωγα και κατασκευές συγκεκριμένων πολιτικών και ιδεολογικών επιλογών. Υπό την έννοια αυτή, τα ζητήματα της φτώχειας, της ανισότητας, της ανεργίας, της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης, της απουσίας ορθής και στοχευμένης κατάρτισης, της ισότιμης πρόσβασης σε εκπαιδευτικά αγαθά και υπηρεσίες κ.ά. στην προβληματική μας δεν συνιστούν μεταφυσικές και αφηρημένες «κατηγορίες», αντίθετα αποτελούν διαχρονικές «κοινωνικές κατασκευές» που θεμελιώνονται στις εγγενείς και δομικές παθογένειες ενός συνολικότερου οικονομικού και κοινωνικού μοντέλου. Το μοντέλο αυτό –εκτός από το ότι πρωτογενώς παράγει παρόμοια κοινωνικά συμπτώματα– δευτερογενώς αδυνατεί τόσο να προλάβει όσο και να αντιμετωπίσει δραστικά τις δομικές αιτίες που τα προκαλούν.

Όπως προδίδει και ο τίτλος της παρούσας μελέτης, *Νέοι εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης & απασχόλησης στην περιφέρεια Θεσσαλίας: Από τα εξειδικευμένα ατομικά σχέδια δράσης στις ολοκληρωμένες κοινωνικές παρεμβάσεις*, αφορμή για το συγκεκριμένο εγχείρημα στάθηκε η αξιοποίηση των εμπειρικών δεδομένων καθώς και των πολύτιμων στοιχείων που αποκομίσαμε από το έργο «EGF/2015/011 GR/ Super market Larissa», το οποίο αφορούσε απολύσεις από την επιχείρηση με την επωνυμία «Σούπερ Μάρκετ Λάρισα ΑΒΕΕ» στην περιφέρεια της Θεσσαλίας. Τα εμπειρικά μας δεδομένα

προέκυψαν ουσιαστικά από έρευνα πεδίου για την ομάδα των νέων εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης, κατάρτισης (NEETs) στην περιφέρεια Θεσσαλίας στο πλαίσιο του εν λόγω έργου, ενώ το ερευνητικό μας εγχείρημα θεμελιώθηκε σε μια ποσοτικού τύπου ανάλυση, την οποία διαχειριστήκαμε ερμηνευτικά μέσω των εργαλείων μιας κοινωνιολογικής ανάγνωσης που τεκμηριώνεται ουσιαστικά στο πεδίο της εκπαιδευτικής και κοινωνικής πολιτικής. Συγκεκριμένα, αναφορικά με τα ποσοτικά δεδομένα και τη μεταξύ τους σύνδεση, το πρόγραμμα αφορούσε αρχικά 1.100 άτομα, εκ των οποίων οι 557 ήταν απολυμένες/οι από το Σούπερ Μάρκετ Λάρισα ΑΕΒΕ και οι 543 νέες/οι, άνεργες/οι, εκτός εκπαίδευσης και κατάρτισης, ηλικίας 15-29 ετών. Ο αριθμός των ωφελουμένων που εντέλει εντάχθηκαν στις δράσεις του ΕΤΠ ήταν 497 απολυμένες/οι από το Super Market Larisa και 482 NEETs.

Αξίζει ωστόσο να σημειωθεί πως –με αφορμή την περίπτωση της περιφέρειας Θεσσαλίας και των τεσσάρων νομών που τη συγκροτούν– μας δίνεται η ευκαιρία να διαμορφώσουμε το παράδειγμα μιας μελέτης που, ενώ εστιάστηκε σε «ατομικά σχέδια δράσης», δύναται να λειτουργήσει ως το έναυσμα για τη διαμόρφωση προτάσεων μιας δομημένης συλλογικής παρέμβασης στο πεδίο των τοπικών οικονομιών και κοινωνιών. Υπό την έννοια αυτή, μέσω του εν λόγω ερευνητικού εγχειρήματος, επιχειρούμε την αξιοποίηση των πεπραγμένων του σε ένα επίπεδο «μετα-ανάλυσης», προκειμένου να αναδείξουμε αλλά και να κατανοήσουμε και άλλες –περισσότερο ή λιγότερο έκδηλες– διαστάσεις αυτής της ιδιαίτερης κοινωνικής κατηγορίας που ορίζουμε έστω και «οριακά» ως NEETs. Βασικό μας μέλημα αποτελούν η σύνθεση και ο επαναπροσδιορισμός πολιτικών με θετικό αντίκρισμα στην κοινωνία, με σκοπό τη διαμόρφωση επωφελέστερων εργαλείων αντιμετώπισης των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι NEETs όχι μόνο σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο αλλά και ευρύτερα. Παράλληλα το εγχείρημα αυτό αναδεικνύει τον ενεργό ρόλο που οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν να διαδραματίσουν στο «τρίπτυχο» «κατάρτιση –απασχόληση – εκπαιδευτική πολιτική», ενώ σηκώνει ψηλά τον πήχη σε ό,τι αφορά τη δυναμική παρέμβαση του συνδικαλιστικού κινήματος σε θέματα εκπαιδευτικής και κοινωνικής πολιτικής. Είναι σαφές πως οι συνδικαλιστικές οργανώσεις οφείλουν και δύνανται να το πράξουν, να ενεργοποιήσουν δηλαδή τα αντανακλαστικά των τοπικών κοινωνιών και να λειτουργήσουν ως οι καταλύτες για την επίρρωση της ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής.

Ειδικότερα, η μελέτη μας τεκμηριώνεται σε τρία βασικά μέρη. Το πρώτο μέρος αφορά το θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο. Ουσιαστικά το μέρος αυτό περιλαμβάνει την εννοιολογική θεμελίωση του όρου NEETs σύμφωνα με τα τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία και με τα επίσημα κείμενα της ευρωπαϊκής εκπαιδευτικής πολιτικής. Επιπροσθέτως, στο μέρος αυτό περιλαμβάνονται βασικά στοιχεία για την αναπτυξιακή ταυτότητα της περιοχής της Θεσσαλίας, με σκοπό την αποτύπωση βασικών της δεικτών. Η προσέγγιση αυτή επιχειρείται λόγω της αναγκαίας σύνδεσης των ευρημάτων της έρευνας με το γενικότερο πλαίσιο πολιτικών, που είναι αναγκαίο να προταχθεί στη συγκεκριμένη περιφέρεια. Στην πραγματικότητα πρόκειται για την επιβεβλημένη προβολή ενός δομημένου και εφαρμόσιμου πλαισίου πολιτικών που να συνδέει τις συντεταγμένες ενός ευρύτερου κοινωνικού ζητήματος με τις αναγκαίες παρεμβάσεις σε επίπεδο τοπι-

κών και περιφερειακών αναγκών και ιδιαιτεροτήτων. Αναμφίβολα στην όλη θεώρηση κρίσιμος και ιδιαίτερος διαφαίνεται ο ρόλος των κοινωνικών εταίρων και ειδικότερα του συνδικαλιστικού κινήματος στις σύγχρονες συνθήκες.

Το δεύτερο μέρος αφορά το ερευνητικό σκέλος, το οποίο περιλαμβάνει τις μεθοδολογικές επιλογές και τις συμβάσεις οι οποίες υιοθετήθηκαν από την ερευνητική ομάδα. Στην προκειμένη περίπτωση αξιοποιήθηκαν τα εμπειρικά δεδομένα από ένα πρόγραμμα παρέμβασης για την αντιμετώπιση της ανεργίας. Στη ρίζα όμως του εγχειρήματος αξιοποιήθηκαν όλα εκείνα τα στοιχεία που συγκροτούν το πλαίσιο μιας δομημένης παρέμβασης πέρα από τα στενά πλαίσια της εύρεσης εργασίας. Υπό την έννοια αυτή, με αφορμή το εν λόγω πρόγραμμα μας δόθηκε η δυνατότητα για μεγαλύτερη εμβάθυνση και ανασκαφή στο εσωτερικό των προσωπικών στάσεων και αντιλήψεων της συγκεκριμένης κατηγορίας, επιδιώκοντας μια ευρύτερη ανάγνωση και ερμηνεία που να συμβάλει στην προβολή ενός ρεαλιστικού σχεδίου αναχαίτισης του φαινομένου.

Το τρίτο μέρος αφορά τα βασικά συμπεράσματα και τις κύριες προτάσεις ενός πλαισίου πολιτικών αντιμετώπισης και αναχαίτισης του φαινομένου των NEETs. Ειδικότερα, διακρίνονται και αναδεικνύονται τα βασικά συμπεράσματα των στάσεων και αντιλήψεων των NEETs για σημαντικά ζητήματα που σχετίζονται με την απασχόληση, την κατάρτιση, την επιχειρηματικότητα, τη μετεγκατάσταση σε άλλη περιοχή, τη σχέση προσωπικής και επαγγελματικής ζωής, τη σχέση των άλλων στη ζωή τους, στις αποφάσεις και τις προοπτικές τους κ.ο.κ.

Επιπλέον, στο τρίτο μέρος συμπεριλαμβάνεται το βασικό πλαίσιο μιας δέσμης πολιτικών αντιμετώπισης του φαινομένου μέσα από τη θεώρηση του συνδικαλιστικού κινήματος. Οι προτάσεις συνδέονται αναμφίβολα με τις βασικές ιδιαιτερότητες της περιφέρειας Θεσσαλίας σε μια προσπάθεια να βρούμε τη χρυσή τομή ενός περάσματος από τα εξειδικευμένα ατομικά σχέδια δράσης στις ολοκληρωμένες κοινωνικές παρεμβάσεις. Είναι προφανές πως η πρόκληση είναι μπροστά μας και για το λόγο αυτό η παρούσα μελέτη ακριβώς σε αυτή τη στρατηγική αναπτύσσεται.

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να επισημάνουμε πως το ανά χείρας ερευνητικό έργο αποτελεί τη σύνθεση μιας συλλογικής προσπάθειας, η οποία βασίστηκε στην αμέριστη συμπαράσταση όλων, στην εθελούσια προσφορά και τη συναδελφική αλληλεγγύη. Ειδικότερα θα θέλαμε να εκφράσουμε τις ειλικρινείς μας ευχαριστίες στη διοίκηση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ, που στήριξε πολύπλευρα το εγχείρημα και επιπροσθέτως συνέβαλε αποφασιστικά στην έκδοση της συγκεκριμένης μελέτης. Ειδικές ευχαριστίες οφείλουμε στο διευθυντή του ΙΝΕ ΓΣΕΕ κ. Χρήστο Γούλα, που λειτούργησε άτυπα και ουσιαστικά ως μέλος της ερευνητικής μας ομάδας συμβάλλοντας καθοριστικά σε όλες τις φάσεις υλοποίησης της εν λόγω μελέτης. Θερμές ευχαριστίες επίσης οφείλουμε στους επιστημονικούς συνεργάτες του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ κ. Θάλεια Γράβα και κ. Παναγιώτη Συριόπουλο, καθώς και στους επιστημονικούς συνεργάτες του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ περιφέρειας Θεσσαλίας κ. Φανή Χρήστου και κ. Κωνσταντίνο Παναγούλη για την πολύτιμη συμβολή τους στη φάση του ερευνητικού σχεδιασμού, παρέχοντάς μας πολύτιμες διευκρινίσεις για τα πρωτόλεια εμπειρικά στοιχεία που προέκυψαν από τη διαχείριση του προγράμματος «EGF/2015/011 GR/ Super market Larissa». Ακόμη,

εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας στους συναδέλφους που υποστήριξαν την ομάδα έρευνας τόσο με τη συνεχή ανατροφοδότηση και την ενημέρωση των φάσεων του προγράμματος όσο και με την καταχώριση των ερωτηματολογίων των ωφελουμένων στη βάση δεδομένων της έρευνας. Ειδικότερα ευχαριστούμε θερμά την κ. Μαριάνθη Μπουλομπάση, την κ. Θεοδώρα Γούλα, την κ. Σπυριδούλα Παπανδρέου, καθώς και την κ. Στέλλα Τσούτσιου. Παράλληλα θερμές ευχαριστίες οφείλουμε στις εργαζόμενες του ΙΝΕ ΓΣΕΕ κ. Εύη Μπαλτούμα και κ. Ιωάννα Πουρλιάκα, οι οποίες βοήθησαν στη συγκέντρωση των 11 έντυπων εργαλείων συμβουλευτικής για κάθε έναν από τους 199 ωφελουμένους του ΙΝΕΜΥ της ΕΣΕΕ (στους χώρους αρχειοθέτησης της ΕΣΕΕ στην Αθήνα), στον έλεγχο και στην προετοιμασία τους για καταχώριση στη βάση δεδομένων της έρευνας.

Αντίστοιχες ευχαριστίες οφείλουμε στο ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και ΙΝΕΜΥ ΕΣΕΕ για τη συστηματική συμβολή τους και τη διάθεση των ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων και αρχείων τους στο πλαίσιο της έρευνας.

Οι συγγραφείς

ΜΕΡΟΣ Ι

Εννοιολογικό & Θεωρητικό Πλαίσιο: Βασικές Κατευθύνσεις και Παραδοχές

1. Η «κοινωνική ακτινογραφία» του φαινομένου των NEETs

1.1. Εισαγωγή

Ο όρος NEETs (Not in Employment, Education and Training) είναι ένας σχετικά καινούριος δείκτης που χρησιμοποιείται πλέον έντονα στον κοινωνικό διάλογο και εμφανίζεται με ολοένα μεγαλύτερη συχνότητα στα ΜΜΕ.[3] Οι λόγοι είναι αναμφισβήτητα πολλοί. Οι κοινωνικοί επιστήμονες και οι κοινωνικοί φορείς μελετούν με ανησυχία το φαινόμενο, διότι ένα σημαντικό κομμάτι της νέας γενιάς απειλείται από κάθε είδους αποκλεισμό (εκπαιδευτικό, οικονομικό, κοινωνικό) και είναι ευθέως ευάλωτο στην κοινωνική περιθωριοποίηση. Οι κυβερνήσεις λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους τον μεγάλο αριθμό των NEETs, όχι μόνο γιατί μοιράζονται τις ανησυχίες της ακαδημαϊκής κοινότητας και των φορέων της «κοινωνίας πολιτών», αλλά επειδή οι νέοι που δεν συμμετέχουν στην εκπαίδευση, στην εργασία και στην κατάρτιση στοιχίζουν πολλά στο «κοινωνικό κράτος» μέσω των φορέων και των οργανισμών κοινωνικής προστασίας. Εντυπωσιακά είναι τα ευρήματα της έρευνας της οργάνωσης Impetus PEF, που δραστηριοποιείται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Κάθε χρόνο οι χαμένοι φόροι, οι πρόσθετες κοινωνικές παροχές και οι πόροι οι οποίοι δαπανώνται για δράσεις που αφορούν την υγεία ή τη νεανική εγκληματικότητα υπολογίζονται σε περίπου 77 δισεκατομμύρια λίρες το χρόνο.[4]

Αν και η πρώτη εμφάνιση του όρου στη δημόσια συζήτηση τοποθετείται γύρω στη δεκαετία του '90, ο δείκτης των NEETs άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως με την έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης την τελευταία δεκαετία. Ωστόσο, κατά καιρούς έχει ασκηθεί κριτική στον όρο, καθώς μπορεί μεν να υπάρχει μια συμφωνία για τον γενικό ορισμό, όμως κάτω από την ομπρέλα αυτή καλύπτονται κοινωνικές ομάδες με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Η ετερογένεια των πληθυσμών στους οποίους αναφέρεται ο όρος NEETs καθιστά δύσκολη την αντιμετώπιση του φαινομένου καθώς και τη

3. International Labour Organization, *What does NEETs mean and why is the concept so easily misinterpreted?*, Technical Brief No 1, Geneva, 2015, p. 1.

4. Impetus Private Equity Foundation, *Make NEETs History in 2014*, London, 2014, pp. 5.

διατύπωση προτάσεων ή ολοκληρωμένων παρεμβάσεων από τις κυβερνήσεις, τους ακαδημαϊκούς, και τους εκπροσώπους των κοινωνικών εταίρων.[5]

Μια ισχυρή κριτική στον τρόπο χρήσης του όρου ασκείται από την Sara Elder σε μελέτη της ILO με τίτλο *"What does NEETs mean and why is the concept so easily misinterpreted?"*. Η ερευνήτρια ισχυρίζεται ότι καμία από τις σύγχρονες ερμηνείες δεν καλύπτει απολύτως το φαινόμενο, με τις περισσότερες από αυτές να είναι ατελείς, ανεπαρκείς ή λανθασμένες. Αναφέρει ότι συχνά στις έρευνες υπάρχει δυσκολία στην ανίχνευση στοιχείων για την εργασία και τις διάφορες μορφές της (επίσημη απασχόληση, αδήλωτη εργασία, επισφαλής εργασία) ή με θέματα που σχετίζονται με την ανεργία, την αποθάρρυνση, την περιθωριοποίηση και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Χαρακτηρίζει «υπερβολικό» τον όρο «χαμένη γενιά» που συχνά χρησιμοποιείται για τους NEETs, παραθέτοντας ως παράδειγμα ότι για το 37% των αναπτυσσόμενων οικονομιών το μέσο ποσοστό των «αποθαρρημένων νέων» στην αγορά εργασίας ήταν «το πολύ 3,7%». Θεωρεί επίσης ότι –ενώ τεχνικά ο όρος ανεργία εντάσσεται στον όρο NEETs– η εξίσωση των ανέργων με τους ανενεργούς νέους είναι λανθασμένος, καθώς στις περισσότερες έρευνες η μεγάλη πλειονότητα ανενεργών νέων είναι γυναίκες που μένουν στο σπίτι και φροντίζουν τις οικογένειές τους ακολουθώντας ένα πρότυπο κοινωνικής ζωής που είναι συμβατό με τις παραδοσιακές αξίες. Με βάση το γεγονός ότι το μεγαλύτερο κομμάτι των ανενεργών νέων είναι νέες γυναίκες αποκλεισμένες για διάφορους λόγους από την εκπαίδευση, την εργασία και την κατάρτιση, ίσως η πιο δόκιμη ερμηνεία του όρου NEETs να είναι αυτή που σχετίζεται με το πεδίο του εκπαιδευτικού και κοινωνικού αποκλεισμού αλλά και της κοινωνικής περιθωριοποίησης.[6]

1.2. NEETs: Η κοινωνική ευπάθεια και η απειλή του κοινωνικού αποκλεισμού

Σύμφωνα με τις βασικές θεωρήσεις που διέπουν το ζήτημα των NEETs, η κοινωνική αυτή κατηγορία κρίνεται από τους εγχώριους και τους ευρωπαϊκούς θεσμούς ως η πιο σημαντική ομάδα κοινωνικής ευπάθειας, με τους αριθμούς της να αυξάνουν τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της άσκησης πολιτικών που περιορίζουν το κοινωνικό κράτος και αποδυναμώνουν κάθε προστατευτική ρύθμιση η οποία θωρακίζει το δικαίωμα στην απασχόληση, την εκπαίδευση και την κατάρτιση. Είναι βέβαια απορίας άξιον ότι η ευρωπαϊκή διακυβέρνηση, αλλά και οι κυβερνήσεις της συντριπτικής πλειονότητας των κρατών μελών της ΕΕ που μέσω των επιστημονικών τους φορέων και των θεσμών τους διαπιστώνουν το πρόβλημα, συνεχίζουν και εφαρμόζουν πολιτικές οι οποίες διογκώνουν τις κοινωνικές παθογένειες και αυξάνουν τους κινδύνους του κοινωνικού αποκλεισμού, ιδιαίτερα για τους νέους ανθρώπους.

5. Βλ. Eurofound, *Exploring the diversity of NEETs*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016, όπως υπάρχει στο https://www.eurofound. europa.eu/sites/default/ files/ef_publication/field_ef_document/ef1602en.pdf (τελευταία ανάκτηση 16/4/2020).

6. ILO, *ό.π.*.

Ο όρος της κοινωνικής ευπάθειας είναι σχετικά καινούριος στο λεξικό των ανθρωπιστικών σπουδών. Σύμφωνα με τον Κυρίδη, η εν λόγω έννοια αποτελεί μια κατασκευή της εποχής της πλήρους ηγεμονίας του καπιταλισμού και της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας που ξαφνικά «ανακάλυψε» την έννοια της κοινωνικής ευπάθειας και τα νοηματικά παράγωγά της, όπως οι ευπαθείς ή οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, αγνοώντας δήθεν πως –και προ κρίσης– οι ομάδες αυτές υπήρχαν. Σύμφωνα με τον ερευνητή, οι όροι *κοινωνική ευπάθεια* και *ευάλωτες κοινωνικές ομάδες* χρησιμοποιούνται από τις οικονομικές και πολιτικές ελίτ, με στόχο να «βαπτιστεί» το σύγχρονο «λούμπεν προλεταριάτο» με ένα ταξικά «ουδέτερο» και πολιτικά άχρωμο όνομα, ώστε να διαμορφωθεί το κατάλληλο κλίμα για την απενοχοποίηση του ρόλου φιλεύσπλαχνων κυβερνήσεων και «ελεήμονων ιδιωτών», οι οποίοι συνέργησαν στην εξαθλίωσή του.[7]

Ωστόσο, η γέννηση του όρου *κοινωνικός αποκλεισμός* τοποθετείται στην περίοδο που η Ευρώπη, λίγα χρόνια μετά την καταστροφή του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου, ζούσε μια περίοδο πρωτοφανούς οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής ευημερίας. Πρόκειται ουσιαστικά για την «χρυσή περίοδο» εδραίωσης του «κράτους-πρόνοιας», εποχή κατά την οποία νομοθετήθηκαν ουσιαστικά τα πιο γενναία ανταποδοτικά μέτρα προς την πλευρά των εργαζομένων, επιφέροντας ουσιαστικά μια ισορροπία μεταξύ των δυνάμεων του κεφαλαίου και της εργασίας. Τον όρο χρησιμοποίησε πρώτος ο υπουργός Σχεδιασμού της Γαλλίας Pierre Massé σε επιστημονικό του κείμενο με τίτλο “Les dividendes du progrès’’ τη δεκαετία του ’60 και τον συναντάμε και πάλι το 1974 σε κείμενο του René Lenoir με τίτλο “Les exclus, un français sur dix”. Η έννοια βέβαια των αποκλεισμένων δεν σχετίζεται εκείνη την περίοδο με την άσκηση νεοσυντηρητικών πολιτικών, την απορρύθμιση του χώρου της εργασίας ή το φαινόμενο των NEETs, αλλά κυρίως με το πώς βιώνουν κάποιοι Γάλλοι την «κοινωνική ντροπή» να αποτελούν μια περιθωριοποιημένη κοινωνική ομάδα σε περίοδο ευμάρειας. Στην περίπτωση αυτών των κειμένων, η ευθύνη του αποκλεισμού πέφτει κυρίως στα άτομα που δεν μπορούν να προσαρμοστούν στην κοινωνική πραγματικότητα.[8]

Από την περίοδο εκείνη που η Ευρώπη εισέρχεται σε μια φάση σχετικής ευημερίας –στο πλαίσιο μιας ευρύτερης ισορροπίας στο πεδίο των ταξικών και κοινωνικών συγκρούσεων– έχουμε φτάσει σήμερα σε μια ιστορική περίοδο, όπου τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού γενικεύονται και μεγάλα τμήματα του πληθυσμού περιθωριοποιούνται με ποικίλους τρόπους. Ενδεικτικά, βάσει του Ν. 4019/2011 (ΦΕΚ 216 Α΄) για την κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα:

α) Ως «ευπαθείς ομάδες» γενικά νοούνται οι κοινωνικές ομάδες πληθυσμού των οποίων η συμμετοχή στην κοινωνική και οικονομική ζωή δυσχεραίνεται είτε εξαιτίας κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων ή σωματικών ή ψυχικών διαταραχών είτε εξαιτίας

7. Κυρίδης Α., «Η κοινωνική ευπάθεια και οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες: Ένα νέο αστικό ιδεολόγημα για λαϊκή κατανάλωση» στο Ευαγγελία Καλεράντε, Ιφιγένεια Βαμβακίδου, Ανδρομάχη Σολάκη (επιμ.), *Από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ στο τερατώδες είδωλο της Ευρώπης*, Τρίκαλα, Επέκεινα, 2016, σελ. 131-149.

8. Βλ. ειδικότερα στο Paugam S., *L’exclusion, l’état des savoirs*, La Découverte, 1996.

απρόβλεπτων γεγονότων τα οποία επηρεάζουν την εύρυθμη λειτουργία της τοπικής ή ευρύτερα περιφερειακής οικονομίας.

β) Οι ευπαθείς ομάδες πληθυσμού διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

i) Στις ευάλωτες ομάδες πληθυσμού και ii) στις ειδικές ομάδες πληθυσμού.

γ) Ως «ευάλωτες ομάδες πληθυσμού» νοούνται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού που η ένταξή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν άτομα ιδίως με αναπηρίες, με προβλήματα ψυχικής υγείας ή νοητικής υστέρησης και άτομα εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες.

δ) Ως «ειδικές ομάδες πληθυσμού» νοούνται οι ομάδες εκείνες του πληθυσμού οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια. Σε αυτές ανήκουν ιδίως οι άνεργοι νέοι, οι άνεργοι άνω των 50 ετών, οι γυναίκες άνεργες, οι αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, οι αναλφάβητοι, οι μακροχρόνια άνεργοι, οι κάτοικοι απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, οι πρώην ή οι νυν τρόφιμοι φυλακών, οι ανήλικοι παραβάτες, τα άτομα με γλωσσικές ή πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και οι μετανάστες».[9]

Ωστόσο, είναι αναγκαίο να διακρίνουμε τον όρο *κοινωνικός αποκλεισμός* από τον όρο *φτώχεια*, αφού ο πρώτος υποδηλώνει μια κατάσταση με μετρήσιμα χαρακτηριστικά.

Σύμφωνα με μελέτη των ΙΝΕ ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2002),[10] ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός χαρακτηρίζεται από τέσσερα στοιχεία, μέσα από τα οποία διεκδικεί «την ιδιαιτερότητά του σε σχέση με τις υπόλοιπες παραδοσιακές έννοιες των κοινωνικών επιστημών».[11] Οι διεξάγοντες την έρευνα τη χαρακτηρίζουν:

- έννοια πολυδιάστατη
- έννοια πολιτικής διαχείρισης
- έννοια-ορίζοντα
- έννοια που αναφέρεται σε μια διαδικασία και όχι σε μια κατάσταση.

Την αναφέρουν ως πολυδιάστατη έννοια, καθώς περιλαμβάνει πολύ διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης και παραπέμπει σε κοινωνικά φαινόμενα διαφορετικής φύσης. Υπάρχουν αναρίθμητες περιπτώσεις, πολύ διαφορετικές διαδικασίες κοινωνικού αποκλεισμού που για να κατανοηθούν θα πρέπει να εξεταστούν κατά περίπτωση. Υποστηρίζουν, αναφέροντας ορισμένα παραδείγματα διαφορετικών περιπτώσεων, ότι «όσα είναι τα υποκείμενα μιας κοινωνίας τόσες διαφορετικές μορφές μπορεί να υιοθετήσει μια διαδικασία».[12]

---

9. Ν. 4019/2011, ΦΕΚ 216 Α΄.
10. ΙΝΕ ΓΣΕΕ–ΑΔΕΔΥ, *Από την κοινωνική ευπάθεια στον κοινωνικό αποκλεισμό: Διαδικασίες και χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού στο νομό Κυκλάδων*, επιστ. υπεύθ. Παπαδοπούλου Δ., Αθήνα, ΙΝΕ ΓΣΕΕ–ΑΔΕΔΥ, 2002, σελ. 26-27.
11. ΙΝΕ ΓΣΕΕ–ΑΔΕΔΥ, *ό.π.*, σελ. 26.
12. ΙΝΕ ΓΣΕΕ–ΑΔΕΔΥ, *ό.π.*, σελ. 27.

Μιλούν επίσης για μια έννοια πολιτικής διαχείρισης, κυρίως μετά την έναρξη του 21ου αιώνα, καθώς η πολιτική τάξη σπεύδει να θεραπεύσει κοινωνικές παθογένειες οι οποίες προκλήθηκαν από τις αλλεπάλληλες κρίσεις που μαστίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες, λόγω της εφαρμογής πολιτικών που αυτή επέλεξε. Στην περίπτωση αυτή (της έννοιας του αποκλεισμού ως όρου πολιτικής διαχείρισης), ανακύπτει το ζήτημα μιας «διχοτομημένης κοινωνίας» που κάποιες συμπεριφορές τις διακρίνει ως «κοινωνικά ενταγμένες» ενώ άλλες τις αξιολογεί ως «κοινωνικά αποκλεισμένες».

Επειδή ο όρος καλείται να καλύψει συγκυριακά ένα σοβαρό ζήτημα επικαιρότητας, δεν μπορεί να υπάρχει απόλυτη επιστημονική οριοθέτησή του. Οι ερευνητές εκτιμούν πως θα ήταν παράλογο να αναζητούμε έναν επιστημονικό ορισμό του αποκλεισμού αν αυτός είναι «αποστασιοποιημένος από τον κοινωνικό διάλογο, από τις βασικές αξίες μιας κοινωνίας και από τα ιστορικά στοιχεία συγκρότησης του εθνικού κράτους».[13] Για το λόγο αυτό η έννοια του αποκλεισμού αποτελεί μια *έννοια-ορίζοντα*, καθώς εγκαινιάζει καινούρια πεδία στην κοινωνική έρευνα, όπως και μια σειρά από νέους χώρους στην επιστημονική σκέψη, συμβάλλοντας αποφασιστικά στη δόμηση καινούριων ερευνών πεδίου.

Τέλος, αναφέρεται ότι η έννοια του αποκλεισμού χαρακτηρίζει μια διαδικασία και όχι μια κατάσταση. Ενώ στην περίπτωση της κατάστασης, τονίζουν, έχουμε ένα φαινόμενο που είναι μετρήσιμο, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και συγκεκριμένη θέση μέσα στον κοινωνικό χώρο (όπως οι έννοιες της φτώχειας, των ατόμων με ειδικές ανάγκες κ.λπ.), στην περίπτωση του κοινωνικού αποκλεισμού αναφερόμαστε σε καταστάσεις που γεννήθηκαν και εξελίσσονται μέσα σε πολύ ρευστές και υπό μεταβολή συγκυρίες.[14]

Για τους Κυρίδη και Φωτόπουλο, ο όρος κοινωνική ευπάθεια σχετίζεται με μια αλλαγή ή ένα γεγονός που αλλάζει δραματικά την κατάσταση ενός κοινωνικού υποκειμένου, περιορίζοντας το πλαίσιο στο οποίο αναπτύσσει την κοινωνική του δράση. Η ευπάθεια αυτή μπορεί να είναι είτε βιολογική είτε κοινωνική. Στη δεύτερη περίπτωση κοινωνικά, οικονομικά, ιστορικά αλλά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά επενεργούν, με αποτέλεσμα να πλήττεται η κοινωνική συνοχή. Οι ερευνητές συμφωνούν ότι η διάγνωση μορφών κοινωνικής ευπάθειας αποδεικνύει την κοινωνική αναλγησία του επίσημου κρατικού μηχανισμού ή των μηχανισμών κοινωνικής πολιτικής και συνεπακόλουθα αντανακλά το εύρος των κοινωνικών ανισοτήτων και το δημοκρατικό έλλειμμα που ενυπάρχει στη φύση και στο χαρακτήρα των κοινωνικών δομών. Η ύπαρξη κοινωνικής ευπάθειας χαρακτηρίζει την ποιότητα της ίδιας της δημοκρατίας και γι' αυτό το λόγο απαιτείται η λήψη άμεσων μέτρων για την αντιμετώπισή της. Η πολιτεία οφείλει να αναγνωρίσει ποια μέλη της κοινωνίας εκτίθενται στον κίνδυνο της ευπάθειας, καθώς η δυσκολία προσαρμογής σε νέα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά δεδομένα δύναται να δημιουργήσει περιθωριακές ομάδες που αδυνατούν να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις, τίθενται εκτός

13. ΙΝΕ ΓΣΕΕ–ΑΔΕΔΥ, *ό.π.*, σελ. 28.

14. ΙΝΕ ΓΣΕΕ–ΑΔΕΔΥ, *ό.π.*, σελ. 28.

κυρίαρχου πλαισίου και υφίστανται τις οδυνηρές συνέπειες του κοινωνικού αποκλεισμού.[15]

Οι ερευνητές θεωρούν ότι το ζήτημα των NEETs συνδέεται άμεσα με το φαινόμενο της κοινωνικής ευπάθειας εκτιμώντας ότι η ομάδα αυτή, επειδή αποτελείται από νέους ανθρώπους, υφίσταται έναν «ιδιότυπο κοινωνικό και εκπαιδευτικό αποκλεισμό» σε μια κοινωνία που έχει βληθεί βάναυσα από την κρίση. Οι NEETs αναμφίβολα αποτελούν μια βραδυφλεγή βόμβα στα θεμέλια της κοινωνίας και για το λόγο αυτό απαιτείται να δρομολογηθούν ενέργειες, δράσεις και πολιτικές που θα αμβλύνουν τις συνέπειες του φαινομένου αναστρέφοντας την αρνητική τροχιά των εξελίξεων.[16]

1.2.1. Μια σύντομη «ιστορία» του όρου και οι διαφορετικές προσεγγίσεις

Μέχρι τα τέλη του 20ού αιώνα η έρευνα και η χάραξη πολιτικής για τους νέους-θύματα του κοινωνικού αποκλεισμού εστιαζόταν σχεδόν αποκλειστικά στη νεανική ανεργία. Στη δεκαετία του ΄90 όμως, κυρίως στη Βρετανία, το ερευνητικό ενδιαφέρον ξεκίνησε να επικεντρώνεται σε ένα ευρύτερο πεδίο,[17] αυτό των νέων που εμφανίζονται εκτός εργασίας, εκπαίδευσης και κατάρτισης.[18]

Η εμφάνιση του όρου NEET *(Not in education, employment, training)* εμφανίζεται για πρώτη φορά σε μια θεμελιώδη αναφορά του Τμήματος Κοινωνικού Αποκλεισμού (Social Exclusion Unit) της βρετανικής κυβέρνησης τον Ιούλιο του 1999 με τίτλο «Bridge the Gap». Η αναφορά αυτή έθεσε για πρώτη φορά υπό έρευνα το συγκεκριμένο πεδίο των νέων, εξετάζοντας τις διαδρομές αποδέσμευσης από την εκπαίδευση και την αγορά εργασίας, τις δυνατότητες παρέμβασης και την αναγκαιότητα της κοινωνικής ένταξης.[19] Από τη Βρετανία, όπου η συγκεκριμένη εργασία προκάλεσε ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ο όρος NEET μεταπήδησε ταχύτατα στην Ευρώπη και στη συνέχεια σε ολόκληρο τον κόσμο.

1.2.2. Ορισμοί και ηλικιακές ομάδες

Μελετώντας τους ορισμούς που δίνουν οι φορείς για τους νέους εκτός εκπαίδευσης, εργασίας και κατάρτισης, διαπιστώνουμε διαφοροποιήσεις είτε στο περιεχόμενο του

15. Κυρίδης Α. και Φωτόπουλος Ν., «Διαστάσεις της κοινωνικής ευπάθειας και της παρέμβασης για την κοινωνική ενσωμάτωση των NEETs», στο Παπαδάκης Ν., Κυρίδης Α. και Φωτόπουλος Ν. (επιμ.), *Νέα γενιά και NEETs στην Ελλάδα της κρίσης – Οι επείγουσες διαστάσεις του προβλήματος: Έρευνα και ολοκληρωμένη παρέμβαση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2016, σελ. 161-180.
16. Κυρίδης και Φωτόπουλος, ό.π., σελ. 161-180.
17. Βλ. σχετικά Istance D., Rees G. and Williamson H., *Young People Not In Education, Training or Employment in South Glamorgan*, Cardiff, South Glamorgan Training and Enterprise Council, 1994.
18. Βλ. σχετικά Wilkinson C., *The Drop Out Society: Young People on the Margin*, Leicester, Youth Work Press, 1995.
19. Βλ. σχετικά Social Exclusion Unit, *Bridging the Gap: New Opportunities for 16-18 Year Olds Not in Education, Employment or Training*, London, HMSO, 1999.

ορισμού είτε στις εξεταζόμενες ηλικίες. Αυτό σηματοδοτεί την ποικιλομορφία του όρου και εν γένει τον διαφορετικό τρόπο εστίασης στα επιμέρους χαρακτηριστικά που τον συγκροτούν, με αποτέλεσμα την εναλλακτική προσέγγιση, μέτρηση και εντέλει ερμηνεία του. Είναι σαφές πως δεν είμαστε σε θέση να αναπτύξουμε εκτενώς όλο το εύρος των ορισμών, ούτε να καλύψουμε το βάθος των επιμέρους διαφοροποιήσεων. Θα αρκεστούμε σε ορισμένες βασικές όψεις και διαστάσεις που αποτελούν κοινό έδαφος σε ορισμούς οι οποίοι προέρχονται από το πεδίο της ευρωπαϊκής και της διεθνούς εκπαιδευτικής πολιτικής, μιας και οι πολιτικές αντιμετώπισης του φαινομένου εκπορεύονται κατά κανόνα από τους διεθνείς φορείς και οργανισμούς οι οποίοι ασχολούνται σε επίπεδο θεσμικό με το εν λόγω φαινόμενο. Συγκεκριμένα, η Eurostat[20], η ILO (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας)[21] και ορισμένοι άλλοι οργανισμοί έχουν υιοθετήσει τον ακόλουθο ορισμό για τους NEETs, ο οποίος εκφράζει το ποσοστό του πληθυσμού μιας συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας και φύλου που δεν απασχολείται και δεν συμμετέχει σε περαιτέρω εκπαίδευση ή κατάρτιση.

Ειδικότερα, με βάση τον ορισμό αυτό, η ILO διαμόρφωσε ένα δείκτη που προκύπτει από το ακόλουθο μαθηματικό κλάσμα:

$$NEET\ rate\ (\%) = \frac{(Number\ of\ youth - number\ of\ youth\ in\ employment + number\ of\ youth\ not\ in\ employment\ who\ are\ in\ education\ or\ training)}{Total\ number\ of\ youth}$$

Ο αριθμητής του δείκτη αναφέρεται σε πρόσωπα που πληρούν δύο προϋποθέσεις: **α)** δεν απασχολούνται (δηλαδή είναι άνεργοι ή ανενεργοί) και **β)** δεν έχουν λάβει εκπαίδευση ή κατάρτιση κατά τις τέσσερις εβδομάδες που προηγούνται της έρευνας. Ο παρονομαστής, σύμφωνα με την Eurostat, είναι ο συνολικός πληθυσμός της ίδιας ηλικίας και του ίδιου φύλου. Μια πιο απλοποιημένη εκδοχή του ορισμού που χρησιμοποιείται από την ILO για την έρευνα «Μετάβαση από το σχολείο στην εργασία – SWTS) είναι: άνεργοι, μη σπουδαστές + ανενεργοί μη φοιτητές / πληθυσμός νέων. Οι μη ανταποκριθέντες συμπεριλαμβάνονται και δεν αποκλείονται από τον παρονομαστή.[22]

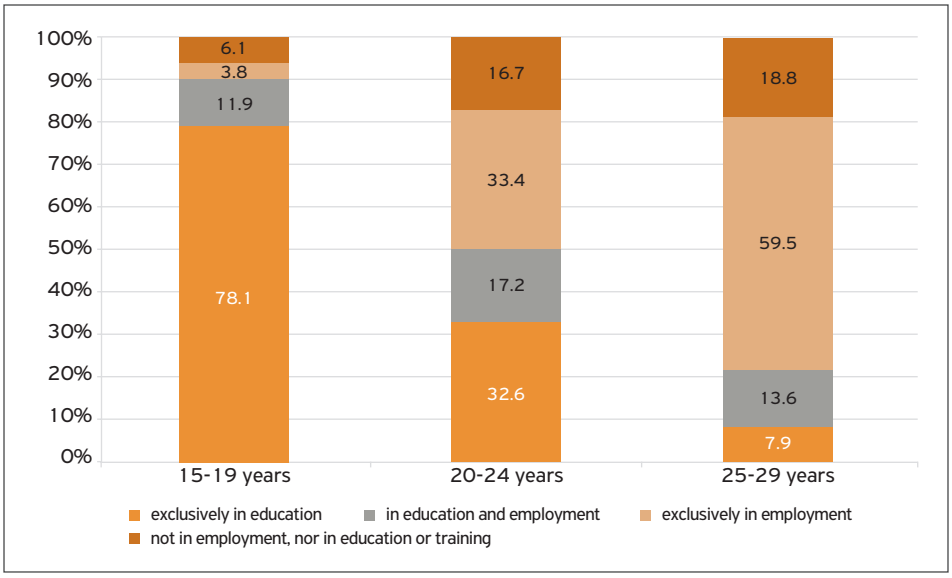
Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, στον όρο NEETs περιλαμβάνονται άτομα ηλικίας μεταξύ 15 και 29 ετών που δεν εργάζονται, ενώ δεν βρίσκονται σε προγράμματα εκπαίδευσης και κατάρτισης. Ένα άτομο κατατάσσεται ως NEET εφόσον δεν έχει εγγραφεί σε πρόγραμμα

20. Δες αναλυτικά https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Young_people_neither_in_employment_nor_in_education_and_training_(NEET) (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).
21. ILO, *ό.π.*
22. ILO, *ό.π.*

επίσημης εκπαίδευσης ή κατάρτισης και δεν εργάζεται ως μισθωτός τουλάχιστον για μία ώρα την εβδομάδα κατά τη διάρκεια μιας έρευνας.[23]

Στατιστικές έρευνες που διεξάγονται σε επίπεδο ΕΕ δεν εστιάζουν στην ίδια ηλικιακή ομάδα. Σε έρευνα της Eurostat που δημοσιεύτηκε τον Ιούνιο του 2017, η ομάδα των ερευνώμενων νέων ανήκει στις ηλικίες 15-29 ετών που βρίσκονται εκτός εργασίας, εκπαίδευσης και κατάρτισης στις χώρες της Ένωσης.[24]

Γράφημα 1: Ποσοστό απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης των νέων (ηλικίας 15-29 ετών) στην ΕΕ, ανά ομάδες πενταετίας, 2016

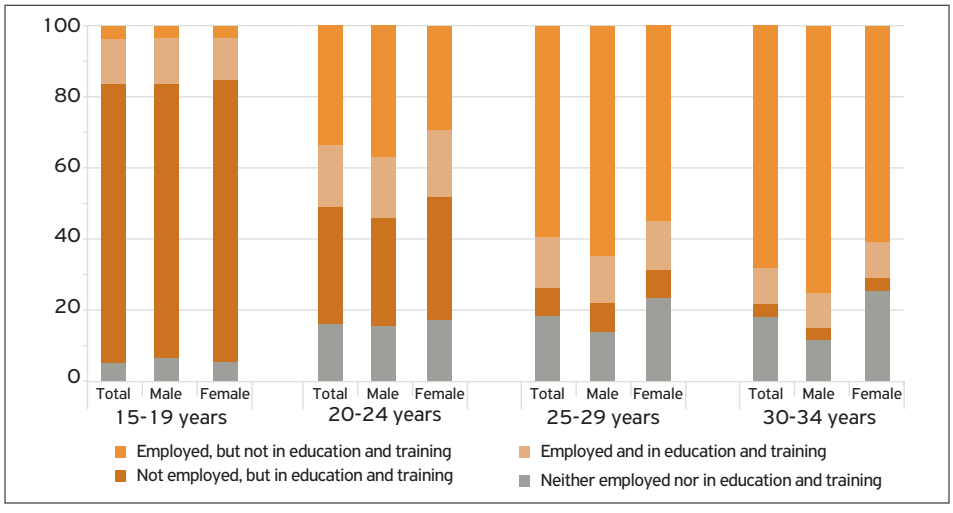

Πηγή: Eurostat, 2017, https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20170811-1?inheritRedirect=true/ (τελευταία ανάκτηση 11-8-2017)

Σε έρευνα του ίδιου φορέα που εκδόθηκε τον Ιούλιο του 2017 με τίτλο "Statistics on Young People Neither in Employment nor in Education or Training" ερευνάται η απουσία από την εργασία, την εκπαίδευση και την κατάρτιση των νέων ηλικίας 20-34 ετών.[25]

23. Βλ. σχετικά OECD, CO3.5, *Young people not in education or employment*, OECD – Social Policy Division – Directorate of Employment, Labour and Social Affairs, 2017.
24. Δες αναλυτικά http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20170811-1?inheritRedirect=true/ (τελευταία ανάκτηση 11-8-2017).
25. Βλ. σχετικά, όπως και επικαιροποιημένα στατιστικά στοιχεία, στο https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training (τελευταία ανάκτηση 16/4/2020).

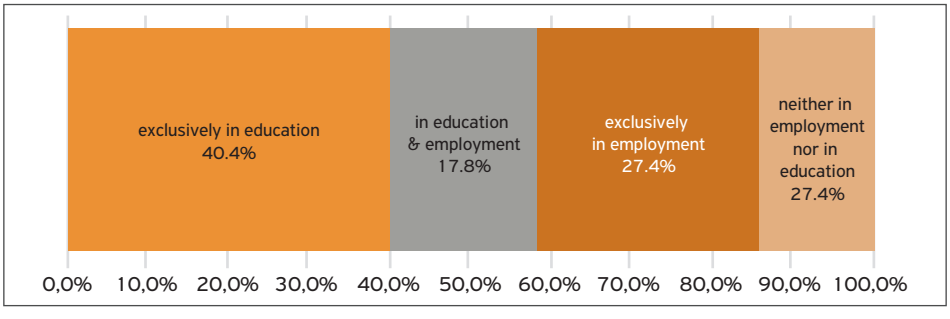
Γράφημα 2: Ποσοστό απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης των νέων (ηλικίας 20-34 ετών) στην ΕΕ

Πηγή: Eurostat, 2017 https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training (τελευταία ανάκτηση 16/4/2020).

Στη νεότερη έρευνα της Eurostat (Ιούνιος 2018) η ερευνώμενη ηλικιακή ομάδα είναι αυτή των 18-24 ετών.[26]

Γράφημα 3: Ποσοστό απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης των νέων (ηλικίας 18-24 ετών) στην ΕΕ, 2017

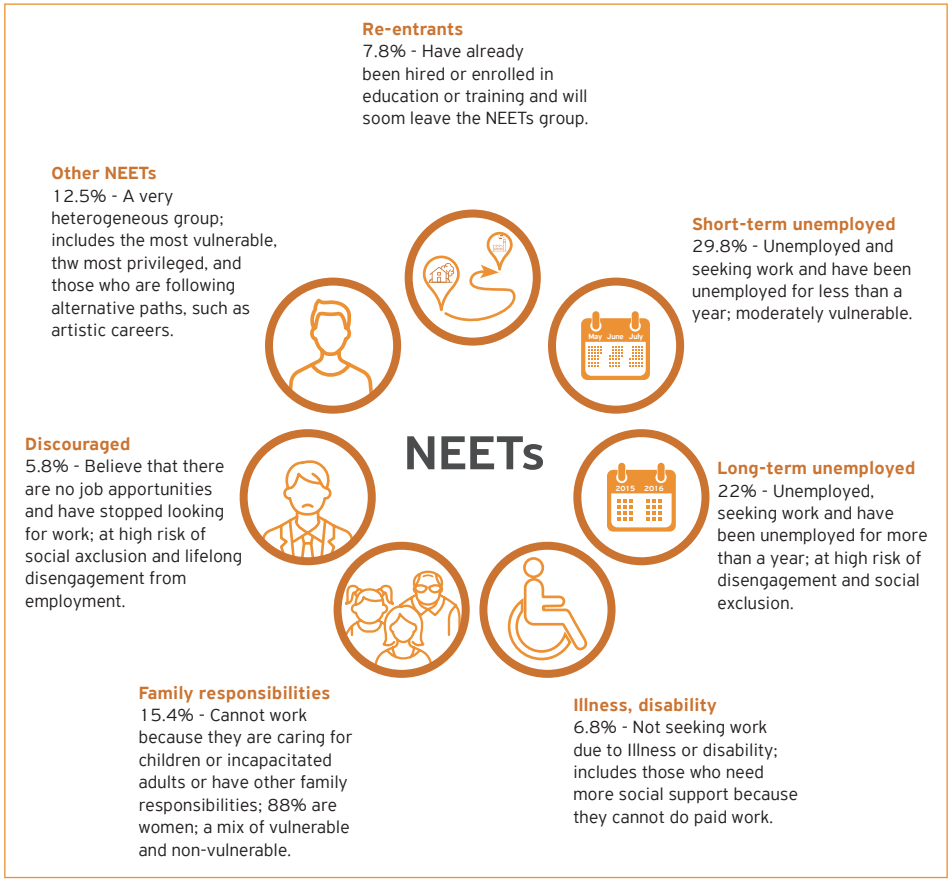
Πηγή: Βλ. σχετικά στο https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180615-1

26. Βλ. σχετικά στο http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180615-1 (τελευταία ανάκτηση 16/04/2018).

Σύμφωνα πάντως με την τριμερή ευρωπαϊκή οργάνωση Eurofound (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions), για την ΕΕ ο όρος NEETs αρχικά αφορούσε την ηλικιακή ομάδα 15-24 ετών, όμως πλέον τα προγράμματα για τους NEETs στο πλαίσιο της εμβληματικής δράσης «Νεολαία σε Κίνηση» της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» αναφέρονται στην ηλικιακή ομάδα 15-29 ετών.[27]

Κατά το Eurofound, ο όρος NEETs δεν είναι στενός και περιλαμβάνει 7 υποκατηγορίες.

Γράφημα 4: Υποκατηγορίες των NEETs

Πηγή: Βλ. σχετικά στο https://www.eurofound.europa.eu/topic/neets

27. Βλ. σχετικά στο https://www.eurofound.europa.eu/topic/neets/ (τελευταία ανάκτηση 16/04/2018).

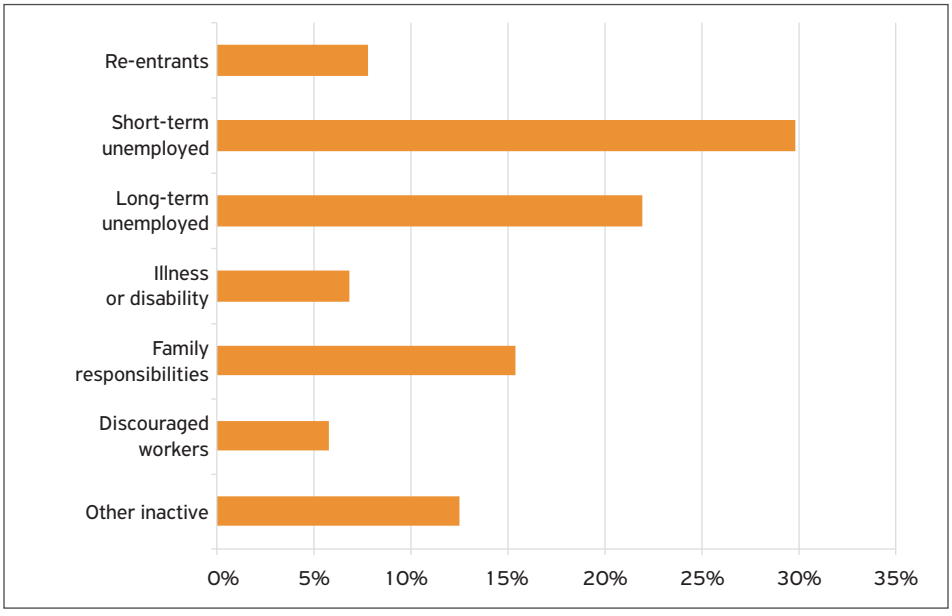
Συγκεκριμένα σε αυτή την ομάδα συμπεριλαμβάνονται:

- *Οι βραχυχρόνια άνεργοι:* άνεργοι για λιγότερο από ένα έτος που ψάχνουν για εργασία. Θεωρούνται «μετρίως ευάλωτοι».
- *Οι μακροχρόνια άνεργοι:* άνεργοι για περισσότερο από ένα χρόνο που ψάχνουν για εργασία. Θεωρούνται ομάδα υψηλού κινδύνου για κοινωνική αποσύνδεση και αποκλεισμό.
- *Ασθενείς/άνθρωποι με αναπηρία:* νέοι που δεν αναζητούν εργασία λόγω ασθένειας ή αναπηρίας. Περιλαμβάνει αυτούς που χρειάζονται μεγαλύτερη κοινωνική υποστήριξη επειδή δεν μπορούν να ενταχθούν στη μισθωτή εργασία.
- *Οι έχοντες οικογενειακές υποχρεώσεις:* Πρόκειται για νέους που δεν μπορούν να εργαστούν επειδή φροντίζουν παιδιά ή καθηλωμένους ενήλικες ή έχουν άλλες οικογενειακές υποχρεώσεις. Το 88% αυτών είναι γυναίκες (κάποιες ευάλωτες, κάποιες μη ευάλωτες).
- *Οι αποθαρρημένοι:* Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι νέοι άνθρωποι που θεωρούν ότι δεν υπάρχουν ευκαιρίες απασχόλησης και έχουν σταματήσει να αναζητούν θέση στην αγορά εργασίας. Αποτελούν ομάδα υψηλού κινδύνου για κοινωνικό αποκλεισμό και για εφ' όρου ζωής αποσύνδεση από την εργασία.
- *Λοιποί NEETs:* Αποτελούν μια εξαιρετικά ετερογενή ομάδα που περιλαμβάνει προνομιούχους, ευάλωτους, αλλά και ανθρώπους οι οποίοι έχουν επιλέξει εναλλακτικούς τρόπους ζωής και εργασίας (καλλιτεχνική σταδιοδρομία).
- *Οι επανεισερχόμενοι:* Πρόκειται για όσους μόλις προσλήφθηκαν σε εργασία ή εγγράφτηκαν σε πρόγραμμα εκπαίδευσης και κατάρτισης και θα εγκαταλείψουν την ομάδα NEETs.[28]

Για το 2013, χρονιά ορόσημο για την ΕΕ, καθώς καταγράφηκαν ιστορικά υψηλά ανεργίας και NEETs στην ιστορία της Ένωσης, οι ομάδες αυτές εκπροσωπούνταν στο σύνολο των NEETs ως ακολούθως:

28. Βλ. σχετικά στο https://www.eurofound.europa.eu/topic/neets/ (τελευταία ανάκτηση 16/04/2018).

Γράφημα 5: Κατανομή των NEETs ηλικίας 15-24 ετών (ΕΕ-28), 2013

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 35) στο https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1602en.pdf

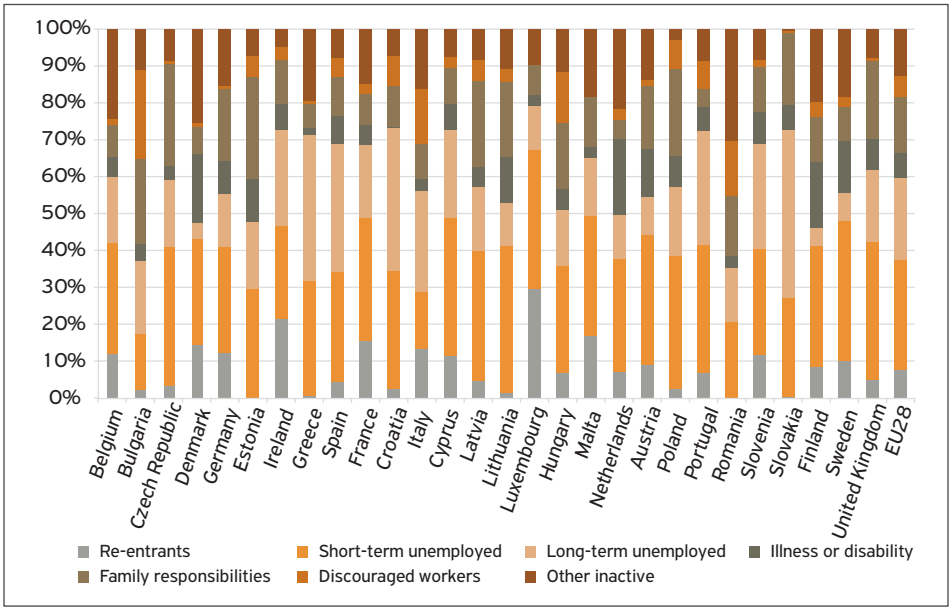
Οι ομάδες που εκπροσωπούνται με το μεγαλύτερο ποσοστό είναι οι βραχυχρόνια και οι μακροχρόνια άνεργοι, ενώ ακολουθούν οι έχοντες οικογενειακές υποχρεώσεις.

Ωστόσο, στην κατανομή των επτά υποομάδων NEETs στα κράτη μέλη της Ένωσης διαπιστώνουμε ότι η εικόνα αυτή δεν είναι ομοιογενής.

Από το διάγραμμα αυτό προκύπτει ευκρινώς ότι σε χώρες του μεσογειακού Νότου που επλήγησαν ισχυρότερα από την οικονομική κρίση ο δείκτης της μακροχρόνιας ανεργίας, η οποία αποτελεί ίσως τον μεγαλύτερο κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού, καταγράφεται γενικά σε υψηλότερα ποσοστά από ό,τι σε χώρες του Βορρά. Διαπιστώνεται επίσης ότι είναι ιδιαίτερα υψηλό το ποσοστό της κατηγορίας «έχοντες οικογενειακές υποχρεώσεις» σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης και της Βαλτικής (Τσεχία, Πολωνία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία). Στις χώρες αυτές παρατηρείται πολύ υψηλό ποσοστό νέων γυναικών-μητέρων. Για παράδειγμα, στη Λετονία το 73% των ανενεργών NEETs ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία.[29]

29. Βλ. σχετικά OECD, *Investing in Youth: Latvia*, OECD Publishing, Paris, 2015, όπως υπάρχει στο https://doi.org/10.1787/9789264240407-en (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

Γράφημα 6: Κατανομή των υποομάδων NEETs ηλικίας 15-24 ετών στα κράτη μέλη της ΕΕ-28, 2013

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 42) στο https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1602en.pdf.

Η βρετανική κυβέρνηση, βάσει της πιο πρόσφατης έκθεσης του Office for National Statistics (Μάιος 2018) θεωρεί ως NEETs τους νέους 16-24 ετών που βρίσκονται εκτός εργασίας τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες, είναι διαθέσιμοι για εργασία τις επόμενες δύο εβδομάδες και οι οποίοι:

- δεν είναι εγγεγραμμένοι σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα ή δεν περιμένουν να επανεκκινήσει κάποιο στο οποίο είναι ήδη εγγεγραμμένοι·
- δεν βρίσκονται σε πρόγραμμα μαθητείας·
- δεν βρίσκονται σε πρόγραμμα απασχόλησης ή κατάρτισης που εποπτεύεται από την κυβέρνηση·
- δεν είναι σε πρόγραμμα κατάρτισης για την απόκτηση δεξιοτήτων/ικανοτήτων·
- δεν έχουν λάβει κατάρτιση ή εκπαίδευση σχετική με την εργασία τις τελευταίες τέσσερις εβδομάδες.[30]

30. Office for National Statistics, *Young people not in education, employment or training (NEET)*., UK, May 2018, όπως υπάρχει στο https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peoplenotinwork/unemployment/bulletins/youngpeoplenotineducationemploymentortrainingneet/may2018 (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

1.2.3. NEETs από ανάγκη vs NEETs από επιλογή – Η ιαπωνική περίπτωση

Παρά το γεγονός ότι ο ορισμός ενός νέου ως NEET είναι σχετικά απλός –παρά τις διαφοροποιήσεις– λόγω συγκεκριμένων και διακριτών χαρακτηριστικών, ο πληθυσμός των ατόμων που ανήκουν σ' αυτή την κατηγορία δεν είναι, όπως προαναφέρθηκε, ομοιογενής. Για παράδειγμα, ένα κριτήριο κατηγοριοποίησης των NEETs είναι η πρόθεσή τους να καταστούν οικονομικά ενεργοί. Στην έρευνα των Mirza-Davies και Brown για το βρετανικό κοινοβούλιο εμφανίζεται το φαινόμενο των «ανενεργών» NEETs. Το 45% του δείγματος απαντά πως δεν επιδιώκει εργασία, εκπαίδευση ή κατάρτιση (αντίθετα το 55% απαντά πως επιδιώκει ενεργά ευκαιρίες στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση και στην εργασία).[31] Μια άλλη κοινή θεωρητική προσέγγιση για την κατηγοριοποίηση των NEETs είναι η επικέντρωση στα κίνητρα και στις ευκαιρίες των νέων: σύμφωνα με έρευνα των Spielhofer et al., περίπου δύο στους πέντε νέους (2/5) που είναι NEETs θεωρούνται «περιθωριοποιημένοι», δεδομένου ότι αντιμετωπίζουν εμπόδια στη συμμετοχή τους στην εκπαίδευση και στην αγορά εργασίας. Οι επόμενοι δύο στους πέντε (2/5) μπορεί να θεωρηθούν ως «ανοιχτοί στη μάθηση», επειδή αναζητούν ευκαιρίες, ενώ το υπόλοιπο ένα πέμπτο (1/5) κατηγοριοποιείται ως «αναποφάσιστο», αφού ότι αυτοί που απάντησαν είναι μεν ανοικτοί στη μάθηση αλλά δυσαρεστημένοι με τις διαθέσιμες ευκαιρίες.[32]

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η αποτύπωση του όρου NEETs σε χώρες με διαφορετική κουλτούρα από τη δυτική. Το παράδειγμα της Ιαπωνίας, χώρας με ανεπτυγμένο εκπαιδευτικό σύστημα και χαμηλό ποσοστό ανεργίας (2,4% τον Ιανουάριο του 2018),[33] είναι χαρακτηριστικό. Ενώ στη Δύση ο όρος χρησιμοποιείται κατά κόρον για να περιγράψει μια ομάδα νέων ανθρώπων που χρειάζονται τη βοήθεια της πολιτείας και των κοινωνικών φορέων, στην Ιαπωνία η λέξη NEETs συμπεριλαμβάνει κυρίως τους νέους που δεν εργάζονται από επιλογή, μη όντας προσαρμοσμένοι στο εργασιακό ήθος και στην κουλτούρα της χώρας. Πρόκειται για μια ιδιότυπη στάση άρνησης συμμετοχής στο κυρίαρχο σύστημα αξιών, ενώ χαρακτηριστικό είναι άρθρο στην ενημερωτική ιστοσελίδα "Japan Info" που χωρίζει τους άνεργους νέους σε τρεις κατηγορίες: α) αυτούς που ψάχνουν δουλειά αλλά δεν βρίσκουν, β) στους freeters (αυτούς που είτε δουλεύουν σε καθεστώς ημιαπασχόλησης είτε ως free lancers) και γ) στους NEETs: «αυτούς που αρνούνται να εργαστούν».[34] Σύμφωνα με τον αρθρογράφο, αν και υπάρχουν νέοι που δεν βρίσκουν εργασία, οι περισσότεροι Ιάπωνες NEETs έχουν διαφορετική «κουλ-

31. Βλ. σχετικά Mirza-Davies J. and Brown J.,("NEET: Young people not in education, employment or training", *Economic policy and stafisfics: Government white paper H-commons UK*, 2014.

32. Δες αναλυτικότερα Spielhofer T., Benton T., Evans K., Featherstone G., Golden S., Nelson J. and Smith P., *Increasing Participation: Understanding Young People Who Do No Participate in Education or Training at 16 and 17*, DSCF Research Report RR072, London, DCSF, 2009.

33. Βλ. https://www.japantimes.co.jp/news/2018/03/02/business/economy-business/japans-jobless-rate-falls-24-year-low-2-4-january/#.WzsZMNIzaUk/ (τελευταία ανάκτηση 2-3-2018).

34. Δες το σχετικό δημοσίευμα "NEETs in Japan: What does it mean?", όπως υπάρχει στο https://jpninfo.com/11831 (τελευταία ανάκτηση 6/5/2020).

τούρα εργασίας» απ' ότι οι παλιότερες γενιές. Συνήθως αρνούνται να εργαστούν σε δουλειές που δεν τους αρέσουν ή δεν τις θεωρούν ιδανικές ή δεν φαίνεται να καλύπτουν τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους. Επειδή –κατά το άρθρο– οι Ιάπωνες συνήθως είναι εσωστρεφείς και δεν αναζητούν τη βοήθεια άλλων για θέματα εργασίας, αρκούνται μέσω της άρνησης ή της απαξίωσης των κυρίαρχων εναλλακτικών να ακολουθήσουν έναν διαφορετικό τρόπο ζωής και εντέλει «επιλέγουν να γίνουν NEETs».

Ο Genda κατηγοριοποιεί τους άνεργους νέους 15-34 ετών οι οποίοι δεν παρακολουθούν κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και δεν είναι παντρεμένοι σε τρεις «τύπους». Στον πρώτο ανήκουν οι αναζητούντες εργασία. Στον δεύτερο οι μη αναζητούντες εργασία που έχουν μεν εκφράσει την επιθυμία να εργαστούν αλλά δεν ψάχνουν για δουλειά και στον τρίτο οι μη αναζητούντες εργασία που δεν έχουν καμία επιθυμία να εργαστούν. Ο ερευνητής κατατάσσει τους δύο τελευταίους τύπους στους NEETs.

Έρευνα του Khondaker Mizanur Rahman που δημοσιεύτηκε το 2007 –και διεξήχθη με ερωτηματολόγιο το οποίο απαντήθηκε από αποφοίτους της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κολλεγίων, πανεπιστημίων και από ένα γκρουπ "opinion leaders"– επιχειρεί να διαγνώσει τα υποκείμενα αίτια για το φαινόμενο των NEETs στην Ιαπωνία. Τα ευρήματα από την έρευνα υποδηλώνουν ότι χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ατόμου –όπως η αδυναμία προσαρμογής σε πράγματα και καταστάσεις, η υπερευαισθησία, η έντονη ιδιώτευση κ.λπ., που ενδεχομένως επιδεινώνονται από δυσμενείς οικογενειακές, σχολικές, κοινωνικές και εργασιακές συνθήκες– με περαιτέρω αρνητικές επιδράσεις από το οικονομικό περιβάλλον και ενδεχόμενες κοινωνικές αλλαγές έχουν προκαλέσει το πρόβλημα των NEETs.[35]

Τη διαφοροποίηση του όρου NEETs στην Ιαπωνία σε σχέση με τον δυτικό κόσμο τονίζει και η Kosugi, η οποία ισχυρίζεται πως ο χαρακτηρισμός NEET έχει διαφορετικό περιεχόμενο στη χώρα της. Διακρίνει τέσσερις τύπους NEETs: τους *yankee type* (που είναι άτομα αντικοινωνικά, τα οποία απλώς επιζητούν απολαύσεις), τους *hikikomori type* (οι οποίοι είναι εντελώς απομονωμένοι κοινωνικά και αδυνατούν να χτίσουν κοινωνικές σχέσεις, αφού προτιμούν να παραμένουν έγκλειστοι στα σπίτια τους), τους *tachisukumi type* (που επιδιώκουν εργασία, αλλά καταρρέουν μόλις αποτύχουν στις πρώτες αναζητήσεις και εγκαταλείπουν την προσπάθεια) και τους *tsumazuki type* (οι οποίοι βρίσκουν δουλειά, αλλά παραιτούνται και στη συνέχεια «βυθίζονται στην απογοήτευση»). Αυτοί οι τύποι, κατά τη συγγραφέα, συγκροτούν τον ιαπωνικό τύπο NEETs.[36]

Σε μια αναλυτική περιγραφή του φαινομένου προχωρά ο Genda, που τονίζει πως οι NEETs στην Ιαπωνία είναι κατά κύριο λόγο «αποθαρρημένοι άνθρωποι» στους οποίους περιλαμβάνονται νέοι που ανεπιτυχώς αιτούνται εργασίας, άτομα που παραιτούνται από τη δουλειά τους, εργαζόμενοι οι οποίοι απολύονται και μια ξεχωριστή ομάδα ανθρώπων που, κατά τον ερευνητή, «δεν έχουν το ταλέντο για εργασία». Από το σύνολο των NEETs

35. Βλ. σχετικά Rahman K. M., "NEETs' challenge to Japan: Causes and remedies", *Japanstudien*, 18 (1), pp. 221-244, 2007.

36. Βλ. σχετικά Kosugi R., "Considering the response to freeter and jobless youth issues", in *Labor Situation in Japan and Analysis: Detailed Exposition 2005/2006*, Tokyo, JIPLT, 2005.

μία ομάδα (οι *hatarakanai*) δεν εργάζονται εκ προθέσεως και η άλλη (*hatarakenai*) δεν εργάζονται λόγω έλλειψης φιλοδοξίας και απώλειας του ηθικού. Στους NEETs θα πρέπει να περιληφθούν και οι λεγόμενοι *"bocchan"* («τα παιδιά που γεννήθηκαν με ασημένια κουτάλια στο στόμα τους»), οι οποίοι έχουν όλες τις διευκολύνσεις, τα προσόντα και τα χαρακτηριστικά για να γίνουν «ενεργά» μέλη του εργατικού δυναμικού, αλλά δεν το πράττουν χωρίς σαφή αιτιολογία.[37] Πρόκειται στην ουσία, όπως αναφέρθηκε ήδη, για μια μειοψηφία με ιδιότυπη «αριστοκρατική λογική», που απαξιώνει κάθε εγχείρημα ενασχόλησης με θέματα εργασίας και, ενώ διαθέτει προσόντα, επιλέγει να περιφρονεί κάθε εγχείρημα ενεργοποίησής τους στη σφαίρα της απασχόλησης.

37. Genda J., "The NEET problem in Japan", in *Social Science Japan*, 32 (newsletter of the Institute of Social Science), University of Tokyo, September 2005, pp. 3-5.

2. Η οικονομική κρίση και το φαινόμενο των NEETs σε Ευρώπη και Ελλάδα

Η οικονομική κρίση που χτύπησε τον πλανήτη στα τέλη της δεκαετίας του 2000 επέφερε δραματικές αλλαγές στο χώρο της εργασίας και στις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων στην ΕΕ. Τα αποτελέσματα ήταν η μεγάλη ύφεση που ακολούθησε, η αύξηση του δημόσιου χρέους της ευρωζώνης και η ψήφιση αυστηρών προγραμμάτων λιτότητας και δημοσιονομικής προσαρμογής.[38] Σύμφωνα με έκθεση της ILO το 2012, τα πιο εκτεθειμένα τμήματα της κοινωνίας στις επιπτώσεις της κρίσης στην αγορά εργασίας είναι οι νέοι, οι ηλικιωμένοι εργαζόμενοι και οι γυναίκες.[39] Όπως είναι φυσικό, το φαινόμενο των NEETs ενισχύθηκε από την οικονομική κρίση σε ΕΕ και Ελλάδα με ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις βάσει παραμέτρων που θα εξετάσουμε αναλυτικότερα στη συνέχεια.

Αν και ο δείκτης της ανεργίας των νέων είναι ιδιαίτερα σημαντικός (σε γενικές γραμμές θεωρείται ότι είναι διπλάσιος ή και τριπλάσιος από το δείκτη ανεργίας του συνολικού πληθυσμού μιας χώρας),[40] τα τελευταία χρόνια πολλοί ερευνητές θεωρούν πως ο δείκτης των NEETs έχει μεγαλύτερη σημασία, καθώς οι νέοι που δεν είναι απλώς άνεργοι αλλά βρίσκονται εκτός κάθε διαδικασίας εκπαίδευσης/κατάρτισης συγκροτούν τη γενιά που κινδυνεύει να χαθεί, την αποκαλούμενη "lost generation". Επομένως, ο δείκτης αυτός προσεγγίζει καταλληλότερα το φαινόμενο της «χαμένης γενιάς» από αυτόν της νεανικής ανεργίας[41] σε μια προσπάθεια να επισημανθεί ο ολιστικός και ευρύς χαρακτήρας το προβλήματος, αφού πέρα από την απουσία εργασίας αναδεικνύονται και άλλα ζητήματα απόσυρσης από το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό οικοδόμημα.

2.1. Κρίση και NEETs στην ΕΕ

Η δραματική αύξηση της ανεργίας των νέων μέσα σε λίγους μόλις μήνες μετά την έναρξη της κρίσης υποχρέωσε την ΕΕ και τα κράτη μέλη της να θέσουν ως προτεραιότητα την αντιμετώπιση της νεανικής ανεργίας και της ένταξης των νέων στην αγορά εργασίας. Η ΕΕ υιοθέτησε τον όρο NEETs το 2010 με στόχο να διερευνήσει καλύτερα και να αντιμετωπίσει την αδυναμία των νέων ανθρώπων να συσσωρεύσουν ανθρώπινο κεφάλαιο με τους συνήθεις τρόπους (εργασία, εκπαίδευση και κατάρτιση).[42] Δράσεις προς αυτή

38. Bruno G., Marelli E. and Signorelli M., "Young people in crisis: NEETs and unemployed in EU regions", in *53rd ERSA Congress*, Palermo, pp. 27-31, August 2013.

39. ILO, *Global Employment Trends For Youth*, Geneva, 2012.

40. Bruno, Marelli and Signorelli, ό.π.

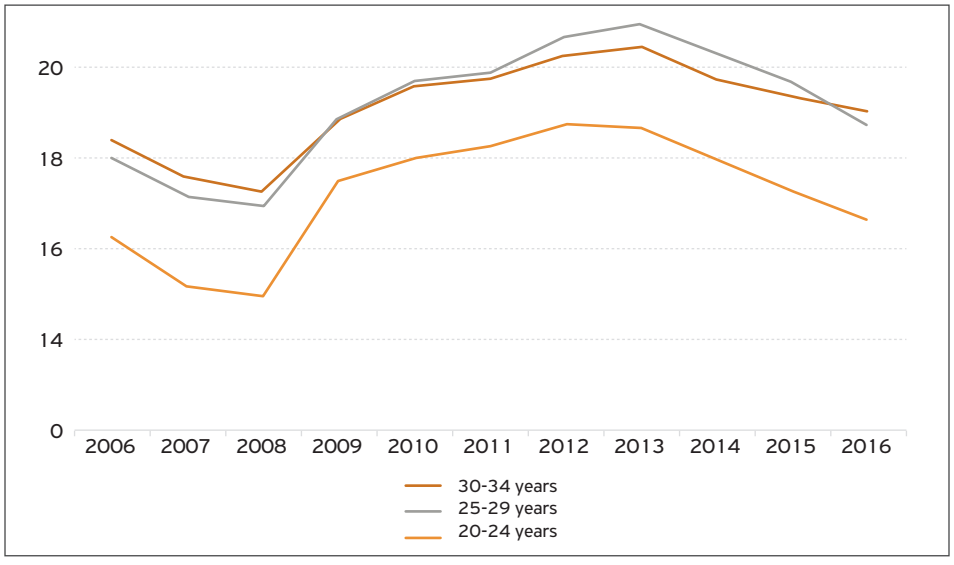
41. O'Higgins N., "The impact of the economic and financial crisis and the policy response on youth employment in the European Union", in *Effaces International Workshop*, Perugia, November 2011, pp. 10-11.

42. EPRS, "NEETs: Who are they? Being young and not in employment, education or training today", Brussels, 2017, όπως υπάρχει στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/ etudes/ BRIE/2017/599360/EPRS_BRI(2017)599360_EN.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

την κατεύθυνση εκπονήθηκαν στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», της ευρωπαϊκής ατζέντας για την ανάπτυξη και την απασχόληση.[43]

Το 2013 ήταν η χρονιά που η ανεργία στην ΕΕ κατέγραψε ιστορικό υψηλό. Σύμφωνα με την Eurostat, το 2013 περίπου 23,5% των νέων (ηλικίας 15-24 ετών) σε ολόκληρη την ΕΕ ήταν άνεργοι, το υψηλότερο επίπεδο που παρατηρήθηκε ποτέ στην ιστορία της Ένωσης. Ανάλογα είναι τα ευρήματα για τους νέους που βρίσκονται όχι μόνο εκτός εργασίας, αλλά και εκτός εκπαίδευσης και κατάρτισης. Το 2013 ήταν το έτος κατά το οποίο καταγράφονται τα υψηλότερα ποσοστά NEETs για τις ηλικιακές ομάδες μέχρι και 34 ετών, όπως φαίνεται στον πιο κάτω πίνακα, που καταγράφει τη διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού των νέων εκτός εργασίας, εκπαίδευσης και κατάρτισης στην ΕΕ από το 2006 έως και το 2016.

Γράφημα 7: Διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού των NEETs στην ΕΕ, 2006 - 2016[44]

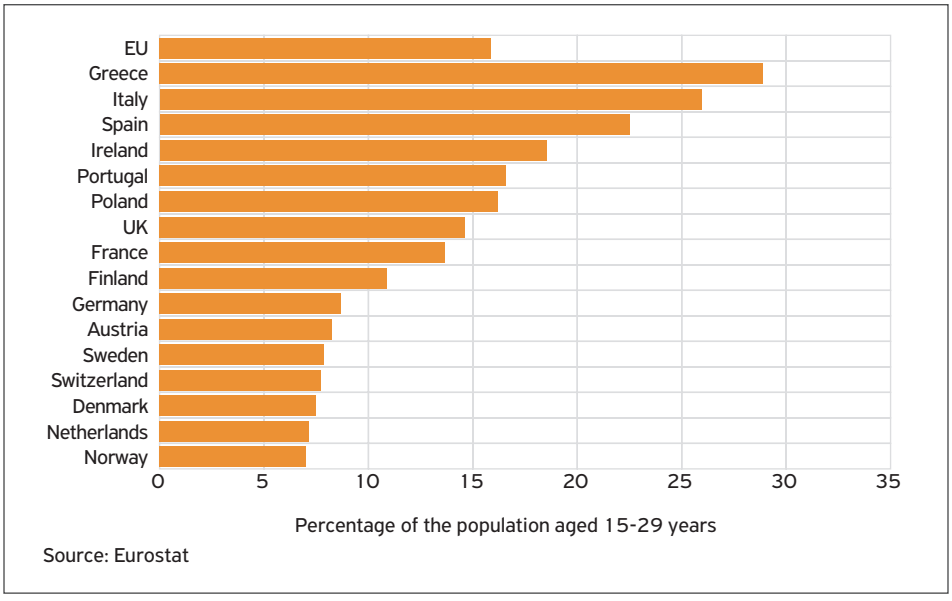

Η εικόνα αυτή δεν είναι ομοιόμορφη σε ολόκληρη την ΕΕ. Σε χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, όπως η Ελλάδα και η Ισπανία, τα ποσοστά των NEETs προσεγγίζουν το 30%, ενώ σε χώρες του Βορρά τα ποσοστά είναι πολύ χαμηλότερα.

43. Βλ. σχετικές πληροφορίες στο https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

44. Δες στο https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Share_of_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_and_training,_by_age,_EU-28,_2006%E2%80%9316.PNG&oldid=345623 (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

Γράφημα 8: Ποσοστό των NEETs ηλικίας 15-29 ετών στα κράτη μέλη της ΕΕ

Πηγή: Eurostat, 2013 https://www.ssb.no/en/arbeid-og-lonn/artikler-og-publikasjoner/young-people-who-are-not-in-employment-or-education τελευταία ανάκτηση 3/3/2016)

Από το 2014 η κατάσταση σε επίπεδο ΕΕ βελτιώνεται. Το ποσοστό ανεργίας των νέων μειώθηκε σημαντικά το 2014 και το 2015 σε σύγκριση με το 2013. Το 2015 το ποσοστό ανεργίας των νέων στην ΕΕ ήταν 20,3%, ενώ τον Φεβρουάριο του 2016 το ποσοστό αυτό ήταν 19,4%, στο χαμηλότερο επίπεδο από τον Απρίλιο του 2009. Επίσης, το 2014, για πρώτη φορά από το 2007, παρατηρήθηκε μια ελαφρά αύξηση της νεανικής απασχόλησης κατά 0,3%.[45]

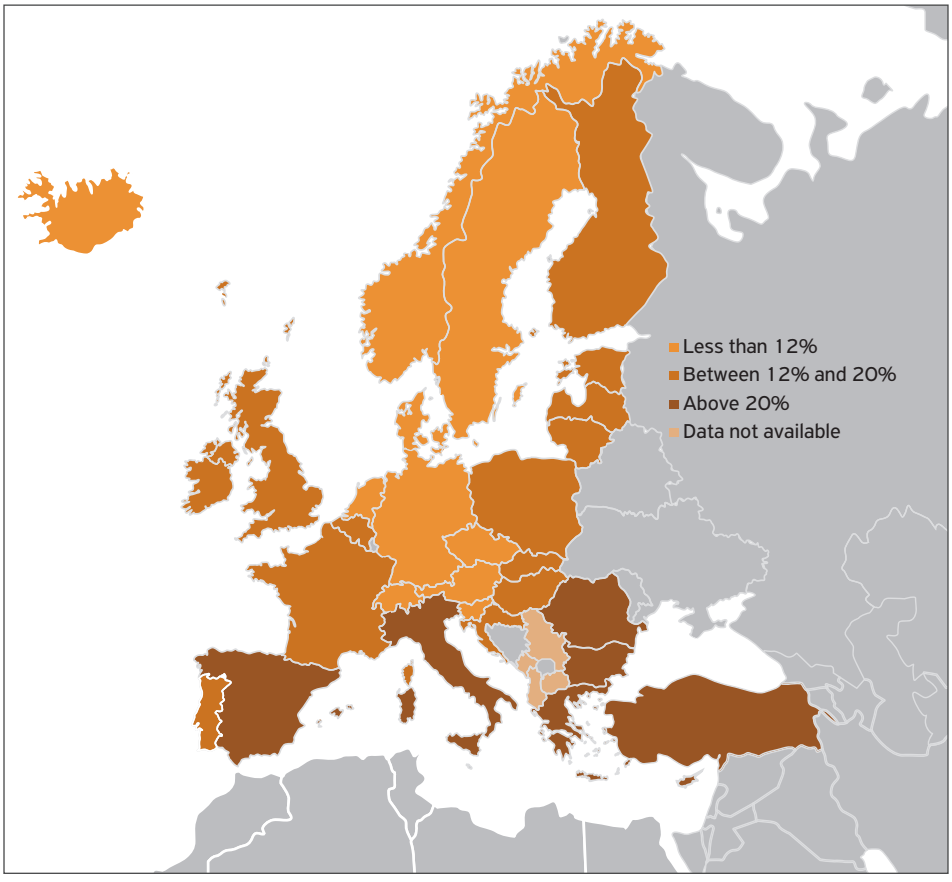
Ωστόσο, η εικόνα της ανάκαμψης δεν είναι ομοιόμορφα κατανεμημένη. Η ανεργία των νέων παραμένει υψηλή σε πολλά μεσογειακά κράτη μέλη: στην Κύπρο και την Πορτογαλία είναι μεγαλύτερη από 30%, ενώ στην Κροατία, την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία είναι πάνω από 40%.[46] Άρα, η ανισόμετρη κατανομή της κρίσης συνεχίζεται και μετά το 2013 στην ΕΕ.

Η εικόνα της ανισοκατανομής εμφανίζεται και στο δείκτη των NEETs. Από τα στοιχεία της Eurostat προκύπτει ότι ο χάρτης των NEETs στην ΕΕ εμφανίζει σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών μελών.

45. Eurofound, *Exploring the diversity of NEETs, ό.π.*

46. Eurofound, *Exploring the diversity of NEETs, ό.π.*

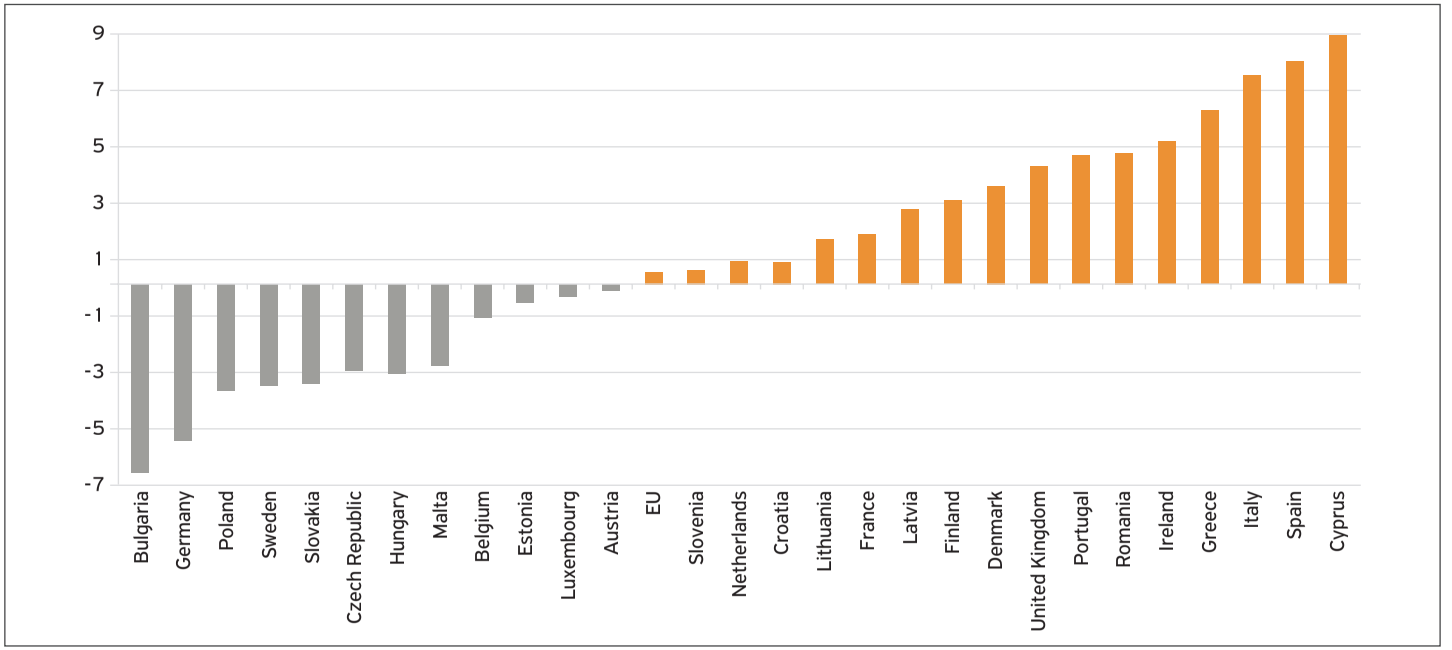
Γράφημα 9: Ποσοστό των NEETs ηλικίας 20-24 ετών στα κράτη μέλη της ΕΕ, 2016

Η διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού των NEETs μεταξύ 2006 και 2016 δείχνει μια σταθερότητα στο σύνολο της Ένωσης, όμως ενώ σε δώδεκα χώρες το ποσοστό NEETs μειώθηκε (με σημαντικότερες τις μειώσεις που παρατηρούνται σε Βουλγαρία, Γερμανία, Πολωνία, Σλοβακία και Σουηδία), στα άλλα δεκαέξι κράτη μέλη η κατάσταση επιδεινώθηκε. Οι μεγαλύτερες αυξήσεις στους NEETs ηλικίας 20-24 ετών καταγράφηκαν στην Κύπρο (+9,0%), στην Ισπανία (+8,0%), στην Ιταλία (+7,5%), στην Ελλάδα (+6,2%), στην Ιρλανδία (+5,1%), στη Ρουμανία (+4,7%), στην Πορτογαλία (+4,6%) και στο Ηνωμένο Βασίλειο (+4,2%).[47]

47. Βλ. σχετικά Eurostat, "Young people in the EU: Education and employment", 11/08/2017, όπως υπάρχει στο https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20170811-1?inheritRedirect=true (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

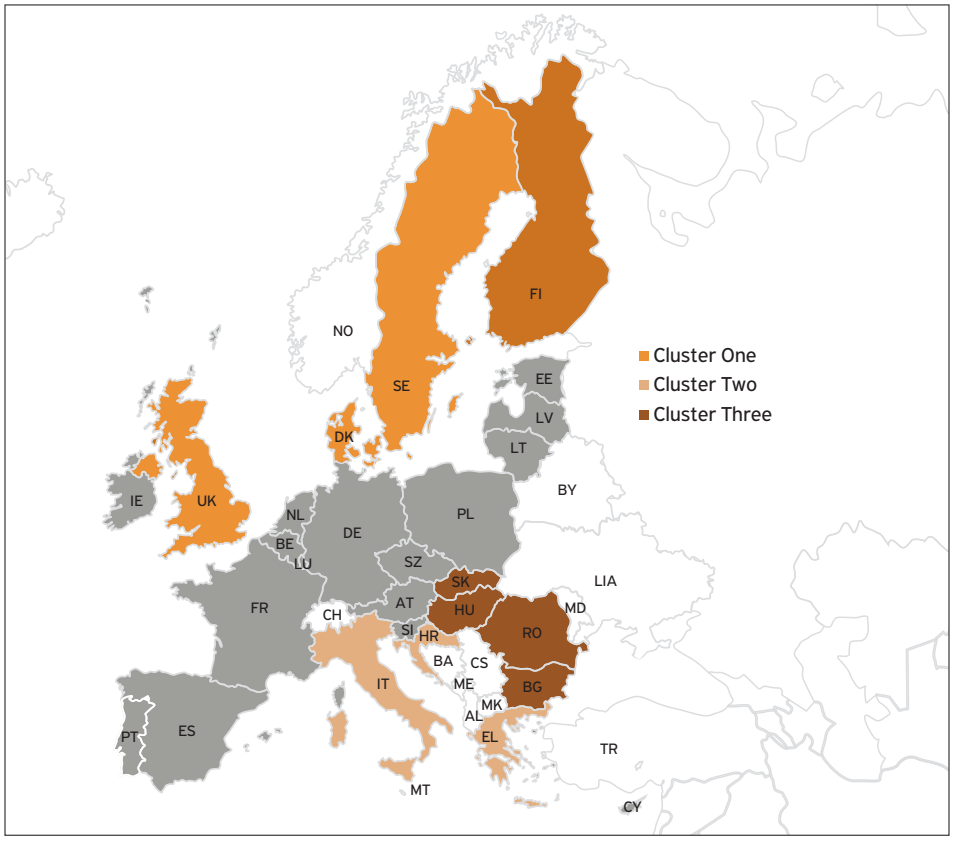
Γράφημα 10: Διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού των NEETs ηλικίας 20-24 ετών στα κράτη μέλη της ΕΕ, 2006 - 2016

Πηγή: Eurostat, 2017, https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20170811-1?inheritRedirect=true (11/8/2017)

Η έρευνα "Exploring the diversity of NEETs" του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Eurofound), με βάση τα στοιχεία αυτά, ομαδοποίησε τις χώρες της ΕΕ σε τρεις συστοιχίες (clusters), παραδεχόμενη ότι οι ομάδες αυτές δεν είναι απολύτως ομοιογενείς.

Γράφημα 11: Συστοιχίες χωρών της ΕΕ, NEETs ηλικίας 15-24 ετών, 2013

Πηγή: Eurofound (2016), *Exploring the diversity of NEETs, Publications Office of the European Union*, Luxembourg, σελ. 43

Στην πρώτη συστοιχία (Cluster 1) συγκαταλέγονται οι χώρες της βόρειας, δυτικής και ηπειρωτικής Ευρώπης (Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Σλοβενία, Σουηδία και Ηνωμένο Βασίλειο, μαζί με τη Μάλτα). Όπως αναφέρεται στην έρευνα, οι χώρες αυτές ακολούθησαν πολιτικές οι οποίες δίνουν μεγάλη έμφαση στη διασύνδεση της εκπαίδευσης-κατάρτισης και απασχόλησης. Συγκεκριμένα αφορούν πολιτικές flexicurity (συνδυασμός ευελιξίας στην αγορά εργασίας και πρακτικών κοινωνικής ασφάλειας), ακολουθεί το δυϊκό (dual) σύστημα εκπαί-

δευσης (σχολείο και επιχείρηση συνδυαστικά), ενώ οι οικονομίες τους χαρακτηρίζονται σε γενικές γραμμές φιλελεύθερες. Στις χώρες αυτές παρατηρούνται γενικά ταχύτερες και πιο ομαλές διαδρομές μετάβασης από το σχολείο στο εργασιακό περιβάλλον με εμφανή θετικά αποτελέσματα στο πεδίο κυρίως της σύνδεσης εκπαίδευσης-κατάρτισης με την απασχόληση.[48]

Παρά την όποια ετερογένεια, στις χώρες αυτές παρατηρούνται τα χαμηλότερα ποσοστά NEETs, που κυρίως προέρχονται από άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ενώ έχουν χαμηλό ποσοστό μακροχρόνια ανέργων και αποθαρρημένων εργαζομένων. Το μερίδιο των NEETs που είναι μακροχρόνια άνεργοι ή αποθαρρημένοι εργαζόμενοι κυμαίνεται από 8% στη Φινλανδία έως 22% στη Γαλλία, πολύ χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (κατά 28%). Επίσης, σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (12,5%), το ποσοστό NEETs των χωρών αυτής της ομάδας κυμαίνεται μόλις από 5,5% έως 12%. Με ελάχιστες εξαιρέσεις, σε όλες σχεδόν τις χώρες αυτής της ομάδας, η πλειονότητα των NEETs είναι ανενεργοί και έχουν χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης.

Τέλος, σύμφωνα με την έρευνα, στις περισσότερες χώρες της συγκεκριμένης ομάδας, η εμφάνιση του φαινομένου των NEETs δεν σχετίζεται με διαρθρωτικά εμπόδια στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας, αλλά κυρίως με οικογενειακές ευθύνες και άλλους κοινωνικούς δείκτες.

Η δεύτερη ομάδα χωρών (Cluster 2) αποτελείται από τις νότιες/μεσογειακές χώρες (Κροατία, Κύπρος, Ελλάδα, Ιταλία, Πορτογαλία και Ισπανία) · στις χώρες αυτές περιλαμβάνεται και η Ιρλανδία. Οι εν λόγω χώρες έχουν πληγεί πολύ σκληρά από την οικονομική κρίση και έχουν τις πιο προβληματικές διαδρομές μετάβασης από το σχολείο στο εργασιακό περιβάλλον.[49] Με εξαίρεση την Πορτογαλία, όπου το ποσοστό των NEETs είναι ελαφρώς χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ, οι χώρες αυτές έχουν πολύ υψηλά ποσοστά NEETs, που κυμαίνονται από 15,2% στην Ιρλανδία έως και 22,1% στην Ιταλία. Ο πληθυσμός των NEETs χαρακτηρίζεται από μεγάλο ποσοστό μακροχρόνια ανέργων και αποθαρρημένων εργαζομένων. Τέλος, στις συγκεκριμένες χώρες παρατηρούνται διαρθρωτικά εμπόδια πρόσβασης στην αγορά εργασίας για τους νέους και προκλήσεις που παρεμποδίζουν την επιτυχή μετάβαση των νέων από το σχολείο στην εργασία.

Στην τρίτη ομάδα χωρών περιλαμβάνονται οι χώρες της ανατολικής Ευρώπης (Βουλγαρία, Τσεχία, Εσθονία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Ρουμανία και Σλοβακία). Η ομάδα των χωρών αυτών δεν είναι τόσο ομοιογενής όπως οι άλλες δύο, με το συνολικό ποσοστό NEETs να κυμαίνεται από 8% στη Δημοκρατία της Τσεχίας έως 20% στη Βουλγαρία. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά. Όπως προαναφέρθηκε, το ποσοστό των νέων που είναι NEETs λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων είναι πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ: από 23% στη Λιθουανία έως 44% στην Τσεχική Δημοκρατία.

---

48. Eurofound, *Mapping youth transitions in Europe*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2014, p. 22, όπως υπάρχει στο https://www.eurofound.europa.eu/ publications/ report/2014/labour-market/mapping-youth-transitions-in-europe (τελευταία ανάκτηση 5/5/2020).

49. Eurofound, *Mapping youth transitions in Europe, ό.π.*

Με εξαίρεση την Εσθονία, σε όλες αυτές τις χώρες η πλειονότητα των NEETs είναι νεαρές γυναίκες. Ενώ η διάσταση του φύλου και οι οικογενειακές υποχρεώσεις αποτελούν κοινά χαρακτηριστικά, παρατηρούνται μεγάλες διαφορές ως προς τον τρόπο με τον οποίο οι μηχανισμοί πρόσβασης στην αγορά εργασίας επηρεάζουν τη σύνθεση του πληθυσμού NEETs. Και αυτό ως ένα σημείο είναι ερμηνεύσιμο, αφού τα έμφυλα στερεότυπα και γενικότερα τα ζητήματα που σχετίζονται το ρόλο και τη θέση των δύο φύλων στην εκπαίδευση και την απασχόληση αποτελούν αντικείμενο διαφορετικής μεταχείρισης από χώρα σε χώρα. Με βάση την έρευνα αυτή, σε χώρες όπως η Δημοκρατία της Τσεχίας, η Λετονία, η Λιθουανία και η Πολωνία παρατηρείται υψηλότερο ποσοστό νεοεισερχόμενων και βραχυπρόθεσμα ανέργων σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Αντίθετα, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων και των αποθαρρημένων εργαζομένων είναι πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ στη Βουλγαρία, την Ουγγαρία, τη Ρουμανία και τη Σλοβακία.[50]

2.2. Οι νέοι στην Ελλάδα της κρίσης

Η οικονομική κρίση που χτύπησε βίαια τη Wall Street το 2008 πέρασε πολύ γρήγορα στην απέναντι όχθη του Ατλαντικού, παρά τις αρχικές εκτιμήσεις ότι οι ευρωπαϊκές οικονομίες και οι τράπεζες δεν θα πληγούν από αυτήν. Όταν διαπιστώθηκε ότι μάλλον το αντίθετο συμβαίνει, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου να σώσουν τις ευρωπαϊκές τράπεζες τις προμήθευσαν με τεράστιες ποσότητες δημόσιου χρήματος, ώστε να αντικαταστήσουν το τοξικό-ιδιωτικό χρήμα που προερχόταν από τα ομόλογα των ΗΠΑ με δημόσιο χρήμα από τα κράτη μέλη.[51] Στην ουσία δηλαδή, όπως έχει επισημανθεί και από άλλους οικονομολόγους, ένα σημαντικό τμήμα των απωλειών των τραπεζών μεταφέρθηκε στις πλάτες του δημόσιου χρέους, με συνέπεια την «κοινωνικοποίησή του».[52]

Με τον τρόπο αυτό οι ευρωπαϊκές οικονομίες εισήλθαν σε ύφεση. Μέσα σε μία χρονιά μόνο (2008-2009) το ΑΕΠ της Γερμανίας μειώθηκε κατά 5%, της Γαλλίας κατά 2,6%, της Ολλανδίας κατά 4%, της Σουηδίας κατά 5,2%, της Ιρλανδίας κατά 7,1%, της Φινλανδίας κατά 7,8%, της Δανίας κατά 4,9% και της Ισπανίας κατά 3,5%. Η Ελλάδα χτυπήθηκε περισσότερο από οποιαδήποτε χώρα της Ένωσης από την κρίση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της σφοδρότητας της κρίσης είναι η μείωση του ΑΕΠ κατά 4,9% το 2010, κατά 7,1% το 2011, κατά 6,6% το 2012 και κατά 3,9% το 2013. Όπως παρατηρεί ο Ματσαγγάνης, τέτοιας έκτασης και βάθους ύφεση σε οικονομία ανεπτυγμένης χώρας δεν έχει παρατηρηθεί ποτέ σε καιρό ειρήνης.[53]

---

50. Eurofound, *Exploring the diversity of NEETs, ό.π.*

51. Βλ. σχετικά ΙΝΕ ΓΣΕΕ, *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011*, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Αθήνα, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2011.

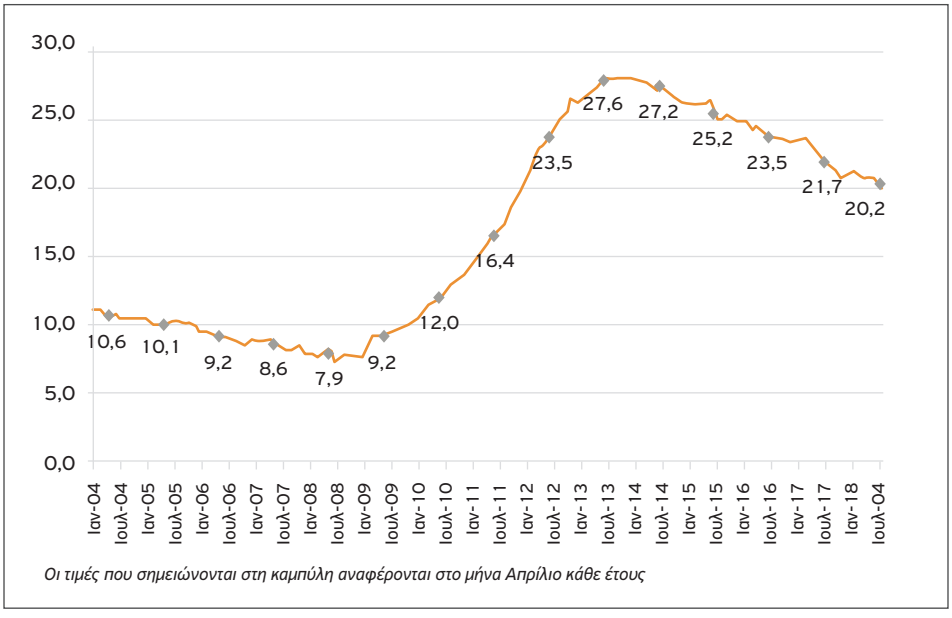
52. Σχετικά με την άποψη αυτή βλ. Βαρουφάκης Γ., *Κρίσης λεξιλόγιο: Οι οικονομικοί όροι που μας καταδυναστεύουν*, Αθήνα, Ποταμός.

53. Matsaganis M., *The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses*, Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2013, pp. 33-34.

Η κρίση διόγκωσε τις ανισότητες. Η μεγάλη μείωση του ΑΕΠ συνοδεύτηκε από διεύρυνση της ανισότητας στην κατανομή του εισοδήματος, με χαρακτηριστικά στοιχεία τη μείωση των μισθών (η μισθωτή εργασία επωμίστηκε κατά 4,4 φορές περισσότερο από ό,τι το κεφάλαιο τη μείωση του μεριδίου της στο ΑΕΠ), τη μείωση των συντάξεων, την εντυπωσιακή αύξηση στη φορολόγηση των φυσικών προσώπων,[54] τη φτωχοποίηση και την απώλεια χιλιάδων θέσεων εργασίας.

Όπως είναι φυσικό, η οικονομική κρίση δημιούργησε κρίση απασχόλησης στη χώρα. Η ανεργία έφτασε σε ιστορικό υψηλό τον Ιούλιο του 2013 καταγράφοντας ποσοστό 28% επί του ενεργού πληθυσμού, ενώ –αν και από το 2014 παρατηρείται μια σταδιακή αποκλιμάκωση– εξακολουθεί μέχρι και την περίοδο συλλογής των στοιχείων της έρευνας (Φεβρουάριος 2018) να κινείται περίπου στο 20%.

Γράφημα 12: Εξέλιξη του ποσοστού ανεργίας κατά μήνα, Απρίλιος 2004 - 2018[55]

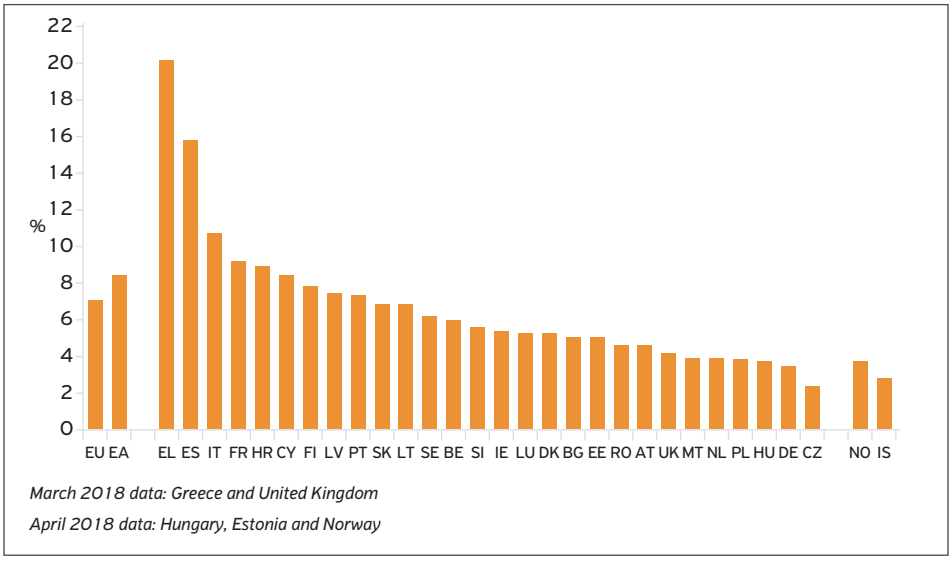
Οι τιμές που σημειώνονται στη καμπύλη αναφέρονται στο μήνα Απρίλιο κάθε έτους

Από τα στοιχεία της Eurostat προκύπτει πως το ποσοστό αυτό είναι το υψηλότερο στην ΕΕ με τον μέσο όρο της Ένωσης να καταγράφεται στο 7% περίπου. Παρατηρούμε ότι αντίστοιχα κακή εικόνα έχουν οι χώρες του Cluster 2 (οι χώρες του μεσογειακού Νότου).

54. Βλ. σχετικά με αυτό Έμκε-Πουλοπούλου Η., *Το κόστος της κρίσης και η άδικη κατανομή του στην Ελλάδα: 2009-2014*, Βογιατζής, 2015.

55 ΕΛΣΤΑΤ, *Δελτίο Τύπου – Έρευνα Εργατικού Δυναμικού*, Αθήνα, Απρίλιος 2018.

Γράφημα 13: Ποσοστό ανεργίας στα κράτη μέλη της ΕΕ, Μάιος 2018[56]

Πηγή: Βλ. σχετικά στο https://www.socialeurope.eu/why-such-disparity-between-unemployment-rates-in-europe

Η νεανική ανεργία, όπως σημειώθηκε σε άλλο σημείο της εργασίας μας, συνήθως είναι διπλάσια από τη γενική ανεργία. Πράγματι, σήμερα η ανεργία των ατόμων 15-24 ετών καταγράφεται στο 42,3%.

Πίνακας 1: Ποσοστό ανεργίας κατά ομάδες ηλικιών, Απρίλιος 2013 – 2018

Ομάδες ηλικιών	Απρίλιος					
	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	%	%	%	%	%	%
15-24	59,4	55,9	51,2	49,7	44,2	42,3
25-34	36,4	35,6	32,9	29,7	27,5	25,4
35-44	23,8	24,3	22,3	19,7	19,2	18,4
45-54	20,5	20,0	20,3	19,4	17,1	16,7
55-64	16,2	17,8	17,5	19,4	18,6	15,6
65-74	9,7	12,5	11,1	12,6	11,7	11,0
ΣΥΝΟΛΟ	27,6	27,2	25,2	23,5	21,7	20,2

56. Βλ. σχετικά https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9034240/3-02072018-AP-EN.pdf/bfcf5c1a-fca8-4541-aa0a-2d5dc2e090da (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

Πίνακας 2: Διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού της νεανικής ανεργίας, 2007-2017

	Youth unemployment rate				Youth unemployment ratio			
	2007	2015	2016	2017	2007	2015	2016	2017
EU-28	15.8	20.3	18.7	16.8	6.9	8.4	7.8	7.0
Euro area	15.6	22.3	20.9	18.8	6.7	8.8	8.3	7.4
Belgium	18.8	22.1	20.1	19.3	6.4	6.6	5.7	5.4
Bulgaria	14.1	21.6	17.2	12.9	4.2	5.6	4.1	3.4
Czech Republic	10.7	12.6	10.5	7.9	3.4	4.1	3.4	2.5
Denmark	7.5	10.8	12.0	11.0	5.3	6.7	7.9	7.0
Germany	11.8	7.2	7.1	6.8	6.1	3.5	3.5	3.4
Estonia	10.1	13.1	13.4	12.1	3.8	5.5	5.8	5.6
Ireland	9.3	20.5	17.0	14.5	6.4	9.6	8.5	6.7
Greece	22.7	49.8	47.3	43.6	7.0	12.9	11.7	10.9
Spain	18.1	48.3	44.4	38.6	8.7	16.8	14.7	12.9
France	19.5	24.7	24.6	22.3	7.2	9.0	9.0	8.0
Croatia	25.4	42.3	31.8	27.0	9.2	14.0	11.6	9.8
Italy	20.4	40.3	37.8	34.7	6.3	10.6	10.0	9.1
Cyprus	10.2	32.8	29.1	24.7	4.2	12.4	10.8	9.0
Latvia	10.6	16.3	17.3	17.0	4.5	6.7	6.9	6.8
Lithuania	8.4	16.3	14.5	13.3	2.3	5.5	5.1	4.6
Luxembourg	15.6	16.6	19.1	15.3	4.0	6.1	5.8	4.7
Hungary	18.1	17.3	12.9	10.7	4.6	5.4	4.2	3.5
Malta	13.5	11.8	11.0	10.4	7.3	6.1	5.7	5.5
Netherlands	9.4	11.3	10.8	8.9	4.3	7.7	7.4	6.1
Austria	9.4	10.6	11.2	9.8	5.6	6.1	6.5	5.5
Poland	21.6	20.8	17.7	14.8	7.1	6.8	6.1	5.2
Portugal	21.4	32.0	28.2	23.8	8.6	10.7	9.3	8.1
Romania	19.3	21.7	20.6	18.3	6.1	6.8	5.8	5.5
Slovenia	10.1	16.3	15.2	11.2	4.2	5.8	5.1	4.4
Slovakia	20.6	26.5	22.2	18.9	7.1	8.4	7.2	6.3
Finland	16.5	22.4	20.1	20.1	8.8	11.7	10.5	10.7
Sweden	19.2	20.4	18.9	17.8	10.1	11.2	10.4	9.8
United Kingdom	14.3	14.6	13.0	12.1	8.8	8.6	7.6	7.0
Iceland	7.1	8.8.	6.5	8.2	5.6	7.1	5.4	6.5
Norway	7.3	10.5	11.3	10.7	4.4	5.5.	6.1	5.6
Switzerland	:	:	:	:	:	:	:	:
Turkey	17.2	18.6	19.6	20.7	6.3	7.7.	8.2	8.9
United States	10.5	11.6	10.4	9.2	:	:	:	:
Japan	7.7	5.5	5.1	4.7	:	:	:	:

: data not available

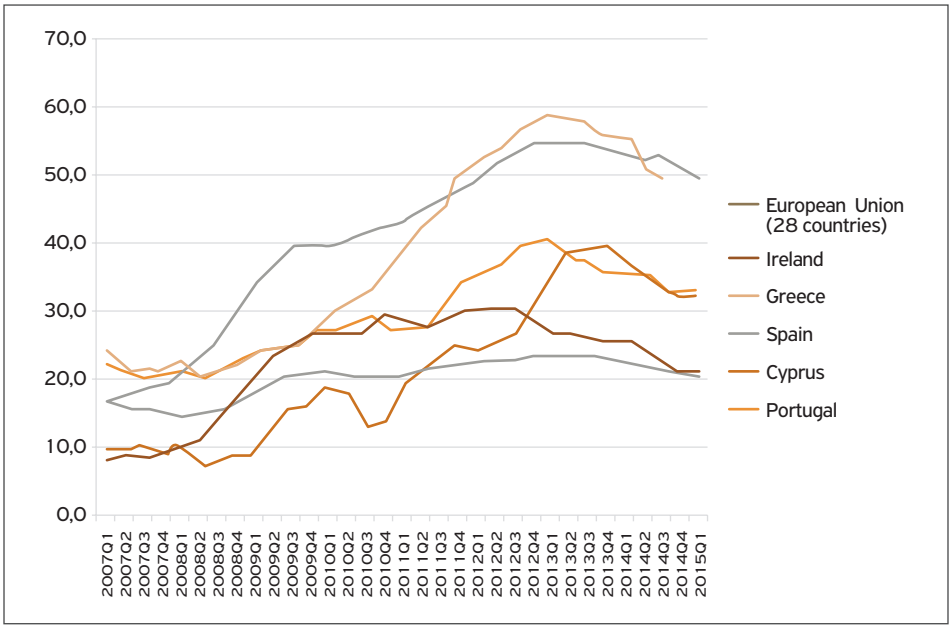
* The quarterly youth unemployment rate is seasonally adjusted

Πηγή: Βλ. σχετικά στο https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Youth_unemployment_figures,_2007-2017_(%25)_T1.png

Σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο η νεανική ανεργία στην Ελλάδα είναι υψηλότερη κατά περίπου 25 μονάδες και είναι η υψηλότερη στην ΕΕ, όπως προκύπτει από τον διαχρονικό πίνακα εξέλιξης της νεανικής ανεργίας της Eurostat για τη δεκαετία 2007-2017.

Σε εισήγηση για τη νεανική ανεργία στις χώρες της ΕΕ το 2015 η Επιτροπή Απασχόλησης και Κοινωνικών Υποθέσεων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αναφέρει πως από τις χώρες που βρίσκονταν σε «πρόγραμμα διάσωσης» (Ισπανία, Κύπρος, Ιρλανδία, Πορτογαλία) στην Ελλάδα σημειώθηκε η μεγαλύτερη επιδείνωση σε δείκτες όπως η απασχόληση, η ανεργία, η μακροχρόνια ανεργία, οι NEETs, το ποσοστό νέων ανθρώπων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας. Ο δείκτης όμως που προκαλεί τη μεγαλύτερη ανησυχία είναι η νεανική ανεργία, που ειδικά σε Ελλάδα και Ισπανία υπερέβησαν το 50% στο σύνολο του νεανικού πληθυσμού.

Γράφημα 14: Ποσοστό της νεανικής ανεργίας σε επιλεγμένες χώρες, 2007 - 2015

Πηγή: European Parliament, Employment and Social Affairs (2015), *Youth unemployment in Greece: Situation before the government change*, σελ. 2

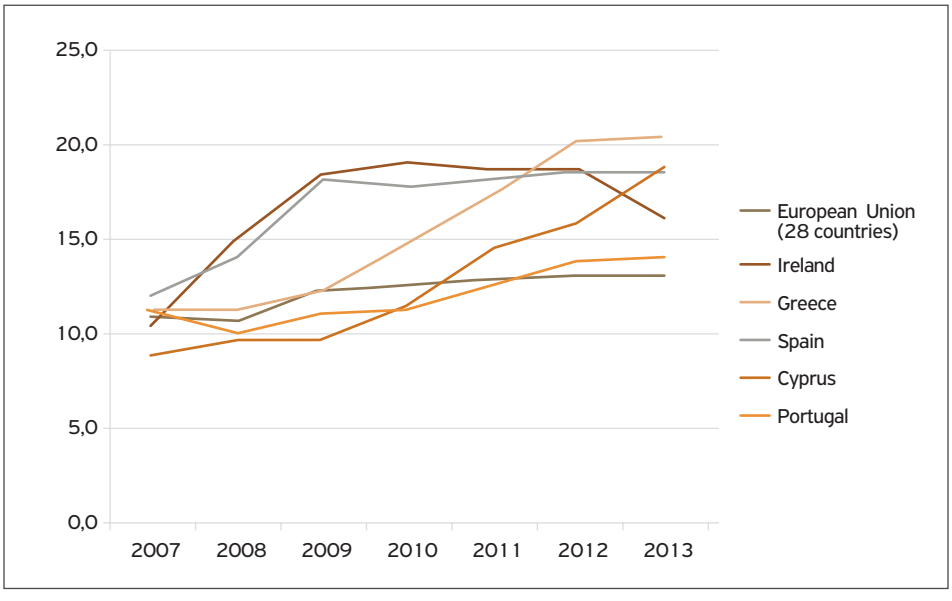
Στην Ελλάδα μάλιστα το 2013 η νεανική ανεργία καταγράφηκε σε ποσοστό «συναγερμού» 59,5%, το υψηλότερο ποσοστό από κάθε χώρα της ΕΕ. Στην έκθεση αυτή επισημαίνεται πως, σύμφωνα με πολλούς αναλυτές, η ραγδαία επιδείνωση της νεανικής ανεργίας οφείλεται στη σκληρή λιτότητα η οποία εφαρμόστηκε στην Ελλάδα μέσω της περικοπής δημόσιων δαπανών, των ιδιωτικοποιήσεων, της μείωσης των μισθών, της

απελευθέρωσης των εργασιακών σχέσεων και της μείωσης της προστασίας της εργασίας.

Η Ελλάδα κρατούσε τουλάχιστον μέχρι το 2015 τα σκήπτρα στο δείκτη της μακροχρόνιας νεανικής ανεργίας, ο οποίος το 2013 υπερέβη το 30%, με έναν στους τρεις νέους ανέργους να είναι εκτός απασχόλησης πάνω από ένα χρόνο. Η μακροχρόνια ανεργία, όπως τονίζεται, έχει βαρύτατες συνέπειες, καθώς η επανένταξη του μακροχρόνια ανέργου είναι πιο δύσκολη και δαπανηρή. Επίσης, περίπου ένας στους δύο (45,5%) Έλληνες νέους βρισκόταν το 2013 σε κίνδυνο φτώχειας, σε σχέση με το 31,4% στην ΕΕ.

Την περίοδο της κρίσης το ποσοστό των NEETs στην Ελλάδα διπλασιάστηκε (από 11% το 2007 σε 20% το 2013). Μετά το 2011 το ποσοστό των NEETs στη χώρα μας είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ.

Γράφημα 15: Ποσοστό των NEETs σε επιλεγμένες χώρες, 2007 - 2013

Πηγή: European Parliament, Employment and Social Affairs (2015), *Youth unemployment in Greece: Situation before the government change*, σελ. 4

3. Το προφίλ των Ελλήνων NEETs

Αδιαμφισβήτητα το φαινόμενο των NEETs έχει καθολικό χαρακτήρα και γι' αυτό το λόγο αποτελεί πλέον σημαντικό αντικείμενο έρευνας σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης επιδείνωσαν την κατάσταση και οι νέοι είναι ίσως τα μεγαλύτερα θύματα της άσκησης νεοσυντηρητικών πολιτικών που έχουν ως αποτέλεσμα τη διάρρηξη του κοινωνικού ιστού.

Η περίπτωση βέβαια της Ελλάδας έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς, όπως προαναφέρθηκε, ο αριθμός των NEETs ακόμη και σήμερα, μετά τη μικρή αποκλιμάκωση που παρατηρήθηκε μετά το 2013, εξακολουθεί να βρίσκεται σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο. Στο παρόν υποκεφάλαιο θα επιχειρήσουμε να «ακτινογραφήσουμε» την Ελληνίδα/τον Έλληνα NEET βάσει δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών που έχουν καταγραφεί σε πρόσφατες έρευνες.

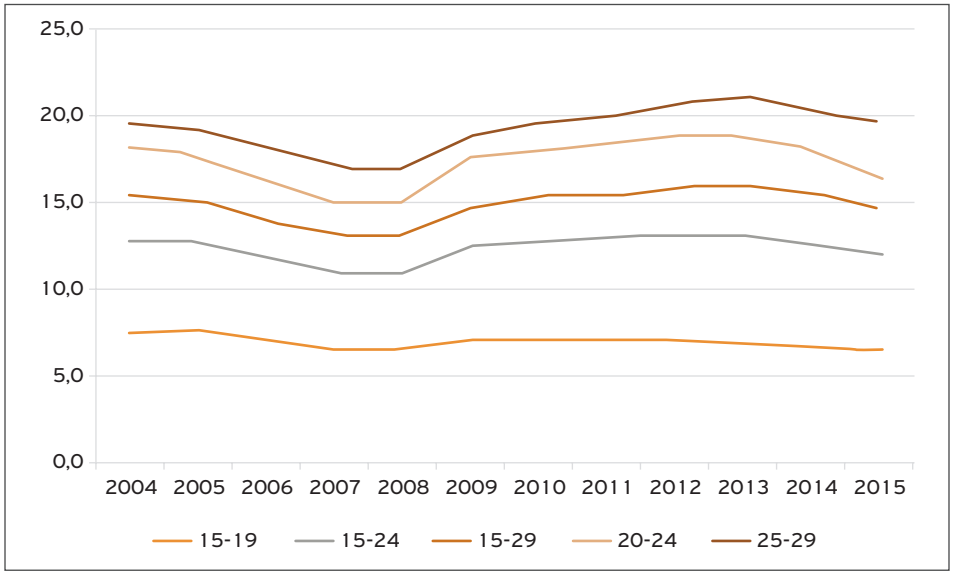
3.1. Μια σύντομη ακτινογραφία του Ευρωπαίου NEET

Σε προηγούμενο κεφάλαιο αναφερθήκαμε στις τρεις διαφορετικές κατηγορίες (clusters) χωρών στην ΕΕ με βάση τα χαρακτηριστικά των NEETs. Σε ενημερωτικό κείμενο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τους NEETs (Μάιος 2017) γίνεται σύνοψη των στοιχείων της Eurostat σχετικά με το προφίλ των νέων εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας. Βάσει των στοιχείων αυτών, προκύπτουν κάποιες κοινές συνισταμένες που σκιαγραφούν το προφίλ του Ευρωπαίου NEET:

- **Φύλο:** Οι γυναίκες εκπροσωπούνται περισσότερο στον πληθυσμό των NEETs. Με βάση τα στοιχεία της Eurostat του 2015, στην ηλικιακή ομάδα 15-24 ετών το 12,3% των γυναικών είναι NEETs έναντι 11,8% των ανδρών. Η διαφορά αυτή μεγαλώνει εάν διευρύνουμε την ηλικιακή ομάδα, καθώς στην κατηγορία 15-29 ετών το ποσοστό των NEETs στις γυναίκες είναι 16,7% έναντι 13% στους άνδρες. Η διαφορά αυτή εξηγείται κατά κύριο λόγο λόγω της δραστηριοποίησης νέων γυναικών μέσα στην οικογένεια (φροντίδα ηλικιωμένων μελών, νέες μητέρες).
- **Ηλικία:** Το ποσοστό των NEETs μεγαλώνει όσο μεγαλώνει και η ηλικία. Στην ηλικιακή ομάδα 15-19 ετών μόλις το 6,3% των νέων είναι εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας, ενώ για τη μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα 25-29 ετών το ποσοστό εκτοξεύεται στο 19,7%.
- **Εκπαιδευτικό επίπεδο:** Σε γενικές γραμμές το εκπαιδευτικό επίπεδο των νέων είναι αντιστρόφως ανάλογο του ποσοστού των NEETs. Όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο τόσο μικρότερη η πιθανότητα ένας νέος να βρεθεί εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας. Άλλωστε, όπως συμφωνούν στοιχεία ερευνών του ΟΟΣΑ και του Eurofound, η καλή εκπαίδευση αποτελεί την καλύτερη άμυνα απέναντι στον κοινωνικό αποκλεισμό και στην ανεργία. Βεβαίως, ο ευρωπαϊκός Νότος (Ελλάδα, Κύπρος, Κροατία) παρουσιάζει μια ιδιομορφία, με το ποσοστό «προσοντούχων» εκπαιδευτικά νέων που είναι NEETs να είναι ιδιαίτερα υψηλό.[57]

57. EPRS, "NEETs: Who are they? Being young and not in employment, education or training

Γράφημα 16: Ποσοστό των NEETs κατά ηλικιακή ομάδα – ΕΕ-28, 2004-2015

Πηγή: Eurofound (2016), *Exploring the diversity of NEETs, Publications Office of the European Union*, Luxembourg, σελ. 16

Από έρευνα του Eurofound το 2016 προκύπτουν και κάποια άλλα κοινά στοιχεία για τους Ευρωπαίους NEETs. Αν και το 70% έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για εργασία, μόλις το 57% εξ αυτών έχει εγγραφεί σε δημόσια υπηρεσία απασχόλησης (PES). Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύνθεση του πληθυσμού τους. Μόλις οι μισοί είναι βραχυχρόνια (29,8%) ή μακροχρόνια άνεργοι (22%). Οι υπόλοιποι κατατάσσονται ως εξής: 15,4% οι έχοντες οικογενειακές υποχρεώσεις, 8% επανεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας και 6,8% λόγω ασθένειας ή ανικανότητας (για το υπόλοιπο 12,5% δεν δίνεται λόγος για τον οποίο οι συμμετέχοντες στην έρευνα ανήκουν στην κατηγορία των NEETs)[58].

today", Brussels, 2017, όπως υπάρχει στο https://www.europarl.europa.eu/RegData/ etudes/BRIE/2017/599360/EPRS_BRI(2017)599360_EN.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

58. Eurofound, *Exploring the diversity of NEETs, ό.π.*, pp. 21-22.

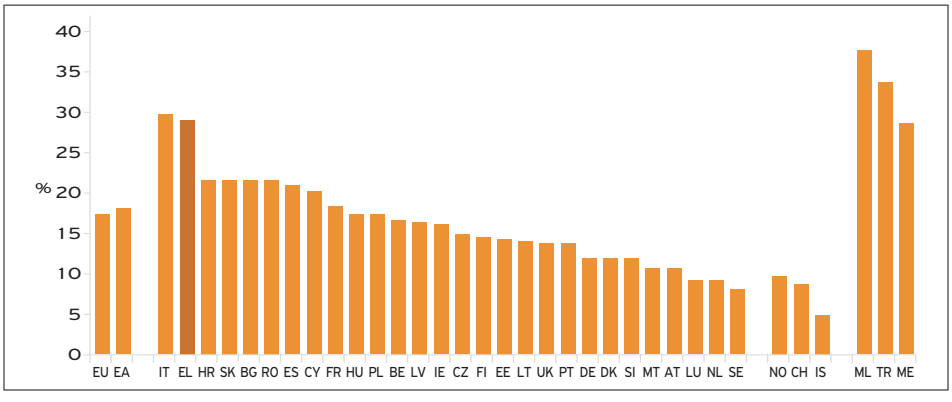
3.2. Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων NEETs

Σε αυτό το τμήμα της εργασίας μας θα επιχειρήσουμε να ακτινογραφήσουμε τον Έλληνα ΝΕΕΤ, αναδεικνύοντας τα κύρια δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του. Βασικές πηγές μας αποτελούν δύο σημαντικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν το 2013 (*Βαρόμετρο απόντων*)[59] και το 2016 (*Νέα γενιά και ΝΕΕΤs στην Ελλάδα της κρίσης – Οι επείγουσες διαστάσεις του προβλήματος: Έρευνα και ολοκληρωμένη παρέμβαση*)», με βασικούς φορείς σχεδιασμού και υλοποίησης το Κέντρο Πολιτικής Έρευνας και Τεκμηρίωσης (ΚΕΠΕΤ), το Κέντρο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΚΕΑΔΙΚ) του Τμήματος Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Κρήτης, το ΚΑΝΕΠ της ΓΣΕΕ κ.ά.[60]

3.2.1. Ποσοστά NEETs κατά ηλικιακή ομάδα και φύλο

Σε προηγούμενο σημείο της εργασίας της αναφέρθηκε ότι η Ελλάδα είναι πρωταθλήτρια στους δείκτες της γενικής και της νεανικής ανεργίας. Το γεγονός αυτό είναι συνδεδεμένο με το υψηλό ποσοστό των NEETs στη χώρα. Σύμφωνα με την Eurostat, η Ελλάδα καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση σε ποσοστό NEETs στην ηλικιακή ομάδα 20-34 ετών (28,8% έναντι 29,5% της πρώτης Ιταλίας). Από τον σχετικό πίνακα διαπιστώνει κανείς ότι το ποσοστό των νέων εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα υψηλό σε επίπεδο ΕΕ παρά τη σχετική αποκλιμάκωση από το 2013 (17,2%).

Γράφημα 17: Ποσοστό των NEETs (ηλικίας 20-34 ετών) στα κράτη μέλη της ΕΕ, 2017

Πηγή: Eurostat, 2017 https://ec.europa.eu/eurostat/data/database (τελευταία ανάκτηση 8/10/2020)

59. Βλ. σχετικά Παπαδάκης Ν. (επιμ.), *Βαρόμετρο απόντων: Οι ΝΕΕΤs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*, Αθήνα, Σιδέρης, 2013.

60. Βλ. σχετικά Παπαδάκης Ν., Κυρίδης Α. και Φωτόπουλος Ν. (επιμ.), *Νέα γενιά και ΝΕΕΤs στην Ελλάδα της κρίσης – Οι επείγουσες διαστάσεις του προβλήματος: Έρευνα και ολοκληρωμένη παρέμβαση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2016, σελ. 161-180.

Στα τελευταία επικαιροποιημένα στοιχεία που εξέδωσε η Eurostat τον Ιούνιο του 2018 για την ηλικιακή ομάδα 15-34 ετών αποτυπώνεται η διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού των NEETs στην ΕΕ και στα κράτη μέλη από το 2008 έως και το 2017.[61]

Πίνακας 3: Διαχρονική εξέλιξη του ποσοστού των NEETs (ηλικίας 15-34 ετών), 2008 - 2017

Έτη	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ΕΕ (παρούσα σύνθεση)	14,2	15,9	16,4	16,6	17,1	17,2	16,6	16,1	15,6	14,7
ΕΕ (15 χώρες)	14,0	15,7	16,0	16,1	16,6	16,6	16,1	15,7	15,2	14,5
Ευρωζώνη (19 χώρες)	14,4	16,2	16,6	16,7	17,3	17,5	17,1	16,6	16,1	15,3
Βέλγιο	12,5	13,7	13,7	14,5	15,1	15,6	14,8	15,5	14,2	13,7
Βουλγαρία	18,5	20,8	24,0	25,6	25,4	26,1	24,7	23,0	22,8	19,5
Τσεχία	13,8	15,7	15,7	15,0	15,8	15,6	15,0	14,9	13,6	12,4
Δανία	5,7	7,1	8,0	8,4	8,7	8,2	8,1	8,4	8,3	9,9
Γερμανία (μέχρι το 1990 πρώην ΟΔΓ)	12,7	13,0	12,5	11,3	10,9	10,4	10,4	10,2	10,5	10,0
Εσθονία	12,3	19,2	19,4	16,6	16,5	15,3	15,2	13,3	14,9	12,6
Ιρλανδία	16,5	20,9	22,2	23,1	22,4	20,0	18,7	17,1	15,8	14,1
Ελλάδα	**16,6**	**17,5**	**20,4**	**25,0**	**29,1**	**30,8**	**29,5**	**27,1**	**25,6**	**24,2**
Ισπανία	16,0	20,7	20,9	21,7	23,6	24,0	22,4	20,9	19,5	17,9
Γαλλία	13,3	15,3	15,4	15,6	16,1	14,7	15,2	15,8	15,7	15,0
Κροατία	14,1	15,3	18,2	20,4	21,7	23,2	22,2	21,1	20,6	18,9
Ιταλία	20,3	21,8	23,3	23,7	24,8	27,2	27,4	26,9	26,0	25,5
Κύπρος	10,8	11,7	12,9	15,0	17,4	20,3	19,5	18,7	18,8	18,0
Λετονία	14,7	21,6	21,4	20,2	18,2	16,3	16,6	14,7	14,4	13,8
Λιθουανία	13,0	16,5	18,4	16,1	15,3	14,1	13,5	12,6	12,0	11,5
Λουξεμβούργο	10,0	8,6	7,7	7,4	8,4	8,5	8,1	8,4	8,1	7,7
Ουγγαρία	18,5	20,5	20,6	20,2	20,9	20,4	18,1	16,9	15,8	15,0
Μάλτα	14,7	15,3	14,9	14,2	14,1	13,7	13,6	13,2	10,7	9,9
Ολλανδία	5,6	6,1	6,7	7,0	7,7	8,8	8,8	8,1	7,9	7,3
Αυστρία	9,9	10,4	10,2	9,6	9,0	9,8	10,0	9,9	9,8	9,3
Πολωνία	14,2	15,1	15,9	16,4	16,9	17,4	16,7	15,8	15,1	14,3
Πορτογαλία	12,2	13,1	14,2	14,2	16,6	17,1	15,2	13,5	13,2	11,2
Ρουμανία	14,1	16,2	19,2	20,0	20,1	20,5	20,0	21,1	20,8	18,7
Σλοβενία	7,4	9,2	9,6	9,6	11,8	13,2	13,6	12,5	11,5	9,9
Σλοβακία	16,8	18,8	20,9	20,9	21,2	21,5	21,4	19,9	18,2	18,6
Φινλανδία	9,8	11,9	11,5	11,1	11,5	12,1	12,9	13,1	12,7	12,4
Σουηδία	7,9	9,7	8,3	7,9	8,3	7,9	7,7	7,4	7,2	6,9

61. Eurostat, "Statistics on young people neither in employment nor in education or training", Ιούνιος 2018, δες αναλυτικά τα στοιχεία με συνεχή επικαιροποίηση https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/EDAT_LFSE_20 (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

Και στην ευρεία αυτή ηλικιακή ομάδα η Ελλάδα κατέχει τη δεύτερη θέση (24,2%) μετά την Ιταλία (25,5%). Γίνεται φανερό ότι το πρόβλημα των NEETs είναι έντονο σε ολόκληρη την Ευρώπη, όμως εμφανίζεται οξύτερο στις χώρες των Βαλκανίων και του ευρωπαϊκού Νότου (Βουλγαρία, Κύπρος, Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα, Ρουμανία).

Στη χώρα μας το ποσοστό των NEETs εμφανίζεται υψηλό ακόμη και λίγο πριν από το ξέσπασμα της κρίσης (16,6% το 2008), και σπάει το ποσοστό του 20% το 2010. Μέχρι και το 2013 η αύξηση του αριθμού των NEETs είναι αλματώδης και στη συγκεκριμένη χρονιά-ορόσημο της κρίσης ξεπερνά ακόμη και το 30% (30,8%). Έκτοτε ξεκινά μια σχετική αποκλιμάκωση και το 2017 το ποσοστό των NEETs στη συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα έχει φτάσει στο 24,2%, απέχοντας αρκετά ακόμη και από το ποσοστό του 2010.

Σύμφωνα με την έρευνα των Ζάγκου και Πανδή, οι NEETs εμφανίζουν το μεγαλύτερο ποσοστό τους στην ηλικιακή ομάδα 20-24 ετών. Στην ομάδα αυτή το ποσοστό τους αγγίζει το 30,9% έναντι του 4,2% του νεότερου πληθυσμού. Πρέπει μάλιστα να επισημανθεί πως, βάσει της έρευνας αυτής, μετά τα 22 έτη παρατηρείται ραγδαία αύξηση του αριθμού των NEETs, που φτάνει έως και το 33% για τα άτομα ηλικίας 24 ετών.[62]

Όπως στις περισσότερες χώρες της ΕΕ, έτσι και στην Ελλάδα το ποσοστό των γυναικών NEETs είναι σημαντικά μεγαλύτερο από εκείνο των ανδρών (19,3% έναντι ποσοστού 29,2% των γυναικών). Τα ποσοστά είναι περίπου αντίστοιχα για το σύνολο της ΕΕ (18% γυναίκες – 11,1% άνδρες). Όπως είχαμε αναφέρει στο τμήμα της εργασίας μας αναφορικά με τα τρία clusters χωρών της ΕΕ, πολύ υψηλά ποσοστά γυναικών NEETs καταγράφονται –εκτός από τον ευρωπαϊκό Νότο– στις χώρες της ανατολικής Ευρώπης (Ουγγαρία, Σλοβακία, Πολωνία, Λετονία, Λιθουανία). Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, τον Ιούνιο του 2018[63] η κατανομή των NEETs ανά φύλο έχει ως ακολούθως:

62. Πανδής Π. και Ζάγκος Χ., «Κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των Neets: Το παράδειγμα της Ελλάδας», στο Παπαδάκης Ν. (επιμ.), *Βαρόμετρο απόντων, ό.π.*, σελ. 109-120.

63. Eurostat, *ό.π.*

Πίνακας 4: Κατανομή των NEETs σε άνδρες ηλικίας 15-34 ετών

Έτη	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ΕΕ (παρούσα σύνθεση)	10,0	12,5	13,1	13,4	14,0	14,2	13,6	13,0	12,3	11,5
ΕΕ (15 χώρες)	10,2	12,7	13,0	13,2	13,9	14,1	13,6	13,1	12,4	11,8
Ευρωζώνη (19 χώρες)	10,5	13,2	13,7	13,8	14,8	15,1	14,7	14,1	13,4	12,6
Βέλγιο	9,9	11,5	11,8	12,3	13,4	13,8	13,7	14,1	12,4	12,1
Βουλγαρία	14,8	16,9	20,8	23,1	23,0	23,6	21,5	19,8	19,0	15,1
Τσεχία	5,0	7,7	7,4	7,2	7,9	7,9	7,1	7,0	5,7	4,5
Δανία	4,5	6,7	7,9	7,6	8,2	7,2	7,1	7,6	7,4	8,9
Γερμανία (μέχρι το 1990 πρώην ΟΔΓ)	8,6	9,8	9,0	8,0	7,5	7,3	7,2	7,2	7,5	7,1
Εσθονία	7,1	16,2	16,9	13,3	12,0	10,7	10,6	7,7	8,4	7,2
Ιρλανδία	14,9	21,1	22,1	23,1	22,2	18,8	16,8	15,8	14,2	11,8
Ελλάδα	**9,1**	**10,1**	**13,7**	**19,4**	**24,9**	**27,0**	**26,1**	**23,6**	**21,0**	**19,3**
Ισπανία	13,2	19,8	20,0	20,8	23,3	23,4	21,3	19,6	17,7	16,1
Γαλλία	10,0	12,6	12,7	12,7	13,7	12,5	13,0	13,6	13,2	12,7
Κροατία	10,7	12,4	16,8	19,2	20,6	22,2	21,8	20,4	19,4	16,9
Ιταλία	14,3	16,4	18,2	18,7	20,7	23,6	24,0	23,4	22,2	21,7
Κύπρος	7,5	8,6	10,0	13,3	16,3	19,6	20,0	17,2	16,4	15,5
Λετονία	11,5	21,6	20,9	19,3	16,6	14,3	13,3	11,9	12,7	11,4
Λιθουανία	12,0	18,3	20,4	17,4	16,3	13,6	11,7	11,2	11,7	10,7
Λουξεμβούργο	5,7	6,0	4,8	4,5	6,1	6,7	6,4	6,2	5,9	6,7
Ουγγαρία	11,4	14,0	14,7	13,7	15,1	14,5	11,9	11,1	9,4	7,9
Μάλτα	7,0	8,7	8,4	9,1	9,0	9,0	8,4	8,7	5,6	6,5
Ολλανδία	3,5	4,6	5,4	5,3	5,9	7,4	7,0	6,4	6,3	5,7
Αυστρία	6,6	7,8	8,0	7,2	7,0	7,7	8,2	8,1	8,6	7,9
Πολωνία	9,3	10,5	12,1	12,1	12,7	13,2	12,7	12,0	10,8	9,1
Πορτογαλία	9,2	10,9	11,5	12,9	15,8	16,4	14,4	12,5	12,6	10,6
Ρουμανία	8,7	10,9	14,0	15,9	15,5	15,8	15,5	15,2	14,7	12,9
Σλοβενία	6,4	8,4	9,1	9,1	10,5	11,3	11,4	10,9	10,2	7,9
Σλοβακία	10,7	13,0	16,0	15,7	15,3	15,8	15,4	13,2	11,6	11,6
Φινλανδία	7,2	10,1	9,6	9,0	9,3	10,3	11,6	11,2	10,7	10,8
Σουηδία	6,7	9,1	7,5	7,1	7,5	7,2	7,1	6,9	6,6	6,1

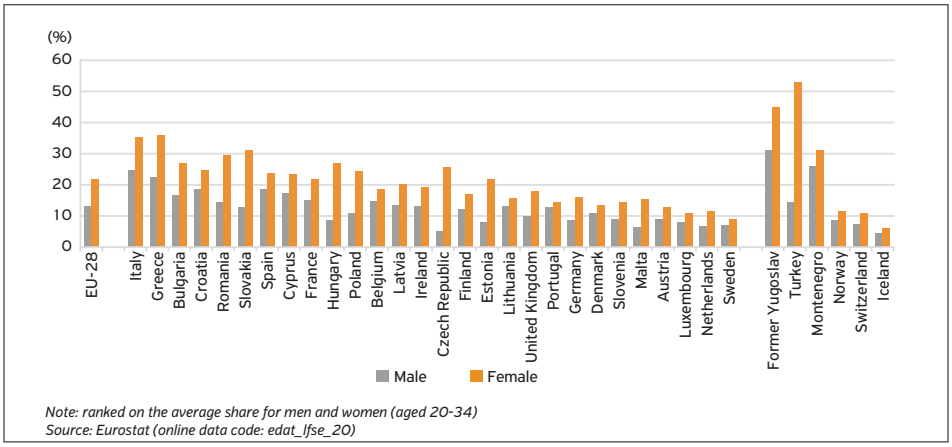
Πίνακας 5: Κατανομή των NEETs σε γυναίκες ηλικίας 15-34 ετών [64]

Έτη	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
ΕΕ (παρούσα σύνθεση)	18,5	19,4	19,8	19,9	20,2	20,2	19,7	19,3	18,9	18,0
ΕΕ (15 χώρες)	17,9	18,7	19,0	19,1	19,4	19,2	18,8	18,4	18,1	17,2
Ευρωζώνη (19 χώρες)	18,4	19,2	19,6	19,6	19,9	19,9	19,6	19,3	18,9	18,1
Βέλγιο	15,1	15,8	15,7	16,8	16,7	17,3	16,0	16,8	16,0	15,4
Βουλγαρία	22,4	25,0	27,4	28,3	27,8	28,8	28,2	26,3	26,7	24,1
Τσεχία	23,0	24,3	24,5	23,1	24,1	23,7	23,4	23,3	22,0	20,8
Δανία	6,8	7,5	8,1	9,1	9,2	9,1	9,1	9,2	9,3	10,9
Γερμανία (μέχρι το 1990 πρώην ΟΔΓ)	17,0	16,3	16,1	14,6	14,3	13,7	13,7	13,3	13,7	13,2
Εσθονία	17,6	22,3	21,9	20,0	21,2	20,1	19,9	19,2	21,7	18,2
Ιρλανδία	18,1	20,8	22,2	23,1	22,5	21,2	20,6	18,9	17,5	16,3
Ελλάδα	**24,3**	**25,0**	**27,2**	**30,8**	**33,4**	**34,7**	**32,9**	**30,5**	**30,3**	**29,2**
Ισπανία	18,9	21,7	21,9	22,6	23,9	24,5	23,5	22,3	21,4	19,8
Γαλλία	16,5	18,0	18,2	18,5	18,5	17,0	17,3	18,0	18,1	17,3
Κροατία	17,7	18,4	19,7	21,7	22,8	24,2	22,5	21,8	21,8	21,0
Ιταλία	26,4	27,3	28,5	28,8	29,1	30,9	30,9	30,6	29,9	29,4
Κύπρος	13,9	14,5	15,5	16,5	18,4	21,0	19,0	20,1	21,1	20,4
Λετονία	18,0	21,6	21,8	21,1	19,9	18,4	20,0	17,7	16,2	16,4
Λιθουανία	14,1	14,7	16,4	14,8	14,3	14,6	15,4	14,0	12,4	12,4
Λουξεμβούργο	14,3	11,3	10,5	10,3	10,7	10,4	9,7	10,6	10,4	8,8
Ουγγαρία	25,7	27,1	26,7	27,0	26,8	26,5	24,6	22,8	22,5	22,4
Μάλτα	22,8	22,3	21,9	19,6	19,4	18,7	19,2	17,8	16,0	13,6
Ολλανδία	7,7	7,7	8,0	8,7	9,6	10,2	10,7	9,9	9,5	9,0
Αυστρία	13,2	13,0	12,5	11,9	11,1	11,9	11,8	11,6	11,1	10,7
Πολωνία	19,2	19,7	19,9	21,0	21,4	21,8	21,0	19,7	19,7	19,8
Πορτογαλία	15,2	15,4	16,8	15,5	17,4	17,9	15,9	14,4	13,9	11,9
Ρουμανία	19,8	21,8	24,7	24,4	24,9	25,5	24,9	27,4	27,3	24,8
Σλοβενία	8,7	10,1	10,3	10,2	13,3	15,1	16,1	14,2	12,8	12,1
Σλοβακία	23,2	24,8	26,1	26,3	27,5	27,5	27,7	26,9	25,2	26,0
Φινλανδία	12,3	13,7	13,5	13,3	13,8	14,0	14,2	15,0	14,8	14,0
Σουηδία	9,1	10,3	9,2	8,8	9,1	8,6	8,3	8,1	7,8	7,7

Η διαφοροποίηση ανάμεσα στα ποσοστά γυναικών-ανδρών NEETs καταγράφεται και στην ηλικιακή ομάδα 20-34 ετών.

64. Eurostat, *ό.π.*

Γράφημα 18: Ποσοστό των NEETs ηλικίας 20-34 ετών κατά φύλο, 2017

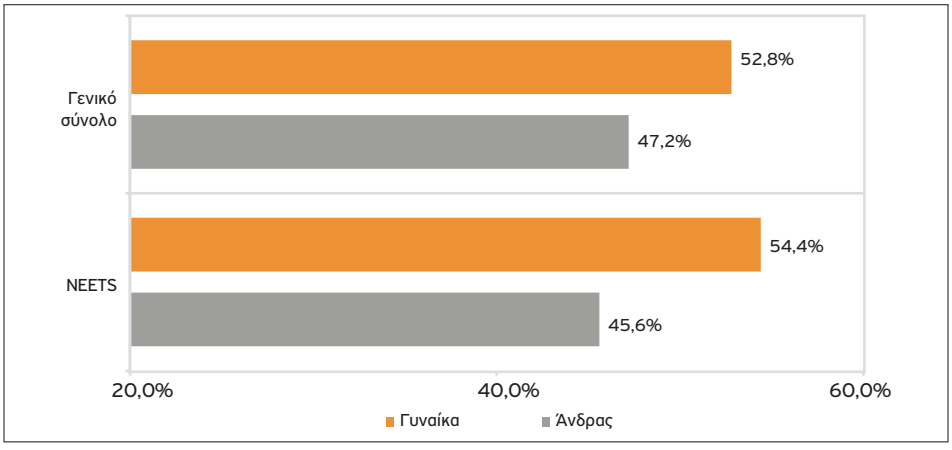

Πηγή: Eurostat, 2017 https://ec.europa.eu/eurostat/data/database (τελευταία ανάκτηση 8/10/2020)

Ενώ το ποσοστό των ανδρών NEETs στην Ελλάδα είναι λίγο πάνω από 20%, των γυναικών εμφανίζεται άνω του 35%. Εντυπωσιακά μεγάλες διαφορές καταγράφονται σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης (Τσεχία, Ουγγαρία, Εσθονία, Πολωνία, Σλοβακία).

Υψηλότερα ποσοστά γυναικών NEETs καταγράφονται στα ερευνητικά αναφερόμενα των Ζάγκου και Πανδή σε μεγάλο δείγμα από όλες τις περιφέρειες της χώρας.[65]

Γράφημα 19: Κατανομή του γενικού νεανικού πληθυσμού και των NEETs ανά φύλο

Πηγή: GPO & ΚΕΑΔΙΚ 2013

65. Πανδής και Ζάγκος, *ό.π.*

3.2.2. Κάποια γενικά στοιχεία για το φαινόμενο της γεωγραφικής ανισότητας

Πριν αναφερθούμε στη γεωγραφική διασπορά των NEETs στην Ελλάδα, θεωρούμε χρήσιμο να μιλήσουμε για ένα σχετικά καινούριο πεδίο έρευνας, τις γεωγραφικές ανισότητες και τη διασύνδεσή τους με τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα. Ο χάρτης της ανεργίας και των NEETs στην ΕΕ δεν είναι ομοιόμορφος. Η διαπίστωση αυτή γίνεται σε όλους τους δείκτες που εξετάστηκαν σε προηγούμενα κεφάλαια και που βοηθούν στη σχηματοποίηση clusters χωρών. Οι ανισότητες όμως παρατηρούνται και σε μικρότερη κλίμακα. Τις τελευταίες δεκαετίες αρχίζει να εμφανίζεται στον ακαδημαϊκό διάλογο ο όρος της *γεωγραφικής ανισότητας*. Οι συνέπειες ανάπτυξης και κρίσης του καπιταλισμού δεν διασπείρονται ομοιόμορφα στους πληθυσμούς. Οι ανισότητες –κοινωνικές, οικονομικές και εκπαιδευτικές– είναι εμφανείς μέσα σε χώρες, πόλεις, ακόμη και γειτονιές.

Ο διάλογος για τη γεωγραφική ανισότητα ενδιαφέρει ολοένα και περισσότερους ερευνητές, καθώς σε πολλές χώρες οι οικονομικές διαιρέσεις Βορρά/Νότου, Ανατολής/Δύσης είναι εμφανείς. Όπως σημειώνει η Laetitia Vitaud,[66] παρά το γεγονός ότι κράτη έχουν προβεί σε μαζικές δημόσιες επενδύσεις σε φτωχές περιοχές, η εσωτερική μετανάστευση εργαζομένων από την ανατολική Γερμανία σε άλλες περιοχές της χώρας συνεχίζεται αμείωτη, ενώ η φτώχεια στη νότια Ιταλία αυξάνεται. Ταυτόχρονα, υπάρχει κι ένα ρήγμα ανισότητας ανάμεσα στις κατά βάση φτωχές απομονωμένες περιοχές και στα πιο εύπορα αστικά κέντρα (αν και μέσα σε αυτά παρατηρείται παγιδευμένη φτώχεια). Η ερευνήτρια σημειώνει πως τούτο δεν δείχνει να αλλάζει ούτε με την επέλαση των «ψηφιακών νομάδων-εργατών». Η νέα ψηφιακή εποχή μπορεί να έχει εκμηδενίσει αποστάσεις, ωστόσο οι ψηφιακοί κολοσσοί στήνουν τα γραφεία τους στα ίδια αστικά κέντρα όπου άρχισαν να στήνονται οι πρώτες βιομηχανικές μονάδες δύο αιώνες πριν. Επομένως, η ηλεκτρονική «επανάσταση» στην εργασία ελάχιστα έχει επηρεάσει τη γεωγραφική εξομάλυνση των ανισοτήτων. Στην πραγματικότητα, παρατηρεί η Vitaud, όσο πιο ψηφιακή γίνεται η οικονομία των ΗΠΑ τόσο αυξάνεται η γεωγραφία της ανισότητας, την οποία άριστα εκμεταλλεύτηκε ο Donald Trump στην προεκλογική του εκστρατεία.[67]

Στις ΗΠΑ η μελέτη της γεωγραφικής ανισότητας είναι εντατική. Η καθηγήτρια Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου του Cornell Kendra Bischoff αναφέρει ότι η γεωγραφία της οικονομικής ανισότητας σχετίζεται κατά κύριο λόγο με τη χωρική ταξινόμηση (spatial sorting) των ατόμων ανάλογα με το εισόδημα και με την αναλογική σχέση ανάμεσα στους οικονομικούς πόρους και στις οικονομικές ευκαιρίες. Η ικανότητα εύρεσης εργασίας καθορίζει τη γεωγραφική επιλογή διαμονής, καθώς και την ικανότητα κάποιου να επιλέξει συγκεκριμένη γειτονιά κατοικίας. Όλες οι σχετικές έρευνες καταδεικνύουν ότι η επιλογή κατοικίας ανά εισόδημα έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία 45 χρόνια. Αυτή η διαλογή είχε ως αποτέλεσμα οι περισσότεροι Αμερικανοί να ζουν σε περιοχές που αντιπροσωπεύουν τους δύο εισοδηματικούς πόλους και όχι το μέσον. Ενώ το

66. Vitaud L., *Future of Work: Why Geographic Inequalities Are Not About to Disappear*, 2017, όπως υπάρχει στο https://medium.com/future-of-work/future-of-work-why-geographic-inequalities-are-not-about-to-disappear-e68035b8ae9a (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

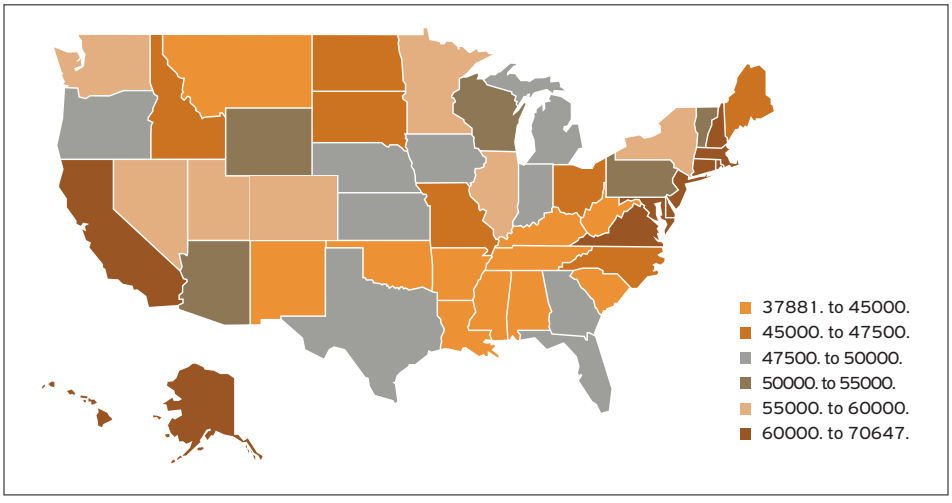
67. Vitaud, *ό.π.*

1970 τα δύο τρίτα των οικογενειών των μεγάλων πόλεων ζούσαν σε γειτονιές «μεσαίου εισοδήματος», το 2012 μόνο το 40% των οικογενειών ζούσαν σε τέτοιες γειτονιές. Αντίστοιχα, το ποσοστό των οικογενειών που ζουν σε εύπορες ή φτωχές γειτονιές υπερδιπλασιάστηκε (από 15% σε 34%) κατά την ίδια χρονική περίοδο. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα ερευνητικά στοιχεία που επικαλείται η Bischoff, περίπου το 12% όλων των φτωχών ατόμων και σχεδόν το ένα τέταρτο των φτωχών ατόμων στις αστικές περιοχές ζουν σε «φτωχές» συνοικίες, στις οποίες το ποσοστό φτώχειας του πληθυσμού υπερβαίνει το 40%.[68]

Αντίστοιχα σημαντικές διαστάσεις της ανισότητας μας παρέχει και το άρθρο "The emerging geography of inequality" του καθηγητή Γεωγραφικών και Περιβαλλοντικών Μελετών του Πανεπιστημίου της Ουάσιγκτον Richard Morrill. Παραθέτουμε ορισμένους χάρτες που καταγράφουν την οικονομική ανισότητα ανάμεσα στις πολιτείες των ΗΠΑ.

68. Βλ. σχετικά Bischoff K., (2016) *The Geography of Inequality*, όπως υπάρχει στο https://equitablegrowth.org/geography-of-economic-inequality/ (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

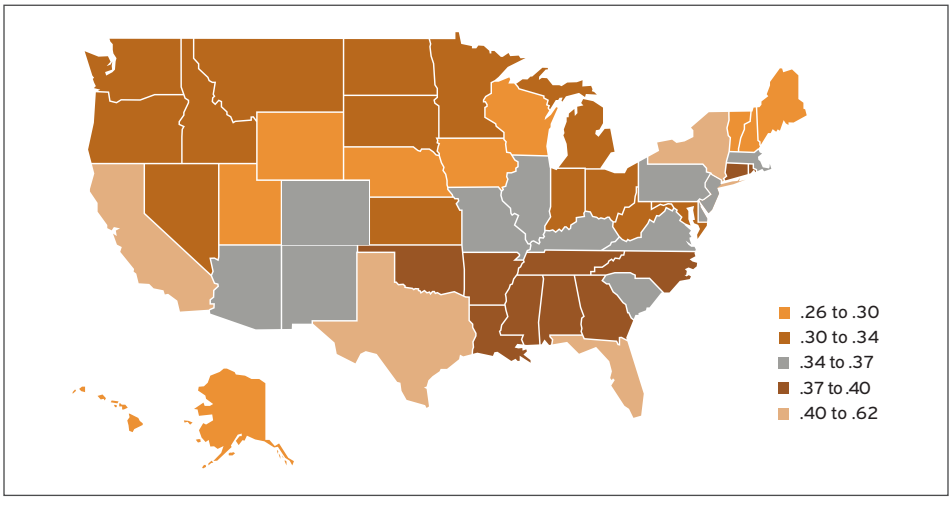
Γράφημα 20: Μέσο εισόδημα

Πηγή: Morrill R., 2013

Από το χάρτη του μέσου εισοδήματος διακρίνει κάποιος πως τα χαμηλότερα εισοδήματα παρατηρούνται σε πολιτείες του «βαθέως Νότου» (Deep South). Αντιθέτως, στις βόρειες πολιτείες των ΗΠΑ υπάρχουν υψηλότερα εισοδήματα και μικρότερες ανισότητες.

Γράφημα 21: Οικονομικές ανισότητες

Πηγή: Morrill R., 2013

Την εικόνα αυτή επιβεβαιώνει ο χάρτης των ανισοτήτων, βασισμένος στον γνωστό δείκτη Gini. Εδώ είναι εμφανής η διάκριση ανάμεσα στον πιο συνεκτικό Βορρά και το Νότο, όπου κυριαρχούν έντονες ανισότητες. Σύμφωνα με τον Morrill, η συνεκτικότητα του Βορρά οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ύπαρξη μεγάλων κοινοτήτων Γερμανών και Σκανδιναβών, όπου ιστορικά υποστηρίζεται η έννοια της ισότητας, στα χαμηλά ποσοστά Αφροαμερικανών και Λατίνων, καθώς και στην ισχυρή επιρροή των εργατικών συνδικάτων. Αντιθέτως, στο Νότο οι ανισότητες εμφανίζονται ενισχυμένες λόγω των ιστορικών εθνοτικών και φυλετικών ταραχών και λόγω της εχθρότητας απέναντι στα συνδικάτα και στην κρατική παρέμβαση στην οικονομία.[69]

Οι επιστήμονες που ασχολούνται με τη γεωγραφική ανισότητα εκτιμούν πως η επιλογή περιοχής κατοικίας συνδέεται άμεσα με τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα και τις εκπαιδευτικές ανισότητες. Τα στοιχεία δείχνουν ότι η έκθεση σε ένα «μειονεκτικό» περιβάλλον κατοικίας επηρεάζει αρνητικά τα εκπαιδευτικά αποτελέσματα, όπως –για παράδειγμα– τα ποσοστά αποφοίτησης στο γυμνάσιο και τα αποτελέσματα των εξετάσεων, και μειώνει τη λεκτική ικανότητα των παιδιών κατά ένα έτος μάθησης.[70]

Η μακρόχρονη διαμονή στις υποβαθμισμένες γειτονιές μειώνει σημαντικά τις πιθανότητες αποφοίτησης από το γυμνάσιο. Το φαινόμενο αυτό απαντάται με μεγαλύτερη συχνότητα σε μαθητές από αφροαμερικανικές οικογένειες.[71] Οι δυσμενείς εκπαιδευτικές συνέπειες λόγω του τόπου διαμονής εμφανίζονται περισσότερο κατά την εφηβεία και είναι πιο επιβλαβείς για εκείνα τα παιδιά που αντιμετωπίζουν το διπλό μειονέκτημα της οικογενειακής φτώχειας και της υποβαθμισμένης γειτονιάς.[72]

Αντιστρόφως, πρόσφατα ερευνητικά στοιχεία από τη μελέτη "Moving to opportunity" δείχνουν ότι τα παιδιά που μετακόμισαν από δύσκολες γειτονιές σε εύπορες περιοχές πριν από την ηλικία των 13 ετών ήταν πιο πιθανό να φοιτήσουν στο κολέγιο και είχαν σημαντικά υψηλότερες αποδοχές ως εργαζόμενοι από τα παιδιά της προηγούμενης κατοικίας τους. Αυτό υποδηλώνει ότι η οικονομική σταθερότητα και τα «συνεπή» κοινωνικά περιβάλλοντα μπορεί να είναι πιο σημαντικά στην ύστερη εφηβεία.[73] Επίσης, μια

69. Morrill R., *The Emerging Geography of Inequality*, 2013, όπως υπάρχει στο https://www.newgeography.com/content/003912-the-emerging-geography-inequality (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

70. Burdick-Will J., Ludwig J., Raudenbush S. W., Sampson R. J., Sanbonmatsu L. and Sharkey P., "Converging evidence for neighborhood effects on children's test scores: An experimental, quasi-experimental, and observational comparison", *Whither Opportunity*, 2013, pp. 255-276.

71. Wodtke G. T., Harding D. J. and Elwert F., "Neighborhood effects in temporal perspective: The impact of long-term exposure to concentrated disadvantage on high school graduation", *American Sociological Review*, 76 (5), 2011, pp. 713-736.

72. Δες Wodtke G. T., Elwert F. and Harding D. J., "Neighborhood effect heterogeneity by family income and developmental period", *American Journal of Sociology*, 121 (4), 2016, pp. 1168-1222.

73. Δες Chetty R., Hendren N. and Katz L. F., "The effects of exposure to better neighborhoods

μελέτη κατέδειξε σημαντικά υψηλότερα ακαδημαϊκά επιτεύγματα μεταξύ των μαθητών που προέρχονταν από οικογένειες χαμηλού εισοδήματος αλλά ζούσαν σε σχολικές ζώνες «χαμηλής φτώχειας» σε σύγκριση με μαθητές αντίστοιχου οικονομικού υπόβαθρου που φοιτούσαν σε σχολικές ζώνες «υψηλής φτώχειας».[74]

Από τα στοιχεία αυτά που αφορούν την Ευρώπη και τις ΗΠΑ διαπιστώνει κανείς ότι η γεωγραφική περιοχή διαμονής συνδέεται στενά με την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των μελών μιας κοινωνίας. Αναμφισβήτητα η γεωγραφική κατανομή επηρεάζει και την κατανομή των NEETs. Αυτό προκύπτει από κάποιες έρευνες που αφορούν NEETs σε Αγγλία, Ουαλία και Ιταλία.

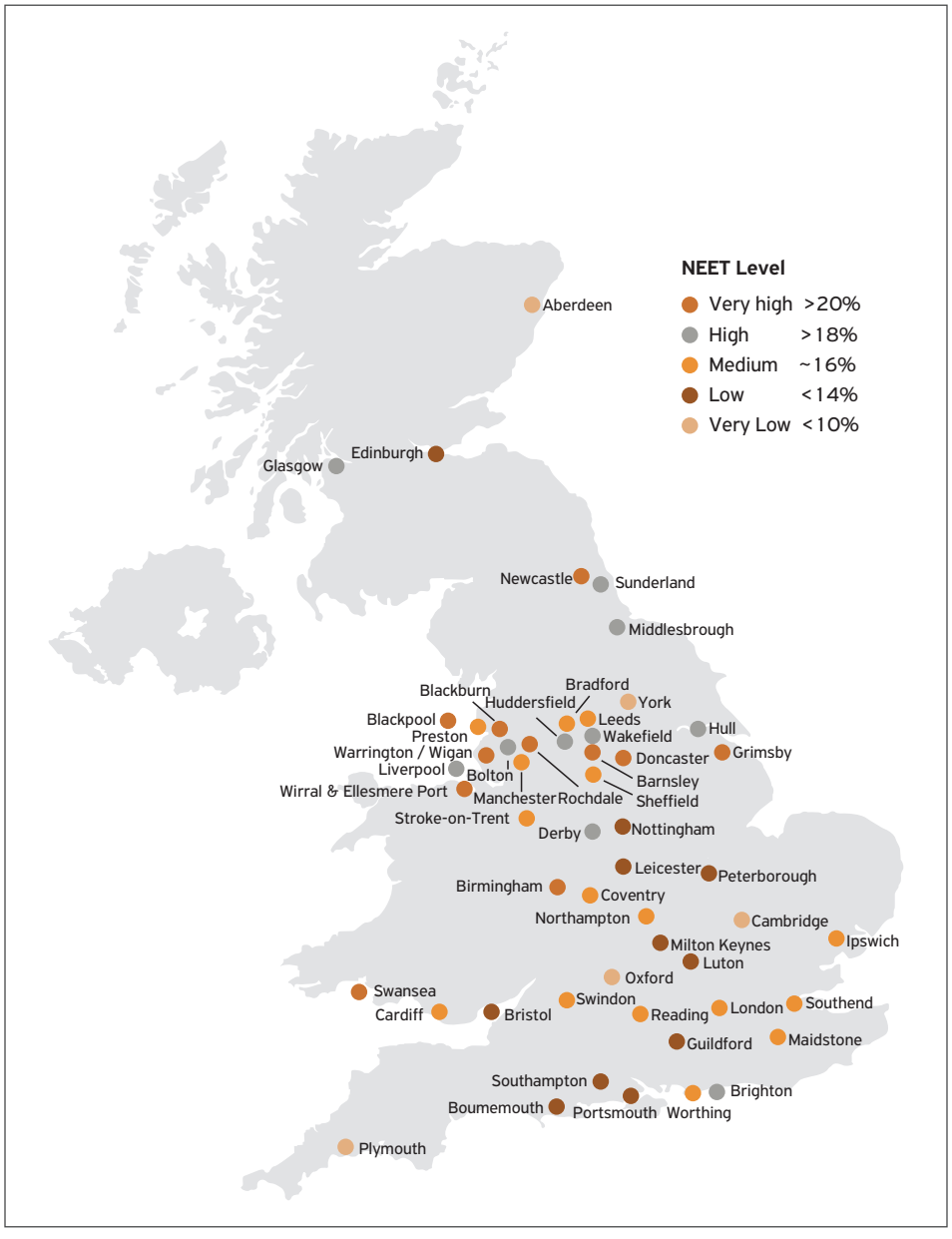
Έρευνα του The Work Foundation παραδέχεται ότι τα γεωγραφικά στοιχεία για τους NEETs της Αγγλίας είναι φτωχά και η δική τους μελέτη επιχείρησε, μέσω απογραφικών στοιχείων, να διαπιστώσει αν προκύπτουν σημαντικά τοπικά στοιχεία κατανομής των νέων εκτός εργασίας, κατάρτισης και εκπαίδευσης. Χώρισαν τις πόλεις της χώρας σε πέντε κατηγορίες ανάλογα με τον αριθμό των NEETs, από τις πόλεις με «πολύ υψηλό αριθμό NEETs» μέχρι αυτές με «πολύ χαμηλό αριθμό NEETs». Πράγματι, οι διεξάγοντες την έρευνα παρατήρησαν μια ξεκάθαρη γεωγραφική «πατέντα». Οι πόλεις της αστικής βόρειας ζώνης (urban northern belt) από το Λίβερπουλ έως το Hull είναι πιο πιθανό να βρίσκονται στην κατηγορία «πολύ υψηλός ή υψηλός αριθμός NEETs» – με την εξαίρεση του Manchester, που έχει μεσαίο αριθμό NEETs, και την εύπορη πόλη του York, όπου ο αριθμός των NEETs είναι χαμηλός. Αντιθέτως, οι πόλεις του αγγλικού νότου παρουσιάζουν σχετικά χαμηλά ποσοστά NEETs.

---

on children: New evidence from the Moving to Opportunity experiment", *American Economic Review*, 106 (4), 2016, pp. 855-902.

74. Δες Schwartz H., "Housing policy is school policy: Economically integrative housing promotes academic success in Montgomery County, Maryland", *The Education Digest*, 76 (6), 2011, p. 42.

Γράφημα 22: Γεωγραφική κατανομή των NEETs στο Ηνωμένο Βασίλειο, 2009 - 2010[75]

75. Βλ. σχετικά Lee N. and Wright J., "Off the map? The geography of NEETs", The Work Foundation, 2011, unpublished report, p. 11, όπως στο https://www.basw.co.uk/system/files/resources/basw_95508-4_0.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η ακτινογραφία γεωγραφικής κατανομής του Λονδίνου, όπου σε μία πόλη καταγράφονται αξιοσημείωτες διαφορές, με το βόρειο-βορειοανατολικό Λονδίνο να έχει υψηλά έως πολύ υψηλά ποσοστά και το δυτικό Λονδίνο πολύ χαμηλότερα.

Πίνακας 6: Γεωγραφική κατανομή των NEETs στο Λονδίνο[76]

Sub-region	Boroughs	% 16 - 24 NEET
North East	Barnet, Camden, Enfield, Hackney, Haringey, Inslinghton and Westminster	Very High (20% +)
East	Tower Hamlets, Newham, Waltham Forest, Redbridge, Havering, Barking and Dagenham	High NEERT (18% - 20%)
Shouth East	Bexley, Bromley, Greenwich, Lewisham and Southwark	Medium (15 - 17%)
West	Brent, Ealing, Hammersmith and Fulham, Harrow, Hillingdon and Hounslow, Kensington and Chelsea	Medium (15 - 17%)
Shouth West	Croydon, Kingston upon Thames, Lambeth, Merton, Richmond upon Thames, Sutton and Wandsworth	Less than (14%)

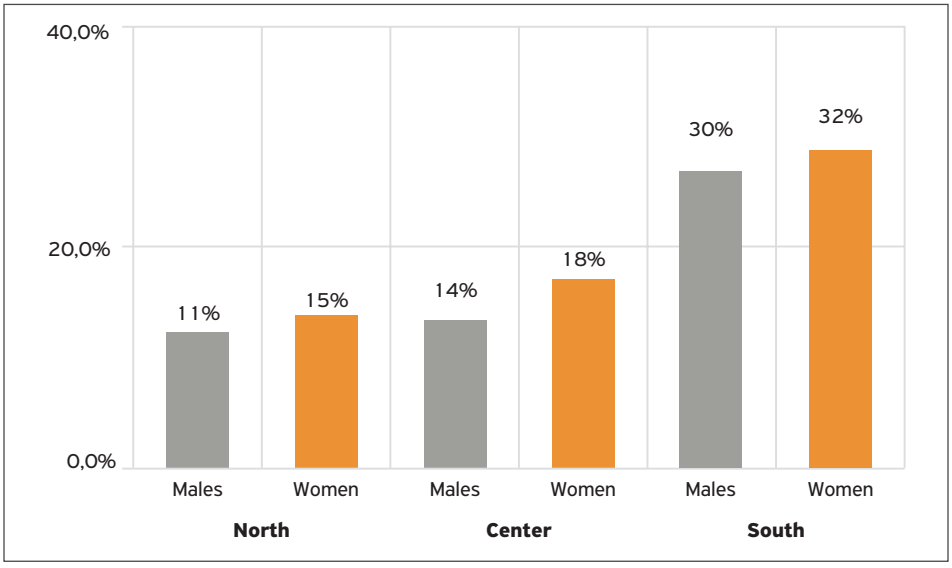
Σε παρόμοιες διαπιστώσεις καταλήγει και έρευνα του Young Womens' Trust[77], όπου αναφέρεται πως το πρόβλημα των NEETs είναι πιο έντονο στο Βορρά, στη ζώνη από το Merseyside στο Humberside.[78]

Το Bevan Foundation σε αντίστοιχη έρευνα για τους NEETs της Ουαλίας διαπίστωσε ότι προκύπτουν σημαντικές τοπικές διαφορές και ότι η διασπορά των νέων εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας στη χώρα δεν είναι ομοιόμορφη. Κι εδώ παρατηρείται μια γεωγραφική πατέντα, με τις περιοχές του νότου –όπου είναι συγκεντρωμένα τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας (Cardiff, Swansea, Newport, Merthyr Tydfil)– να παρουσιάζουν πολύ υψηλότερα ποσοστά NEETs από τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας.[79]

Τη γνωστή αντίθεση ανάμεσα στον πλούσιο ιταλικό Βορρά και το φτωχό Νότο επιβεβαιώνει στο επίπεδο των NEETs η σχετική έρευνα των Alfieri et al., σύμφωνα με την οποία όσο πιο χαμηλά κατεβαίνει κανείς την ιταλική χερσόνησο τόσο διαπιστώνει ότι μεγαλώνει ο αριθμός των νέων εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας.

76. Lee and Wright, ό.π., p. 15.
77. Δες στο https://www.youngwomenstrust.org/assets/0000/1701/Scarred_for_Life-Literature_Review-March_2015.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/7/2020).
78. Maguire S., "Young people not in education, employment or training (NEET): Recent policy initiatives in England and their effects", *Research in Comparative and International Education*, 10 (4), 2015, pp. 525-536.
79. Bevan Foundation, "An uneven distribution: NEETs in Wales", 2012, όπως υπάρχει στο https://www.bevanfoundation.org/commentary/an-uneven-distribution-neets-in-wales/ (τελευταία ανάκτηση 6/5/2020).

Γράφημα 23: Γεωγραφική κατανομή των NEETs στην Ιταλία ανά φύλο

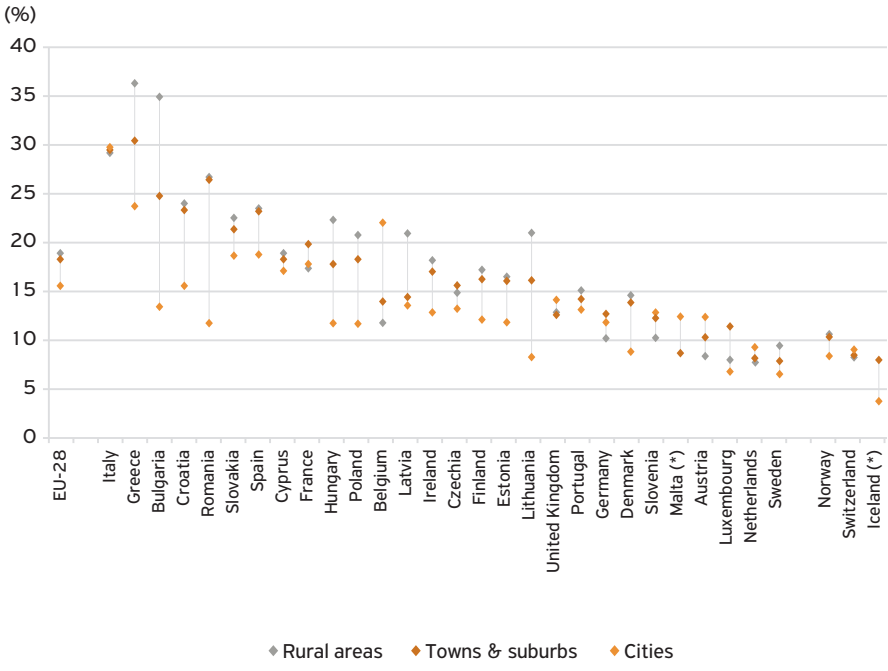
The highest percentage is found in the South and on the islands (31.1%) while values for the North (13.0%) and Center (16.1%) of Italy are considerably lower, although still significant.

Εύκολα κατανοεί κανείς ότι ο αριθμός των NEETs στον ιταλικό νότο (32% γυναίκες, 30% άνδρες) είναι σημαντικά μεγαλύτερος από αυτόν στη βόρεια (11% και 15%) και στην κεντρική Ιταλία (14% και 18% αντίστοιχα).[80]

Σε γενικές γραμμές πάντως, σε επίπεδο ΕΕ το ποσοστό των NEETs είναι υψηλότερο στις αγροτικές και πιο απομονωμένες περιοχές και χαμηλότερο στις αστικές. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat (2017), στις 19 από τις 27 χώρες της Ένωσης το υψηλότερο ποσοστό νέων εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας καταγράφεται σε αγροτικές περιοχές. Το εύρημα αυτό βέβαια επιδέχεται πολλές αναγνώσεις και θα πρέπει να ιδωθεί επισταμένως και αναλυτικά σε σχέση με τις ιδιαίτερες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες των επιμέρους περιφερειακών και γεωγραφικών περιοχών. Ακόμη και αν θεωρητικά έχουμε στο μυαλό μας τη στερεοτυπική αναπαράσταση πως στα αστικά κέντρα οι NEETs συσσωρεύονται είτε λόγω πληθυσμιακής πύκνωσης είτε λόγω άλλων συνθηκών απρόσωπης επικοινωνίας και εντονότερης κλιμάκωσης της καθημερινής αλλοτρίωσης, είναι σημαντικό να δούμε το πρόβλημα σε απομονωμένες επαρχίες, σε νησιωτικές, απομακρυσμένες ή δυσπρόσιτες περιοχές, οι οποίες αναμφίβολα συγκεντρώνουν πολλαπλά προβλήματα εγκατάλειψης, υπανάπτυξης και κοινωνικού απομονωτισμού.

80. Alfieri S., Rosina A., Sironi E., Marta E. and Marzana D., "Who are Italian NEETs?", *Rivista Internazionale di Scienze Sociali,* 130 (3), 2015, pp. 285-306.

Γράφημα 24: Ποσοστό των NEETs ηλικίας 20-34 ετών κατά βαθμό αστικότητας, 2017

Note: Ranked on the overall NEET rate.
(*) Rural areas: not available due to a very low reliability.
Source: Eurostat (online data code: edat_lfse_29)

Πηγή: Βλ. σχετικά στο https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Young_people_(aged_20%E2%80%9334)_neither_in_employment_nor_in_education_and_training,_by_degree_of_urbanisation,_2017_(%25).png

3.2.3. Η γεωγραφική ανισότητα και η κατανομή των NEETs στην Ελλάδα

Πριν δούμε τη σχέση ανάμεσα στη γεωγραφία και την κατανομή των NEETs στην Ελλάδα, είναι ενδιαφέρουσα η αναφορά σε δύο δείκτες που αφορούν την περιφερειακή διάσταση της φτώχειας και της ανισότητας στην Ελλάδα, όπως καταγράφηκαν στην πρόσφατη έρευνα του ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2018) για την οικονομία.

Στον πρώτο πίνακα εμφανίζονται το ποσοστό φτώχειας στις 13 περιφέρειες της Ελλάδας για το έτος 2016 και το ποσοστό απώλειας εισοδήματος από την έναρξη της κρίσης.

Πίνακας 7: Ποσοστό φτώχειας σε 13 Περιφέρειες της Ελλάδας

Περιφέρειες	NUTS2	2016	Φτώχεια με όρους εισοδήματος 2008	Απόκλιση σε όρους εισοδήματος 2008
Αττική	EL30	13,1%	22,9%	9,8%
Βόρειο Αιγαίο	EL41	8,40%	26,6%	18,2%
Νότιο Αιγαίο	EL42	8,40%	21,0%	12,6%
Κρήτη	EL43	14,9%	28,6%	13,7%
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	EL51	21,3%	37,3%	16,0%
Κεντρική Μακεδονία	EL52	16,1%	32,2%	16,1%
Δυτική Μακεδονία	EL53	18,4%	30,5%	12,1%
Ήπειρος	EL54	19,0%	33,3%	14,3%
Θεσσαλία	EL61	20,6%	34,4%	13,8%
Ιόνια Νησιά	EL62	11,1%	27,5%	16,4%
Δυτική Ελλάδα	EL63	25,0%	40,1%	15,1%
Στερεά Ελλάδα	EL64	17,0%	28,5%	11,5%
Πελοπόννησος	EL65	15,2%	34,5%	19,3%
Ελλάδα	EL	15,7%	29,0%	13,3%

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 147) στο https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2018/03/ETHSIA-EKTHESI-2018-INE-GSEE-H-ELLINIKH-OIKONOMIA-KAI-H-APASXOLISH.pdf

Όπως μπορούμε να δούμε, το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας εντοπίζεται στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (25%) και ακολουθούν οι περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (21,3%) και Θεσσαλίας (20,6%). Αντιθέτως, τα μικρότερα ποσοστά φτώχειας εντοπίζονται στις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου και Νοτίου Αιγαίου (αμφότερες με ποσοστό 8,4%) και ακολουθούν τα Ιόνια Νησιά (11,1%). Σύμφωνα με την έρευνα του ΙΝΕ, τα χαμηλά ποσοστά φτώχειας των παραπάνω περιφερειών σε ένα βαθμό μπορούν να αποδοθούν στην τουριστική οικονομία, που τις καθιστά ανθεκτικές απέναντι στην κρίση σε σχέση με άλλες περιφέρειες της χώρας.

Στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται τα στοιχεία των περιφερειών βάσει του δείκτη Gini. Όπως μπορούμε να δούμε, οι υψηλότερες ανισότητες εντοπίζονται στην περιφέρεια Θεσσαλίας (28,8%), η οποία είναι αντικείμενο μελέτης της εργασίας μας. Ακολουθούν οι περιφέρειες της Αττικής (28,6%) και της Δυτικής Ελλάδας (27%). Οι μικρότερες ανισότητες εντοπίζονται στις περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας (22,3%), Ιονίων Νήσων (23,4%) και Νοτίου Αιγαίου (24,3%).

Πίνακας 8: Δείκτης Gini (%) σε 13 Περιφέρειες της Ελλάδας[81]

Περιφέρεια	NUTS2	Δείκτης Gini
Αττική	EL30	28,6
Βόρειο Αιγαίο	EL41	26,7
Νότιο Αιγαίο	EL42	24,3
Κρήτη	EL43	25,0
Ανατολική Μακεδονία-Θράκη	EL51	26,0
Κεντρική Μακεδονία	EL52	26,6
Δυτική Μακεδονία	EL53	22,3
Ήπειρος	EL54	25,3
Θεσσαλία	EL61	28,8
Ιόνια Νησιά	EL62	23,4
Δυτική Ελλάδα	EL63	27,0
Στερεά Ελλάδα	EL64	25,3
Πελοπόννησος	EL65	26,4
Ελλάδα	EL	27,7

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 149) στο https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2018/03/ETHSIA-EKTHESI-2018-INE-GSEE-H-ELLINIKH-OIKONOMIA-KAI-H-APASXOLISH.pdf

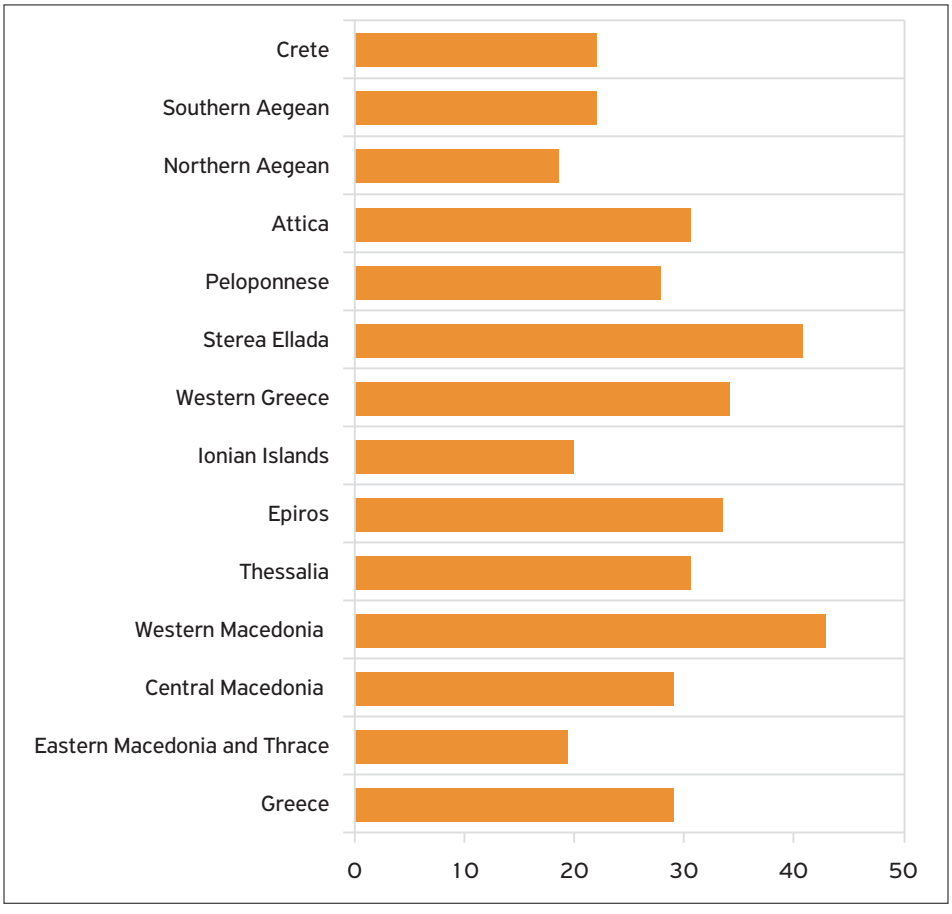
Η σχέση ανάμεσα στην ανεργία και στο ποσοστό των NEETs έχει καταγραφεί. Στην Ελλάδα, όπως αναφέρθηκε και σε προηγούμενα σημεία της εργασίας μας, η οικονομική κρίση είχε δραματική επίπτωση στην αύξηση της γενικής, της νεανικής ανεργίας και, κατά συνέπεια, και των NEETs.

Αντίστοιχα, μελέτη του ινστιτούτου Friedrich Ebert για τη νεανική ανεργία στην Ελλάδα[82] καταγράφει ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις για την εξέλιξη της νεανικής ανεργίας από το 2000 μέχρι το 2010 και για τις περιφερειακές ανισότητες. Αυτές φαίνεται ότι συσχετίζονται με την ανισόμετρη περιφερειακή ανάπτυξη στις 13 περιφέρειες της χώρας και με τις επιχειρηματικές δυνατότητες που αναπτύσσονται σε αυτές.

81. Βλ. σχετικά ΙΝΕ ΓΣΕΕ, *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση: Ετήσια Έκθεση 2018*, Αθήνα, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2018.

82. Βλ. σχετικά Tubadji A., *Youth Unemployment in Greece: Economical and Political Perspectives*, Friedrich Ebert Stiftung, 2012.

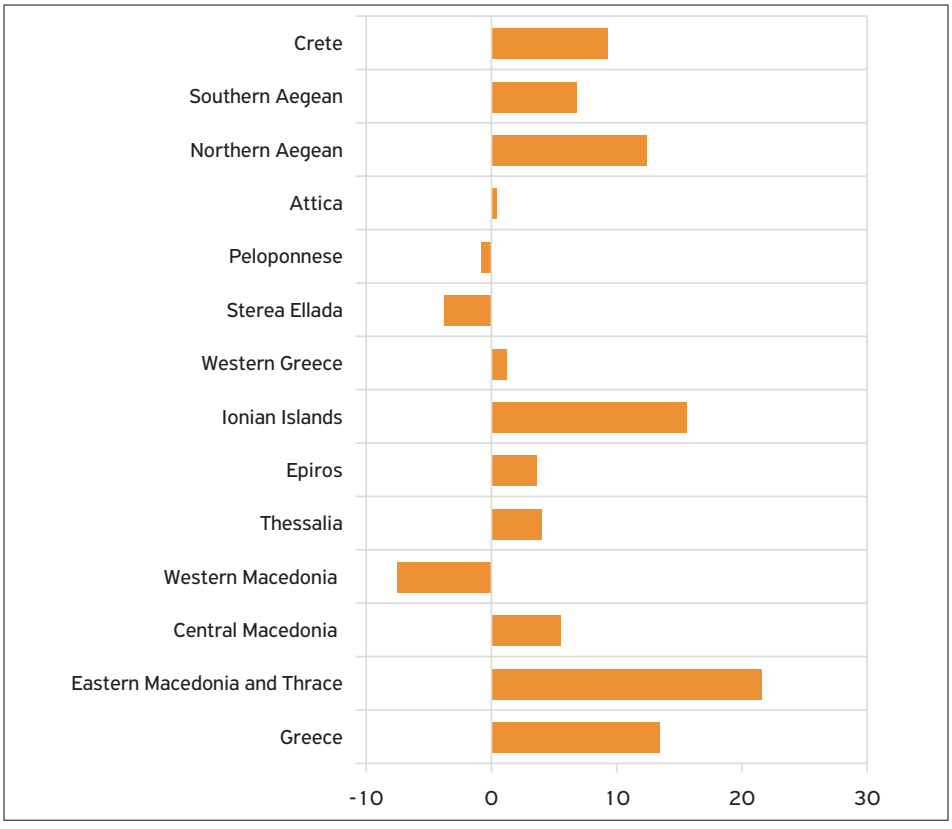
Γράφημα 25: Ποσοστό νεανικής ανεργίας κατά περιοχή, 2000

Πηγή: Tubadji, 2012, Figure 16, page 13

Ενώ, για παράδειγμα, στη Δυτική Μακεδονία και στη Στερεά Ελλάδα παρατηρήθηκε σημαντική μείωση της ανεργίας των νέων, καθώς τα ορυχεία και οι βιομηχανίες σχετίζονται με εξαγωγικά προϊόντα (νικέλιο, βωξίτη, αλουμίνιο, τσιμέντο και ατσάλι), οι επενδύσεις σε Ανατολική Μακεδονία και Θράκη «πνίγηκαν» από την τραπεζική κρίση, με αποτέλεσμα να κλείσουν πολλά εργοστάσια και να απογειωθεί η νεανική ανεργία. Στην περιφέρεια της Αττικής και στην περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, τέλος, η ανεργία εμφανίζεται να έχει συγκρατηθεί λόγω της συγκέντρωσης του τομέα των υπηρεσιών στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα των περιοχών (Αθήνα, Πάτρα).

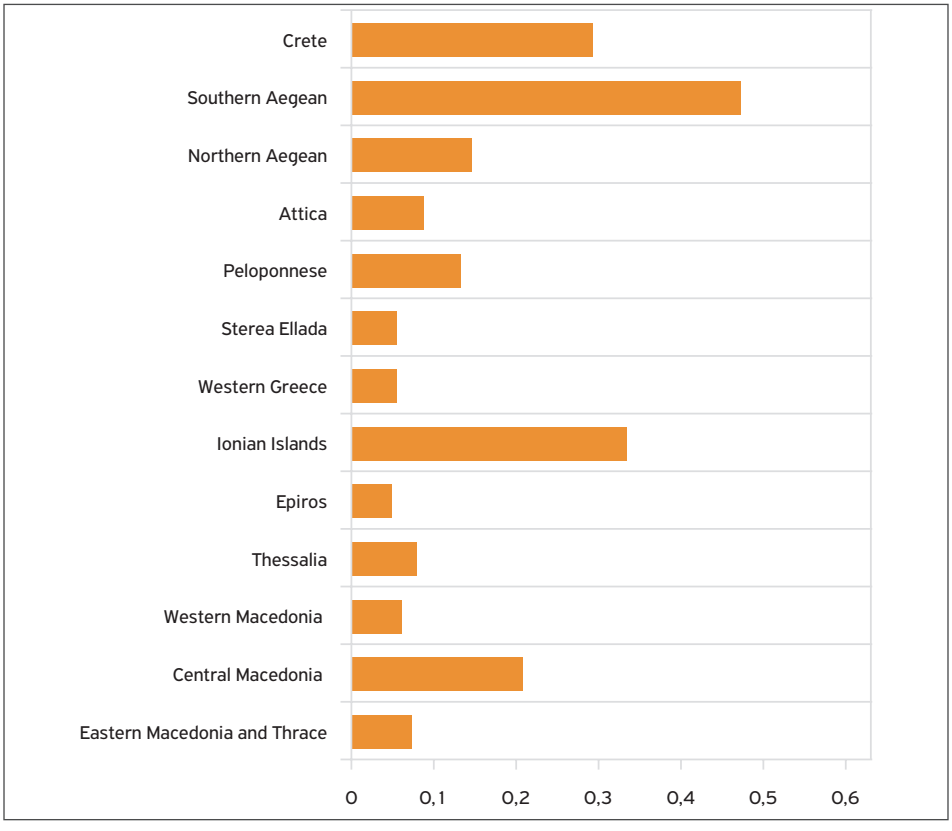
Γράφημα 26: Εξέλιξη της νεανικής ανεργίας, 2000 - 2010

Πηγή: Tubadji, 2012, Figure 17, page 13

Στη μελέτη αυτή έγινε επεξεργασία στοιχείων της Eurostat και του ΟΑΕΔ για να παρουσιαστεί η γεωγραφική κατανομή των NEETs το 2012.

Γράφημα 27: Γεωγραφική κατανομή των NEETs, 2012

Πηγή: Tubadji, 2012,Figure 31, page 18

Αυτό που παρατηρεί κανείς είναι πως η κατανομή των NEETs ακολουθεί εν μέρει τα στοιχεία της γενικής νεανικής ανεργίας. Υψηλά ποσοστά NEETs καταγράφονται κυρίως στις τουριστικές περιοχές λόγω της περιστασιακής ανεργίας και της σχολικής διαρροής σ' αυτές.[83]

Ο πίνακας γεωγραφικής καταγραφής των NEETs που περιλαμβάνεται στην εργασία των Ζάγκου και Πανδή για την έρευνα των Παπαδάκη κ.ά. Βαρόμετρο απόντων: *Οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα* αποδίδει εύγλωττα την ποσοτική αποτύπωση και την περιφερειακή διαφοροποίηση των NEETs σε επίπεδο επικράτειας.[84] Η εργασία αυτή έγινε σε δείγμα 3.459 ατόμων σε όλες τις περιφέρειες της χώρας.

83. Tubadji, *ό.π.*

84. Πανδής, Π. Ζάγκος Χ.(2013) «Κοινωνικά και Δημογραφικά χαρακτηριστικά των Neets» στο Παπαδάκης, Ν., (2013) *Βαρόμετρο Απόντων: Neets: Οι NEETs (Young People not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*, Αθήνα: Σιδέρης. σ. 113

Πίνακας 9: Ποσοστά NEETs (αρχές 2013) ανά διοικητική περιφέρεια

Περιφέρειες	Ποσοστό NEETs
Αν Μακεδονία & Θράκη	17,1%
Κεντρική Μακεδονία	19,1%
Δυτική Μακεδονία	13,6%
Θεσσαλία	13,7%
Ήπειρος	13,4%
Ιόνιο	20,9%
Δυτική Ελλάδα	18,3%
Στερεά Ελλάδα	22,2%
Πελοπόννησος	19,1%
Βόρειο Αιγαίο	15,8%
Νότιο Αιγαίο	27,4%
Κρήτη	17,1%
Αττική	13,0%
Θεσσαλονίκη	14,6%

Πηγή: GPO & ΚΕΑΔΙΚ, 2013: 10, Πανδής και Ζάγκος 2013: 112.

Από τη σύγκριση των δύο ερευνών προκύπτουν κάποια ενδιαφέροντα στοιχεία. Η παρατηρούμενη αύξηση της νεανικής ανεργίας στις τουριστικές περιοχές (Κρήτη, Νότιο Αιγαίο, Ιόνια Νησιά) και στις περιφέρειες που αντιμετώπισαν το ζήτημα της αποβιομηχάνισης (Ανατολική Μακεδονία και Θράκη) την περίοδο 2000-2010 σύμφωνα με τη μελέτη του ινστιτούτου Friedrich Ebert ευθυγραμμίζεται με τα συμπεράσματα και της μελέτης των Ζάγκου και Πανδή, καθώς στις περιοχές αυτές καταγράφονται ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά NEETs. Στη μελέτη αυτή υψηλό ποσοστό NEETs καταγράφεται επίσης στη Στερεά Ελλάδα και στην Κεντρική Μακεδονία. Επιπλέον, επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα ο τομέας των υπηρεσιών συγκρατεί την ανεργία, άρα και το συνολικό ποσοστό των νέων εκτός εργασίας, εκπαίδευσης και κατάρτισης. Στην Αττική το ποσοστό των NEETs είναι το μικρότερο στην Ελλάδα (13%), ενώ σχετικά χαμηλό είναι και το ποσοστό στη Θεσσαλονίκη (14,6%).

Στην τελευταία –μέχρι την ώρα συγγραφής της εργασίας μας– δημοσιοποίηση στοιχείων της Eurostat σχετικά με το δείκτη αστικοποίησης (urbanisation) των NEETs, στη χώρα μας η απόκλιση ανάμεσα στο ποσοστό των NEETs που απαντώνται στις αγροτικές περιοχές είναι σχεδόν κατά 10% μεγαλύτερη από εκείνη στις αστικές.

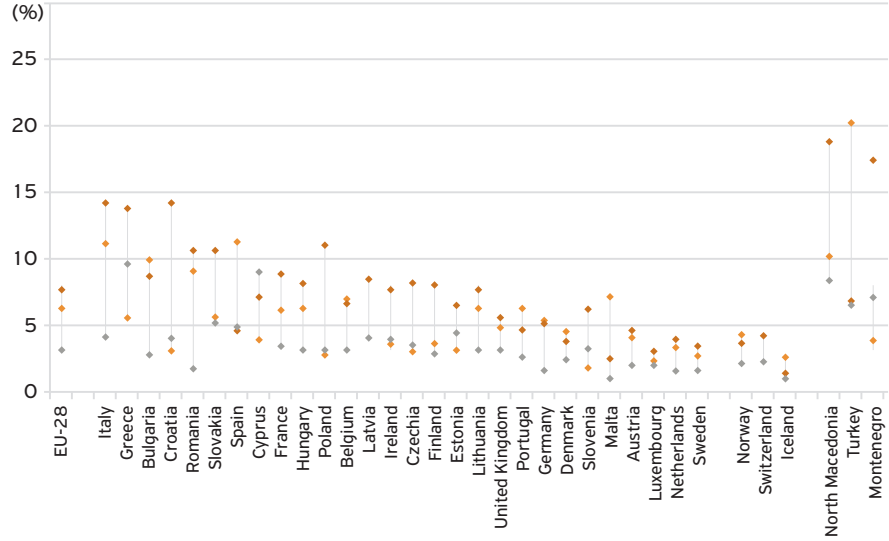
3.2.4. Επίπεδο μόρφωσης των NEETs

Στην ανάλυση των διαφορετικών συστοιχιών χωρών σε σχέση με τις διαφοροποιήσεις των στοιχείων για τους NEETs στην ΕΕ αναφέρθηκε πως στις χώρες της βόρειας και

της κεντρικής Ευρώπης η διαδρομή από το σχολείο στην αγορά εργασίας είναι σύντομη και οι απειλούμενοι με την είσοδο στην κατηγορία των NEETs είναι κυρίως άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο. Αντιθέτως, στις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου η διαδρομή από την εκπαίδευση στην εργασία είναι δύσβατη και νέοι με υψηλό μορφωτικό επίπεδο αποτελούν μεγάλη υποομάδα στον πληθυσμό των NEETs.

Αυτό επιβεβαιώνεται από τα επικαιροποιημένα στοιχεία της Eurostat (2017) για το εκπαιδευτικό επίπεδο των NEETs. Η Ελλάδα μάλιστα διαθέτει το υψηλότερο ποσοστό αποφοίτων της ανώτερης εκπαίδευσης (επίπεδα 5-8) που είναι NEETs (9,6%), όταν το ποσοστό αποφοίτων του αντίστοιχου επιπέδου εκπαίδευσης στην ΕΕ που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας βρίσκεται στο 2% με 3%.

Γράφημα 28: Εκπαιδευτικό επίπεδο των NEETs ηλικίας 20-34 ετών, 2017

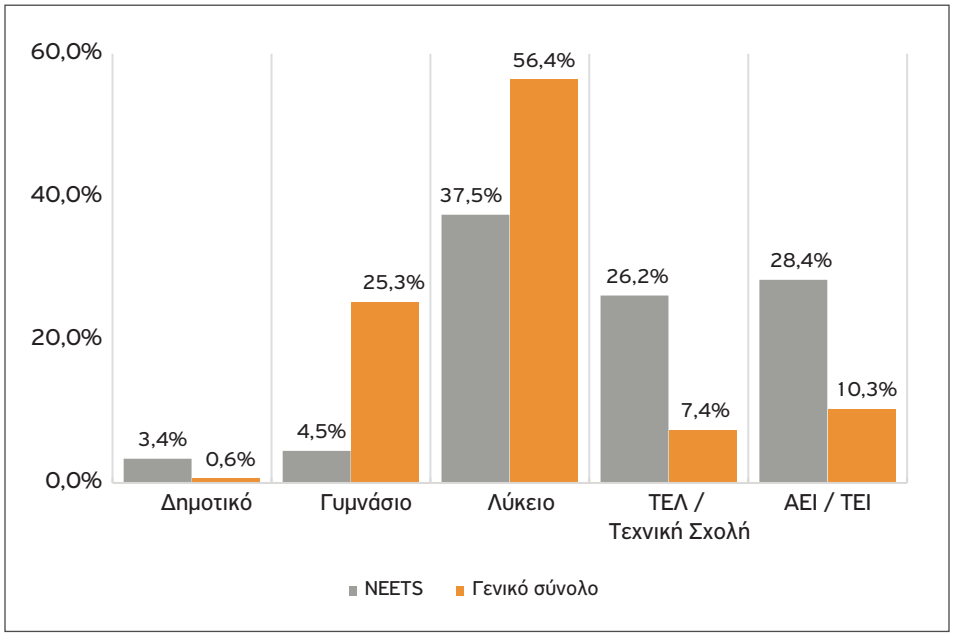

Note: Ranked on the overall NEET rate.
Source: Eurostat (online data code: edat_lfse_21)

Πηγή: Βλ. σχετικά στο https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Young_people_(aged_20%E2%80%9334)_neither_in_employment_nor_in_education_and_training,_by_educational_attainment_level,_2017_(%25).png

Ανάλογα ήταν τα ευρήματα των Ζάγκου και Πανδή, σύμφωνα με τα οποία το μεγαλύτερο ποσοστό των NEETs είναι κατά κύριο λόγο απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (λυκείου οι περισσότεροι ή επαγγελματικού λυκείου και τεχνικής σχολής), ενώ σημαντική είναι και η κατηγορία των NEETs που είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.[85]

Γράφημα 29: Μορφωτικό επίπεδο των NEETs

Πηγή: Πανδής, Π. Ζάγκος Χ.(2013) «Κοινωνικά και Δημογραφικά χαρακτηριστικά των Neets» στο Παπαδάκης, Ν., (2013) *Βαρόμετρο Απόντων: Neets: Οι NEETs (Young People not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*, Αθήνα: Σιδέρης. σ. 113

85. Πανδής και Ζάγκος, *ό.π.*

3.2.5. Έλληνες NEETs, εκπαιδευτική διαρροή και σχολική αποτυχία

Σε γενικές γραμμές δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για τη σχολική διαρροή, όπως άλλωστε δεν υπάρχει συγκεκριμένη και κοινά αποδεκτή μέθοδος ή μοντέλο για την ακριβή μέτρησή της.[86] Στη γλώσσα της εκπαίδευσης ως σχολική διαρροή ορίζεται η διακοπή της φοίτησης πριν από την απόκτηση κάποιας πιστοποίησης γνώσεων.[87] Συχνά επίσης ο όρος διαρροή περιγράφει το φαινόμενο των νέων οι οποίοι δεν ολοκληρώνουν την εκπαίδευση που ορίζεται «ως η ελάχιστη αναγκαία εκπαιδευτική προαπαίτηση στην κοινωνία όπου ζουν».[88] Ένας ευρύτερος ορισμός της διαρροής σχετίζεται με τους νέους οι οποίοι δεν ολοκλήρωσαν τον κύκλο σπουδών που ξεκίνησαν, επομένως περιλαμβάνει και τη σπουδαστική διαρροή.[89] Υπάρχουν βέβαια μελετητές που εκτιμούν πως θα έπρεπε να ορίζεται ως σχολική διαρροή οποιαδήποτε αποχή από τα μαθήματα για διάστημα μεγαλύτερο των δύο συνεχόμενων εβδομάδων, χωρίς σοβαρή δικαιολογία και επίσημη άδεια.[90]

Σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, υιοθετείται ο ορισμός της Eurostat, σύμφωνα με τον οποίο η σχολική διαρροή ορίζεται ως το ποσοστό των νέων ηλικίας 18-24 ετών που έχουν ολοκληρώσει, κατ' ανώτατο, τον κατώτερο κύκλο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και δεν παρακολουθούν άλλο πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης τέσσερις εβδομάδες πριν από την ημέρα συλλογής των στοιχείων της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού. Το μειονέκτημα αυτού του ορισμού είναι ότι διαπιστώνει τη διαρροή μόνο όταν ο νέος έχει ήδη συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του, επομένως –στην πλειονότητα των περιπτώσεων– πολλά χρόνια αφότου έχει φύγει από την εκπαίδευση. Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ο δείκτης «πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου» (ΠΕΣ), ο οποίος δείχνει την ποσοστιαία αναλογία των ατόμων ηλικιακής ομάδας 18-24 ετών που έχουν εγκαταλείψει πρόωρα το σχολείο στο σύνολο των ατόμων της ηλικιακής αυτής ομάδας.[91]

---

86. «Μελέτη για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής: Καταγραφή ορισμών και μεθόδων διατύπωσης της σχολικής διαρροής», όπως υπάρχει στο http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=44&bitstream=44_01#page/2/mode/2up (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

87. Janosz M., Le Blanc M., Boulerice B. and Tremblay R. E., "Predicting different types of school dropouts: A typological approach with two longitudinal samples", *Journal of Educational Psychology*, 92 (1), 2000, p. 171.

88. ΙΕΠ, *Η μαθητική διαρροή στην ελληνική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Περίοδος αναφοράς 2013-2016*, 2017, όπως υπάρχει στο http://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Paratiritirio/2017/Mathitiki_Diarroi_Ereyna_2013-2016_Paratiritirio_Mathitikis_Diarrois.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

89. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Η μαθητική διαρροή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνάσιο, ενιαίο λύκειο, ΤΕΕ)*, Αθήνα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2006, όπως υπάρχει στο http://www.epimelitesanilikon.gr/pdf/DIARROH.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

90. Flavier É. et Méard J., "L'approche du décrochage scolaire selon les théories culturalistes de l'activité: Bénéfices et perspectives", *Activités*, 13 (13-2), 2016.

91. ΙΕΠ, *ό.π.*

Σύμφωνα με την πρόσφατη (2017) έκθεση του Παρατηρητηρίου για την καταγραφή και αντιμετώπιση της μαθητικής διαρροής του ΙΕΠ:

Η ΜΔ αποτελεί ένα παγκόσμιο αρνητικό εκπαιδευτικό φαινόμενο με διαχρονική διαδρομή και σχετίζεται κυρίως με τις οικονομικοκοινωνικές ανισότητες, την αλληλεπίδραση μεταξύ σχολικής και οικογενειακής κουλτούρας, αλλά και με το ίδιο το εκπαιδευτικό σύστημα και τους συντελεστές του. Σχετίζεται, πολύ περισσότερο, με το ζήτημα του κοινωνικού αποκλεισμού, ο οποίος συναρθρώνεται σε έναν αυτοτροφοδοτούμενο φαύλο κύκλο με άλλα αρνητικά φαινόμενα, όπως είναι το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, το έλλειμμα δημοκρατικότητας, η κοινωνική παραβατικότητα, η μειονεκτική επαγγελματική αποκατάσταση, η ανεργία, η φτώχεια.[92]

Σύμφωνα με την ίδια έκθεση, οι εκπαιδευτικές ανισότητες είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με τη μαθητική διαρροή και τη σχολική αποτυχία, φαινόμενα που συσχετίζονται, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια.

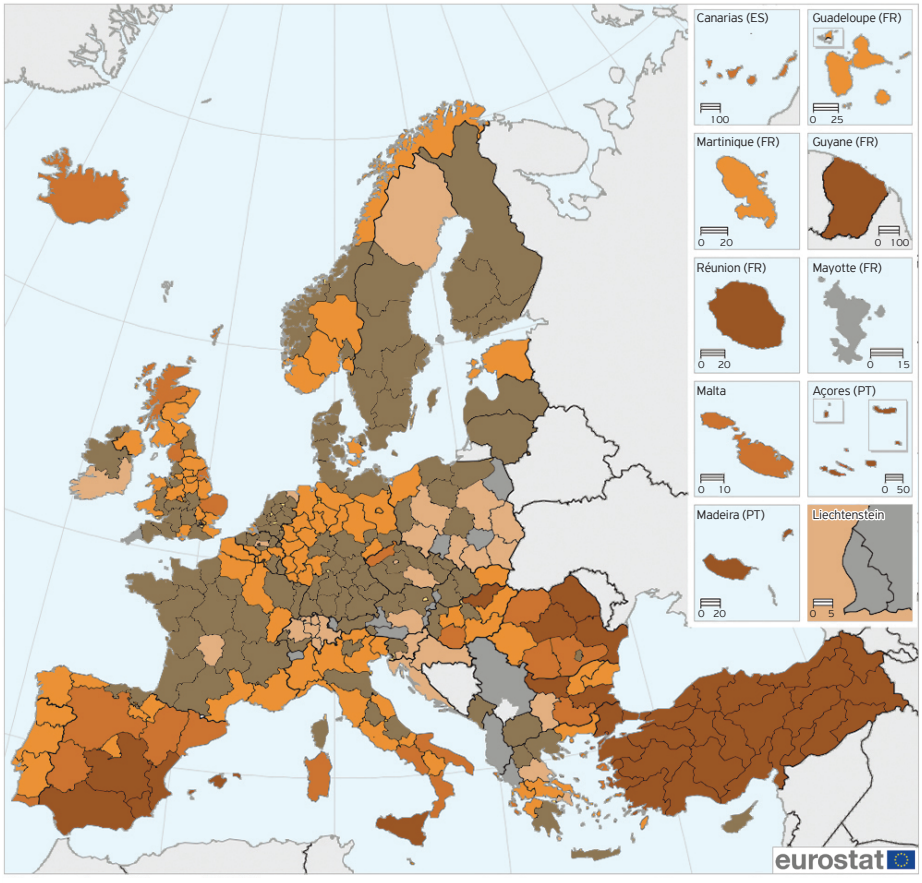
Η σχολική διαρροή οφείλεται σε σειρά παραγόντων. Σε κοινωνικούς/οικονομικούς (χαμηλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση του μαθητή και της οικογένειάς του, περιοχή κατοικίας, εθνοτική προέλευση και προέλευση από οικογένεια προσφύγων, μεταναστών, κοινωνικών και μειονοτικών ομάδων που βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό ή απειλούνται με αυτόν) και σε εκπαιδευτικούς (χαμηλό μορφωτικό επίπεδο γονέων και χαμηλές επιδόσεις άλλων παιδιών της οικογένειας, ελλιπής συνειδητοποίηση της αναγκαιότητας της εκπαίδευσης, δυσκολίες χρήσης της γλώσσας, ενδοπροσωπικά ελλείμματα των μαθητών που σχετίζονται με μαθησιακές ή άλλες ειδικές δυσκολίες).[93]

Σημειώσαμε και σε προγενέστερο σημείο της εργασίας μας ότι στη νότια Ευρώπη παρατηρείται υψηλή ανεργία και υψηλός αριθμός NEETs. Στην περιφέρεια αυτή της Ευρώπης (αλλά και στην ανατολική Ευρώπη) παρατηρείται ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης.

92. ΙΕΠ, *ό.π.*

93. ΥΠΕΠΘ, *Μελέτη για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής, Παραδοτέο 2: «Ανάλυση των μετρήσεων σχολικής διαρροής και καταγραφή υπαρχόντων συστημάτων, απόψεων & προτάσεων καταπολέμησής της»*, 2007α, όπως υπάρχει στο http://repository. edulll.gr/edulll/retrieve/376/111.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/7/2020).

Γράφημα 30: Γεωγραφική κατανομή του ποσοστού πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης στα κράτη μέλη της ΕΕ-28, 2017[94]

(% share of population aged 18-24)
EU-28 = 10.6
- < 5
- 5-<10
- 10-<15
- 15-<20
- >20
- Data not available

Administrative boundaries: © EuroGeographics © UN-FAO © Turkstat
Cartography: Eurostat - GISCO, 06/2018

0 200 400 600 800 km

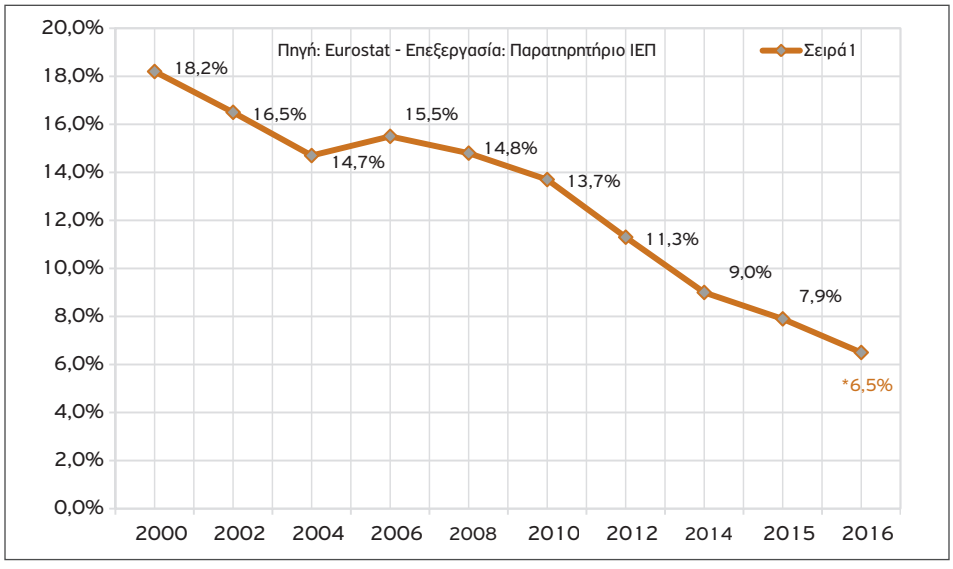
Note: includes data of low reliability for some regions. Oberpfalz (DE23), Trier (DEB2), Thessalia (EL61), Corse (FR83), Região, Autónoma da Madeira (PT30) and Highlands and Islands (UKM6): 2016. Prov. Luxembourg (BE34), Chemnitz (DED4), Dytiki Makedonia (EL53) and Cumbria (UKD1): 2015. Ionia Nisia (EL62) and Prov. Brabant Wallon (BE31): 2014.
Source: Eurostat (online data code: edat_lfse_16)

94. Βλ. σχετικά https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title= File:Early_leavers_from_education_and_training,_by_NUTS_2_regions,_2017_(%25_share_of_population_aged_18-24)- RYB18.png&oldid=391781/27-6-2018 (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

Ισχύει και εδώ το γενικό σχόλιο για τις πηγές πινάκων, διαγραμμάτων χαρτών σε μορφή υποσημειώσεων.

Ωστόσο, σε σχέση με τη σχολική διαρροή, διαπιστώνουμε τόσο στον πιο πάνω χάρτη, στον οποίο καταγράφεται το ποσοστό διαρροής στις περιφέρειες της ΕΕ, όσο και σε πίνακα του Παρατηρητηρίου του ΙΕΠ για την καταγραφή και αντιμετώπιση της μαθητικής διαρροής ότι στην Ελλάδα το ποσοστό των μαθητών που εγκαταλείπει την εκπαίδευση είναι μικρότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, σημειώνοντας εντυπωσιακή μείωση σχεδόν 12 μονάδων από το 2000 μέχρι και το 2016.

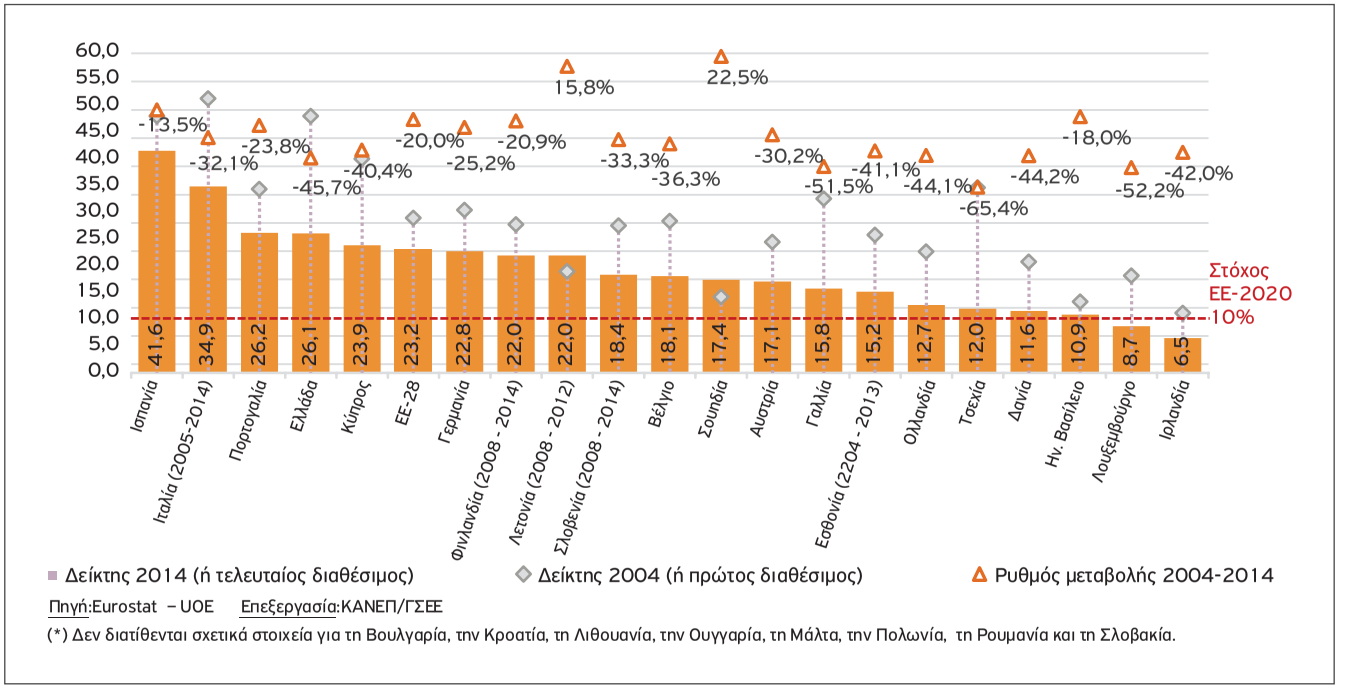
Γράφημα 31: Χρονική μεταβολή του ποσοστού της ΠΕΣ στην Ελλάδα, 2000-2016

Πηγή: ΙΕΠ, 2017, Η μαθητική διαρροή στην ελληνική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, Επιτελική Σύνοψη, Αθήνα: ΙΕΠ, σελ.13

Δέον είναι να τονιστεί, σύμφωνα με στοιχεία του ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ, ότι η Ελλάδα έρχεται τέταρτη σε επίπεδο ΕΕ στη μείωση του δείκτη της πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης.

Γράφημα 32: Δείκτης πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης των αλλοδαπών νέων στα κράτη-μέλη της ΕΕ-28 τα έτη 2004 και 2014 και ρυθμός μεταβολής του δείκτη την περίοδο 2004-2014

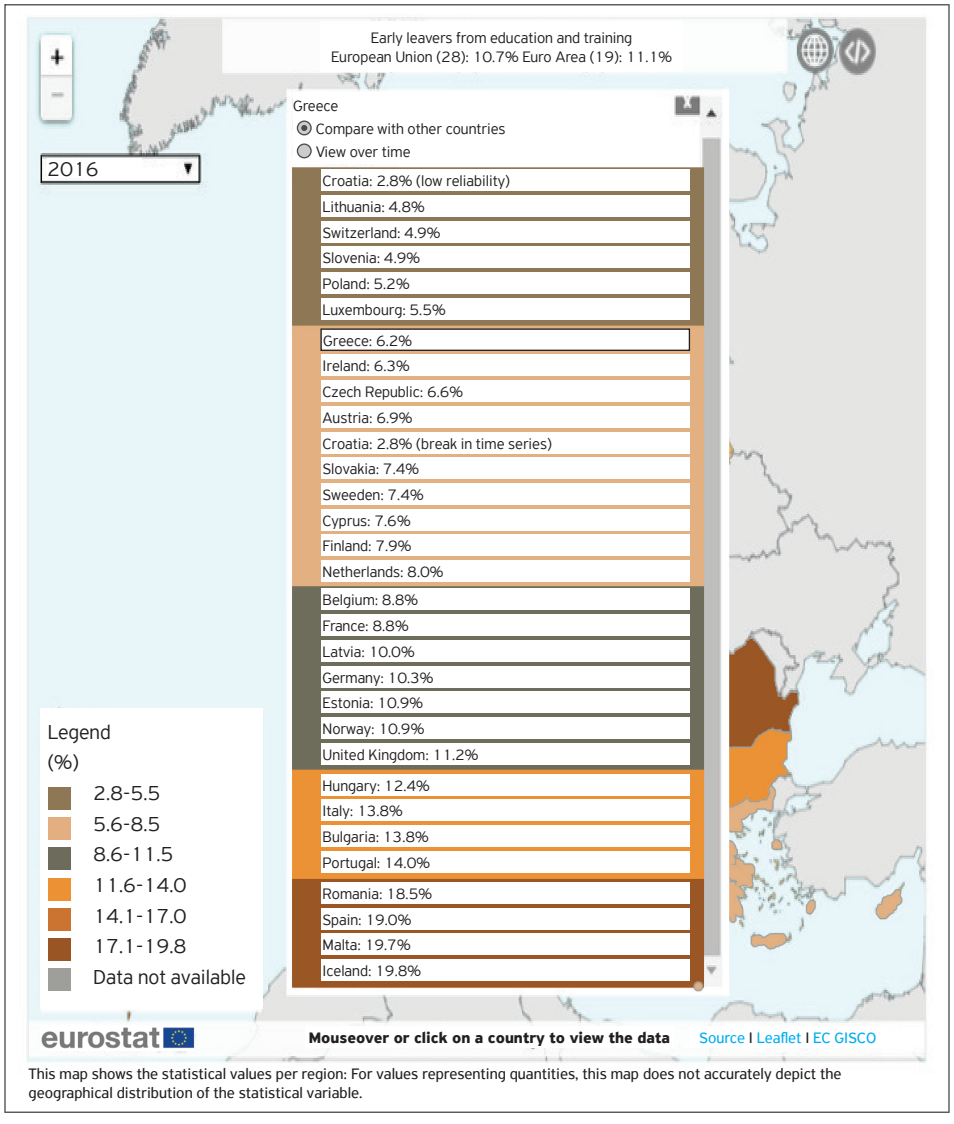
Πηγή:Eurostat – UOE Επεξεργασία:ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ

(*) Δεν διατίθενται σχετικά στοιχεία για τη Βουλγαρία, την Κροατία, τη Λιθουανία, την Ουγγαρία, τη Μάλτα, την Πολωνία, τη Ρουμανία και τη Σλοβακία.

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 417) στο https://www.kanep-gsee.gr/sitefiles/files/2015_ekth.pdf

Επίσης, από τον πιο κάτω πίνακα της Eurostat φαίνεται ότι το ποσοστό της Ελλάδας (6,2%) είναι αρκετά χαμηλότερο από το ποσοστό χωρών όπως η Ισπανία, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία.

Γράφημα 33: Ποσοστό πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης στα κράτη μέλη της ΕΕ-28, 2016

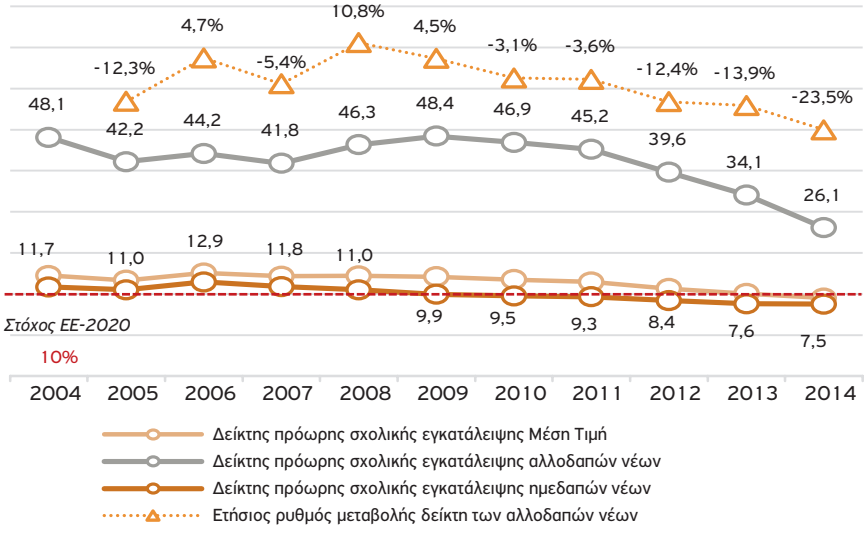
This map shows the statistical values per region: For values representing quantities, this map does not accurately depict the geographical distribution of the statistical variable.

Βέβαια, όπως σημειώνει ο πρόεδρος του ΙΕΠ Γ. Κουζέλης, «το γεγονός ότι η Ελλάδα διακρίνεται από χαμηλά ποσοστά μαθητικής διαρροής σε σύγκριση με χώρες ανάλογης οικονομικής ανάπτυξης και ανάλογης πολιτισμικής παράδοσης δεν επιτρέπει κανενός είδους εφησυχασμό»[95]. Για παράδειγμα, ενώ το γενικό ποσοστό σχολικής διαρροής

95. ΙΕΠ, *ό.π.*

στην Ελλάδα είναι σχετικά χαμηλό, κάτω από το στόχο που έχει τεθεί από την ΕΕ για το 2020, η διαρροή στους αλλοδαπούς μαθητές είναι πολλαπλάσια αυτής των ημεδαπών, φτάνοντας την περίοδο 2013-14 το 26,1%, 16 μονάδες πάνω από τον ευρωπαϊκό στόχο, όπως φαίνεται από τα στοιχεία της Ετήσιας Έκθεσης του ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ για την Εκπαίδευση (2015).

Γράφημα 34: Δείκτης πρόωρης σχολικής εγκατάλειψης στην Ελλάδα ως προς την εθνικότητα των νέων που διαρρέουν από την εκπαίδευση και ετήσιος ρυθμός μεταβολής του δείκτη των αλλοδαπών νέων την περίοδο 2004-2014

Πηγή: EUROSTAT - UOE Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 415) στο https://www.kanep-gsee.gr/sitefiles/files/2015_ekth.pdf

Η μεγαλύτερη διαρροή ανά βαθμίδα εκπαίδευσης παρατηρείται στη δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση (11%), ενώ σε απόλυτα νούμερα ο μεγαλύτερος όγκος μαθητών διαρρέει από το γυμνάσιο (4.338 μαθητές) με σημαντικά αυξημένο ποσοστό (4,23%) σε σχέση με το δημοτικό ή το λύκειο.

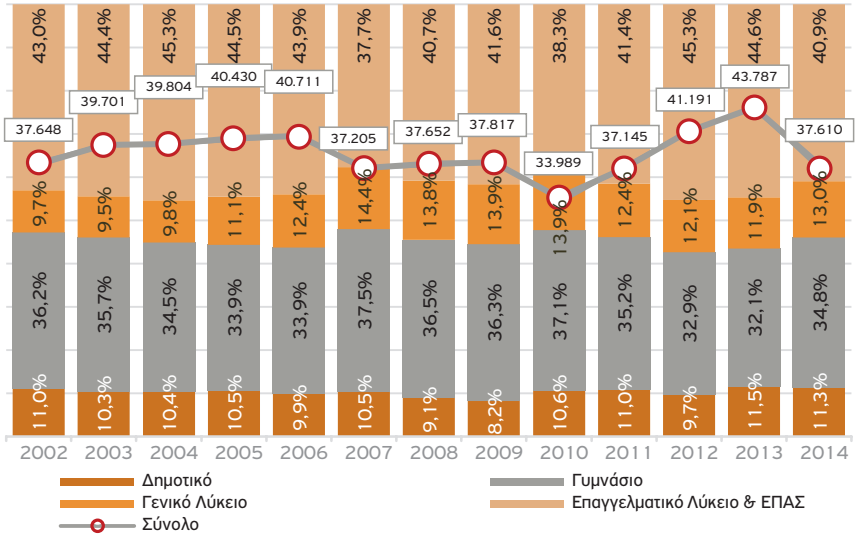
Πίνακας 10: Ποσοστό μαθητικής διαρροής κατά βαθμίδα εκπαίδευσης, 2016-2017

ΒΑΘΜΙΔΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ			ΓΡΑΦΤΗΚΑΝ ΚΑΝΟΝΙΚΑ	ΜΑΘΗΤΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ	ΠΟΣΟΣΤΟ % ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ
			ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ 2016-2017		
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ (κοόρτη Α'-Β'-Γ')	ISCED 1	99.984	1.788	1,79%
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ (κοόρτη Δ'-Ε'-Στ')	ISCED 1	95.805	1.577	1,65%
ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ	ΓΥΜΝΑΣΙΟ	ISCED 2	102.447	4.338	4,23%
ΑΝΩΤΕΡΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΜΗ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ	ΓΕΛ	ISCED 3	78.237	1.499	1,92%
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ (ΤΥΠΙΚΗ) ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ	ΕΠΑΛ	ISCED 3	19.800	2.181	11,02%

Πηγή: Πληροφοριακό σύστημα Myschool (Ιαν. 2017), επεξεργασία: Παρατηρητήριο Μαθητικής Διαρροής ΙΕΠ

Αναλυτικά είναι τα στοιχεία για τη διακοπή φοίτησης από την τυπική, μη τριτοβάθμια εκπαίδευση στη χώρα τα οποία παρέχει η Ετήσια Έκθεση του ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ για την εκπαίδευση του έτους 2016, με περίοδο αναφοράς της έρευνας την περίοδο 2002-2014. Σύμφωνα με τα ερευνητικά στοιχεία, τη συγκεκριμένη περίοδο 504.690 μαθητές/-τριες διέκοψαν αδικαιολόγητα τη φοίτησή τους, αριθμός που αντιστοιχεί στο 1/3 του συνολικού μαθητικού πληθυσμού της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο σύνολο της χώρας (1.433.308 μαθητές/-τριες το 2014).

Γράφημα 35: Πλήθος μαθητών της Πρωτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που διέκοψαν αδικαιολόγητα τη φοίτησή τους και ποσοστιαία κατανομή τους ανά βαθμίδα εκπαίδευσης στο σύνολο της χώρας, κατά την περίοδο 2002 – 2014

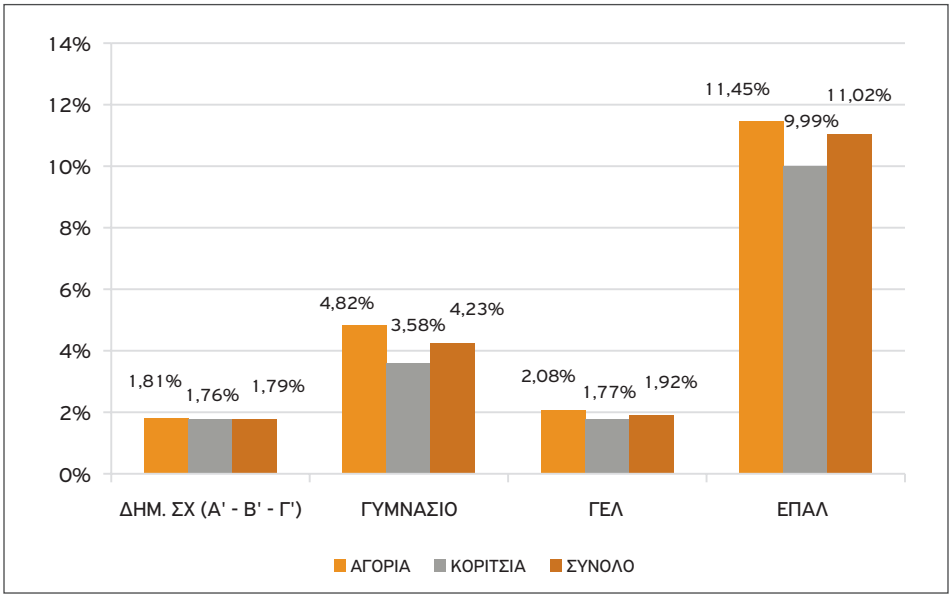

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή (Στοιχεία Λήξης) Επεξεργασία: ΚΑΝΕΠ/ΓΣΕΕ

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 509) στο https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2017/04/ETEKTH2016.pdf

Από το διάγραμμα αυτό διαπιστώνεται ότι τα ποσοστά διακοπής φοίτησης είναι ιδιαίτερα υψηλά στο επαγγελματικό λύκειο και στο ΕΠΑΣ, όπου κυμαίνονται από 37,7% έως και 45,3% την περίοδο αναφοράς. Η διαρροή αφορά περισσότερα αγόρια παρά κορίτσια και η ψαλίδα ανάμεσα στα δύο φύλα, ενώ είναι ασήμαντη στο δημοτικό, ανοίγει στη δευτεροβάθμια, ιδίως στην επαγγελματική εκπαίδευση, όπως βλέπουμε στο πιο κάτω γράφημα του Παρατηρητηρίου του ΙΕΠ.

Γράφημα 36: Ποσοστό μαθητικής διαρροής κατά βαθμίδα εκπαίδευσης και φύλο, 2013 - 2016

Πηγή: ό.π., ΙΕΠ, 2017, σελ.17

Σε επίπεδο περιφερειών παρατηρούμε ότι οι μεγαλύτερες τιμές διαρροής παρατηρούνται σε περιφέρειες όπου διαπιστώθηκε μεγάλος αριθμός NEETs, καθώς και ζητήματα φτώχειας και ανισοτήτων ή ιδιαιτερότητες λόγω της εποχικής φύσης της τουριστικής οικονομίας (Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, Κρήτη, Ιόνια Νησιά).

Πίνακας 11: Ποσοστό μαθητικής διαρροής κατά βαθμίδα εκπαίδευσης και κατά περιφέρεια

ΒΑΘΜΙΔΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ (Τάξεις Α-Β-Γ)		ΚΑΤΩΤΕΡΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ (ΓΥΜΝΑΣΙΟ)		ΑΝΩΤΕΡΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ (ΓΕΛ)		ΤΥΠΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ (ΕΠΑΛ)	
Περιφέρειες	**% ΜΔ**	**Διαρρέοντες**	**% ΜΔ**	**Διαρρέοντες**	**% ΜΔ**	**Διαρρέοντες**	**% ΜΔ**	**Διαρρέοντες**
Ανατολική Μακεδονία και Θράκη	2,96	174	8,73	551	2,11	91	13,36	201
Αττική	1,89	615	4,15	1.346	1,83	469	12,43	643
Βόρειο Αιγαίο	1,37	26	3,21	60	1,04	14	7,81	41
Δυτική Ελλάδα	2,88	192	4,71	320	1,90	101	10,00	139
Δυτική Μακεδονία	0,55	14	1,42	39	1,22	29	6,80	44
Ήπειρος	1,88	54	2,13	63	1,42	35	11,25	61
Θεσσαλία	1,00	68	4,66	320	1,73	94	9,65	128
Ιόνια Νησιά	1,29	27	3,33	72	2,46	42	10,76	44
Κεντρική Μακεδονία	1,09	195	3,75	694	1,78	247	9,93	383
Κρήτη	1,78	127	4,15	306	2,68	137	11,86	177
Νότιο Αιγαίο	1,40	49	2,46	86	2,61	63	8,62	84
Πελοπόννησος	2,48	132	5,00	285	2,07	88	9,60	102
Στερεά Ελλάδα	2,37	115	3,77	196	2,21	89	14,96	134
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	1,79	1.788	4,23	4.338	1,92	1.499	11,02	2.181

Πηγή: ό.π., ΙΕΠ, 2017, σελ.20

Θα πρέπει εδώ να κάνουμε ιδιαίτερη μνεία για τα ιδιαίτερα υψηλά νούμερα που παρατηρούνται σε τμήμα της ευρύτερης περιοχής της πρωτεύουσας και πιο συγκεκριμένα στη Δυτική Αττική, όπου η διαρροή στην επαγγελματική δευτεροβάθμια εκπαίδευση ξεπερνά το 16%. Πέρα από τις περιφερειακές και τις έμφυλες διαφοροποιήσεις, αξίζει να αναφερθεί ότι η διαρροή παρατηρείται σε μεγάλο βαθμό σε μαθητές οι οποίοι δεν φοιτούν στην τάξη που αντιστοιχεί στη χρονολογική τους ηλικία ή/και επαναλαμβάνουν την τάξη.[96] Διαπιστώνεται έτσι μια συσχέτιση ανάμεσα στη σχολική αποτυχία και στη μαθητική διαρροή.

Σε γενικές γραμμές, η φτώχεια στην οικογένεια, η σχολική αποτυχία και η ανεργία αποτελούν παράγοντες κοινωνικής περιθωριοποίησης. Η σχέση ανάμεσα στη χαμηλή σχολική επίδοση και στη σχολική διαρροή είναι διαπιστωμένη από σειρά ερευνών διεθνώς και στον ελλαδικό χώρο. Κοινός τόπος για τους περισσότερους μελετητές η σχέση ανάμεσα στην κοινωνική/οικονομική προέλευση των μαθητών και στη σχολική επίδοση. Οι μαθητές «κληρονομούν» πολιτισμικό κεφάλαιο από την οικογένειά τους και

96. ΙΕΠ, *ό.π.*

σε πολλές περιπτώσεις γίνονται «συνεχιστές του οικογενειακού εκπαιδευτικού ελλείμματος που συνήθως συνοδεύει την οικονομική στέρηση». Θεμελιώδης για την τεκμηρίωση της διασύνδεσης των κοινωνικών και εκπαιδευτικών ανισοτήτων είναι η εργασία των Bourdieu και Passeron.[97] Σύμφωνα με αυτή, ο σχολικός μηχανισμός νομιμοποιεί τις εκπαιδευτικές ανισότητες, οι οποίες με τη σειρά τους αναπαράγουν τις κοινωνικές ανισότητες. Επίσης, φαίνεται ότι η σχολική επιτυχία φαίνεται να έχει περισσότερο σχέση με το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα ή της μητέρας παρά με την οικονομική τους κατάσταση, καθώς οι γόνοι νεόπλουτων χωρίς πολιτισμικό κεφάλαιο έχουν συνήθως χαμηλή επίδοση. Ωστόσο, οι μαθητές που παρουσιάζουν χαμηλές επιδόσεις είναι κατά κύριο λόγο τα παιδιά των μη προνομιούχων. Υπό την έννοια αυτή, το ζήτημα της κοινωνικής προέλευσης επικαθορίζει σε σημαντικό βαθμό την κινητικότητα στα πεδία των κοινωνικών ιεραρχήσεων, διαπίστωση που συνεπικουρείται στην τεκμηρίωσή της από το ρόλο που διαδραματίζουν παράγοντες όπως το κληρονομημένο «πολιτισμικό κεφάλαιο», οι προϋπάρχοντες γλωσσικοί κώδικες, το «habitus», οι ιδιαίτερες κλίσεις και οι προδιαθέσεις που κληρονομούνται ανεπαίσθητα και διαμορφώνουν τη δυναμική ενός μαθητή στον εκπαιδευτικό, επαγγελματικό και κατ' επέκταση κοινωνικό στίβο. Οι εκπαιδευτικές ανισότητες, όπως προαναφέρθηκε, προκαλούν κοινωνικές ανισότητες και οδηγούν σε εκπαιδευτικό αποκλεισμό δρώντας ως προσδιοριστικοί παράγοντες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Χαρακτηριστική ως προς τη σχέση της φτώχειας με το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και την αναπαραγωγή των κοινωνικών και εκπαιδευτικών ανισοτήτων είναι η έρευνα του Χρυσάκη,[98] σύμφωνα με την οποία το εκπαιδευτικό επίπεδο των φτωχών υπολείπεται σημαντικά του εκπαιδευτικού επιπέδου των μη φτωχών, ενώ σε μεγάλο βαθμό η εκπαιδευτική αποστέρηση αναπαράγεται από γενιά σε γενιά. Τα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας εμφανίζονται σε οικογένειες όπου ο «αρχηγός» δεν έχει ολοκληρώσει το δημοτικό ή είναι απόφοιτος δημοτικού, ενώ αντιθέτως σε οικογένειες με «αρχηγό» τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τα ποσοστά φτώχειας κυμαίνονται σε χαμηλότερα επίπεδα. Βασικό συμπέρασμα της ερευνητικής αυτής προσπάθειας είναι ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει ο εκπαιδευτικός παράγοντας στη φτωχοποίηση.

Η συσχέτιση ανάμεσα στη μαθητική διαρροή και στη σχολική αποτυχία προκύπτει από την επεξεργασία στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ για τη σχολική επίδοση από το ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ. Συγκεκριμένα, ως ποσοστό σχολικής αποτυχίας στο κεφάλαιο της έρευνας που περιέχεται στην Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση 2016 του ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ ορίζεται «το ποσοστό των μαθητών με χαμηλή επίδοση, το οποίο αποδίδει το πλήθος των μαθητών που έλαβαν μέρος στις εξετάσεις του Ιουνίου και είτε προήχθησαν στην επόμενη τάξη (ή απολύθηκαν από τη βαθμίδα) οριακά, δηλαδή με χαρακτηρισμό του βαθμού προαγωγής/απόλυσης "μέτρια/σχεδόν καλά", είτε απορρίφθηκαν και θα επαναλάβουν

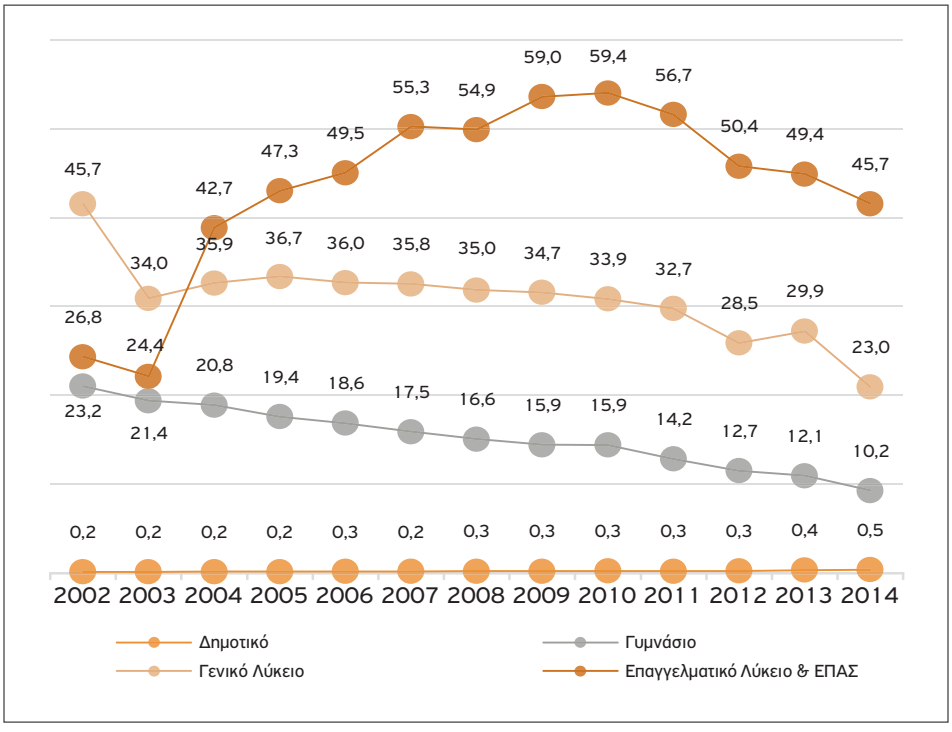
97. Βλ. σχετικά Bourdieu P. και Passeron J.-C., *Η αναπαραγωγή: Στοιχεία για μια θεωρία του εκπαιδευτικού συστήματος*, πρόλ. Ν. Παναγιωτόπουλος, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2014.

98. Βλ. σχετικά Χρυσάκης Μ., «Οικογενειακές επενδυτικές πρακτικές των φτωχών και των μη φτωχών και εκπαιδευτικές ανισότητες», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, τ. 75., 1989, σελ. 89-120, όπως υπάρχει στο file:///C:/Users/user/Desktop/7489-13283-1-PB.pdf, (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020).

τη φοίτησή τους στην ίδια τάξη ως προς τον συνολικό αριθμό των μαθητών που έλαβαν μέρος στις τελικές εξετάσεις. Στο δημοτικό ο δείκτης χαμηλής επίδοσης στην Α΄ έως και Δ΄ τάξη αφορά μόνο τους μαθητές/-τριες που επαναλαμβάνουν την τάξη, ενώ στην Ε΄ και Στ΄ τάξη επιπλέον αυτών αφορά και τους μαθητές/-τριες με οριακή επίδοση (βαθμός προαγωγής/απόλυσης με χαρακτηρισμό "σχεδόν καλά")».[99]

Η συσχέτιση της σχολικής διαρροής με τη χαμηλή επίδοση προκύπτει από τη σύγκριση των στοιχείων των δύο δεικτών σε σχέση με τη βαθμίδα εκπαίδευσης. Όπως είδαμε και πιο πριν, το μεγαλύτερο ποσοστό διαρροής (11%) παρατηρείται στη δευτεροβάθμια επαγγελματική εκπαίδευση. Στη βαθμίδα αυτή είναι ιδιαίτερα υψηλό το ποσοστό της χαμηλής επίδοσης των μαθητών, σχεδόν διπλάσιο από την επόμενη βαθμίδα, αυτή του γενικού λυκείου (45,7% έναντι 23% το 2014).

Γράφημα 37: Δείκτης χαμηλής επίδοσης μαθητικού πληθυσμού ανά βαθμίδα στην Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο της χώρας, κατά την περίοδο 2002-2014

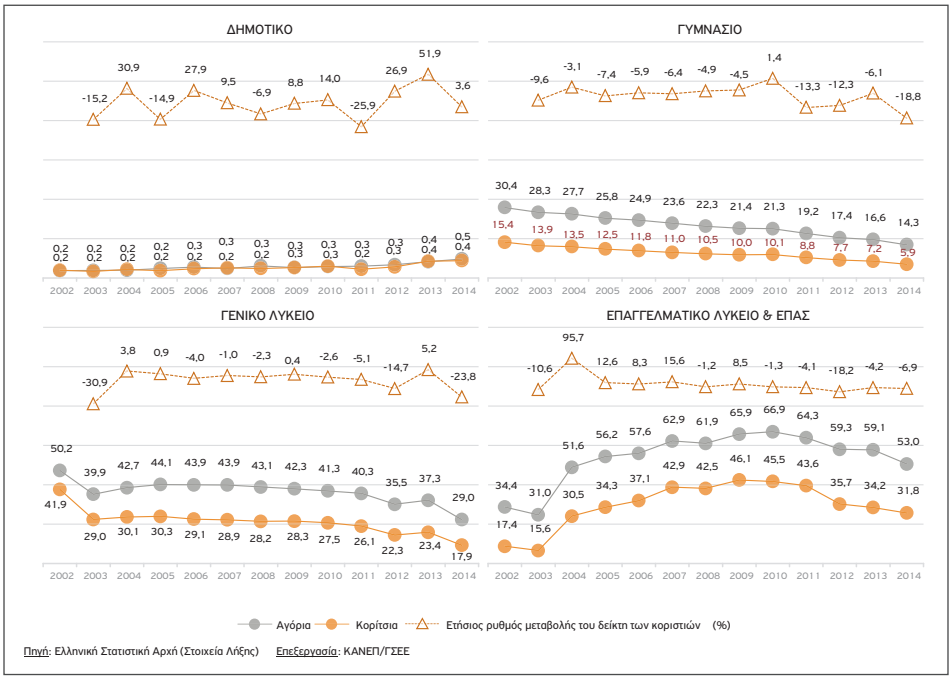

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 512) στο https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2017/04/ΕΤΕΚΤΗ2016.pdf

99. Βλ. σχετικά ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, *Ετήσια Έκθεση για την εκπαίδευση: Η ελληνική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα, ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2016.

Συσχέτιση διαρροής κι χαμηλής επίδοσης βρίσκουμε και στο φύλο. Η κατανομή του δείκτη χαμηλής επίδοσης του μαθητικού πληθυσμού ως προς το φύλο διαφοροποιείται κυρίως εντός των επιμέρους βαθμίδων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με την τιμή του δείκτη χαμηλής απόδοσης των αγοριών να είναι υψηλότερος της αντίστοιχης τιμής του δείκτη των κοριτσιών σε όλες τις βαθμίδες – αν και στο δημοτικό, όπως διαπιστώθηκε και στο δείκτη διαρροής, τα ποσοστά των δύο φύλων σχεδόν ταυτίζονται.

Γράφημα 38: Δείκτης χαμηλής επίδοσης μαθητικού πληθυσμού ως προς το φύλο των μαθητών ανά βαθμίδα εκπαίδευσης στην Πρωτοβάθμια & Δευτεροβάθμια εκπαίδευση στο σύνολο της χώρας την περίοδο αναφοράς (2002-2014) και ετήσιος ρυθμός μεταβολής του δείκτη των κοριτσιών την ίδια περίοδο

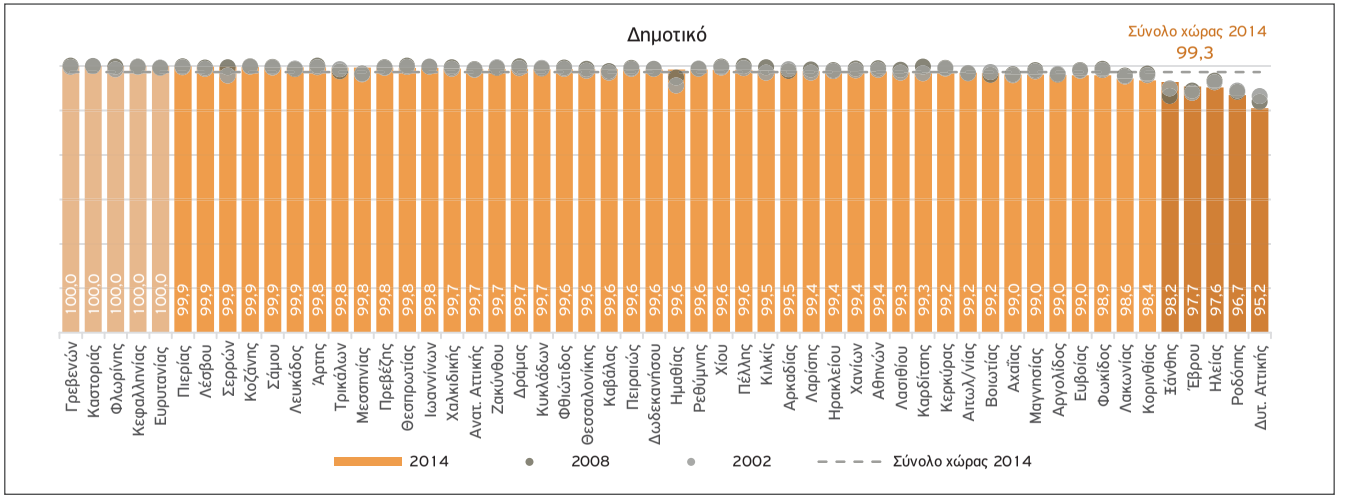
Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 513) στο https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2017/04/ETEKTH2016.pdf

Ενδιαφέροντα στοιχεία μας δίδει και η συσχέτιση, στην Ετήσια Έκθεση για την Εκπαίδευση του ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ (2016), ανάμεσα στο δείκτη της συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού (ο οποίος αναφέρεται στο ποσοστό των μαθητών που δεν διέκοψαν αδικαιολόγητα τη φοίτησή τους αλλά παρέμειναν ενεργοί μέχρι και το τέλος του σχολικού έτους) και στο δείκτη χαμηλής επίδοσης (ο οποίος αποτυπώνει το ποσοστό των μαθητών με χαμηλή επίδοση, δηλαδή το ποσοστό των μαθητών που έλαβαν μέρος στις τελι-

κές εξετάσεις και είτε προήχθησαν οριακά με χαρακτηρισμό «μέτρια/σχεδόν καλά», είτε απορρίφθηκαν και θα επαναλάβουν τη φοίτησή τους στην ίδια τάξη ως προς τον συνολικό αριθμό των μαθητών που έλαβαν μέρος στις τελικές εξετάσεις) σε επίπεδο νομού.

Διαπιστώνουμε ότι η συγκράτηση μαθητικού πληθυσμού είναι ιδιαίτερα υψηλή στο δημοτικό σχολείο, με τον εθνικό μέσο όρο να βρίσκεται στο 99,3%. Κάτω από τον εθνικό μέσο όρο κινούνται οι περιφερειακές ενότητες Δυτικής Αττικής, Ροδόπης, Έβρου, Ηλείας και Ξάνθης, δηλαδή κατά κύριο λόγο περιοχές όπου ήδη έχουμε διαπιστώσει υψηλή σχολική διαρροή.

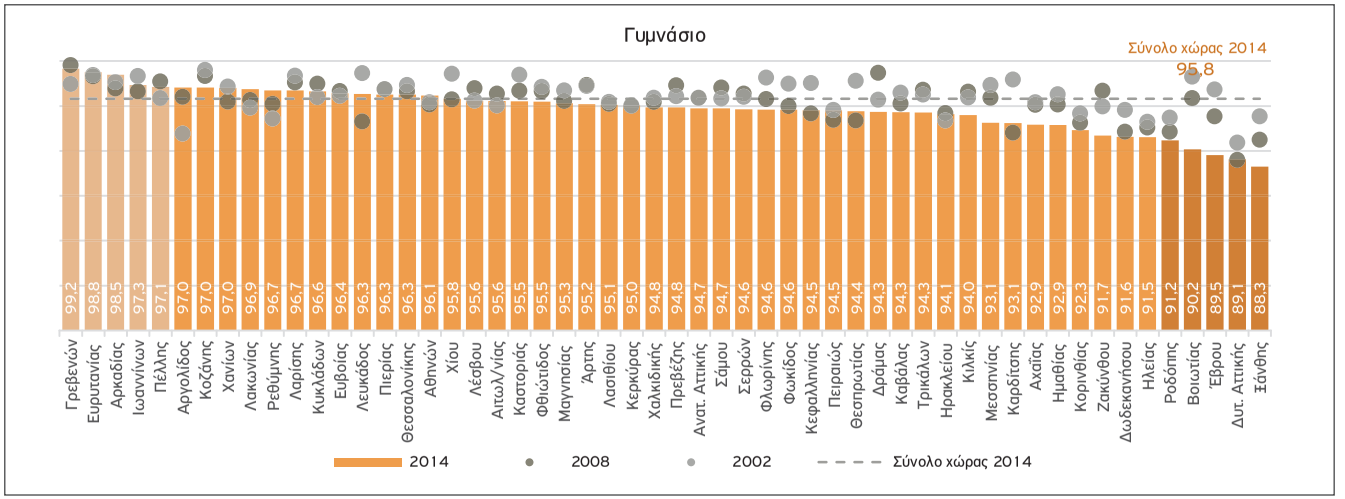
Γράφημα 39: Δείκτης συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού στις 54 περιφερειακές ενότητες (NUTS3) της χώρας στο Δημοτικό Σχολείο τα έτη 2002, 2008 και 2014

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 636) στο https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2017/04/ETEKTH2016.pdf

Η Δυτική Αττική και οι περιφερειακές ενότητες της Θράκης εμφανίζονται με ποσοστά χαμηλότερα από τον εθνικό μέσο όρο (95,8%) και στο γυμνάσιο. Στους νομούς που εμφανίζουν ποσοστό συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού κάτω από τον εθνικό μέσο όρο προστίθενται περιοχές με έντονη τουριστική δραστηριότητα (Κέρκυρα, Ζάκυνθος, Δωδεκάνησα).

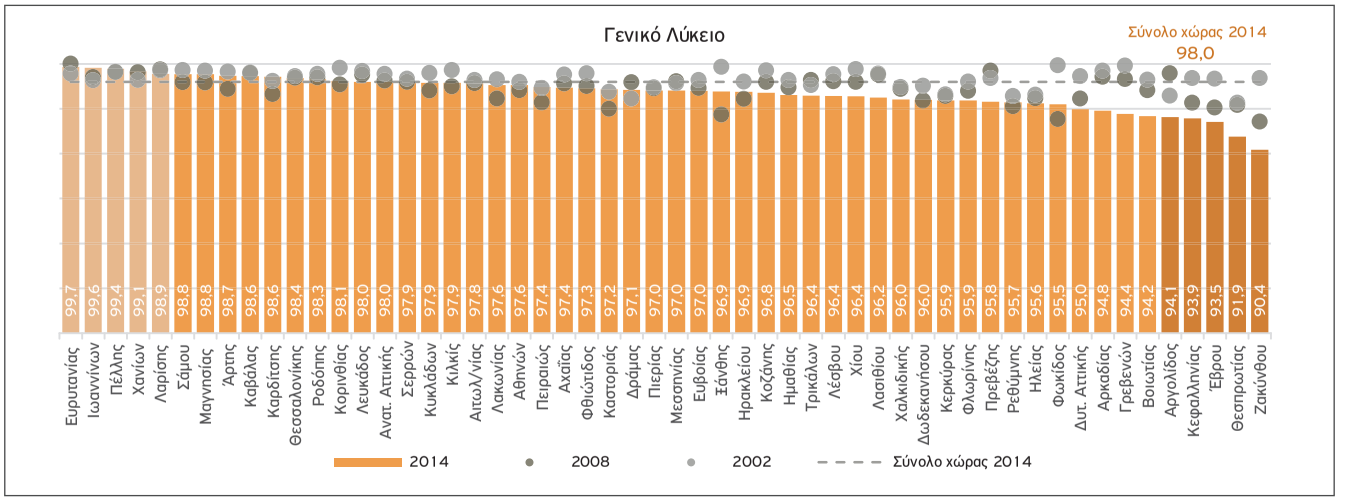
Γράφημα 40: Δείκτης συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού στις 54 περιφερειακές ενότητες (NUTS3) της χώρας στο Γυμνάσιο τα έτη 2002, 2008 και 2014

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 636) στο https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2017/04/ETEKTH2016.pdf

Ανάλογη εικόνα εμφανίζεται και στη βαθμίδα του λυκείου, όπου (με την εξαίρεση της Ροδόπης) η Δυτική Αττική, η Θράκη και τουριστικοί νομοί (Ζάκυνθος, Κεφαλονιά, Δωδεκάνησα, Κέρκυρα, Χαλκιδική) έχουν ποσοστά συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού κάτω από τον εθνικό μέσο όρο (98%).

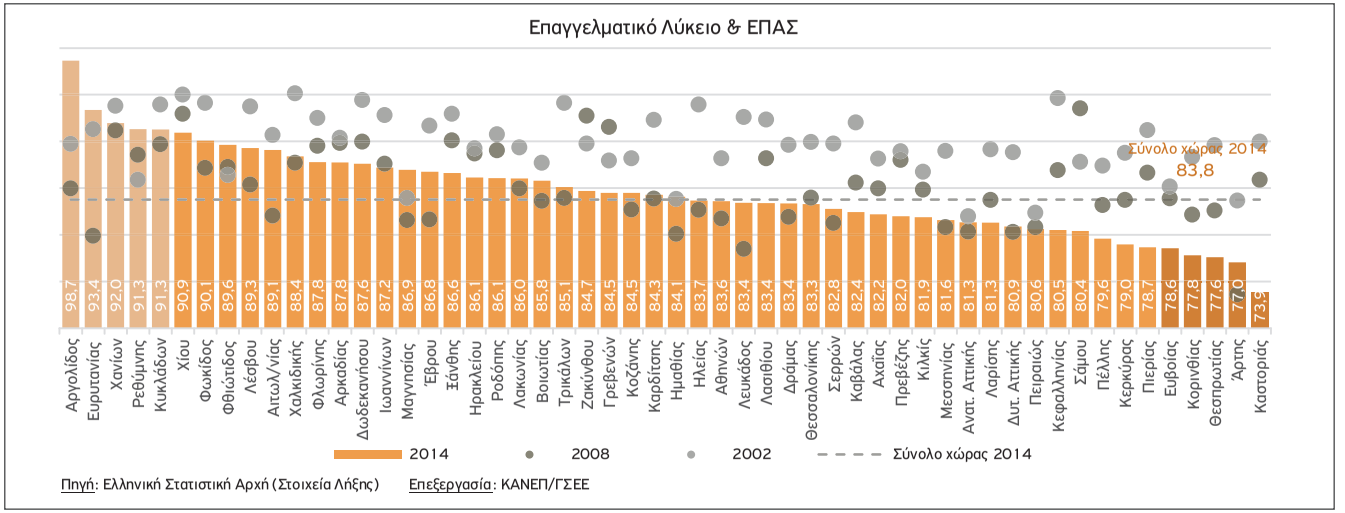
Γράφημα 41: Δείκτης συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού στις 54 περιφερειακές ενότητες (NUTS3) της χώρας στο Γενικό Λύκειο τα έτη 2002, 2008 και 2014

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 636) στο https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2017/04/ETEKTH2016.pdf

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εικόνα συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού στα ΕΠΑΛ, όπου εμφανίζεται ο συνολικά χαμηλότερος εθνικός μέσος όρος συγκράτησης από όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες (μόλις 83,8%). Κάποιες περιφερειακές ενότητες κάτω του μέσου όρου που συναντούσαμε στις προηγούμενες βαθμίδες εμφανίζονται και εδώ (Δυτική Αττική, Κέρκυρα, Κεφαλονιά), βρίσκουμε όμως και περιοχές οι οποίες είχαν υψηλά ποσοστά συγκράτησης σε δημοτικό-γυμνάσιο-γενικό λύκειο (Λάρισα, Πιερία, Ανατολική Αττική, Άρτα). Η διαπίστωση αυτή γεννά την ανάγκη βαθύτερης έρευνας και μπορεί να αποτελεί ένδειξη κοινωνικών-εκπαιδευτικών ανισοτήτων (για παράδειγμα, η Λάρισα εμφανίζει υψηλότατο ποσοστό συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού στο γενικό λύκειο και αρκετά χαμηλό στο ΕΠΑΛ, και στη Θεσσαλία, περιοχή που ενδιαφέρει την έρευνά μας, παρουσιάζεται η μεγαλύτερη ανισότητα μεταξύ όλων των περιφερειών της Ελλάδας βάσει του δείκτη Gini).

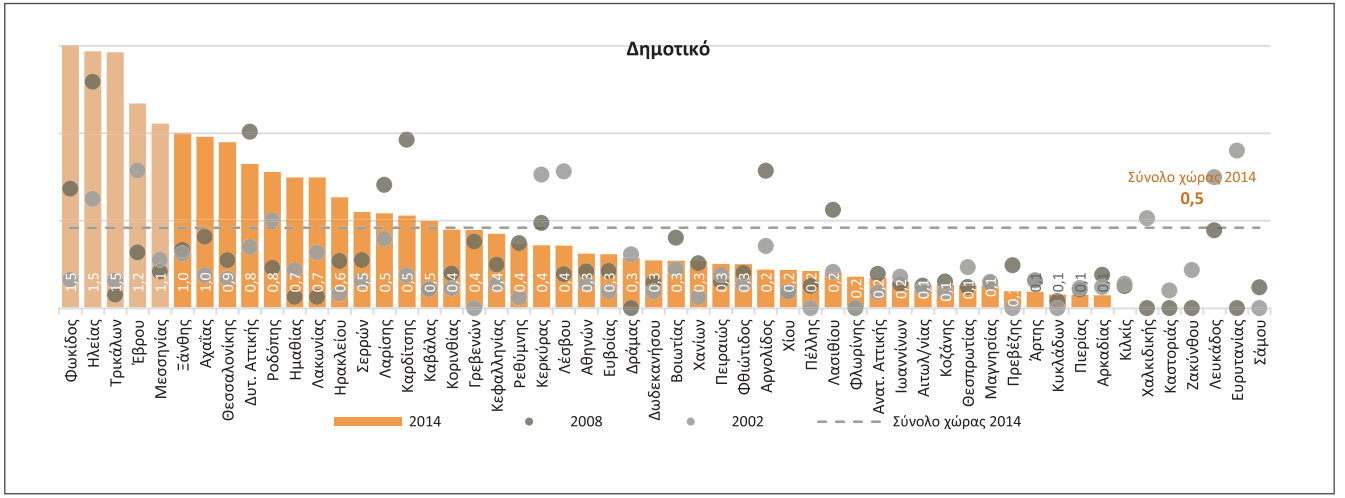
Γράφημα 42: Δείκτης συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού στις 54 περιφερειακές ενότητες (NUTS3) της χώρας στο Επαγγελματικό Λύκειο & ΕΠΑΣ τα έτη 2002, 2008 και 2014

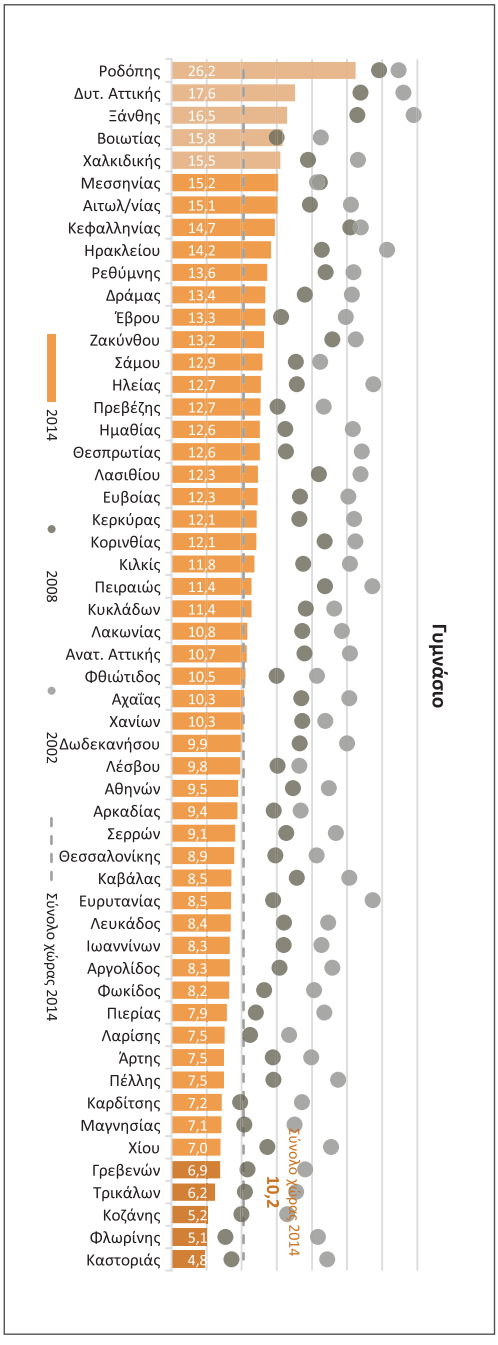
Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 636) στο https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2017/04/ETEKTH2016.pdf

Μελετώντας τα στοιχεία που βρίσκουμε στην Ετήσια Έκθεση του ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ (2016) διαπιστώνουμε σαφή συσχέτιση του δείκτη συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού και του δείκτη χαμηλής επίδοσης, καθώς νομοί με χαμηλή συγκράτηση εμφανίζουν υψηλό ποσοστό μαθητών με μη ικανοποιητική απόδοση (Έβρος, Ροδόπη, Ξάνθη, Δυτική Αττική και τουριστικές περιφερειακές ενότητες).

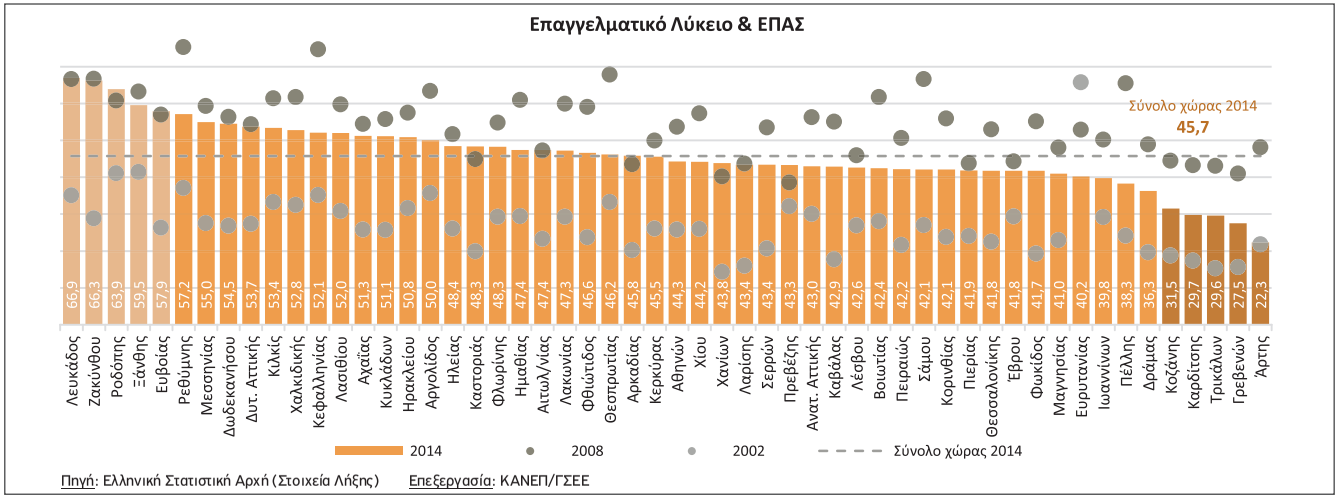
Γράφηματα 43-46: Δείκτης χαμηλής επίδοσης μαθητικού πληθυσμού στις 54 περιφερειακές ενότητες (NUTS3) της χώρας ανά βαθμίδα εκπαίδευσης τα έτη 2002, 2008 και 2014[100]

100.ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, ό.π.

Γυμνάσιο
Ροδόπης 26,2
Δυτ. Αττικής 17,6
Ξάνθης 16,5
Βοιωτίας 15,8
Χαλκιδικής 15,5
Μεσσηνίας 15,2
Αιτωλ/νίας 15,1
Κεφαλληνίας 14,7
Ηρακλείου 14,2
Ρεθύμνης 13,6
Δράμας 13,4
Έβρου 13,3
Ζακύνθου 13,2
Σάμου 12,9
Ηλείας 12,7
Πρεβέζης 12,7
Ημαθίας 12,6
Θεσπρωτίας 12,6
Λασιθίου 12,3
Ευβοίας 12,3
Κερκύρας 12,1
Κορινθίας 12,1
Κιλκίς 11,8
Πειραιώς 11,4
Κυκλάδων 11,4
Λακωνίας 10,8
Ανατ. Αττικής 10,7
Φθιώτιδος 10,5
Αχαΐας 10,3
Χανίων 10,3
Δωδεκανήσου 9,9
Λέσβου 9,8
Αθηνών 9,5
Αρκαδίας 9,4
Σερρών 9,1
Θεσσαλονίκης 8,9
Καβάλας 8,5
Ευρυτανίας 8,5
Λευκάδος 8,4
Ιωαννίνων 8,3
Αργολίδος 8,3
Φωκίδος 8,2
Πιερίας 7,9
Λαρίσης 7,5
Άρτης 7,5
Πέλλης 7,5
Καρδίτσης 7,2
Μαγνησίας 7,1
Χίου 7,0
Γρεβενών 6,9
Τρικάλων 6,2
Κοζάνης 5,2
Φλωρίνης 5,1
Καστοριάς 4,8
2014
2008
2002
Σύνολο χώρας 2014
10,2
Σύνολο χώρας 2014

Γενικό Λύκειο
Σύνολο χώρας 2014
23,0
2014
2008
2002
Σύνολο χώρας 2014
Ροδόπης 37,8
Ρεθύμνης 36,5
Ζακύνθου 36,2
Ξάνθης 35,3
Κεφαλληνίας 34,2
Χαλκιδικής 34,1
Κερκύρας 33,6
Λασιθίου 31,2
Ευβοίας 29,4
Ηρακλείου 28,5
Δυτ. Αττικής 28,5
Λακωνίας 28,3
Πειραιώς 27,3
Σάμου 27,0
Μεσσηνίας 26,4
Ηλείας 26,4
Κιλκίς 26,2
Δωδεκανήσου 25,6
Θεσπρωτίας 25,4
Χανίων 24,8
Κυκλάδων 24,7
Βοιωτίας 24,4
Λευκάδος 24,1
Καβάλας 24,0
Ανατ. Αττικής 23,9
Αιτωλ/νίας 23,8
Αργολίδος 23,1
Φλωρίνης 23,0
Θεσπρωτίας 22,3
Έβρου 22,0
Αθηνών 21,7
Ευρυτανίας 21,4
Θεσσαλονίκης 21,1
Φωκίδος 20,7
Δράμας 20,4
Πιερίας 20,3
Ημαθίας 20,3
Κορινθίας 20,0
Καστοριάς 19,9
Αχαΐας 19,4
Πέλλης 19,2
Κοζάνης 18,7
Άρτης 18,6
Ιωαννίνων 18,6
Πρεβέζης 18,4
Σερρών 18,1
Χίου 16,7
Λαρίσης 16,6
Καρδίτσης 16,2
Δέσβου 15,7
Αρκαδίας 14,1
Μαγνησίας 13,9
Τρικάλων 12,6
Γρεβενών 8,8

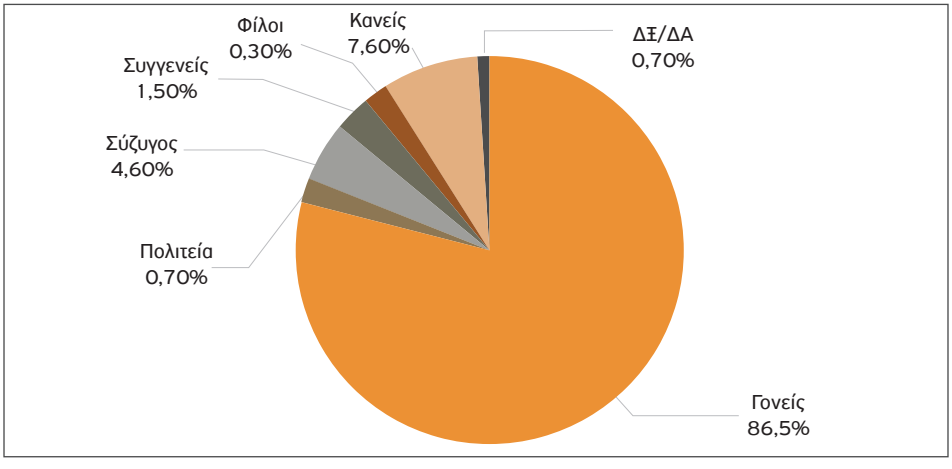
Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 639-640) στο https://www.kanep-gsee.gr/wp-content/uploads/2017/04/ETEKTH2016.pdf

3.2.6. Τα κοινωνικά-οικονομικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων NEETs

Σύμφωνα με τα ευρήματα μελετών σχετικά με τους Έλληνες NEETs, η ομάδα αυτή είναι μια ετερογενής, νεοσύστατη και ουσιαστικά αφανής ομάδα κοινωνικής ευπάθειας για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού, που αγνοείται από την κοινωνική ελίτ.[101]

Ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο που διαπιστώνεται είναι πως σε σχέση με τους NEETs στην ΕΕ οι Έλληνες νέοι εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης και εργασίας δεν εμφανίζουν, τουλάχιστον σε μεγάλο βαθμό, εικόνα ακραίας οικονομικής εξαθλίωσης. Σύμφωνα με την ερευνητική εργασία των Ζάγκου και Πανδή που δημοσιεύεται στη μελέτη *Βαρόμετρο απόντων*, αυτό οφείλεται κατά κύριο λόγο στη στήριξη που παρέχει στα άτομα της συγκεκριμένης κατηγορίας η ελληνική οικογένεια. Το 86,5% των ερωτώμενων δήλωσε πως λαμβάνουν οικονομική βοήθεια από το ευρύτερο οικογενειακό τους περιβάλλον. Είναι επίσης χαρακτηριστικό το γεγονός ότι το συντριπτικό ποσοστό των Ελλήνων NEETs (92,30%) δηλώνουν πως εξακολουθούν να κατοικούν με τους γονείς τους.[102]

Γράφημα 47: Οικονομική στήριξη των NEETs

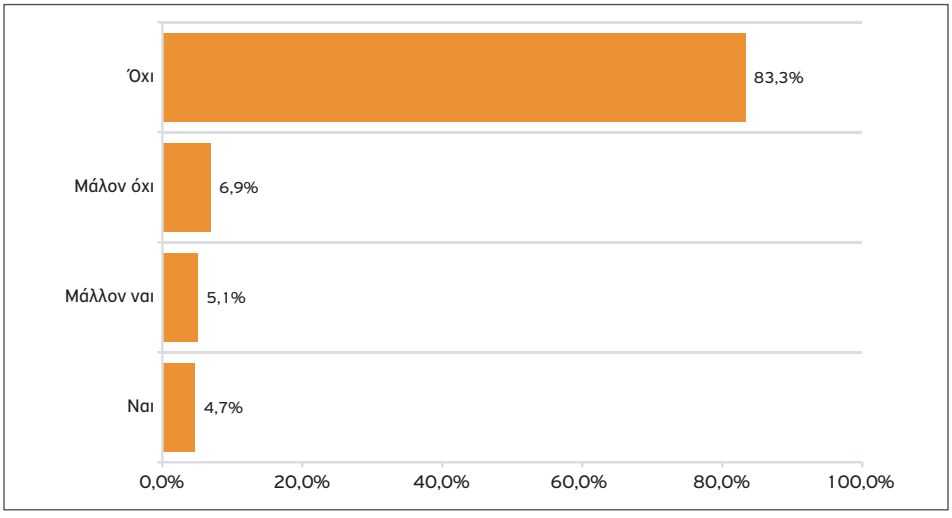
Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 116) στο http://neets2.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2016/06/BOOK_NEETS.pdf

Αυτός ίσως είναι ο κυριότερος λόγος για τον οποίο οι Έλληνες NEETs δεν αισθάνονται κοινωνικά περιθωριοποιημένοι. Οκτώ στους δέκα περίπου δηλώνουν πως δεν αισθάνονται αποκομμένοι από την κοινωνία. Το ποσοστό αυτό διπλασιάζεται στην υποομάδα των NEETs με οικογενειακό εισόδημα κάτω των 500 ευρώ.

101. Βλ. σχετικά στο Παπαδάκης Ν. (επιμ.), *Βαρόμετρο απόντων: Οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*, Αθήνα, Σιδέρης, 2013, σελ. 15-75.

102. Βλ. σχετικά στο Πανδής και Ζάγκος, *ό.π.*, σελ. 109-120.

Γράφημα 48: Αίσθημα αποκοπής από την κοινωνία

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 67) στο http://neets2.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2017/12/Deliverable_6.4.-PAPADAKHS_KYRIDIS_FOTOPOULOS-NEETS-2_Book-1.pdf

Από την άλλη μεριά, η άτυπη προστασία που ο θεσμός της οικογένειας παρέχει στους Έλληνες νέους λειτουργεί συχνά και ως ανασχετικός παράγοντας στην κοινωνική κινητικότητα των νέων ανθρώπων, καθώς τους παγιδεύει μέσα στον οικογενειακό θύλακα.[103] Οι Ζάγκος και Πανδής, ωστόσο, αναφέρουν πως τα 3/4 των NEETs βρίσκονται σε ενεργητική αναζήτηση εργασίας παρά το γεγονός ότι μόλις το 25% από αυτούς έχει συμμετάσχει σε κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης.[104] Ωστόσο, το 93% των NEETs δηλώνει πρόθυμο να επιστρέψει στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση εάν υπάρχει συσχέτιση με την ένταξη στην εργασία.[105]

Στην ομάδα αυτή καθρεφτίζεται το φαινόμενο της αναπαραγωγής των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων. Το μορφωτικό επίπεδο των γονέων NEETs είναι χαμηλότερο από αυτό του συνόλου των γονέων των Ελλήνων νέων.[106] Επίσης, η μεγάλη πλειονότητα των NEETs προέρχεται από οικογένειες των οποίων το μηνιαίο συνολικό εισόδημα δεν ξεπερνά τα 1.500 ευρώ (βλέπε πιο κάτω πίνακα), ενώ δεν ανευρίσκονται NEETs σε οικογένειες με υψηλό εισόδημα.[107]

103. Papadakis N. et al., *"Painted from life..." A Disengaged Youth? Young People and NEETs in a Devastated Country*, No. IKEEART-2017-663, Aristotle University of Thessaloniki, 2017, pp. 1-45.

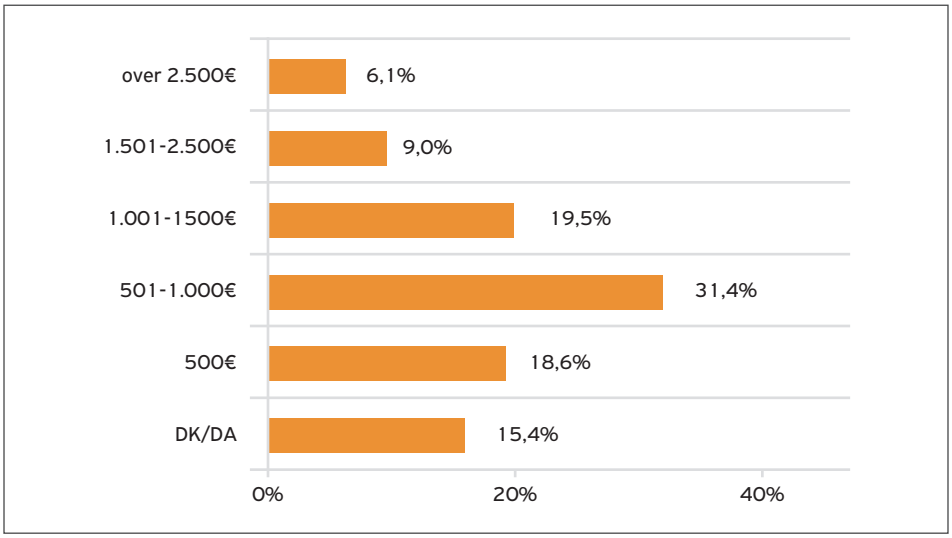
104. Πανδής και Ζάγκος, *ό.π.*

105. Παπαδάκης κ.ά., *ό.π.*

106. Παπαδάκης, *ό.π.*

107. Παπαδάκης κ.ά., *ό.π.*

Γράφημα 49: Μηνιαίο συνολικό εισόδημα των NEETs[108]

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 22) στο https://www.llakes.ac.uk/sites/default/files/59.%20Papadakis%20et%20al.pdf

Τα μέλη της ομάδας των Ελλήνων NEETs εκδηλώνουν έντονη δυσπιστία απέναντι στην πολιτεία και στους θεσμούς της. Το 61,8% δεν εμπιστεύεται το πολιτικό σύστημα, το 91% το κράτος και τις δομές του και το 95,3% έχει αρνητική και μάλλον αρνητική άποψη για το πολιτικό προσωπικό της χώρας. Η άποψη αυτή έχει επιρροή και στην πολιτική συμπεριφορά των NEETs. Περίπου οι μισοί δεν συμμετέχουν σε εκλογές, ενώ μεγάλο ποσοστό τους –σε σχέση με τις κεντρογενείς γενικά τάσεις του συνόλου του πληθυσμού– τοποθετείται ιδεολογικά στο χώρο της Αριστεράς (το ποσοστό αυτό προσεγγίζει το 30% στις μικρότερες ηλικιακές ομάδες των NEETs).[109]

Ειδικότερα για την εκπαίδευση, οι NEETs θεωρούν πως το εκπαιδευτικό σύστημα είναι «ανεπαρκές και αναποτελεσματικό» και δεν βοηθά την ένταξή τους στην απασχόληση. Θεωρούν δε «δυσλειτουργική» τη σύνδεση των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με την απασχόληση, ενώ όσοι έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα κατάρτισης τα κρίνουν «αναποτελεσματικά».[110]

Η έλλειψη εργασίας, η οικονομική δυσχέρεια, η απουσία εμπιστοσύνης στην πολιτεία και στους θεσμούς αποτελούν στοιχεία της πραγματικότητας των Ελλήνων NEETs, η οποία από το 45,8% χαρακτηρίζεται «δύσκολη και ανυπόφορη». Αυτό έχει αναμφίβολες επιπτώσεις στην ψυχική κατάσταση των συγκεκριμένων ατόμων, η οποία είναι

108. Papadakis et al., *ό.π.*

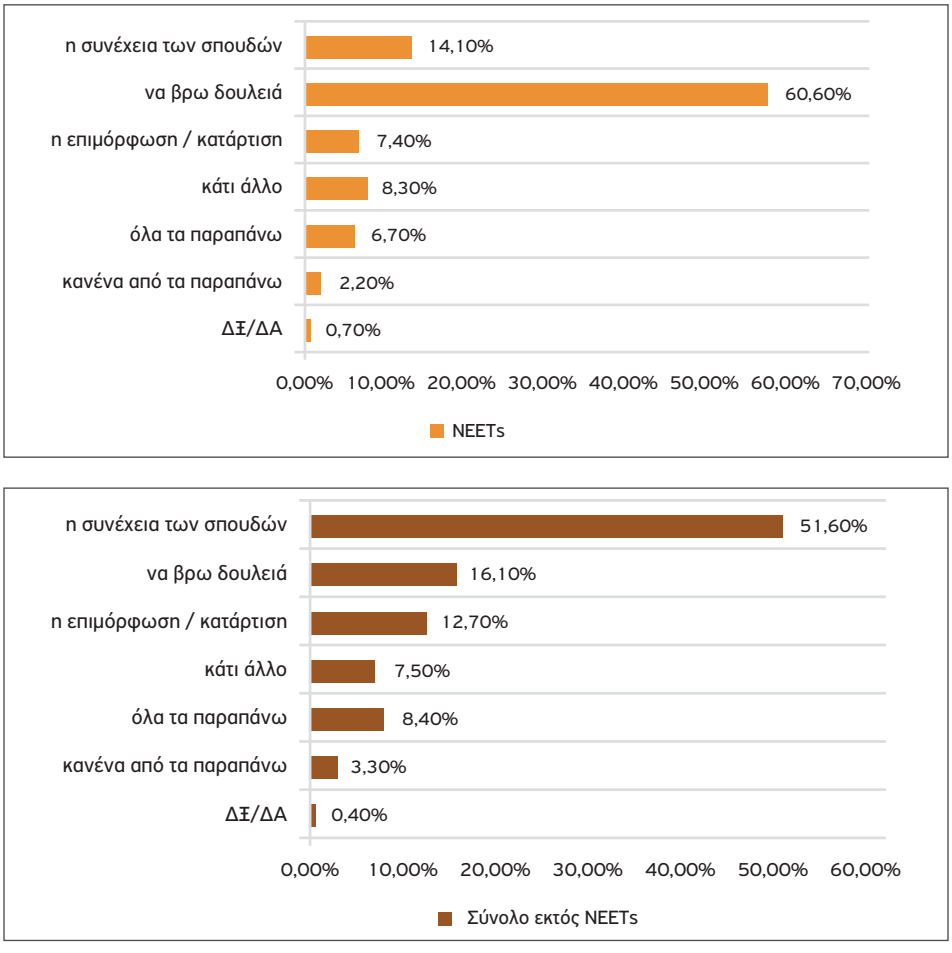
109. Παπαδάκης κ.ά., *ό.π.*

110. Παπαδάκης, *ό.π.*

πολύ πιο επιβαρυμένη από εκείνη των νέων ανθρώπων του γενικού πληθυσμού. Στην έρευνα του Παπαδάκη και των συνεργατών του φάνηκε ότι οι NEETs σε σχέση με την ομάδα ελέγχου έχουν περισσότερο άγχος, χαμηλότερο αίσθημα ευεξίας και χαμηλότερη υποκειμενική αυτοαποτελεσματικότητα.[111]

Σε ό, τι αφορά τις μελλοντικές επιδιώξεις των νέων που ανήκουν στην ομάδα των NEETs, οι σχετικές έρευνες αποδεικνύουν ότι βασικός τους στόχος είναι η εξεύρεση εργασίας (ενώ στο σύνολο του νεανικού πληθυσμού είναι η συνέχιση των σπουδών).

Γράφημα 50: Μελλοντικές επιδιώξεις των νέων (NEETs, εκτός NEETs)

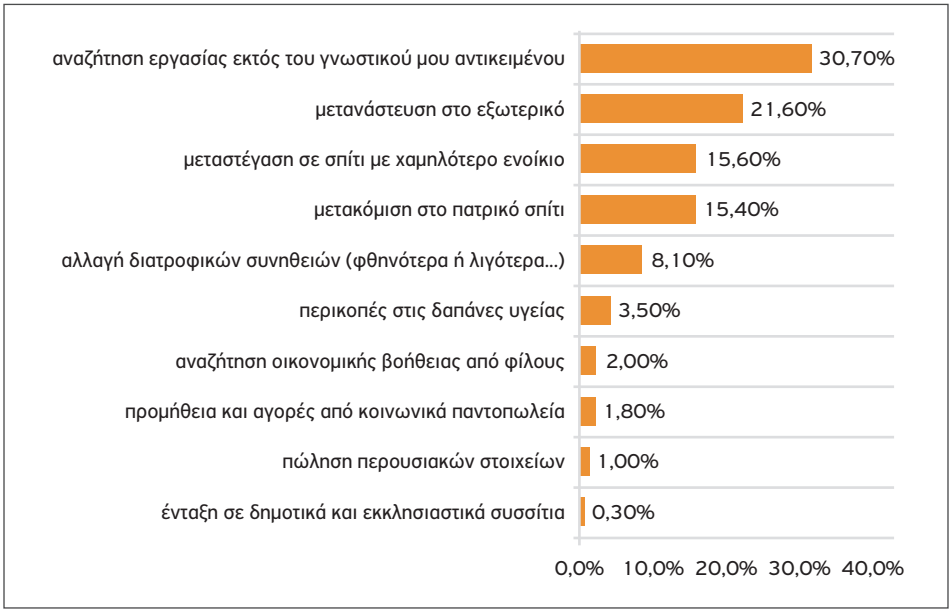

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 70) στο http://neets2.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2017/12/Deliverable_6.4.-PAPADAKHS_KYRIDIS_FOTOPOULOS-NEETS-2_Book-1.pdf

111. Παπαδάκης κ.ά., *ό.π.*

Μάλιστα, σχεδόν οι μισοί θα δέχονταν να εργαστούν σε αντικείμενο έξω από το γνωστικό περιεχόμενο των σπουδών τους ή ακόμη και να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό.

Γράφημα 51: Επιλογές των NEETs ως απόρροια της κρίσης

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 69) στο http://neets2.soc.uoc.gr/wp-content/uploads/2017/12/Deliverable_6.4.-PAPADAKHS_KYRIDIS_FOTOPOULOS-NEETS-2_Book-1.pdf

Εκτιμούν ότι το εκπαιδευτικό σύστημα χρήζει ριζικής μεταρρύθμισης, με εκσυγχρονισμό των διδακτικών μεθόδων και ενίσχυση της σύνδεσης με την αγορά εργασίας. Ως προς αυτή την κατεύθυνση, κρίνεται αναγκαίο να δοθεί έμφαση στην ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας, στην ενίσχυση της γλωσσομάθειας και των δεξιοτήτων στις ΤΠΕ και στην ανάπτυξη επικοινωνιακών δεξιοτήτων.[112] Επίσης, θεωρούν ότι θα πρέπει να αναδιαρθρωθεί η αγορά εργασίας και να συντελεστούν ριζικές αλλαγές και αναδιαρθρώσεις σε όλο το φάσμα των κρατικών δομών, με μετασχηματισμό του πολιτικού συστήματος και ενίσχυση του κράτους πρόνοιας. Επί της ουσίας, όπως επισημαίνει ο Ν. Παπαδάκης, ζητούν «ένα νέο παραγωγικό μοντέλο».[113]

112. Παπαδάκης κ.ά., *ό.π.*

113. Παπαδάκης, *ό.π.*

4. Περιφέρεια Θεσσαλίας: Οικονομικό-επιχειρηματικό προφίλ

4.1. Γενικά

Η περιφέρεια Θεσσαλίας ενδιαφέρει την έρευνά μας ως τόπος διαμονής των NEETs που εξετάζουμε. Θα επιχειρήσουμε να αποτυπώσουμε εν συντομία το οικονομικό-επιχειρηματικό προφίλ της περιφέρειας και τις ενδεχόμενες αναπτυξιακές δυσλειτουργίες που οδηγούν νέους ανθρώπους έξω από την εκπαίδευση και την εργασία.

Ευρισκόμενη στην κεντρική-ανατολική θέση στον ηπειρωτικό κορμό της χώρας, η περιφέρεια Θεσσαλίας (που απαρτίζεται από τους νομούς Λάρισας, Μαγνησίας/Σποράδων, Καρδίτσας και Τρικάλων) θεωρείται ότι διαθέτει εξαιρετικά ευνοϊκή γεωγραφική θέση για την οικονομική της ανάπτυξη. Συνδέεται με τον βασικό οδικό και σιδηροδρομικό άξονα της χώρας (ΠΑΘΕ – Ν/Β) και κοντά από το βόρειο τμήμα της περνά η Εγνατία Οδός. Τα γεωγραφικά και γεωφυσικά χαρακτηριστικά της (μεγάλες πεδιάδες, ορεινοί όγκοι, ακτές και μικρό νησιωτικό σύμπλεγμα) θεωρούνται συγκριτικά πλεονεκτήματα για την κοινωνική-οικονομική της συνοχή.[114]

Ο πληθυσμός της Θεσσαλίας βάσει της απογραφής του 2011 είναι 732.762 άτομα. Ωστόσο, σύμφωνα με τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛΣΤΑΤ για το δεύτερο τρίμηνο του 2013, ο πληθυσμός της φτάνει τις 725.327. Η πορεία του πληθυσμού της Θεσσαλίας παρουσιάζει χρόνια στασιμότητα (για την περίοδο 2001-2013 η αύξηση του πληθυσμού είναι 0,06% σε σύγκριση με το 0,4% της χώρας), ενώ δυναμική μείωση του αριθμού των ενεργά απασχολουμένων μετά το 2008 καταγράφει ο ΣΒΚΕ.[115]

4.1.1. Όψεις από το αναπτυξιακό προφίλ της περιφέρειας Θεσσαλίας

Σύμφωνα με παλαιότερα στοιχεία από τη μελέτη του ΣΒΚΕ, η Θεσσαλία διακρίνεται για τις υψηλές της επιδόσεις στον πρωτογενή τομέα. Κατέχει μία από τις πρώτες θέσεις στην Ελλάδα στην κτηνοτροφία, ενώ παρουσιάζει εξαιρετικά αποτελέσματα σε κατηγορίες προϊόντων – όπως στα βιομηχανικά φυτά, στα σιτηρά, στα φρούτα, στα κηπευτικά και στα όσπρια. Δυναμικός εμφανίζεται και ο δευτερογενής τομέας, η συμμετοχή του οποίου στη διαμόρφωση του περιφερειακού ΑΕΠ ξεπερνά τον εθνικό μέσο όρο, με την

114. Βλ. Ευρωπαϊκή Ένωση – Ευρωπαϊκά Επενδυτικά και Διαρθρωτικά Ταμεία, *Το περιφερειακό επιχειρησιακό πρόγραμμα Θεσσαλίας 2014-2020, Παράρτημα Ι: Κυριότερα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της περιφέρειας Θεσσαλίας*, 2015, όπως υπάρχει στο https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/blue_book/blueguide_el.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020) και ειδικότερα στο https://www.thessalia-espa.gr/images/files/2014-2020/4_Parartima_Anaptyxiaka.pdf (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

115. Βλ. Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βόρειας και Κεντρικής Ελλάδας, Μελέτη για την ανάπτυξη της περιφέρειας Θεσσαλίας, 2013, όπως υπάρχει στο http://sbtke.gr/wp-content/uploads/2016/11/meleti2_enothta2.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

τοπική παραγωγή να επικεντρώνεται κυρίως σε μεταλλικές κατασκευές, μηχανήματα, τρόφιμα, ποτά, ξύλο και μη μεταλλικά ορυκτά. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία παρά τη συνεχή αύξηση του τριτογενή τομέα στη Θεσσαλία, παρατηρείται ειδικότερα για το χρονικό διάστημα 2000-2009 μια σχετική υστέρηση σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο της χώρας. Από αυτά τα στοιχεία της μελέτης προβάλλεται η προτροπή ο πρωτογενής τομές να πάψει να είναι προσκολλημένος στα σημερινά ποιοτικά και παραγωγικά του χαρακτηριστικά ενώ οι άλλοι δύο τομείς να αναπτυχθούν σε ένα σχήμα «κάθετης ολοκλήρωσης» προς τον πρωτογενή τομέα, προκειμένου η οικονομία της περιοχής να υπερβεί αναπτυξιακά τις περιορισμένες της δυνατότητες. Κύρια στοιχεία για μια «νέα, βιώσιμη ανάπτυξη» της περιοχής προτείνεται να είναι η αξιοποίηση της αγρο/βιο-διατροφικής τάσης και η εκμετάλλευση φυσικών πόρων υπό όρους βιώσιμης και περιβαλλοντικά ήπιας ανάπτυξης.[116]

Μια πιο αναλυτική ματιά στο παραγωγικό προφίλ της περιφέρειας παρέχει η έκθεση της ΕΕ για το ΕΣΠΑ Θεσσαλίας 2014-2020.[117] Σύμφωνα με αυτή, ο τριτογενής τομέας αποτελεί σημαντική δραστηριότητα στην περιφέρεια σε ποσοστό 65,3-73% στην Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) της Θεσσαλίας, ποσοστό που υστερεί από το γενικό ποσοστό του τομέα στη χώρα (81%). Οι κυριότερες δραστηριότητες του τομέα είναι η δημόσια διοίκηση, το εμπόριο και οι υπηρεσίες (τομέας που από το 2011 βρίσκεται σε ραγδαία πτώση) και η διαχείριση ακίνητης περιουσίας. Από τις υπόλοιπες δραστηριότητες ξεχωρίζει ο τουρισμός, που αναδύεται δυναμικά τα τελευταία χρόνια.

Ο δευτερογενής τομέας συμμετέχει κατά 18% στην ΑΠΑ της περιφέρειας (έναντι του 16% συμμετοχής του τομέα στη χώρα). Κυρίαρχες δραστηριότητες του τομέα είναι η μεταποίηση και οι κατασκευές, που όμως βρίσκονται σε πτώση, ιδίως μετά το 2011. Ο δευτερογενής τομέας της περιφέρειας έχει ιδιαίτερη σημασία, τόσο λόγω της αυξημένης συμμετοχής του στην προστιθέμενη αξία της όσο και διότι συνδέεται άμεσα με τις δραστηριότητες του πρωτογενούς τομέα (μεταποίηση αγροτικών προϊόντων, διασύνδεση κάδου μετάλλου με τον κατασκευαστικό τομέα).

Ο πρωτογενής τομέας, τέλος, συμμετέχει κατά 9% στην ΑΠΑ της περιφέρειας, ποσοστό τριπλάσιο από αυτό της γενικής συμμετοχής του τομέα στη χώρα, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στη θεσσαλική οικονομία. Ο πρωτογενής τομέας αυξάνεται διαρκώς και παίζει σημαντικό ρόλο στην εθνική οικονομία λόγω του αγροτικού τομέα.

Στην έκθεση αναγνωρίζεται το διαθρωτικό πρόβλημα της έλλειψης διασύνδεσης του τριτογενούς με τον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα, γεγονός που καταγράφεται και από το Σύνδεσμο Βιομηχάνων Βόρειας και Κεντρικής Ελλάδας. Τα ευρύτερα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας αντικατοπτρίζονται και στη χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας μεταξύ περιφέρειας και χώρας. Σε γενικές γραμμές, σύμφωνα με την έκθεση, ανθούν επιχειρηματικά στην περιφέρεια οι δραστηριότητες που αφορούν το ευρύτερο αγροτοδιατροφικό σύμπλεγμα παραγωγής και εμπορίας και κάποιοι κλάδοι της μετα-

116.Βλ. Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βόρειας και Κεντρικής Ελλάδας, *ό.π.*

117.Βλ. Ευρωπαϊκή Ένωση – Ευρωπαϊκά Επενδυτικά και Διαρθρωτικά Ταμεία, *ό.π.*

ποιητικής δραστηριότητας. Αντιθέτως, υστερούν και εμφανίζουν περιθώρια ανάπτυξης η αλυσίδα αξίας δάσους-ξύλου, ο τομέας της ενέργειας, ο τουρισμός και ο τομέας του περιβάλλοντος. Ο εξαγωγικός τομέας της περιφέρειας παρουσιάζει αύξηση περίπου 6% το χρόνο, με κύρια εξαγωγικά προϊόντα τα παρασκευασμένα φρούτα και λαχανικά, τα γαλακτοκομικά προϊόντα, τα δημητριακά, το βαμβάκι και τα προϊόντα μετάλλου. Αντίθετη εικόνα παρουσιάζει το πεδίο έρευνας, τεχνολογικής ανάπτυξης, καινοτομίας, όπου παρουσιάζεται περιορισμένη δραστηριότητα συγκεντρωμένη ως επί το πλείστον (85%) στα δύο πανεπιστημιακά ιδρύματα της περιοχής, καθώς και ο τομέας των ΤΠΕ, ο οποίος δεν έχει αναπτύξει την απαιτούμενη δυναμική και συγκεκριμένο προφίλ, με αποτέλεσμα να ακολουθεί «αναγκαστικά» τις εθνικές εξελίξεις.[118]

4.1.2. Αγορά εργασίας και κοινωνική περιθωριοποίηση στη Θεσσαλία

Η αγορά εργασίας στη Θεσσαλία, σύμφωνα με την έκθεση της ΕΕ, παρουσιάζει ως κύριο γνώρισμά της το σχετικά χαμηλό ποσοστό συμμετοχής του εργάσιμου πληθυσμού σε σχέση με το ποσοστό της χώρας. Ωστόσο, στις ηλικίες 15-24 ετών το ποσοστό συμμετοχής των νέων στην αγορά εργασίας είναι το υψηλότερο στην Ελλάδα.[119] Ενδέχεται το στοιχείο αυτό να εξηγεί το σχετικά χαμηλό ποσοστό NEETs το οποίο καταγράφεται στη Θεσσαλία στις έρευνες που παρουσιάσαμε σε άλλο κεφάλαιο.[120] Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι μειώνεται ο αριθμός συμμετοχής των ανδρών σε όλες τις ηλικιακές ομάδες, ιδίως δε στις ομάδες μεγαλύτερης ηλικίας. Αντίθετα, αυξάνεται σε όλες σχεδόν τις ηλικιακές κατηγορίες η συμμετοχή γυναικών. Επίσης, παρατηρείται συρρίκνωση της πλήρους απασχόλησης και αύξηση της περιστασιακής, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται το φαινόμενο του «πρόσθετου εργαζομένου», κυρίως στις νεαρές ηλικίες, λόγω της συρρίκνωσης του οικογενειακού εισοδήματος. Την περίοδο της κρίσης οι σημαντικότερες απώλειες θέσεων εργασίας στην περιφέρεια Θεσσαλίας παρατηρήθηκαν στη μεταποίηση, στις κατασκευές, στο εμπόριο, στα ξενοδοχεία και στην εστίαση, στην εκπαίδευση και στη δημόσια διοίκηση.[121]

Όπως αναφέραμε σε προηγούμενο σημείο της εργασίας μας, η Θεσσαλία εμφανίζεται ως η πρώτη περιφέρεια σε ανισότητες βάσει του δείκτη Gini,[122] τρίτη σε ποσοστό φτώχειας και τέταρτη σε απώλεια εισοδήματος από την έναρξη της κρίσης. Έχει επίσης ένα από τα χαμηλότερα κατά κεφαλήν ΑΕΠ και οι κάτοικοί της έχουν ιδιαίτερα χαμηλή αγοραστική δύναμη σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα (σύγκριση οικονομικών δεικτών της περιφέρειας με τις άλλες περιφέρειες της Ελλάδας ακολουθεί σε επόμενο κεφάλαιο).

Οι δύο κύριοι παράγοντες φτώχειας του πληθυσμού της Θεσσαλίας, σύμφωνα με την έκθεση της ΕΕ, είναι η μακροχρόνια ανεργία (που αποτελεί το 65,8% επί της συνο-

118. Ευρωπαϊκή Ένωση – Ευρωπαϊκά Επενδυτικά και Διαρθρωτικά Ταμεία, *ό.π.*

119. Ευρωπαϊκή Ένωση – Ευρωπαϊκά Επενδυτικά και Διαρθρωτικά Ταμεία, *ό.π.*

120. Βλ. σελίδες 65, 66 του παρόντος.

121. Ευρωπαϊκή Ένωση – Ευρωπαϊκά Επενδυτικά και Διαρθρωτικά Ταμεία, *ό.π.*

122. Βλ. σελίδες 61, 62 του παρόντος.

λικής) και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των ατόμων ηλικίας 15-19 ετών (το 14,6% των ατόμων της ομάδας έχουν τελειώσει το δημοτικό σχολείο). Επίσης, το 37% των ανέργων ηλικίας 25-29 ετών έχει απολυτήριο δημοτικού, γεγονός που δυσκολεύει την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, κοινωνικές ομάδες με αυξημένες πιθανότητες κοινωνικού αποκλεισμού είναι οι μετανάστες (το 6% του πληθυσμού της περιφέρειας), οι Ρομά (στη Θεσσαλία κατοικεί το 30% των Ρομά που ζουν στην Ελλάδα), τα άτομα ΑμΕΑ και οι ηλικιωμένοι[123] (στην περιφέρεια Θεσσαλίας ο δείκτης γήρανσης, που βρίσκεται στο 1,54, θεωρείται ιδιαίτερα υψηλός)[124].

4.2. Η περιφέρεια Θεσσαλίας σε σύγκριση με τις περιφέρειες της ΕΕ

Με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ αλλά και τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας[125], στην κατάταξη μεταξύ 263 περιφερειών της ΕΕ-28 η περιφέρεια Θεσσαλίας βρίσκεται πάρα πολύ χαμηλά (στη 246η θέση). Στον πίνακα που ακολουθεί (όπου συγκρίνουμε βασικούς οικονομικούς-αναπτυξιακούς δείκτες της περιφέρειας σε σχέση τόσο με το σύνολο των 263 περιφερειών της ΕΕ όσο και με την περιφέρεια Αττικής) διαπιστώνουμε τη σημαντική υστέρηση της Θεσσαλίας (προτελευταία περιφέρεια σε ολόκληρη την ΕΕ), ενώ –με εξαίρεση το δείκτη εκσυγχρονισμού του επιχειρείν– υστερούν ιδιαίτερα όλοι οι δείκτες που σχετίζονται με την καινοτομία.

123. Ευρωπαϊκή Ένωση – Ευρωπαϊκά Επενδυτικά και Διαρθρωτικά Ταμεία, *ό.π.*, σελ. 15-16.

124. Ευρωπαϊκή Ένωση – Ευρωπαϊκά Επενδυτικά και Διαρθρωτικά Ταμεία, *ό.π.*, σελ. 2.

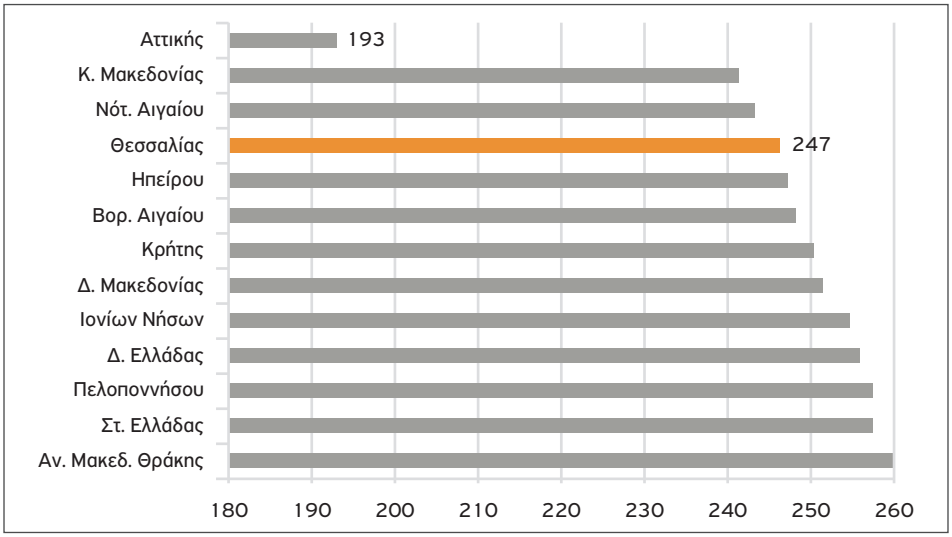
125. Ο Περιφερειακός Δείκτης Ανταγωνιστικότητας είναι συνισταμένη επιμέρους δεικτών οι οποίοι υπολογίζονται με βάση επίσημες στατιστικές διεθνών οργανισμών. Για τη μεθοδολογία υπολογισμού καθώς και για το περιεχόμενο των δεικτών βλ. https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Regional-Competitiveness-Index-2019/363v-4uq6/ (τελευταία πρόσβαση 4/5/2020).

Πίνακας 12: Η θέση της περιφέρειας Θεσσαλίας σε σχέση με την περιφέρεια Αττικής και τις 263 Περιφέρειες της ΕΕ με βάση τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας (2016)

		περιφέρεια Αττικής	περιφέρεια Θεσσαλίας	Διαφορά περιφ. Αττικής και Θεσσαλίας
Δείκτης Ανταγωνιστικότητας 2016 (0-100)		34,4	**7,8**	-26,6
Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (PPP) EU-28=100 (θέση)		101	**237**	-136
Επίπεδο ανάπτυξης (1-5)		4	**2**	-2
Βασικοί δείκτες	Θεσμοί	243	**233**	+10
	Μακροοικονομική σταθερότητα	28*	**28***	-
	Υποδομές	145	**227**	-82
	Υγεία	129	**124**	+5
	Βασική εκπαίδευση	25*	**25***	-
	Υποσύνολο βασικών δεικτών	240	**246**	-6
Δείκτες αποδοτικότητας	Ανώτατη εκπ/ση & διά βίου μάθ.	101	**171**	-70
	Αποδοτικότητα αγοράς εργασίας	241	**262**	-21
	Μέγεθος αγοράς	104	**235**	-131
	Υποσύνολο δεικτών αποδοτικότητας	179	**246**	-67
Δείκτες καινοτομίας	Τεχνολογική ετοιμότητα	232	**248**	-16
	Εκσυγχρονισμός επιχειρείν	27	**164**	-137
	Καινοτομία	132	**248**	-116
	Υποσύνολο δεικτών καινοτομίας	149	**238**	-89

Σε σχέση με τις περιφέρειες της Ελλάδας η περιφέρεια Θεσσαλίας βρίσκεται στην 4η θέση σε μεγάλη απόσταση από την περιφέρεια Αττικής, που είναι πρώτη.

Γράφημα 52: Η θέση των περιφερειών της χώρας στην ΕΕ με βάση τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας

Πίνακας 13: Διαχρονικές αλλαγές στην κατάταξη των περιφερειών σύμφωνα με τον Περιφερειακό Δείκτη Ανταγωνιστικότητας*

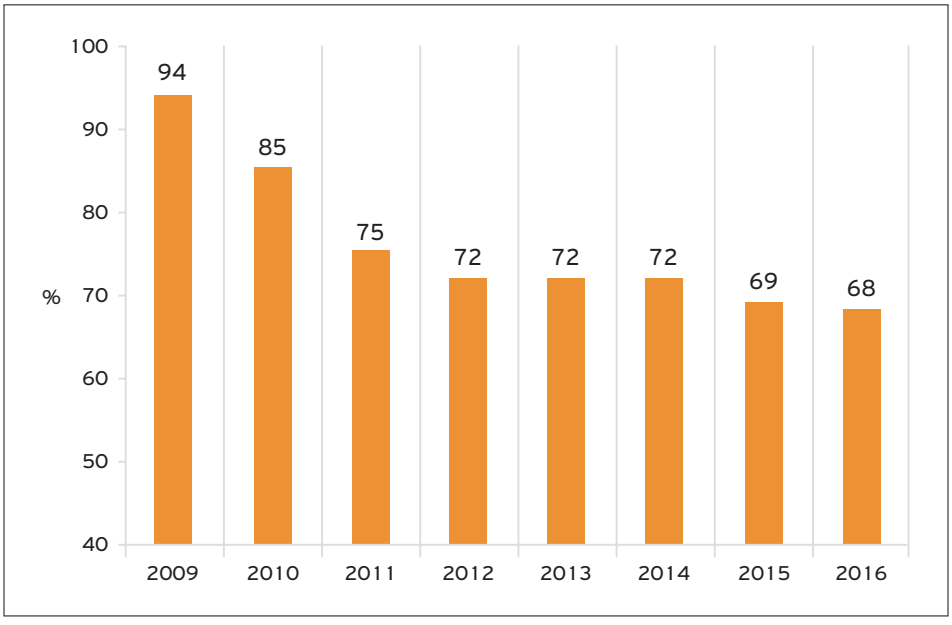
	Επίπεδο ανάπτυξης (1-5)	Θέση στο σύνολο των 263 περιφερειών	2013-2016	2010-2013	2010-2016
Ελλάδα	-	-	-	↓	↓
Αττικής	4	193	↓	↓	↓
Β. Αιγαίου	2	249	-	↑	↑
Ν. Αιγαίου	3	244	-	-	-
Κρήτης	2	250	-	-	↓
Αν. Μακεδ., Θράκης	2	261	-	↓	↓
Κ. Μακεδονίας	2	242	-	↓	↓
Δ. Μακεδονίας	2	252	-	↓	-
Ηπείρου	2	248	-	-	-
Θεσσαλίας	2	247	-	↓	↓
Ιονίων Νήσων	2	256	-	↑	-
Δ. Ελλάδας	2	257	-	↓	↓
Στ. Ελλάδας	2	258	-	↓	↓
Πελοποννήσου	2	258	-	↓	↓

Πηγή: https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Regional-Competitiveness-Index-2019/363v-4uq6/ (τελευταία πρόσβαση 5/4/2020).

* Οι αλλαγές αναφέρονται αν υπερβαίνουν το 5%.

Ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτό σε σχέση με το αντίστοιχο της ΕΕ μειώθηκε από το επίπεδο του 94% στο 68% (μείωση κατά 26 ποσοστιαίες μονάδες).

Γράφημα 53: ΑΕΠ κατά κεφαλήν στην Ελλάδα σε σχέση με την ΕΕ-28[126]

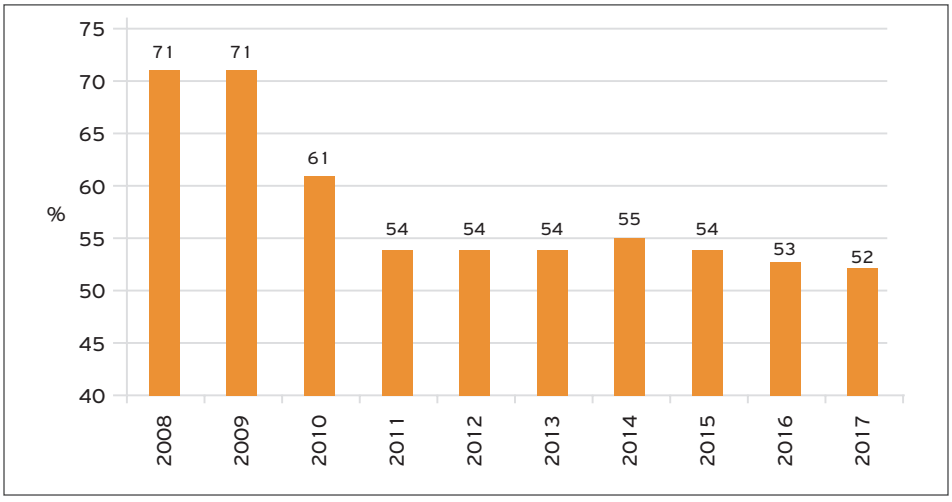

Πηγή: Βλ. σχετικά (σελ. 11) στο https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2018/09/Protasi_plaisiou_anaptiksis.pdf

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην περιφέρεια Θεσσαλίας παρουσίασε μείωση από το 70% του ευρωπαϊκού μέσου όρου το 2008 στο 52% το 2017 (μείωση 18%). Η μείωση αυτή θεωρείται σχετικά μικρή (η τέταρτη μικρότερη στη χώρα σε επίπεδο περιφέρειας), καθώς η μεγαλύτερη μείωση (-36%) σημειώθηκε στην περιφέρεια Αττικής.

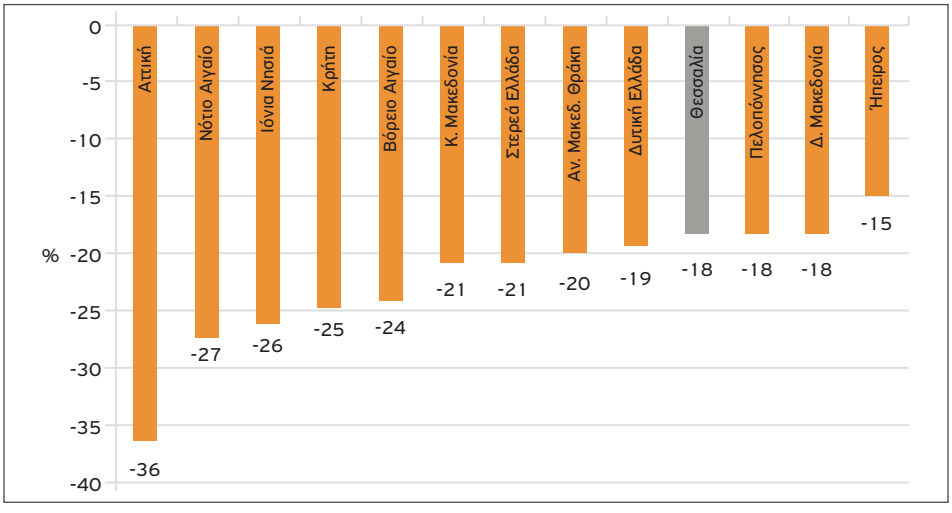
126. Αργείτης Γ. και Νικολαΐδης Ε., *Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας: Πρόταση πλαισίου ανάπτυξης*, Αθήνα, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2018, όπως υπάρχει στο https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2018/09/Protasi_plaisiou_anaptiksis.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

Γράφημα 54: ΑΕΠ ανά κάτοικο στην περιφέρεια Θεσσαλίας ως ποσοστό του μέσου όρου της ΕΕ-27 (PPS)

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat, Regional gross domestic product (PPS per inhabitant in % of the EU27 (from 2020) average) by NUTS 2 regions. Δες αναλυτικά https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00006&plugin=1 (ανάκτηση 12/1/2020).

Γράφημα 55: Μεταβολή 2009-2016 στο περιφερειακό ΑΕΠ ανά κάτοικο ως ποσοστό του μέσου όρου της ΕΕ-27 (PPS)

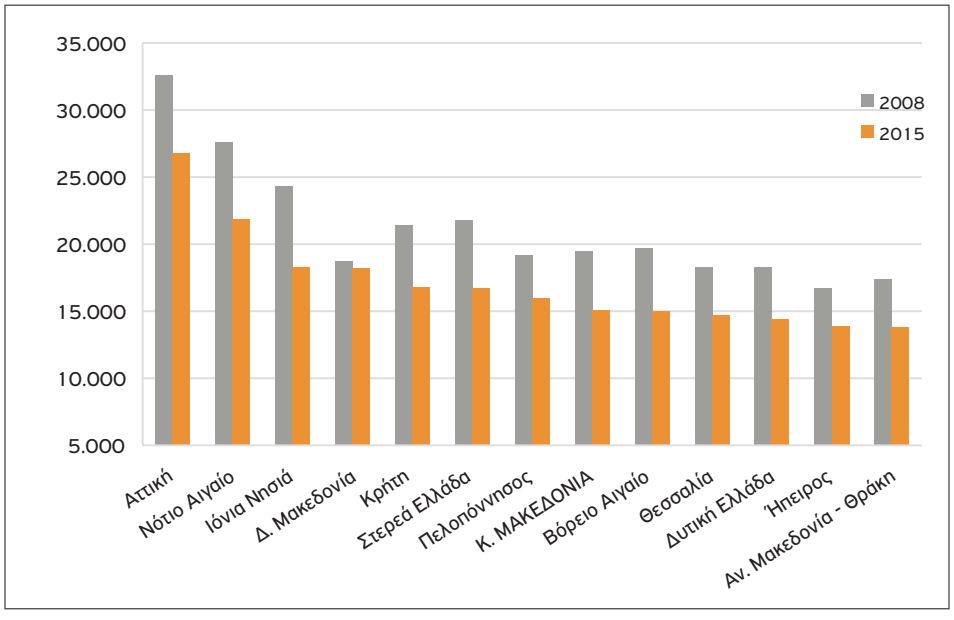

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat, Regional gross domestic product (PPS per inhabitant in % of the EU27 (from 2020) average) by NUTS 2 regions. Δες αναλυτικά https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00006&plugin=1 (ανάκτηση 12/1/2020).

4.3. Η περιφέρεια Θεσσαλίας σε σχέση με τις περιφέρειες της Ελλάδας

Οι κάτοικοι της Θεσσαλίας έχασαν περίπου 4.000 ευρώ από το ετήσιο εισόδημά τους την περίοδο 2008-2015. Η περιφέρεια Θεσσαλίας κατατάσσεται με βάση αυτό το δείκτη στη 10η θέση (σε 13 περιφέρειες της χώρας).

Γράφημα 56: Αγοραστική δύναμη ανά κάτοικο κατά περιφέρεια[127]

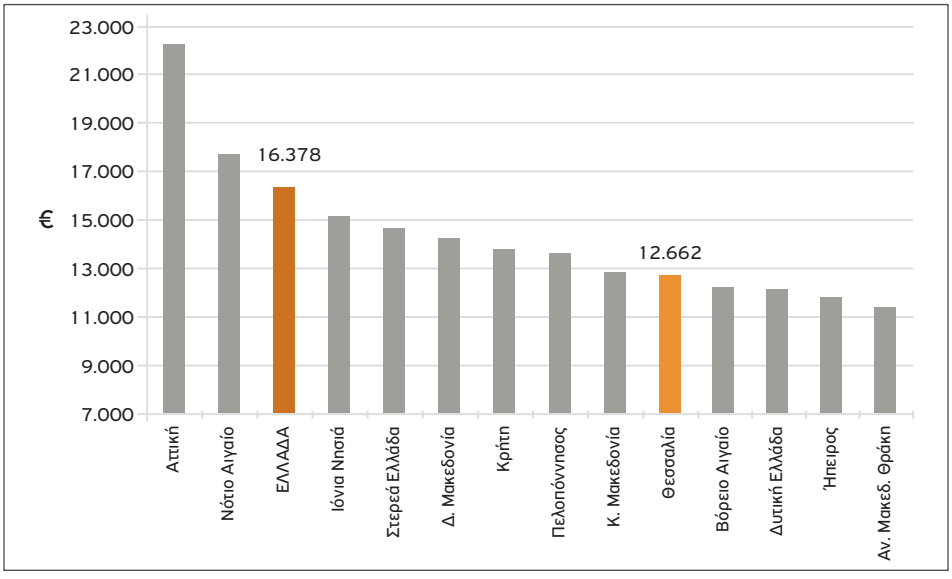

Πηγή: Βλ. σχετικά (Σελ. 14) στο https://www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2018/09/Protasi_plaisiou_anaptiksis.pdf

Με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά περιφέρεια, η Θεσσαλία κατατάσσεται χαμηλά, στην 9η θέση (σε 13 περιφέρειες). Η απώλεια εισοδήματος κατά κεφαλήν για τη Θεσσαλία, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, έφτασε τα 3.701 ευρώ ετησίως.

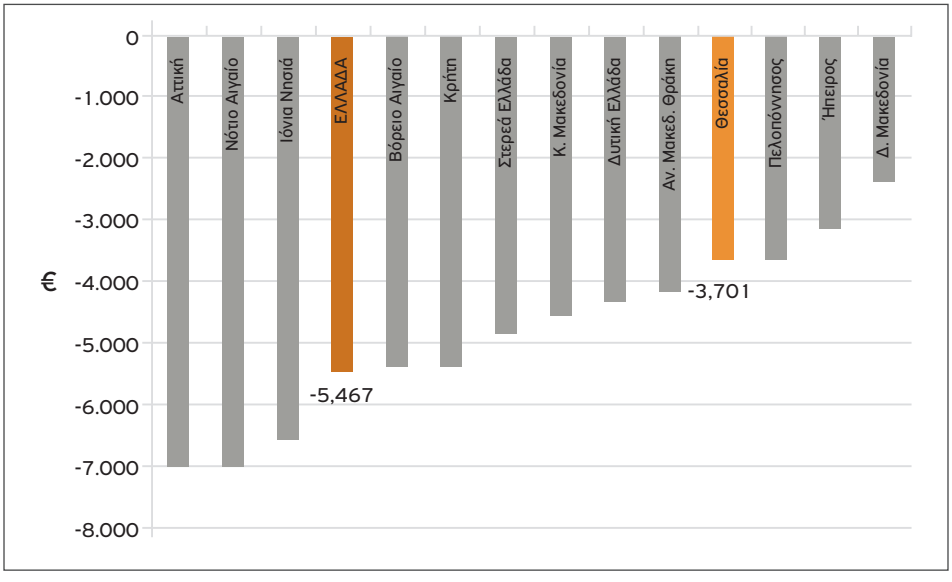
127. Αργείτης και Νικολαΐδης, *ό.π.*

Γράφημα 57: Κατά κεφαλήν ΑΕΠ ανά περιφέρεια (2016)

Πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ, 2016. Δες αναλυτικά https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL57/2016 (ανάκτηση 1/12/2020).

Γράφημα 58: Η απώλεια στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειών στο διάστημα 2008-2015

Πηγή: επεξεργασία στοιχείων ΕΛΣΤΑΤ, 2016. Δες αναλυτικά https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL57/2016 (ανάκτηση 1/12/2020).

4.4 Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, το αναπτυξιακό προφίλ της περιφέρειας Θεσσαλίας σε σχέση με τα προαναφερθέντα συμπυκνώνεται στα εξής βασικά χαρακτηριστικά: Η οικονομία της Θεσσαλίας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον πρωτογενή τομέα, που έχει αναλογικά τη μεγαλύτερη απόδοση στο εθνικό ΑΕΠ. Ωστόσο, η διασύνδεση των τριών τομέων παραγωγής εμφανίζει διαρθρωτικά προβλήματα, ενώ η περιφέρεια υστερεί σε βασικούς δείκτες, όπως είναι ο Δείκτης Ανταγωνιστικότητας, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, οι υποδομές, η αποδοτικότητα της αγοράς εργασίας και η καινοτομία. Ταυτόχρονα στην περιφέρεια καταγράφονται οι μεγαλύτερες ανισότητες σε εθνικό επίπεδο, γεγονός που ανιχνεύεται και σε εκπαιδευτικές έρευνες, σύμφωνα με τις οποίες, ενώ στη γενική ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το ποσοστό συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού συγκαταλέγεται στα υψηλότερα της χώρας, στην τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση παρατηρούνται υψηλότατα ποσοστά μαθητικής διαρροής. Η συνολική εικόνα παραπέμπει σε μια περιφέρεια που χρειάζεται έναν ισχυρό αναπτυξιακό/οικονομικό εκσυγχρονισμό και ταυτόχρονα ισχυρές δράσεις για την καταπολέμηση των κοινωνικών/εκπαιδευτικών ανισοτήτων. Ειδικότερα, προτάσσεται η ανάσχεση της συρρίκνωσης της παραγωγικής δραστηριότητας, η ενδυνάμωση της ελκυστικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, η αύξηση της συμμετοχής του ανθρώπινου δυναμικού στην αγορά εργασίας, η ενεργός ένταξη και η κοινωνική του ενσωμάτωση. Ταυτόχρονα επιβάλλεται η δικτύωση του ερευνητικού δυναμικού της περιφέρειας μέσα από τη δραστική συμμετοχή των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, τα οποία διαθέτουν υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας και εμπειρίας, καθώς και μέσα από τη σύνδεση όλων αυτών τόσο με το παραγωγικό και επιχειρηματικό περιβάλλον της περιοχής όσο και με τους φορείς της περιφέρειας αλλά και της δημόσιας διοίκησης. Ειδικότερα, λόγω της ιδιομορφίας της, η συγκεκριμένη περιφέρεια οφείλει να αναδείξει ένα υψηλό αίσθημα ευαισθησίας ανάληψης πρωτοβουλιών στο ζήτημα του περιβάλλοντος προτάσσοντας την προστασία αυτού αλλά και την αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων, με στόχο τη μετάβαση προς μια οικονομία αειφόρο, βιώσιμη και φιλική προς το περιβάλλον. Εν κατακλείδι, οφείλει να αναπτυχθεί συντονισμός όλων των αναπτυξιακών δυνάμεων προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της γεωργικής, κτηνοτροφικής και αγροτοδιατροφικής παραγωγής, της αναβάθμισης της οικονομίας και των δραστηριοτήτων του οικοτουρισμού, προσβλέποντας σε μια οικονομία–πρότυπο, που θα μπορεί όχι μόνο να συγκρατήσει τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό αλλά και να προσελκύσει εργαζομένους από άλλες περιοχές της χώρας. Αναμφίβολα, οι προκλήσεις για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής αλλά και την ανάπτυξη νέων καλλιεργειών δύνανται να συνδυαστούν με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας τόσο μέσα από την αξιοποίηση εθνικών και κοινοτικών πόρων όσο και μέσα από την αποδοτική εφαρμογή καινοτομιών που οδηγούν στο μέλλον.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ

Ερευνητικό Μέρος

1. Εισαγωγικές μεθοδολογικές διευκρινίσεις και επισημάνσεις

Αναφορικά προς το ερευνητικό μας σκέλος, η προσέγγισή μας αποτελεί τη μεθοδολογική σύνθεση μιας σειράς ενεργειών, πρακτικών και διαδικασιών η οποία εδράζεται σε ποσοτικές αλλά και ποιοτικού χαρακτήρα επεξεργασίες. Ειδικότερα, η συγκεκριμένη έρευνα αποτελεί την αξιοποίηση ενός σημαντικού τμήματος των στοιχείων καθώς και των εμπειρικών δεδομένων που είχε στη διάθεσή της η ερευνητική μας ομάδα στο πλαίσιο μιας εξαιρετικά μεγάλης βάσης δεδομένων από στοιχεία που προέκυψαν με βάση το έργο *«EGF/2015/011 GR/ Super market Larissa»*, το οποίο αφορούσε απολύσεις από την επιχείρηση με την επωνυμία «Σούπερ Μάρκετ Λάρισα ΑΒΕΕ» στην περιφέρεια της Θεσσαλίας. Συγκεκριμένα, το έργο αφορούσε έγκριση χρηματοδότησης (2016) του «Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσαρμογής στην Παγκοσμιοποίηση» για δράσεις που αποσκοπούσαν στους/στις απολυμένους/ες του «Σούπερ Μάρκετ Λάρισα ΑΒΕΕ». Η υλοποίηση του έργου (Απρίλιος 2017-Φεβρουάριος 2018) έγινε από το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού με τη συνεργασία οκτώ θεσμικών φορέων: του Ινστιτούτου Εργασίας της Γενικής Συνομοσπονδίας Εργατών Ελλάδας (ΙΝΕ ΓΣΕΕ), του Ινστιτούτου Εμπορίου και Υπηρεσιών της Ελληνικής Συνομοσπονδίας Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας (ΙΝΕΜΥ ΕΣΕΕ), του Κέντρου Ανάπτυξης Ελληνικού Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας της ΕΣΕΕ, του Ινστιτούτου Μικρών Επιχειρήσεων της Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ), της Αναπτυξιακής Καρδίτσας (Αν.Κα.) του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας-ΕΛΚΕ, του Κέντρου Επαγγελματικής Κατάρτισης του ΙΝΕ ΓΣΕΕ, και του Κέντρου Επαγγελματικής Κατάρτισης της ΓΣΕΒΕΕ.[128]

Ωστόσο, είναι χρήσιμο και εξαιρετικά αναγκαίο να παρουσιάσουμε μια σειρά στοιχείων τα οποία κρίνονται αναγκαία για την κατανόηση του τρόπου διάρθρωσης αλλά

128. Τα στοιχεία παρατίθενται από το ΕΙΕΑΔ, *Επαγγελματική κατάρτιση νέων εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (NEETs) στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσαρμογής στην παγκοσμιοποίηση: Η περίπτωση του προγράμματος για το Σούπερ Μάρκετ Λάρισα ΑΒΕΕ»*, επιμ. Παϊδούση, Χ., Αθήνα, ΕΙΕΑΔ, 2019, σελ. 36-38.

και υλοποίησης του έργου. Συγκεκριμένα, αναφορικά με τα ποσοτικά δεδομένα και τη μεταξύ τους σύνδεση, το πρόγραμμα αφορούσε αρχικά 1.100 άτομα, εκ των οποίων οι 557 ήταν απολυμένες/νοι από το «Σούπερ Μάρκετ Λάρισα ΑΕΒΕ» και οι 543 νέες/οι, άνεργες/οι, εκτός εκπαίδευσης και κατάρτισης, ηλικίας 15-29 ετών. Ο αριθμός των ωφελουμένων που εντέλει εντάχθηκαν στις δράσεις του ΕΤΠ ήταν 497 απολυμένες/οι από το Super Market Larisa και 482 NEETs.[129]

Ειδικότερα για τις/τους NEETs, που αποτελούν και επίκεντρο της ερευνητικής μας εστίασης, οι δράσεις που προβλέπονταν να υλοποιηθούν ήταν παρόμοιες με αυτές των απολυμένων. Συγκεκριμένα, οι ενέργειες για τους NEETs εδράζονταν σε τρεις βασικούς άξονες:[130]

α) επαγγελματική συμβουλευτική και υποστήριξη για ανάπτυξη επιχειρηματικότητας·

β) προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και προγράμματα εξειδικευμένης ή συγκεκριμένης εκπαίδευσης·

γ) υποστήριξη των συμμετεχόντων για μετεγκατάστασή τους σε άλλη πόλη της Ελλάδας, μέσα από την επιδότηση της κινητικότητας και την εξεύρεση εργασίας.

Η επιλογή των ωφελούμενων NEETs, αφού πρώτα ελέγχθηκε η πληρότητα κάλυψης των κριτηρίων ένταξης στο πρόγραμμα, έγινε με μοριοδότηση. Συγκεκριμένα, τα κριτήρια για συμμετοχή στο πρόγραμμα ήταν: η ηλικία από 15-29 ετών, η ανεργία, η εντοπιότητα και η μη συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης και απασχόλησης κατά το τελευταίο εξάμηνο πριν από την αίτηση συμμετοχής στο πρόγραμμα. Επιπρόσθετα, για την επιλογή των ωφελουμένων μοριοδοτόθηκαν χαρακτηριστικά όπως: τα κοινωνικά κριτήρια, η διάρκεια της ανεργίας, το εκπαιδευτικό επίπεδο, το εισόδημα, η οικογενειακή κατάσταση, το αν είναι μέλη μειονεκτούντων ομάδων (άτομα με αναπηρία, γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, αποφυλακισμένοι, ανήλικοι παραβάτες, πρώην χρήστες ουσιών, οροθετικοί).[131]

Καταληκτικά συγκεντρώθηκαν 482 NEETs (182 άνδρες και 300 γυναίκες), οι οποίες/οι συμμετείχαν στις δράσεις που υλοποιήθηκαν κατά το διάστημα από 01/07/2017 έως 31/12/2017. Από τους 482 NEETs οι 430 συμμετείχαν τελικά στις δράσεις κατάρτισης (89% των ωφελουμένων).[132]

Οι επιλεχθέντες NEETs, με βάση τις επίσημες προδιαγραφές επιλεξιμότητας, ξεκίνησαν την ενέργεια της συμβουλευτικής με εξειδικευμένους συμβούλους σταδιακά σε όλους τους φορείς από τις αρχές Σεπτεμβρίου έως και τα μέσα Οκτωβρίου του 2017. Τα στοιχεία αυτών εμφανίζονται στα συμπληρωμένα δελτία εισόδου του έργου (αρχειοθετημένα σε έντυπα και σε ηλεκτρονικά αρχεία σε μορφή MS Excel). Σύμφωνα με τις προδιαγραφές του έργου, κάθε NEET που εντάχθηκε στο έργο πραγματοποίησε 25

129. ΕΙΕΑΔ, *ό.π.*

130 ΕΙΕΑΔ, *ό.π.*

131. ΕΙΕΑΔ, *ό.π.*

132. ΕΙΕΑΔ, *ό.π.*

ώρες συνολικά σε εξατομικευμένες συνεδρίες (σε πέντε στάδια), οι οποίες ξεκίνησαν με την έναρξη του έργου και έληξαν στις 30 Δεκεμβρίου 2017 (όπως εμφανίζονται στα συμπληρωμένα εργαλεία συμβουλευτικής/ έντυπα).

Τον Οκτώβριο πραγματοποιήθηκε έρευνα διάγνωσης αναγκών από το ΕΙΕΑΔ για την περιφέρεια Θεσσαλίας, προκειμένου να αναδειχθούν οι ανάγκες σε επαγγέλματα/ ειδικότητες που συμβάλλουν στην αύξηση της απασχόλησης. Με βάση αυτή την έρευνα, προέκυψαν τα θεματικά αντικείμενα της κατάρτισης, τα οποία οι NEETs του έργου κλήθηκαν να επιλέξουν για να παρακολουθήσουν πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης διάρκειας 300 ωρών. Όπως προαναφέρθηκε, στην ενέργεια της κατάρτισης εντάχθηκαν 430 από τους 482 NEETs συνολικά του έργου και η παρακολούθηση του συνόλου της κατάρτισης για τα 22 τμήματα των NEETs πραγματοποιήθηκε από την ηλεκτρονική βάση του ΔΙΟΦΑΝΤΟΥ[133], ενώ υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία (όπως ιδιωτικά συμφωνητικά, εκθέσεις αξιολόγησης κ.λπ.).

Επιπλέον, σε ποσοτικά στοιχεία διαθέτουμε τα απογραφικά δελτία εισόδου και εξόδου (έντυπα και ηλεκτρονικά)[134] των ωφελουμένων, καθώς η συμπλήρωσή τους αποτελεί συμβατική υποχρέωση των συμμετεχόντων σε πράξεις που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Επιπροσθέτως, στο πλαίσιο της συνολικής έρευνας πραγματοποιήθηκαν δύο επαναλαμβανόμενες έρευνες (follow up) για την εξέλιξη της εργασιακής κατάστασης των συμμετεχόντων στον πρόγραμμα (το πρώτο follow up της εργασιακής κατάστασης των ωφελουμένων έγινε μετά το πέρας του πρώτου εξαμήνου από τη λήξη παροχής των υπηρεσιών (Ιούνιος 2018) και το δεύτερο έγινε 18 μήνες μετά τη λήξη του έργου (Αύγουστος 2019). Ωστόσο, προτού φτάσουμε στην ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων, είναι σημαντικό να παρουσιάσουμε την πορεία που ακολούθησαν η προσέλκυση και η ένταξη των NEETs στο εν λόγω έργο στην πε-

133. Το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων -Διόφαντος σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της ταυτότητάς του *«είναι ερευνητικός και τεχνολογικός φορέας με σκοπό την έρευνα και την αποτελεσματική αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.). Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον τομέα της εκπαίδευσης, με την ανάπτυξη και εφαρμογή των συμβατικών & ψηφιακών μέσων στην εκπαίδευση και τη δια βίου μάθηση, την έκδοση έντυπου και ηλεκτρονικού εκπαιδευτικού υλικού, τη διοίκηση και διαχείριση του Πανελλήνιου Σχολικού Δικτύου, καθώς και την υποστήριξη της οργάνωσης και λειτουργίας των ηλεκτρονικών υποδομών του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων και όλων των εκπαιδευτικών μονάδων»*. όπως υπάρχει στο https://www.cti.gr/el/ (τελευταία ανάκτηση 17/7/2020).

134. Τα απογραφικά δελτία δημιουργούνται και υποβάλλονται από τον δικαιούχο προς τη Διαχειριστική Αρχή/Ενδιάμεσο Φορέα (ΔΑ/ΕΦ) με σκοπό τον αυτόματο υπολογισμό των κοινών δεικτών ΕΚΤ εκροής και άμεσου αποτελέσματος, οι οποίοι στη συνέχεια επαληθεύονται από την ΔΑ/ΕΦ μέσω του Δελτίου Επαλήθευσης Δεικτών.
Το απογραφικό δελτίο εισόδου αποτυπώνει την ταυτότητα, το φύλο, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, την εργασιακή κατάσταση, την κατάσταση εκπαίδευσης, καθώς και αν ο δικαιούχος ανήκει σε κάποια ευάλωτη ομάδα κατά την είσοδό του στην πράξη.
Το απογραφικό δελτίο εξόδου αποτυπώνει την εργασιακή κατάσταση, την κατάσταση εκπαίδευσης και την ωφέλεια που αποκόμισε ο συμμετέχων έως και 1 μήνα (4 εβδομάδες) μετά την έξοδό του από την πράξη.

ριφέρεια Θεσσαλίας. Αξίζει να σημειώσουμε πως στο σύνολο των 482 NEETs περιλαμβάνονταν και 13 ωφελούμενοι από την Πιερία· αυτοί εξαιρέθηκαν από το δείγμα μας, το οποίο αφορά αποκλειστικά τους NEETs από την περιφέρεια της Θεσσαλίας και διαμορφώνεται τελικά στους 469.

Πιο αναλυτικά, η πορεία ενός NEET της περιφέρειας Θεσσαλίας, ο οποίος βλέποντας την ανακοίνωση για το έργο έκανε την αίτησή του σε αυτό, ήταν η εξής:

- Συμπλήρωσε ηλεκτρονικά την αίτηση, την εκτύπωσε και την έστειλε ταχυδρομικά με τα δικαιολογητικά που απαιτούνταν στο ΕΙΕΑΔ.
- Στη συνέχεια είδε τα αποτελέσματα και κλήθηκε τηλεφωνικά από τους αρμόδιους φορείς ή το σύμβουλό του να τον επισκεφθεί σε δομή συμβουλευτικής (εργατικό κέντρο ή παράρτημα φορέα) για να κάνουν τον προγραμματισμό και να ξεκινήσει τις συνεδρίες του.
- Στο στάδιο Α3 πραγματοποίησε δύο συνεδρίες με σύμβουλο κοινωνικής επιχειρηματικότητας για να διερευνηθεί το ενδιαφέρον του για ίδρυση ή συμμετοχή σε ΚοινΣΕπ (τα στοιχεία συμπεριλαμβάνονται σε αντίστοιχα ερωτηματολόγια).
- Στο ίδιο στάδιο επέλεξε το θεματικό αντικείμενο της κατάρτισης (από τα 12) που θα παρακολουθήσει στην πλησιέστερη στην κατοικία του πόλη.
- Τον Νοέμβριο 2017 εντάχθηκε σε πρόγραμμα κατάρτισης 300 ωρών και τον Δεκέμβριο έδωσε εξετάσεις πιστοποίησης για την απόκτηση πιστοποιητικού σε βασικές γνώσεις Η/Υ.
- Τον Δεκέμβριο ολοκλήρωσε την κατάρτιση και το 5ο στάδιο: Follow up/6 συνεδρίες παίρνοντας το επίδομα συμβουλευτικής (1.250 ευρώ) και κατάρτισης (1.800 ευρώ).

Μεταξύ άλλων, οι ενέργειες[135] του έργου αφορούσαν την παροχή υπηρεσιών επαγγελματικής συμβουλευτικής σε 482 (469 και 13) νέους ανέργους ηλικίας 15-29 ετών (τα τελικά ερωτηματολόγια της έρευνας είναι σε 469 άτομα), εκτός εκπαίδευσης και κατάρτισης (NEETs). Για τους παραπάνω σκοπούς είχαν αναπτυχθεί 24 «εργαλεία» συμβουλευτικής, τα οποία είχαμε στη διάθεσή μας σε έντυπη μορφή και είναι συμπληρωμένα από τους ωφελουμένους.

135. Αξίζει να επισημανθεί πως από το σύνολο των ενεργειών της Δράσης, στη μελέτη μας, δεν περιλαμβάνεται η Ενέργεια Β, η οποία αφορούσε αποκλειστικά την κατάρτιση των ωφελουμένων (συμμετοχή, σε προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης διάρκειας 300 ωρών και λήψη εκπαιδευτικού επιδόματος 1.800 ευρώ ή εξειδικευμένης κατάρτισης/ επιμόρφωσης),

Τα εργαλεία της συμβουλευτικής διαδικασίας:

ΕΝΕΡΓΕΙΑ Α΄: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

ΣΤΑΔΙΟ Α.1: Υποδοχή-καταγραφή ωφελουμένων και διερεύνηση αναγκών (2 συνεδρίες)

Εργαλεία συμβουλευτικής:

1. Ερωτηματολόγιο λήψης ιστορικού (1)

ΣΤΑΔΙΟ Α.2: Προσωπικός και επαγγελματικός απολογισμός (2 συνεδρίες)

Εργαλεία συμβουλευτικής:

2. Ερωτηματολόγιο ενδιαφερόντων
3. Αυτοαποτελεσματικότητα στη διαδικασία λήψης επαγγελματική απόφασης

ΣΤΑΔΙΟ Α.3: Διαδικασία προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης, εκπόνηση αρχικού/συνοπτικού σχεδίου δράσης και παραπομπή σε ενέργειες (6 συνεδρίες)

Εργαλεία συμβουλευτικής:

4. Εργασιακές αξίες (2)
5. Οι σημαντικοί άλλοι
6. Βρίσκω δυνάμεις, ξεπερνώ εμπόδια
7. Λήψη επαγγελματικής απόφασης (3)
8. Αρχικό ατομικό επαγγελματικό σχέδιο δράσης

ΣΤΑΔΙΟ Α.4: Ανάπτυξη και επεξεργασία του αναλυτικού εξειδικευμένου ατομικού σχεδίου δράσης (9 συνεδρίες)

Εργαλεία συμβουλευτικής:

9. Πόση αυτοπεποίθηση διαθέτεις
10. Προσωπικά αποθέματα αντιμετώπισης άγχους
11. Το σταυροδρόμι της σταδιοδρομίας
12. Η δουλειά των ονείρων σου
13. Διά βίου μάθηση
14. Μέθοδοι αναζήτησης εργασίας – Σύνταξη βιογραφικού – Συνέντευξη επιλογής
15. Ατομικό σχέδιο δράσης (4)

ΣΤΑΔΙΟ Α.5: Παρακολούθηση / υποστήριξη των ωφελουμένων (6 συνεδρίες)

Εργαλεία συμβουλευτικής:

16. Έντυπο μεταπαρακολούθησης (5)
17. Ποιος πρόκειται να είσαι τον επόμενο χρόνο;
18. Αξιολόγηση της επαγγελματικής συμβουλευτικής (6)
19. Ατομική έκθεση συμβούλου (τελική) και ατομικές αναφορές συμβούλου ανά στάδιο συμβουλευτικής (7)

ΕΝΕΡΓΕΙΑ Γ΄: ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Εργαλεία συμβουλευτικής:

20. **ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΝΟ 1- ΣΤΑΔΙΟ Α.3,** Κίνητρα για την ανάληψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας (8)
21. **ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΝΟ 2- ΣΤΑΔΙΟ Α.4,** Φόβοι απέναντι στην επιχειρηματικότητα (9)
22. **ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΝΟ 3- ΣΤΑΔΙΟ Α.4,** Καταγραφή επιχειρηματικής ιδέας (10)

ΕΝΕΡΓΕΙΑ Δ΄: ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Εργαλεία συμβουλευτικής:

23. **ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΝΟ 1- ΣΤΑΔΙΟ Α.3,** Διερεύνηση κινητικότητας-μετεγκατάστασης (11)
24. **ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΝΟ 2- ΣΤΑΔΙΟ Α.4,** Προετοιμάζομαι για τις αλλαγές

Ειδικότερα, από τα παραπάνω 24 «εργαλεία» συμβουλευτικής, τα οποία ήταν σε έντυπη μορφή, έπειτα από κοπιαστική προσπάθεια, η ομάδα έρευνας αποφάσισε να επιλέξει 11 και να ποσοτικοποιήσει το μεγαλύτερο μέρος του περιεχομένου τους. Συγκεκριμένα τα **11 εργαλεία** στα οποία η ομάδα κατέληξε αφορούσαν:

ΕΝΕΡΓΕΙΑ Α΄: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ

ΣΤΑΔΙΟ Α.1: Υποδοχή-καταγραφή ωφελουμένων και διερεύνηση αναγκών

1. Εργαλείο 1. Ερωτηματολόγιο λήψης ιστορικού

ΣΤΑΔΙΟ Α.3: Διαδικασία προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης, εκπόνηση αρχικού/συνοπτικού σχεδίου δράσης και παραπομπή σε ενέργειες

2. Εργαλείο Νο 3. Εργασιακές αξίες
3. Εργαλείο Νο 7: Λήψη επαγγελματικής απόφασης / Αρχικό συνοπτικό σχέδιο Δράσης

ΣΤΑΔΙΟ Α.4: Ανάπτυξη και επεξεργασία του αναλυτικού εξειδικευμένου ατομικού σχεδίου δράσης

4. Εργαλείο Νο14: Ανάπτυξη και επεξεργασία του ατομικού σχεδίου δράσης

ΣΤΑΔΙΟ Α.5: Παρακολούθηση / υποστήριξη των ωφελουμένων μεταπαρακολούθησης

5. Εργαλείο Νο 15: Παρακολούθηση-υποστήριξη των ωφελουμένων. Διαδικασία follow up
6. Εργαλείο Νο 17: Αξιολόγηση της επαγγελματικής συμβουλευτικής
7. Εργαλείο Νο 18: Ατομική έκθεση συμβούλου (τελική) και ατομικές αναφορές συμβούλου ανά στάδιο συμβουλευτικής

ΕΝΕΡΓΕΙΑ Γ΄: ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

ΣΤΑΔΙΟ Α.3

8. Εργαλείο επιχειρηματικότητας Νο1 / Κίνητρα για την ανάληψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας

ΣΤΑΔΙΟ Α.4

9. Εργαλείο επιχειρηματικότητας Νο2 / Φόβοι απέναντι στην επιχειρηματικότητα
10. Εργαλείο επιχειρηματικότητας Νο3 / Καταγραφή επιχειρηματικής ιδέας

ΕΝΕΡΓΕΙΑ Δ΄ – ΕΠΙΔΟΤΗΣΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ/ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΣΤΑΔΙΟ Α.3

11. Εργαλείο κινητικότητας Νο1 / Διερεύνηση κινητικότητας-μετεγκατάστασης

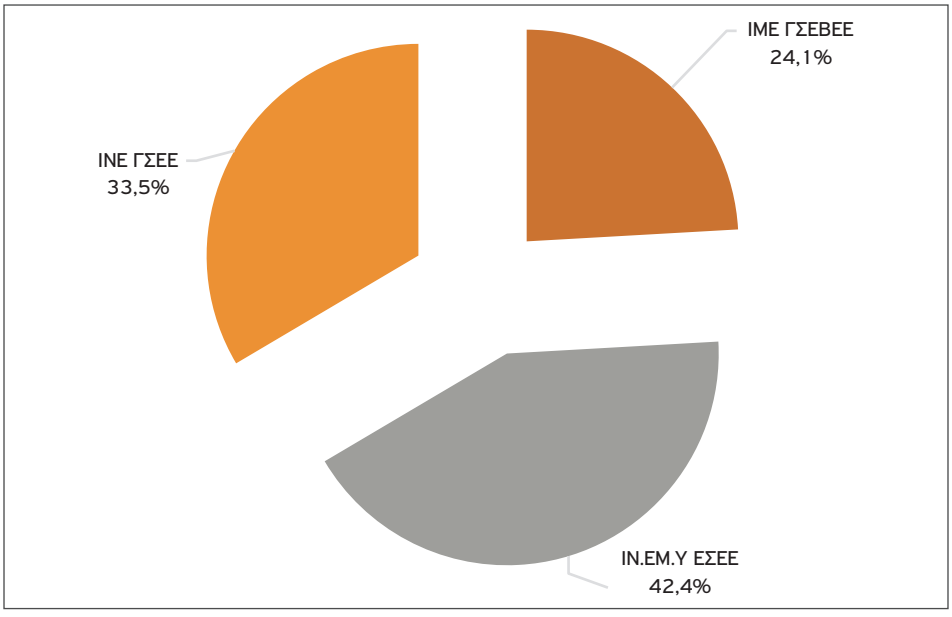
Μετά την επιλογή των ερευνητικών εργαλείων η ομάδα προχώρησε στη φάση καταχώρισης των ερωτηματολογίων σε βάση δεδομένων, με σκοπό τη διερεύνηση του τρόπου πρόσβασης στα έντυπα ερωτηματολόγια. Συγκεκριμένα, αξιοποιήθηκαν 469 ερωτηματολόγια, τα οποία κατανέμονται ως εξής: 157 από το ΙΝΕ ΓΣΕΕ Λάρισας, 113 από το ΙΜΕ ΓΣΒΕΕ Λάρισας και 199 από το ΙΝΕΜΥ ΕΣΕΕ Αθήνας.

Μετά την πρώτη καταγραφή και ανάλυση των ευρημάτων ακολούθησε η δεύτερη φάση. Το ενδιαφέρον εστιάστηκε στη δημιουργία πινάκων συνάφειας, με στόχο την ανάδειξη συσχετίσεων και ερμηνευτικών προσεγγίσεων. Ειδικότερα, συσχετίστηκαν επιλεγμένες ερωτήσεις από τα εργαλεία της έρευνας, καθώς και οι παρακάτω ανεξάρτητες 7 μεταβλητές: **α)** το φύλο, **β)** η ηλικιακή κατηγορία, **γ)** η εκπαίδευση, **δ)** η οικογενειακή κατάσταση, **ε)** η επαγγελματική εμπειρία, **στ)** ο χρόνος από τη διακοπή της τελευταίας επαγγελματικής δραστηριότητας, **ζ)** ο χρόνος αναζήτησης εργασίας.

Τα εμπειρικά μας δεδομένα προέκυψαν ουσιαστικά από την έρευνα πεδίου για την ομάδα των Νέων Εκτός Απασχόλησης, Εκπαίδευσης, Κατάρτισης (NEETs) στην περιφέρεια Θεσσαλίας στο πλαίσιο του εν λόγω έργου. Το ερευνητικό μας εγχείρημα βασίστηκε κατά κανόνα σε μια ποσοτικού τύπου προσέγγιση, η οποία παρ' όλα αυτά ενέχει ποιοτικές ερμηνευτικές διαστάσεις. Αυτές θα αναδείξουμε στην πορεία της εργασίας μας.

2. Παρουσίαση και ανάλυση ευρημάτων

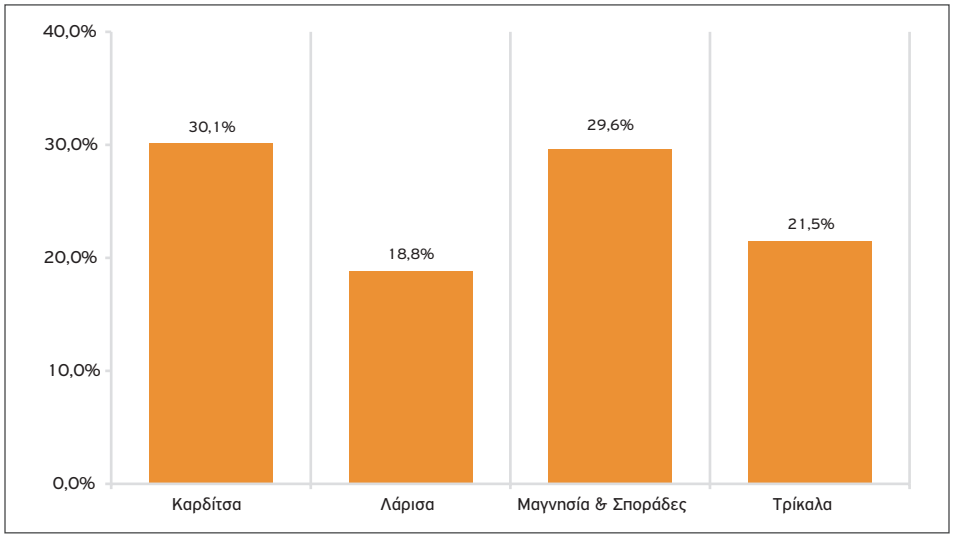
Γράφημα 1: Κατανομή ωφελουμένων ανά φορέα

Γενικά δημογραφικά στοιχεία δείγματος

Με βάση τα δεδομένα, το δείγμα διαμορφώθηκε στους 469 ερωτώμενους. Από αυτούς το 24,1% αφορά ωφελουμένους από το ΙΜΕ ΓΣΒΕΕ, το 42,4% από το ΙΝΕΜΥ ΕΣΕΕ και το υπόλοιπο 33,5% από το ΙΝΕ ΓΣΕΕ. Σύμφωνα με τους συμβατικούς όρους και τις προϋποθέσεις του προγράμματος, η κατανομή του δείγματος επιμερίστηκε μεταξύ των τριών ινστιτούτων των κοινωνικών εταίρων. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει τη σημαντικότητα του εγχειρήματος στην υπό εξέταση περιφέρεια, αφού μέσω του δείγματος καλύπτεται ένα σημαντικό τμήμα από το υπάρχον εύρος στην αγορά εργασίας. Υπό την έννοια αυτή, έχουμε μια πολύτιμη δεξαμενή στοιχείων από την οποία μπορούμε να αντλήσουμε χρήσιμες πληροφορίες για τη σκιαγράφηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών μιας κατηγορίας νέων που προφανώς και βρίσκεται στο ευρύτερο φάσμα της κοινωνικής ευπάθειας. Εν κατακλείδι, στο πλαίσιο του συγκεκριμένου εγχειρήματος για την περιφέρεια Θεσσαλίας, μπορούμε όχι μόνο να αξιοποιήσουμε σημαντικά στοιχεία για την αποτύπωση των χαρακτηριστικών μιας κρίσιμης ηλικιακής ομάδας, αλλά και να προτάξουμε πολιτικές αντιμετώπισης προβλημάτων καθώς και ανάπτυξης δυνατοτήτων.

Γράφημα 2: Γεωγραφική κατανομή ωφελουμένων

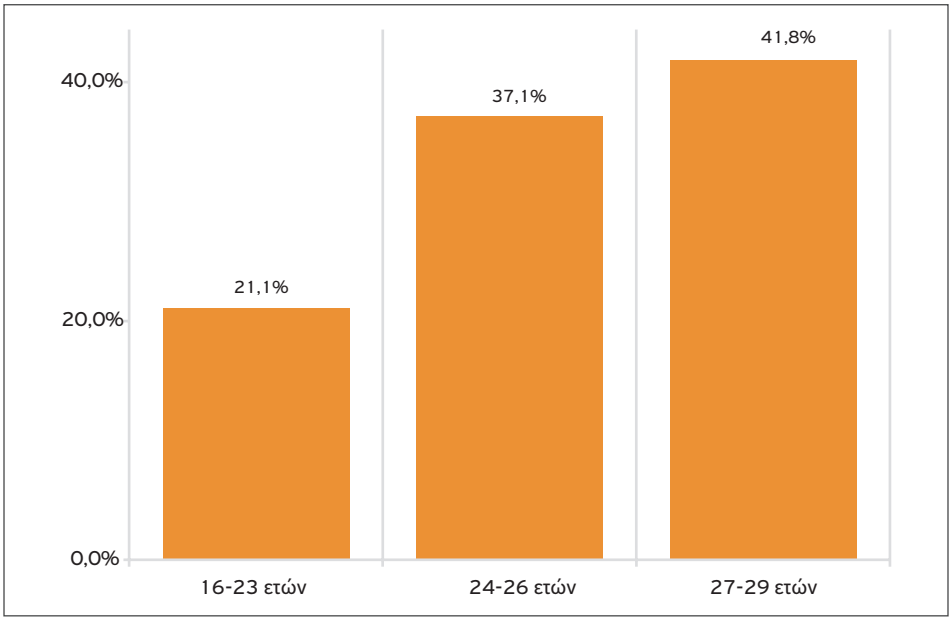
Ως προς την κατανομή των νομών, το δείγμα διαμοιράζεται ανάμεσα σε τέσσερις νομούς της περιφέρειας Θεσσαλίας. Συγκεκριμένα, το 30,1% περιλαμβάνει ωφελουμένους από το νομό Καρδίτσας, το 18,8% από το νομό Λάρισας, το 29,6% από το νομό Μαγνησίας και Σποράδων και το 21,5% από το νομό Τρικάλων.

Γράφημα 3: Κατανομή του φύλου των ωφελουμένων

Αναφορικά με τα φύλα και τη συμμετοχή τους στο δείγμα, υπερτερούν οι γυναίκες, που εμφανίζονται με ποσοστό 61,4% και έπονται οι άνδρες με 38,6%. Πρόκειται δηλαδή για μια αναλογία όπου στους 10 νέους οι 6 είναι γυναίκες.

Γράφημα 4: Κατανομή της ηλικιακής κατηγορίας των ωφελουμένων

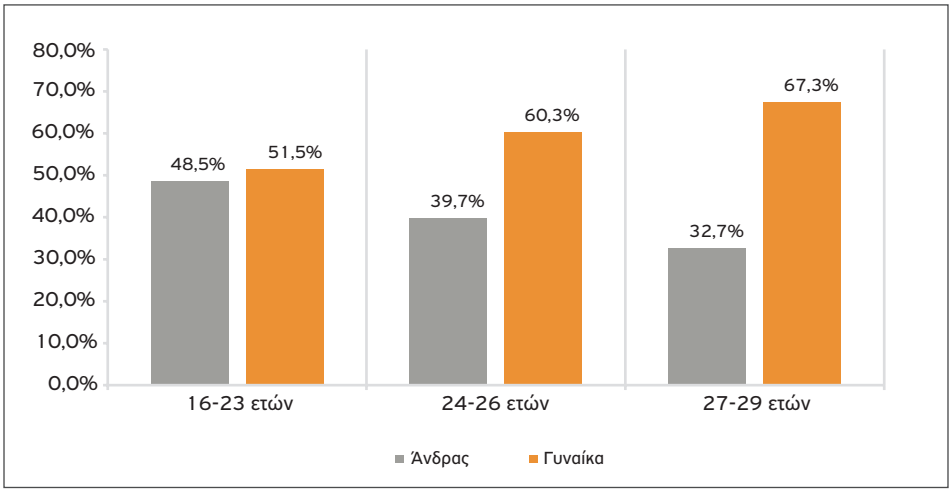

Σε ό,τι αφορά την ηλικία των συμμετεχόντων στο δείγμα[136] δεν έχουμε σημαντικά μεγάλες αποκλίσεις, αφού περίπου και οι τρεις ηλικιακές κατηγορίες εκπροσωπούνται, με την ηλικιακή ομάδα 27-29 ετών να υπερτερεί (41,8%). Ακολουθεί η κατηγορία 24-26 ετών (37,1%) και στη τελευταία η κατηγορία 16-23 ετών (21,1%).

Σχετικά με την κατανομή του φύλου στο ηλικιακό εύρος 16-29 ετών, παρατηρούμε πως στους άνδρες το μεγαλύτερο ποσοστό παρατηρείται στην ηλικία 16-23 ετών (48,5%), ενώ στις γυναίκες στην ηλικία 27-29 ετών (67,3%). Ως προς την ηλικία των συμμετεχόντων στο δείγμα, βλέπουμε πως οι γυναίκες μεταξύ 27-29 ετών έχουν τη μεγαλύτερη αντιπροσώπευση (67,3%), ενώ αντίστοιχα οι άνδρες εμφανίζουν εντονότερη συμμετοχή στις ηλικίες 16-23 ετών (48,5%).

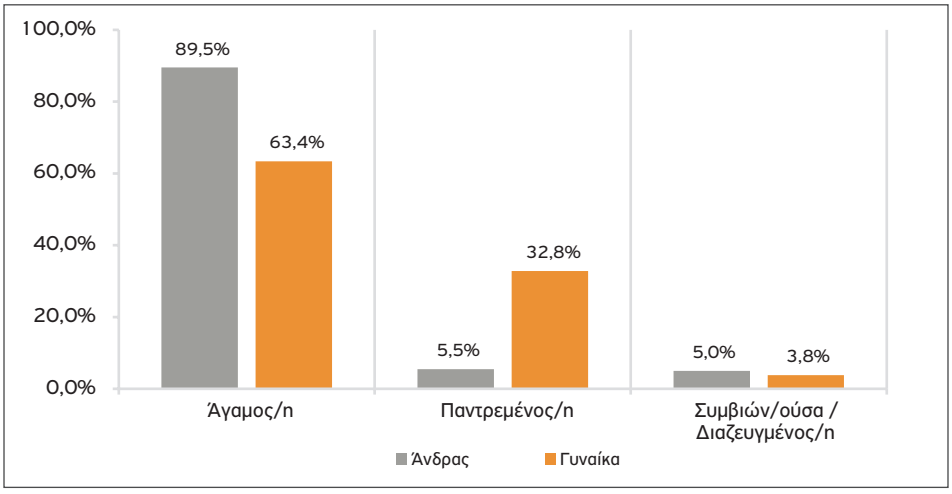
136. Κατά την επιλογή των ωφελουμένων εξετάστηκε το κριτήριο της ηλικίας (από 15 έως 29 ετών) με ορόσημο την ημερομηνία υποβολής της αίτησης (26 Νοεμβρίου 2015).

Γράφημα 5: Κατανομή ηλικιακής κατηγορίας ωφελουμένων ανά φύλο

Η ηλικία των άγαμων έχει τη μεγαλύτερη τιμή της στην κατηγορία 24-26 ετών με 39,8%, ενώ στους έγγαμους η κυρίαρχη ηλικία είναι μεταξύ 27-29 ετών (ποσοστό 54,8%). Με βάση το κριτήριο της οικογενειακής κατάστασης, στο σύνολο του δείγματος, οι γυναίκες υπερτερούν στους άγαμους με 52,9% (άνδρες 47,1%), όπως και στους έγγαμους με 90,4% (άνδρες 9,6%).

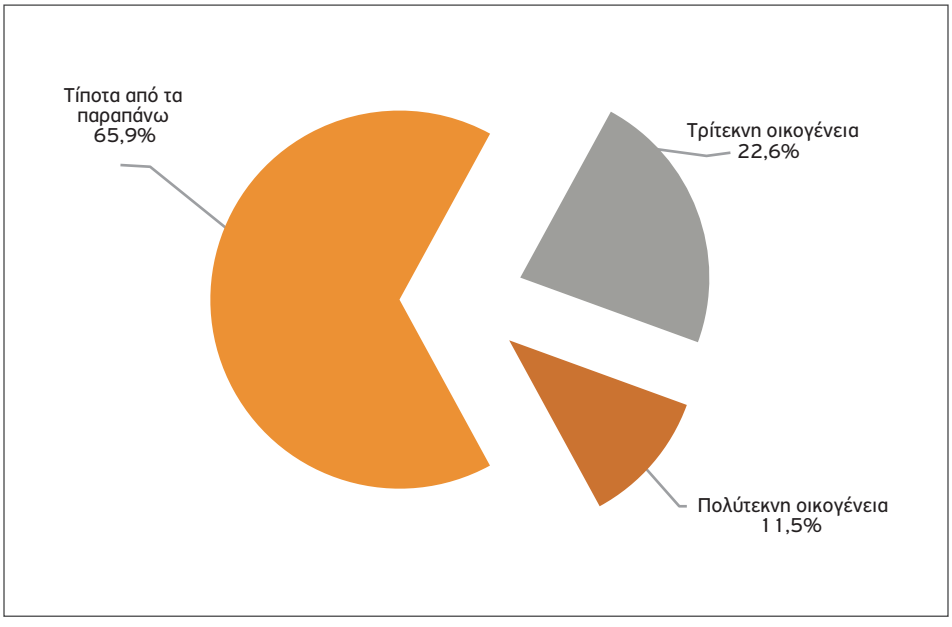
Γράφημα 6: Κατανομή οικογενειακής κατάστασης ωφελουμένων ανά φύλο

Σε ό,τι αφορά την οικογενειακή κατάσταση του δείγματος λοιπόν, το μεγαλύτερο μέρος των ανδρών δηλώνουν άγαμοι (89,5%), έγγαμοι το 5,5%, ενώ η κατηγορία «συμβιών/διαζευγμένος» εμφανίζεται με ποσοστό 5,0%. Οι γυναίκες εμφανίζονται σε μεγαλύτερο ποσοστό παντρεμένες σε σχέση με τους άνδρες (32,8% έγγαμες, 63,4% άγαμες, 3,8% συμβιούσες/διαζευγμένες). Οι άγαμοι στη συντριπτική τους πλειοψηφία (82,7%) ανήκουν στην ηλικία μεταξύ 16-23 ετών, ενώ οι έγγαμοι είναι σαφώς μεγαλύτεροι, αφού ανήκουν στο ηλικιακό εύρος 27-29 ετών (29,1%).

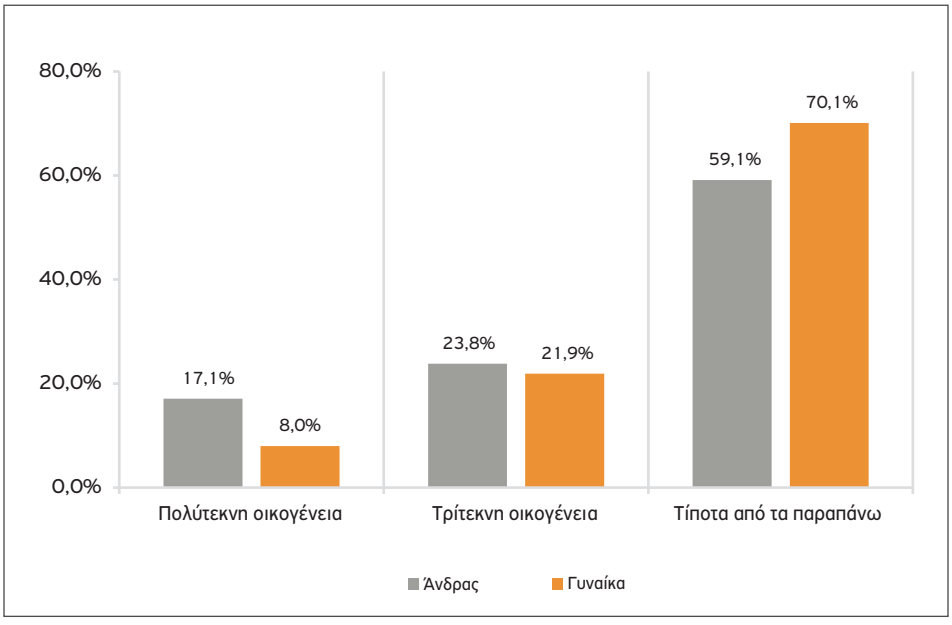
Το ίδιο άλλωστε ισχύει και για τους έχοντες παιδιά. Αυτό αφορά περισσότερο τους μεγαλύτερους σε ηλικία. Παράλληλα, ως προς το μέγεθος της οικογένειας, το 11,5% αφορά ερωτώμενους που προέρχονται από πολύτεκνες οικογένειες, το 22,6% από τρίτεκνες, ενώ το 65,9% εμφανίζεται να μην ανήκει σε καμία από αυτές τις κατηγορίες.

Γράφημα 7: Κατανομή οικογενειακής κατάστασης (πολύτεκνη ή τρίτεκνη οικογένεια) ωφελουμένων

Αντιλαμβανόμαστε λοιπόν πως περίπου μόνο οι 3 στους 10 προέρχονται από οικογένειες που έχουν περισσότερα από τρία προστατευόμενα μέλη. Ωστόσο, οι άνδρες προέρχονται σε μεγαλύτερα ποσοστά από τρίτεκνες (23,8%) και πολύτεκνες οικογένειες (17,1%) σε σχέση με τις γυναίκες.

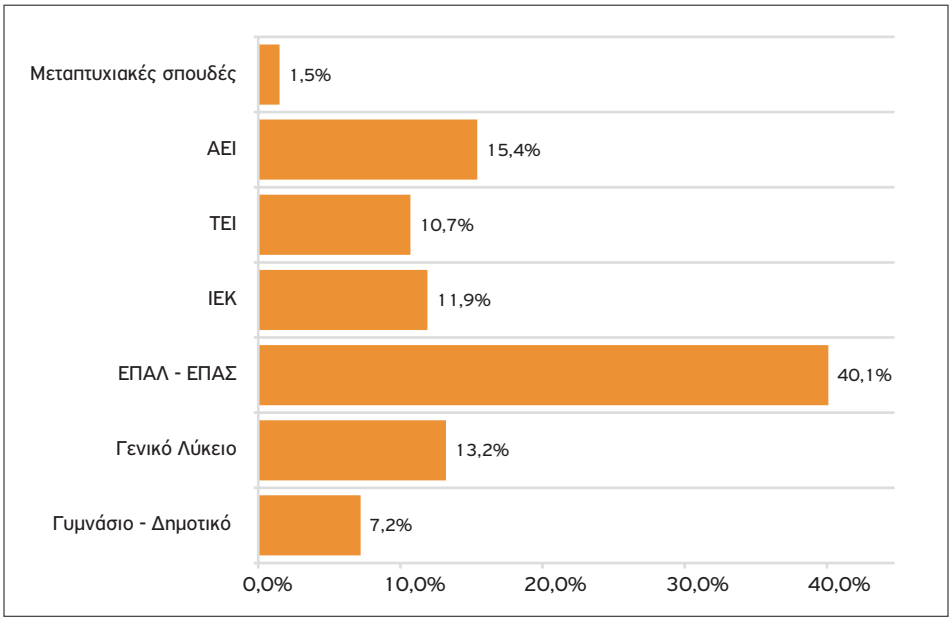
Γράφημα 8: Κατανομή οικογενειακής κατάστασης (πολύτεκνη ή τρίτεκνη οικογένεια) ωφελουμένων ανά φύλο

Αναμφίβολα η ύπαρξη πολλών προστατευόμενων μελών επιδρά αισθητά στο βάρος των οικογενειακών προϋπολογισμών καθώς και στην ανάπτυξη των προσωπικών στρατηγικών σε σχέση με το επάγγελμα και ευρύτερα την κινητικότητα γύρω από αυτό. Η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στο δείγμα αφορά άτομα τα οποία ανήκουν σε ολιγομελή οικογενειακά σχήματα, χωρίς να είμαστε σε θέση να δώσουμε επιπρόσθετες εκτιμήσεις με βάση τα ποσοτικά στοιχεία που έχουμε στη διάθεσή μας. Παρ' όλα αυτά, οι γυναίκες εμφανίζονται σε μεγαλύτερο ποσοστό (31,9%) να έχουν παιδιά σε σχέση με τους άνδρες (7,7%).

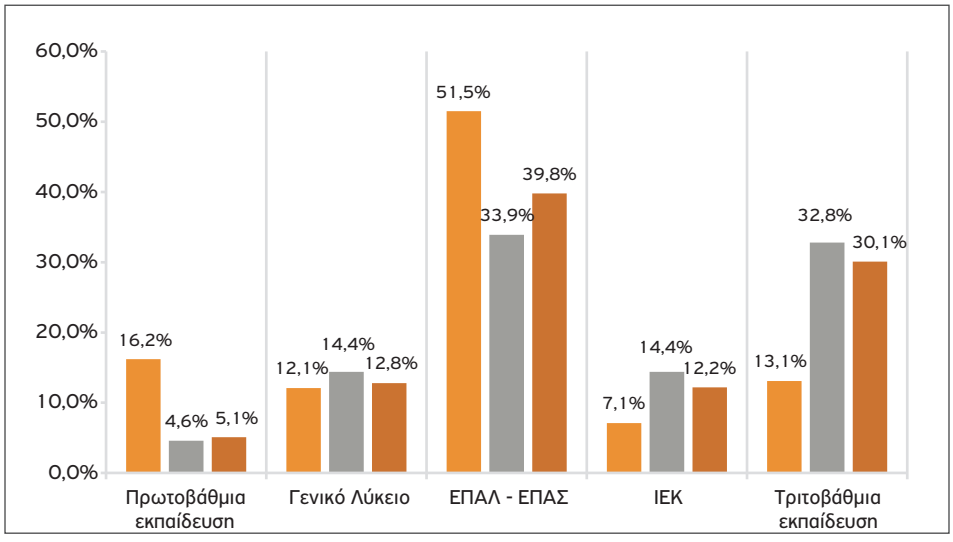
Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης, το 40,1% του δείγματος είναι απόφοιτοι ΕΠΑΛ και ΕΠΑΣ και το 11,9% απόφοιτοι ΙΕΚ. Συγκεντρωτικά οι μισοί περίπου σχετίζονται με σπουδές μέσου επίπεδου, το οποίο αφορά την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση (επίπεδο 4 και 5 σύμφωνα το Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων). Ένα 15,4% αφορά πτυχιούχους ΑΕΙ και ένα 13,2% αποφοίτους γενικών λυκείων. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να τονίσουμε πως η τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση αλλά και η κατάρτιση ευρύτερα εμφανίζονται να καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μερίδιο στην κατανομή των εκπαιδευτικών προσόντων. Γενικότερα τα προγράμματα κατάρτισης απευθύνονται στην περιοχή των «σχετικά χαμηλών και μεσαίων προσόντων», όπως αυτά έχουν πλέον διαμορφωθεί στην κοινή γλώσσα των πλαισίων προσόντων της ΕΕ η οποία απαρτίζεται από οκτώ (8) επίπεδα αναφοράς.

Γράφημα 9: Κατανομή επιπέδου εκπαίδευσης των ωφελουμένων

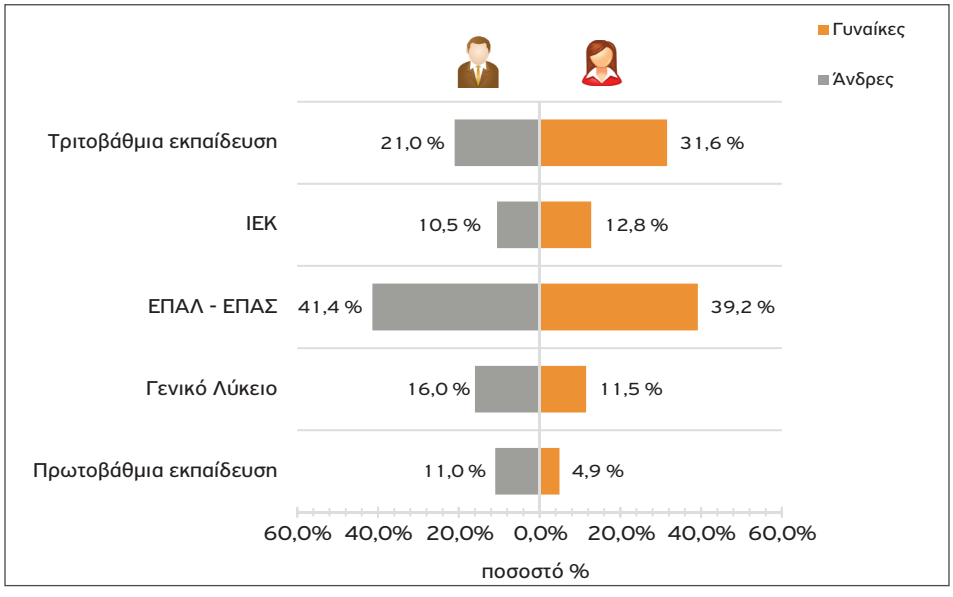
Ειδικότερα, οι σπουδές σε ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ εμφανίζονται περισσότερο στις ηλικίες 16-23 ετών (51,5%), στις ηλικίες 24-26 ετών (33,9%) και στις ηλικίες 27-29 ετών (39,8%). Συνολικότερα εμφανίζεται μια στατιστικά ενδιαφέρουσα σχέση μεταξύ ηλικίας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στις μεγαλύτερες ηλικίες, 24-29 ετών, εμφανίζονται σχετικά υψηλά ποσοστά συμμετοχής και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα: για τις ηλικίες 24-26 ετών 32,8% και για τις ηλικίες 27-29 ετών 30,1%. Θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε πως η συμμετοχή σε σπουδές συνδέεται με την ηλικιακή ωρίμανση, γεγονός που στις κατηγορίες των NEETs σημαίνει ότι όσο πιο μεγάλος είναι κάποιος τόσο περισσότερα ακαδημαϊκά προσόντα δύναται να εμφανίζει.

Γράφημα 10: Κατανομή επιπέδου εκπαίδευσης των ωφελουμένων ανά ηλικία

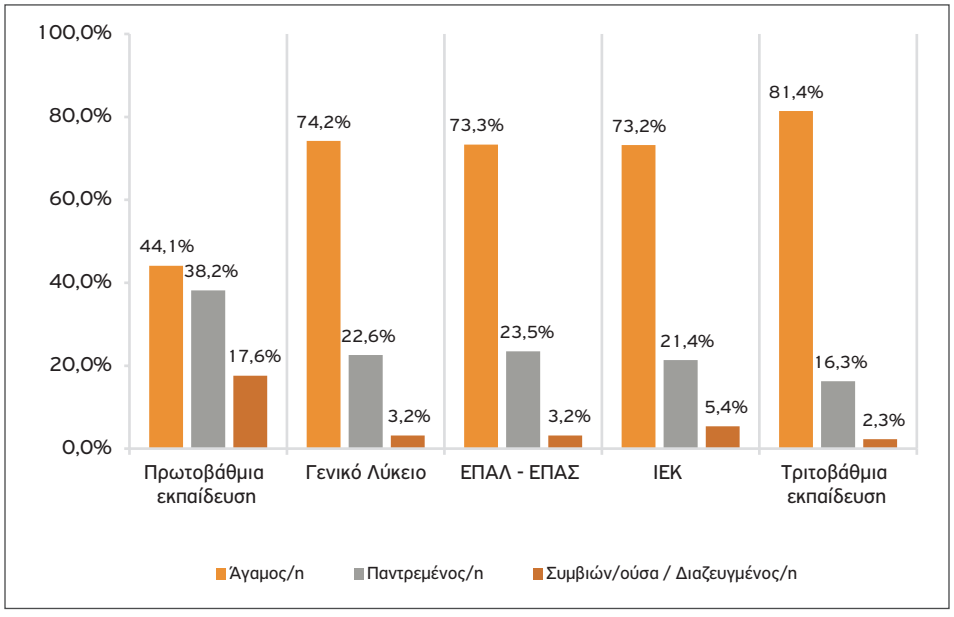
Επιπροσθέτως, σε σχέση με τη διάσταση του φύλου στο δείγμα, παρατηρούμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό αποφοίτων προέρχεται από τα ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ τόσο στους άνδρες (41,4%) όσο και στις γυναίκες (39,2%).

Γράφημα 11: Κατανομή επιπέδου εκπαίδευσης των ωφελουμένων ανά φύλο

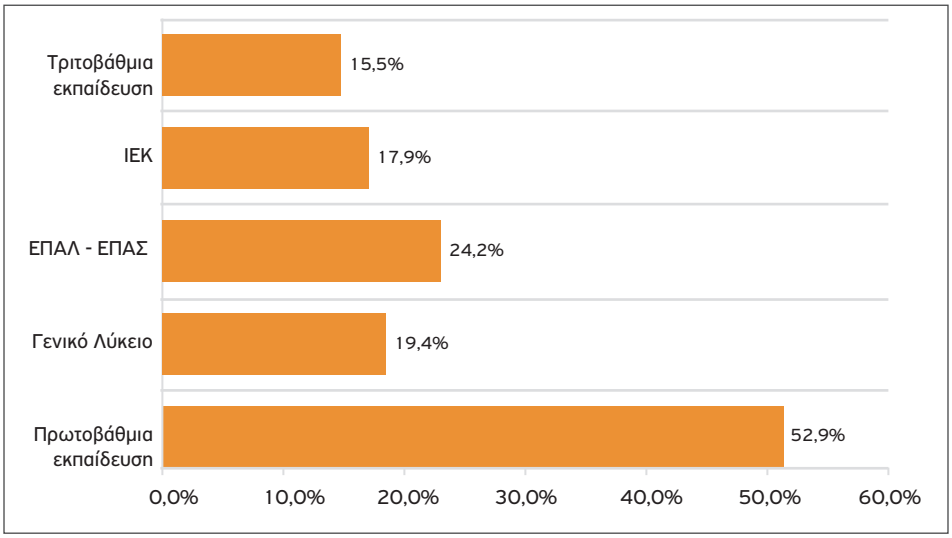
Παράλληλα, οι γυναίκες απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης υπερτερούν των ανδρών (ποσοστά 31,6% και 21,0% αντίστοιχα). Ως άγαμοι εμφανίζονται περισσότερο οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (81,4%) ενώ ως έγγαμοι εμφανίζονται περισσότερο οι προερχόμενοι από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Γράφημα 12: Κατανομή επιπέδου εκπαίδευσης των ωφελουμένων ανά οικογενειακή κατάσταση

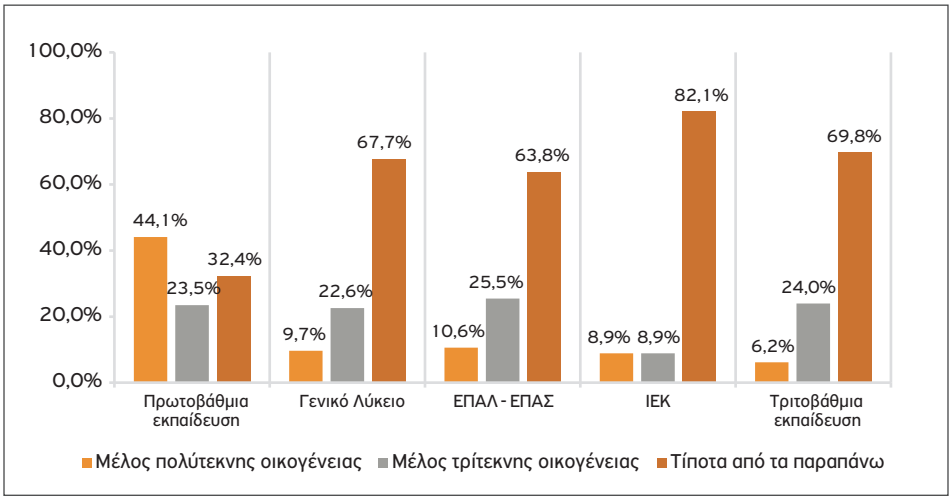
Το ίδιο αφορά και όσους έχουν παιδιά (το 52,9% είναι επιπέδου πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης) καταδεικνύοντας πως υπάρχει έντονη συσχέτιση του επιπέδου εκπαίδευσης και του μεγέθους της οικογένειας. Συγκεκριμένα οι «μη έχοντες» υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα εμφανίζονται να έχουν μεγαλύτερα ποσοστά γάμων και απόκτησης παιδιών σε σχέση με τους «έχοντες» υψηλά εκπαιδευτικά προσόντα οι οποίοι είναι είτε άγαμοι, είτε έχουν μικρότερο αριθμό παιδιών.

Γράφημα 13: Κατανομή επιπέδου εκπαίδευσης των ωφελουμένων και ύπαρξη παιδιών

Ως μέλη πολύτεκνης οικογένειας εμφανίζονται σε ποσοστό 44,1% οι έχοντες πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ για τα μέλη τρίτεκνων οικογενειών –σε σχέση με την εκπαίδευση– εμφανίζεται μια σταθερή αντιπροσώπευση σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης πλην των ΙΕΚ.

Γράφημα 14: Κατανομή επιπέδου εκπαίδευσης των ωφελουμένων ανά οικογενειακή κατάσταση (μέλη πολύτεκνης ή τρίτεκνης οικογένειας)

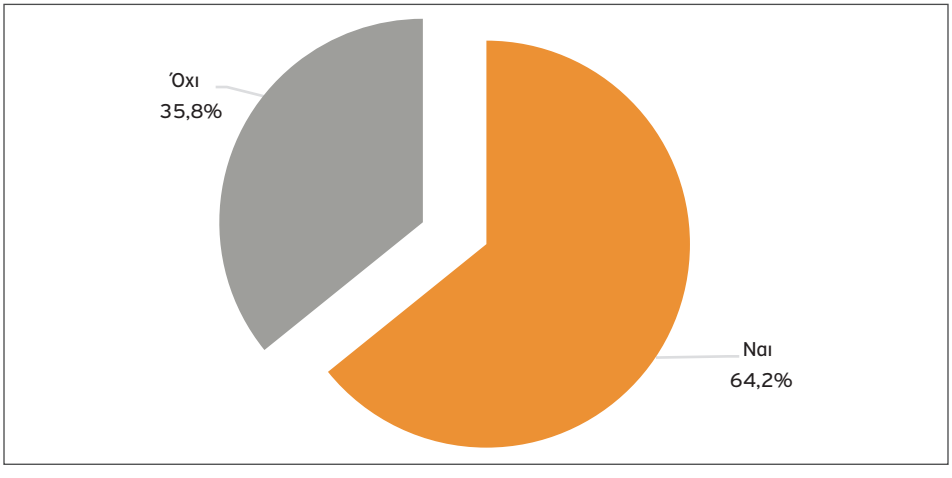
Συνολικότερα όμως, αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση και το επίπεδο εκπαίδευσης, βλέπουμε πως το μεγαλύτερο μέρος και των άγαμων (39,8%) και των παντρεμένων (42,3%) που συμμετέχουν στο δείγμα είναι απόφοιτοι ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ.

Πίνακας 1: Κατανομή της οικογενειακής κατάστασης των ωφελουμένων ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

	Οικογενειακή κατάσταση			
	Άγαμος/η	**Παντρεμένος/η**	**Συμβιών/ούσα / Διαζευγμένος/η**	**Σύνολο**
Εκπαιδευτικό επίπεδο	N=344	N=104	N=20	N=468
	%	%	%	%
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	4,4	12,5	30,0	7,3
Γενικό λύκειο	13,4	13,5	10,0	13,2
ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	39,8	42,3	30,0	40,0
ΙΕΚ	11,9	11,5	15,0	12,0
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	30,5	20,2	15,0	27,6
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	100,0	100,0

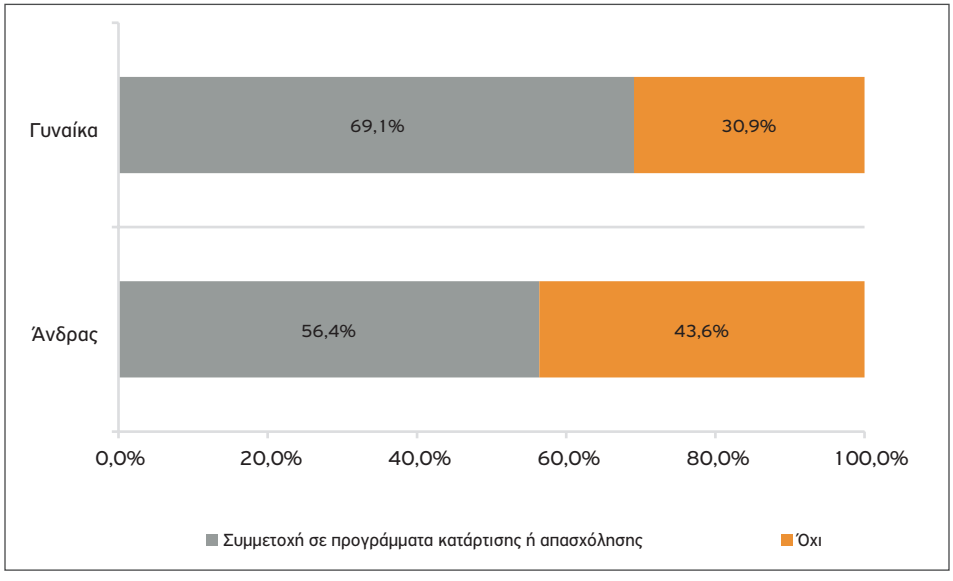
Στο σύνολο του δείγματος το 64,2% δηλώνει πως έχει συμμετάσχει στο παρελθόν σε κάποιο πρόγραμμα κατάρτισης/απασχόλησης, ενώ το 35,8% απάντησε αρνητικά. Κατά συνέπεια, 2 στους 3 περίπου έχουν προηγούμενη εμπειρία σε προγράμματα κατάρτισής, ενώ για 1 στους 3 είναι η πρώτη φορά.

Γράφημα 15: Κατανομή της συμμετοχής ωφελουμένων σε προγράμματα κατάρτισης

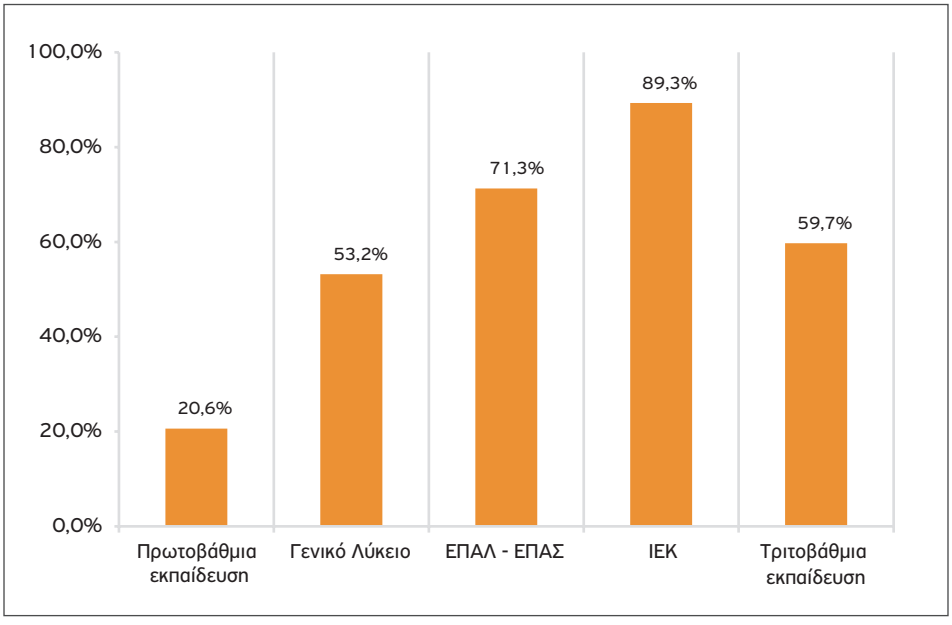
Το εύρημα αυτό είναι προφανές πως θα μας απασχολήσει περισσότερο, αφού συνδέεται με μια ευρύτερη τάση που χαρακτηρίζει του νέους που ανήκουν στην εν λόγω «ευπαθή» ομάδα. Πρόκειται για νέες/ους μέσα στο ηλικιακό εύρος των NEETS που λόγω αδυναμίας εύρεσης μιας σταθερής και πλήρους θέσης απασχόλησης, μιας θέσης που να διασφαλίζει επιθυμητά χαρακτηριστικά, όπως η μονιμότητα, εμφανίζονται «να επιμένουν» στο πεδίο της κατάρτισης/επανακατάρτισης εξασφαλίζοντας «οριακά» προνόμια επιβίωσης. Ταυτόχρονα, μη έχοντας άλλες διεξόδους, συντηρούν την ελπίδα ένταξής τους στην αγορά εργασίας μέσω των προγραμμάτων κατάρτισης, τα οποία παρέχουν μια σχετική ασφάλεια. Επιπροσθέτως, με τον τρόπο αυτό ευελπιστούν για την εύρεση μιας «κανονικής» θέσης εργασίας στο μέλλον. Αναφορικά με το φύλο των συμμετεχόντων σε προγράμματα κατάρτισης, η παρουσία των γυναικών είναι εντονότερη. Η αναλογία είναι περίπου 6 στους 10 στους άνδρες (56,4%) και 7 στις 10 γυναίκες (69,1%).

Γράφημα 16: Κατανομή της συμμετοχής ωφελουμένων σε προγράμματα κατάρτισης ή απασχόλησης ανά φύλο

Ωστόσο, σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο όσων συμμετέχουν στην κατάρτιση, το μεγαλύτερο ποσοστό τους προέρχεται από απόφοιτους ΕΠΑΛ- ΕΠΑΣ (71,3%) και ΙΕΚ (89,3%). Χωρίς αμφιβολία το εύρημα αυτό αναδεικνύει την προνομιακή σχέση που έχουν οι συγκεκριμένοι εκπαιδευτικοί χώροι με την επαγγελματική κατάρτιση, δεδομένου ότι συνδέονται περισσότερο με ζητήματα επαγγελματικής προοπτικής και στρατηγικής σε σύγκριση με την τυπική γενική εκπαίδευση.

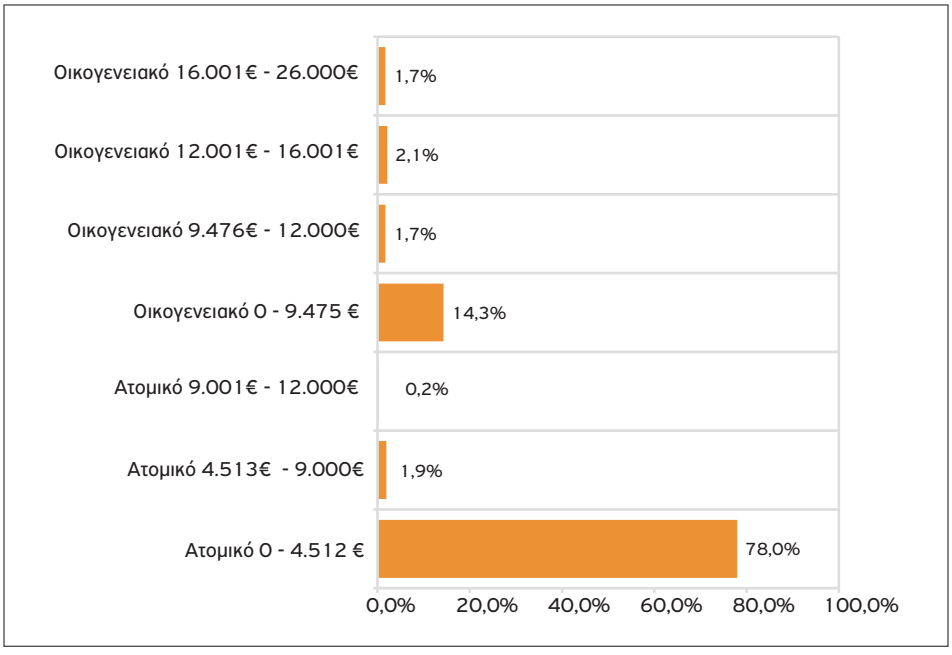
Γράφημα 17: Κατανομή ωφελουμένων σε προγράμματα κατάρτισης ή απασχόλησης ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

Θα επανέλθουμε στο σημείο αυτό, αφού πολλά ακούγονται και γράφονται σχετικά με το ρόλο της κατάρτισης. Θα εξετάσουμε κατά πόσο αυτή αποτελεί αντίδοτο στην κρίση, κατά πόσο συνδέεται με παραγωγικές και αναπτυξιακές εφαρμογές, κατά πόσο θα πρέπει να επενδύουμε στο ρόλο της ή να στραφούμε σε άλλα εργαλεία. Είναι βέβαιο πως οφείλουμε να δούμε αναστοχαστικά το ρόλο της κατάρτισης και τη σύνδεσή της με την αγορά εργασίας καθώς και να εξετάσουμε πολιτικές που αποβλέπουν στην παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας, την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, την ενδυνάμωση του εργατικού δυναμικού.

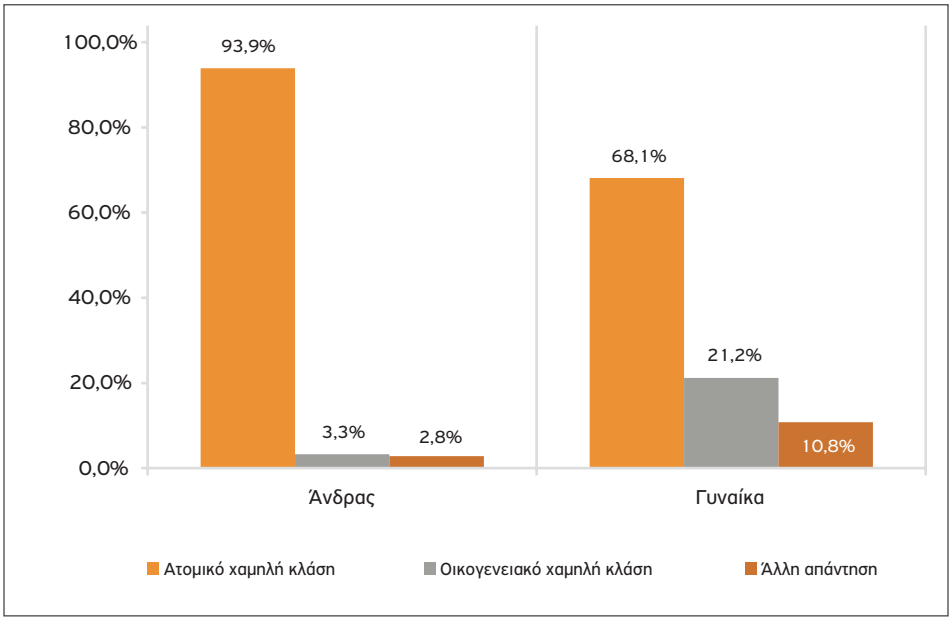
Σε ό,τι αφορά την οικονομική κατάσταση των συμμετεχόντων στο δείγμα, και ειδικότερα την περίοδο από 1/1/2016 έως και την 31/12/2016, οι 8 στους 10 περίπου (78%) δήλωσαν ατομικά εισοδήματα μέχρι 4.500 ευρώ, ενώ το 14,3 % δήλωσε οικογενειακό εισόδημα έως 9.470 ευρώ. Αντιλαμβανόμαστε πως η οικονομική τους κατάσταση κινείται στα επίπεδα των πολιτών που επιδοτούνται από τα ταμεία ανεργίας ή, ακόμη και αν διαθέτουν επιπρόσθετα έσοδα, σε καμία περίπτωση δεν πρόκειται για οικονομικά εύπορους, αφού τα δηλωθέντα εισοδήματά τους τους κατατάσσουν σε χαμηλά επίπεδα μισθών ανειδίκευτης εργασίας. Συνεπώς, κατανοούμε πως η περίπτωση των NEETs (και προφανώς όχι μόνο στην περιφέρεια της Θεσσαλίας αλλά σε όλη τη χώρα) αφορά όλους όσοι προέρχονται από χαμηλόμισθες οικογένειες και γενικότερα από κατώτερα μεσαία και χαμηλά εισοδήματα.

Γράφημα 18: Κατανομή συνολικού δηλωθέντος εισοδήματος ωφελουμένων για το φορολογικό έτος 2016

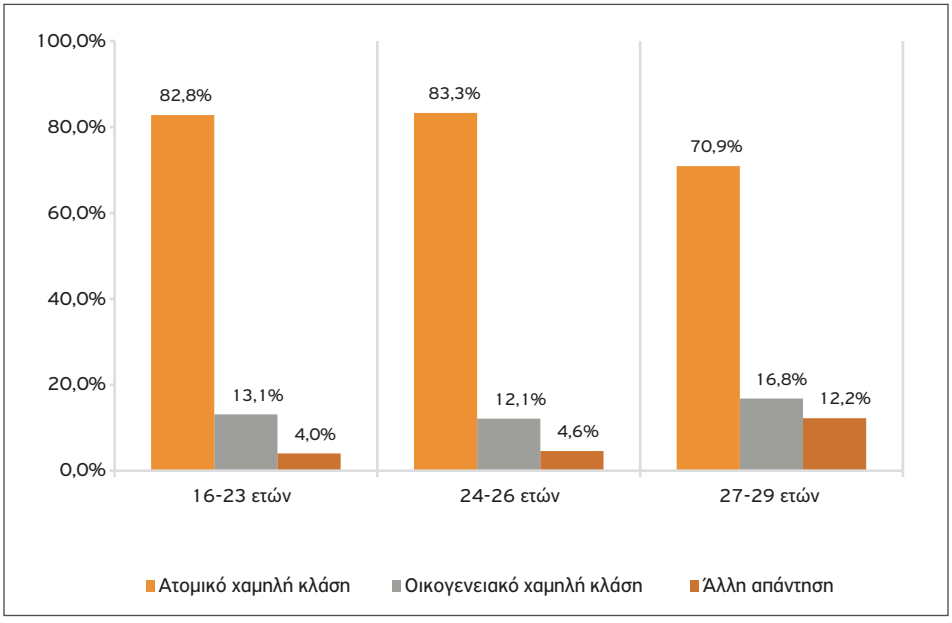
Αναφορικά με το **φύλο**, βλέπουμε πως οι άνδρες ως μεμονωμένα υποκείμενα εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά «ατομικού εισοδήματος χαμηλής κλάσης» (93,9%) σε σχέση με τις γυναίκες (68,1%). Αντίθετα, στα «οικογενειακά εισοδήματα χαμηλής κλάσης» υπερτερούν οι γυναίκες (21,2%) έναντι των ανδρών (3,3%). Η συγκεκριμένη διαπίστωση ερμηνεύεται από το γεγονός ότι στο δείγμα μας οι γυναίκες υπερτερούν στη δημιουργία οικογένειας (32,8% παντρεμένες) σε σύγκριση με τους άνδρες (5,5% παντρεμένοι), οι οποίοι εμφανίζουν μικρότερα ποσοστά δημιουργίας οικογένειας. Εξαιτίας αυτού οι γυναίκες δηλώνουν «οικογενειακό εισόδημα χαμηλής κλάσης 0-9,475 ευρώ» (ως έγγαμες), σε υψηλότερα ποσοστά από ό,τι οι άνδρες, ενώ οι άνδρες δηλώνουν «ατομικό εισόδημα χαμηλής κλάσης: 0-4,512 ευρώ».

Γράφημα 19: Κατανομή εισοδήματος (ατομική/οικογενειακή κλάση) ωφελουμένων για το φορολογικό έτος 2016 ανά φύλο

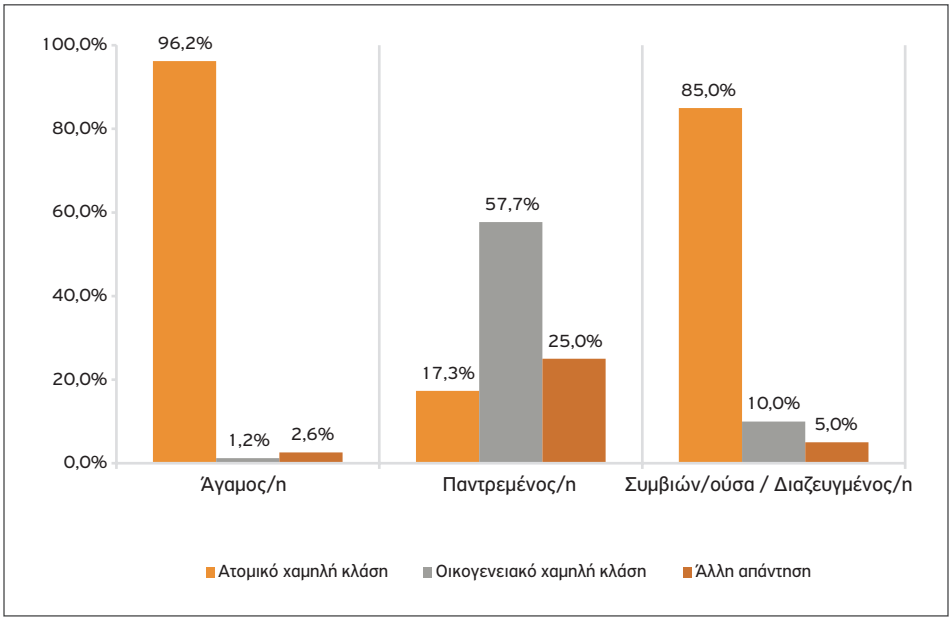
Ανάλογη τάση εμφανίζεται και σε σχέση με την **ηλικία**. Οι μεταξύ 24-26 ετών σε ποσοστό 83,3% έχουν «ατομικά εισοδήματα χαμηλής κλάσης», ενώ οι μεγαλύτερες ηλικίες (27-29 ετών) εμφανίζουν «οικογενειακά εισοδήματα χαμηλής κλάσης» (16,8%).

Γράφημα 20: Κατανομή εισοδήματος (ατομική/οικογενειακή κλάση) ωφελουμένων για το φορολογικό έτος 2016 ανά ηλικιακή κατηγορία

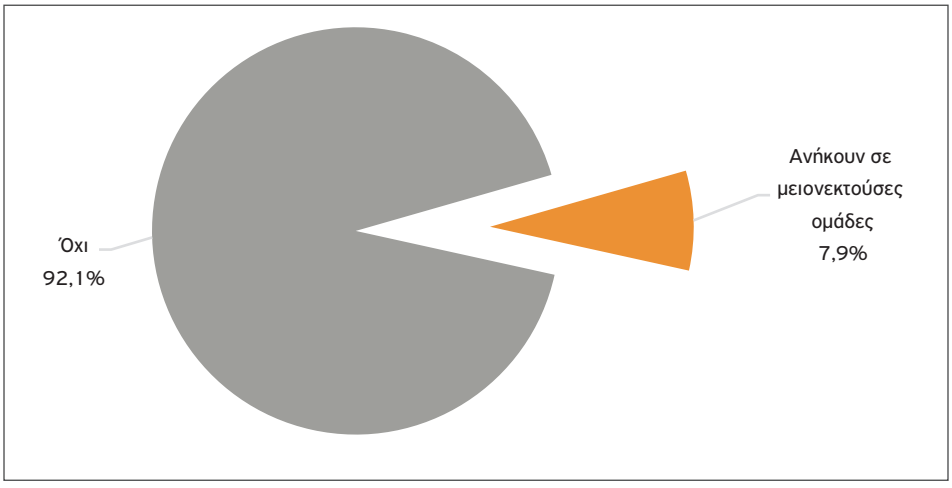
Ανάλογη είναι και η εικόνα αναφορικά με την **οικογενειακή κατάσταση**. Το 96,2% των άγαμων έχει «ατομικό εισόδημα χαμηλής κλάσης», ενώ το 57,7% των παντρεμένων έχει «οικογενειακό εισόδημα χαμηλής κλάσης». Είναι προφανές πως στα στοιχεία επιβεβαιώνεται η παραδοχή πως οι NEETs είτε ως άγαμοι είτε ως έγγαμοι παραμένουν οικονομικά αδύναμοι, τόσο ατομικά όσο και οικογενειακά. Επιπλέον, από όσους NEETs είναι παντρεμένοι οι 8 στους 10 δηλώνουν πως έχουν παιδιά, γεγονός που επιβαρύνει ακόμη περισσότερο την οικονομική δυσχέρεια την οποία αντιμετωπίζουν, αφού οι «προνομιακές» ανάγκες των εξαρτημένων μελών τούς επιβαρύνουν αισθητά.

Γράφημα 21: Κατανομή εισοδήματος (ατομική/οικογενειακή κλάση) ωφελουμένων για το φορολογικό έτος 2016 ανά οικογενειακή κατάσταση

Αξιοσημείωτο επίσης είναι πως η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων (92,1%) απάντησε πως δεν ανήκει σε κάποια κοινωνικά ευπαθή ομάδα (όπως ΑμΕΑ, Ρομά κ.ά.). Το εύρημα αυτό προφανώς θα μας απασχολήσει περαιτέρω, αφού –σύμφωνα και με άλλα επίσημα στοιχεία– ευπαθείς ομάδες δεν εκπροσωπούνται στις επίσημες στατιστικές της κατάρτισης και των προγραμμάτων. Λόγω του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται, δεν συμμετέχουν, δεν απολαμβάνουν τις ευκαιρίες που δικαιούνται, δεν καταγράφονται ως ωφελούμενοι. Είναι σαφές πως προβλήματα όπως η έλλειψη πληροφόρησης, η απουσία υποστηρικτικών μηχανισμών εντοπισμού, ενημέρωσης, πρόσβασης εργαζομένων κ.ά. συνδέονται με τη μη εκπροσώπηση των κατηγοριών αυτών στις εν λόγω δράσεις και με τον ευρύτερο αποκλεισμό τους.

Γράφημα 22: Κατανομή ωφελουμένων σε μειονεκτούσες ομάδες

Από το σύνολο των 37 ωφελουμένων που ανήκουν σε μειονεκτούσες ομάδες το 54,1% δήλωσε πως ανήκει σε μονογονεϊκές οικογένειες, ενώ το 29,7% αφορά άτομα με αναπηρία και το 16,2% Ρομά.

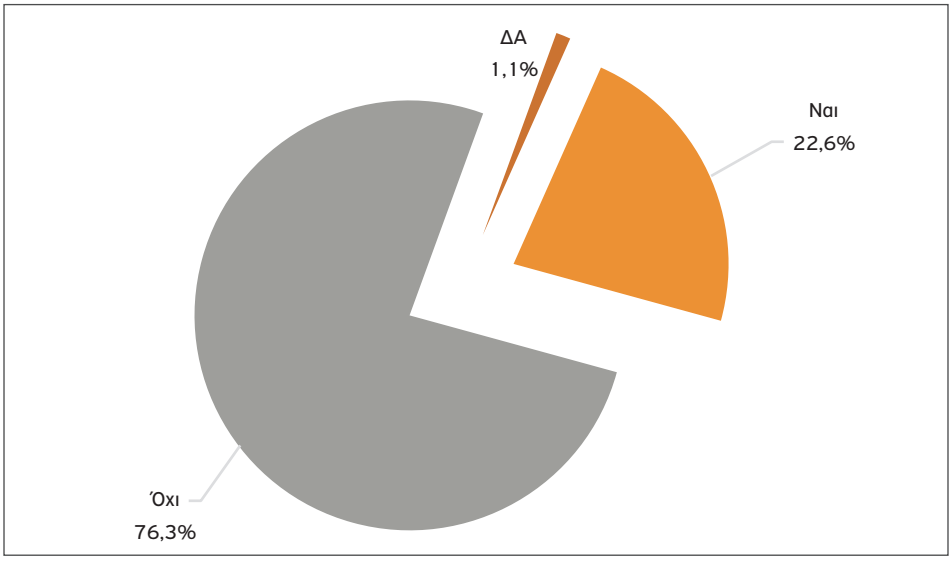
Συμπερασματικά και επιχειρώντας να δώσουμε μια συνθετική εικόνα για το περιεχόμενο των ευρημάτων τα οποία σχετίζονται με τα γενικά χαρακτηριστικά του δείγματος, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε πως ο πληθυσμός-στόχος κατανέμεται χωρίς μεγάλες αποκλίσεις και στους τέσσερις νομούς της περιφέρειας Θεσσαλίας: οι γυναίκες υπερτερούν, ενώ το επίπεδο εκπαίδευσης αφορά κατά κανόνα αποφοίτους μεσαίων προσόντων με έμφαση στην τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Πρόκειται για νέους/ες εντός του ηλικιακού εύρους της κατηγορίας των NEETs, με εισοδήματα που κινούνται ανάμεσα στα επιδόματα ανεργίας και στους μισθούς της ανειδίκευτης εργασίας, χωρίς να εμφανίζεται πως ανήκουν σε πολυμελείς οικογένειες η άλλες ομάδες με ευπαθή χαρακτηριστικά πλην της ανεργίας. Ταυτόχρονα παρατηρούμε μια ευθεία σχέση ανάμεσα στη συμμετοχή στα προγράμματα και στην επαγγελματική εμπειρία. Οι διαθέτοντες εμπειρία εμφανίζουν μεγαλύτερη συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης.

ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 1 ΣΤΑΔΙΟ Α.1: Υποδοχή-καταγραφή ωφελουμένων και διερεύνηση αναγκών / 1. Ερωτηματολόγιο λήψης ιστορικού

Το στάδιο αυτό είναι σημαντικό καθώς στη φάση αυτή συγκεντρώνονται και καταγράφονται τα σημαντικότερα προσωπικά και επαγγελματικά στοιχεία του συμβουλευούμενου ατόμου καθώς και το αρχικό του αίτημα.

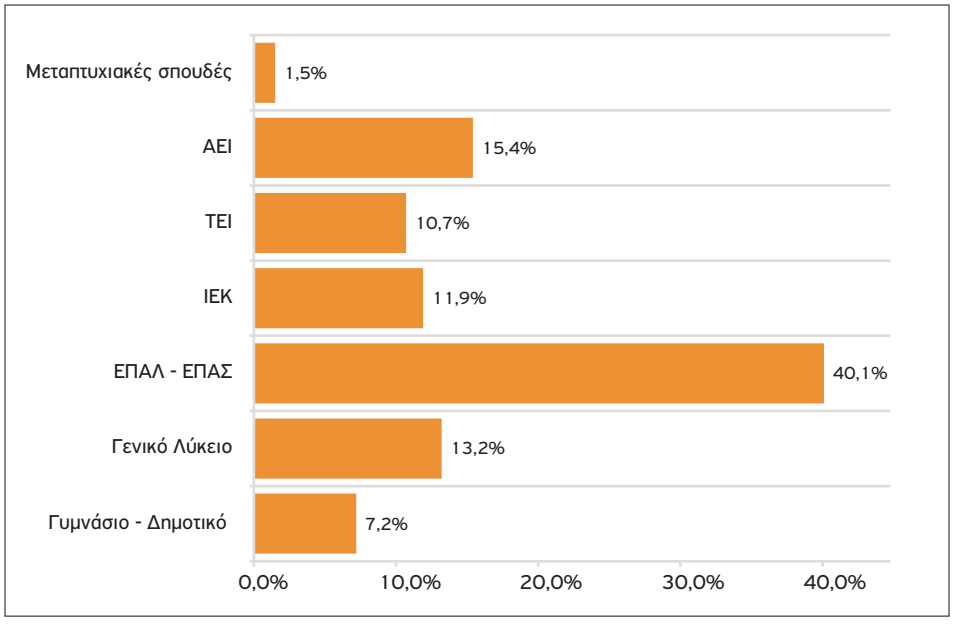
Σύμφωνα με το δείγμα, το 76,3% εμφανίζεται να είναι χωρίς παιδιά, ενώ το 22,6% δηλώνει πως έχει παιδιά. Το στοιχείο αυτό εμφανίζεται σε ευθυγράμμιση με τη γενικότερη δημογραφική εικόνα της ελληνικής κοινωνίας, που θέλει τους νέους μακριά (σε σχέση με το παρελθόν) από τη δημιουργία οικογένειας και την απόκτηση νέων μελών. Επιπροσθέτως, το εύρημα αυτό είναι ευλόγως ερμηνεύσιμο αν αναλογιστούμε πως οι νέοι που βρίσκονται εντός του εύρους της αναπαραγωγικής ηλικίας εμφανίζονται να διστάζουν να προχωρήσουν στο βήμα της απόκτησης παιδιών, αφού οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες δεν εμφανίζονται πρόσφορες σε σχέση με εκείνες της Ελλάδας πριν από την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Παράλληλα, το συγκεκριμένο εύρημα δύναται να σχετίζεται ευθέως και με άλλα χαρακτηριστικά, όπως το χαμηλό εισόδημα, η μειονεκτική θέση στην απασχόληση, τα χαμηλά προσόντα (νέοι με χαμηλό εισόδημα, με μεσαία προσόντα, άνεργοι κ.λπ.), το να ανήκουν σε ευπαθή κοινωνική ομάδα κ.ο.κ. Επιπροσθέτως, το εύρημα αυτό ενδέχεται να συνδέεται και με την επικράτηση ενός τρόπου ζωής σύμφωνα με τον οποίο η ικανοποίηση των ατομικών επιθυμιών (καριέρα, κατανάλωση, ψυχαγωγία κ.ά.) περνά μέσα από τις ατομικές διαδρομές ζωής και όχι από τα συλλογικά και εκτεταμένα σχήματα τα οποία ενδεχομένως να αποτελούν εμπόδιο.

Γράφημα 23: Κατανομή ύπαρξης τέκνων ωφελουμένων

Ως προς το **επίπεδο εκπαίδευσης**, η πλειοψηφία του δείγματος εμφανίζεται με σπουδές στην τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση (ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ) σε ποσοστό 40,1%. Σπουδές σε ΙΕΚ έχει το 10,7% των ωεφελουμένων. Διαπιστώνουμε λοιπόν πως οι μισοί από προέρχονται από το χώρο της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης. Παράλληλα βλέπουμε πως το 15,4% αφορά αποφοίτους ΑΕΙ, το 13,2% αποφοίτους λυκείου και το 10,7% αποφοίτους ΤΕΙ. Καταφανώς εμφανίζεται ένα σαφέστατο προβάδισμα όσων έχουν μεσαία προσόντα, τα οποία με την πάροδο του χρόνου «μετασχηματίζονται» σε χαμηλά. Ο μετασχηματισμός αυτός ουσιαστικά εδράζεται στη γενικευμένη τάση για απόκτηση προσόντων και στην υπερεκπαίδευση που κυριαρχεί στο πλαίσιο της διά βίου μάθησης και των προτεραιοτήτων τις οποίες θέτει η λεγόμενη «κοινωνία της γνώσης». Ουσιαστικά αναφερόμαστε σε προσόντα που αντιστοιχούν στα επίπεδα 4 και 5 του Εθνικού Πλαισίου Προσόντων, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί σε σχέση με τους περιγραφικούς δείκτες και τη μεθοδολογία αντιστοίχισης προσόντων του Ευρωπαϊκού Πλαισίου Προσόντων EQF για την τυπική εκπαίδευση.

Γράφημα 24: Κατανομή εκπαιδευτικού επιπέδου των ωφελουμένων

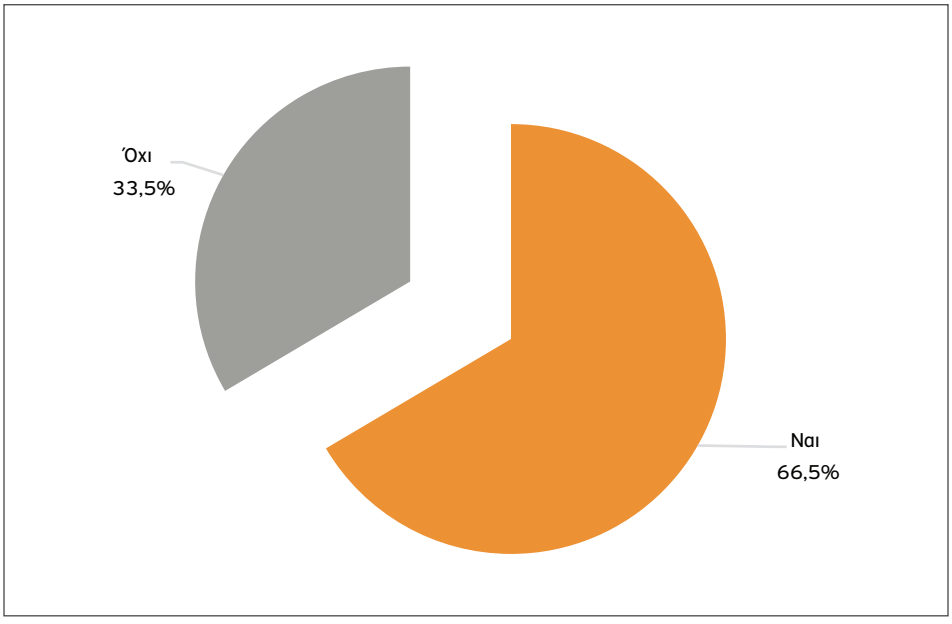

Κατάρτιση και χρονικό διάστημα από τη λήξη της τελευταίας κατάρτισης

Σε ό,τι αφορά το ζήτημα της κατάρτισης, το 66,7% δηλώνει πως έχει εμπλοκή σε δράσεις κατάρτισης, ενώ το 33,5% όχι. Το συγκεκριμένο εύρημα αποτελεί σημαντικό στοιχείο που οφείλουμε να δούμε υπεύθυνα και επισταμένως, αφού 3 στους 10 εμφανίζονται να μην έχουν εμπλοκή με το πεδίο της επαγγελματικής κατάρτισης. Αυτό θα

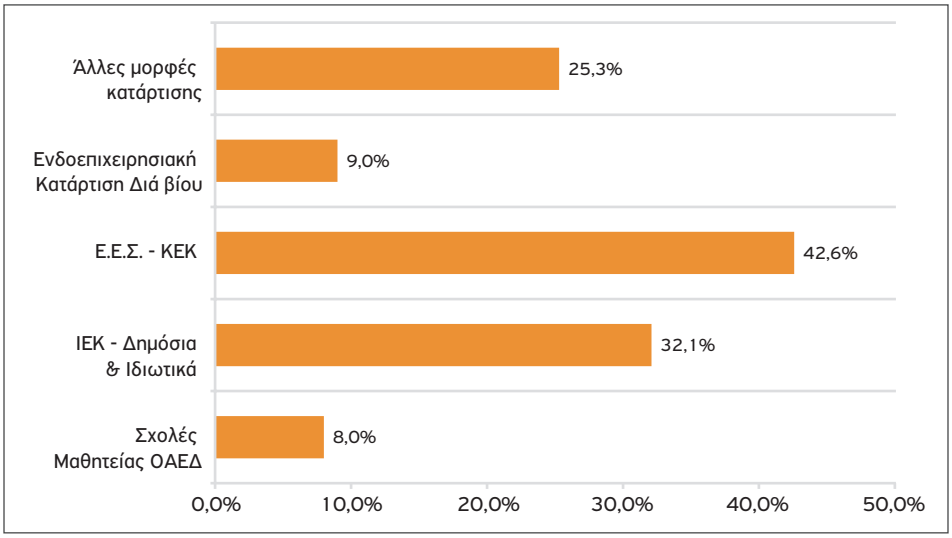
πρέπει να αξιολογηθεί ευρύτερα αλλά και πιο συγκεκριμένα σε σχέση με το ρόλο της μη τυπικής εκπαίδευσης στο πεδίο της εκπαιδευτικής πολιτικής και της σχέσης της με τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης.

Γράφημα 25: Κατανομή ωφελουμένων σε δράσεις κατάρτισης

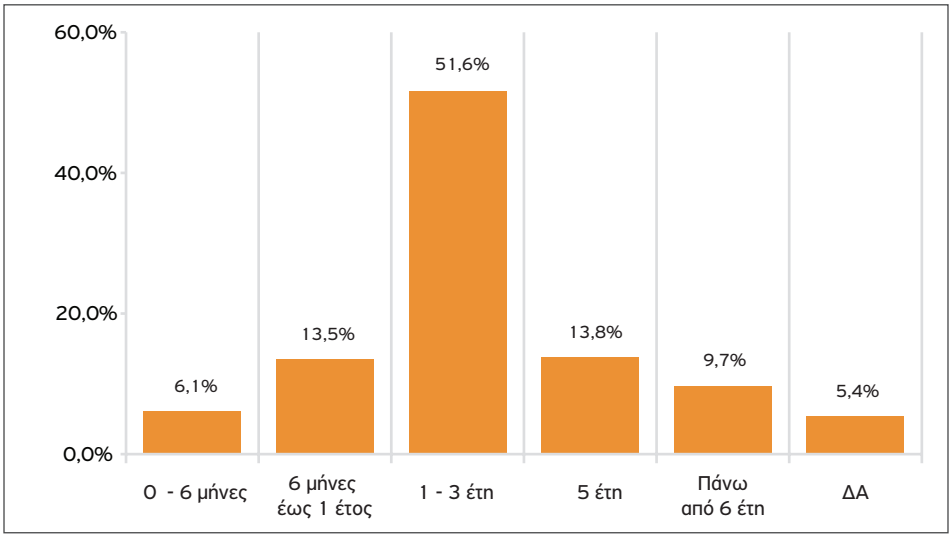
Ωστόσο, από εκείνους που δηλώνουν πως έχουν κατάρτιση (συνολικά 312 ωφελούμενοι) –σε ερώτηση πολλαπλών επιλογών– το 42,6% δηλώνει συμμετοχή σε ΚΕΚ, το 32,1% συμμετοχή σε ΙΕΚ και το 25,3% δηλώνει άλλες μορφές κατάρτισης (το 9,0% έχει λάβει ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση, ενώ το 8,0% προέρχεται από σχολές μαθητείας του ΟΑΕΔ). Είναι επίσης σημαντικό να αναφερθεί πως διαπιστώνεται στατιστική διαφοροποίηση ανά φύλο, αφού οι γυναίκες εμφανίζουν ενισχυμένη συμμετοχή στην κατάρτιση (69,1%) έναντι των ανδρών (56,4%).

Γράφημα 26: Κατανομή ωφελουμένων ανά τύπο κατάρτισης

Αναφορικά με το χρονικό διάστημα από τη λήξη της τελευταίας κατάρτισης, το 51,6% δηλώνει πως έχουν παρέλθει 1-3 έτη από την τελευταία φορά που συμμετείχε σε κάποια ανάλογη δράση, ενώ το 19,9% δηλώνει πως έχει παρέλθει 1 έτος.

Γράφημα 27: Κατανομή του χρονικού διαστήματος από τη λήξη της τελευταίας κατάρτισης τους ωφελουμένων

Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά το εκπαιδευτικό επίπεδο, οι συμμετέχοντες που δηλώνουν αποχή από την κατάρτιση από 1 έως 3 έτη είναι κυρίως απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (60,8%), απόφοιτοι ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ (51,1%) και απόφοιτοι ΙΕΚ (49,1%). Αντιλαμβανόμαστε ουσιαστικά πως τόσο η συμμετοχή όσο και η μακροχρόνια αποχή επηρεάζονται από το επίπεδο και το είδος της εκπαίδευσης, αφού οι συσχετιζόμενοι με την επαγγελματική εκπαίδευση-κατάρτιση έχουν καταφανώς μια εγγύτερη σχέση με τις δράσεις κατάρτισης έναντι των προερχόμενων από την πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναφερθεί πως η περίοδος από την τελευταία κατάρτιση στην κατηγορία από 6 μήνες έως 1 χρόνο (όπου εμφανίζεται αρκετά μεγάλος αριθμός συμμετεχόντων με 161 άτομα) δεν φαίνεται να επηρεάζεται από το εκπαιδευτικό επίπεδο, αφού βλέπουμε μια ισοκατανομή των ποσοστών για όλες τις βαθμίδες.

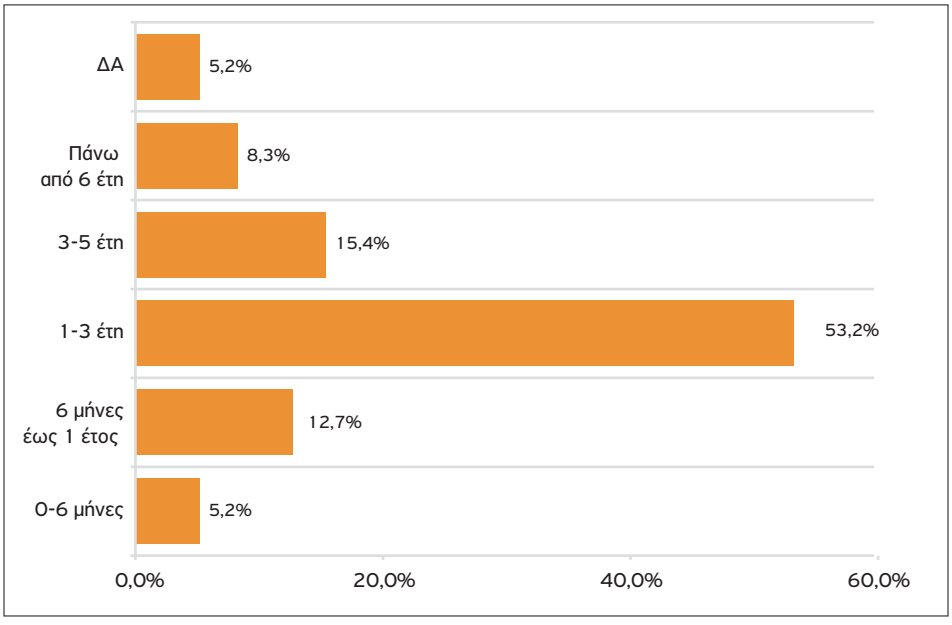
Πίνακας 2: Κατανομή του χρονικού διαστήματος από τη λήξη της τελευταίας κατάρτισης τους ωφελουμένων ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

	Χρονικό διάστημα από τη λήξη της τελευταίας κατάρτισης						
	0-6 μήνες	6 μήνες έως 1 έτος	1-3 έτη	3-5 έτη	Πάνω από 6 έτη	ΔΑ	Σύνολο
Εκπαιδευτικό επίπεδο	N=19	N=161	N=43	N=42	N=30	N=17	N=312
	%	%	%	%	%	%	%
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	25,0	-	25,0	25,0	25,0	-	100,0
Γενικό λύκειο	4,8	14,3	42,9	16,7	11,8	9,5	100,0
ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	6,6	13,1	51,1	9,5	13,1	6,6	100,0
ΙΕΚ	-	14,5	49,1	25,5	7,3	3,6	100,0
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	9,5	13,5	60,8	10,8	2,7	2,7	100,0
ΣΥΝΟΛΟ	6,1	13,5	51,6	13,8	9,6	5,4	100,0

p-value=0,091

Παράλληλα, οι έχοντες επαγγελματική εμπειρία είναι αυτοί που κατά πλειοψηφία (53,2%) εμφανίζουν διάστημα αποχής 1-3 χρόνια από τη λήξη της τελευταίας κατάρτισης που έλαβαν.

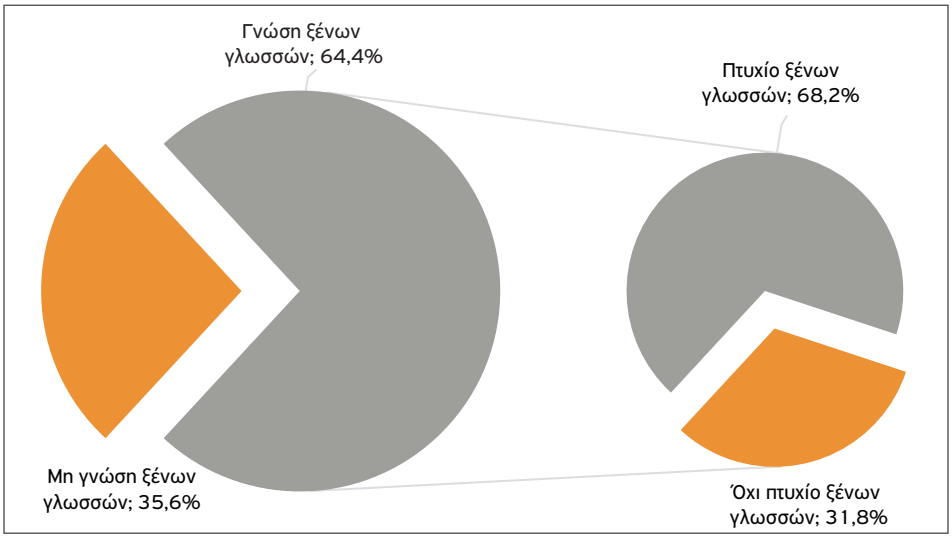
Γράφημα 28: Κατανομή του χρονικού διαστήματος από τη λήξη της τελευταίας κατάρτισης των ωφελουμένων που διαθέτουν επαγγελματική εμπειρία

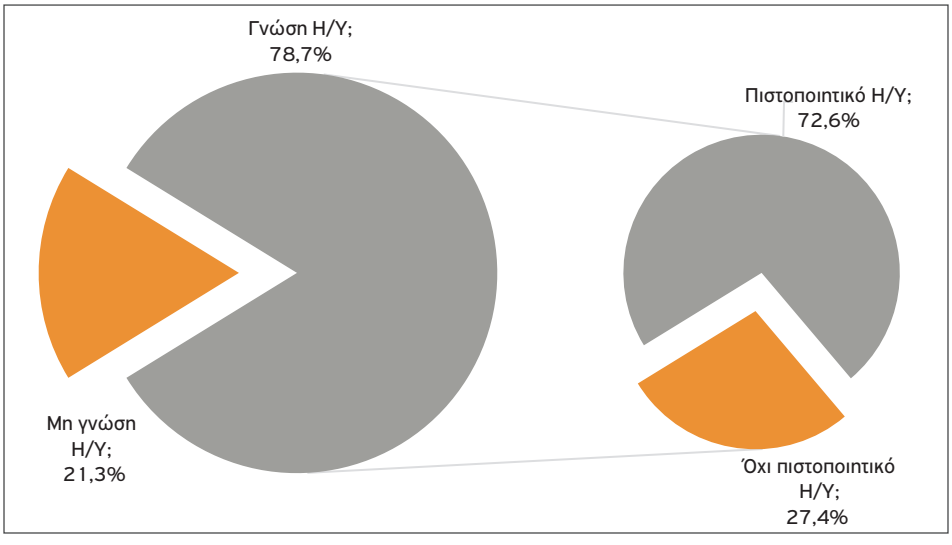

Είναι ωστόσο προφανές πως οφείλουμε να δούμε περισσότερο προσεκτικά το ζήτημα της κατάρτισης, δεδομένου ότι από τις συγκεκριμένες απαντήσεις η κατάσταση δεν εμφανίζεται ευοίωνη. Πέρα από τα χαμηλά ποσοστά συμμετοχής σε προγράμματα κατάρτισης στην περιφέρεια Θεσσαλίας, συνειρμικά οφείλουμε να θυμηθούμε παλαιότερη έρευνα του ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ (2013), σύμφωνα με την οποία ο βαθμός πρόσβασης των αποφοίτων ΙΕΚ και ΚΕΚ στην απασχόληση ήταν εξαιρετικά απογοητευτικός. Θα μας δοθεί ευκαιρία να επανέλθουμε στο ζήτημα αυτό στο τελευταίο μέρος της μελέτης μας.

Αδιαμφισβήτητα το ζήτημα της γνώσης ξένης γλώσσας και ηλεκτρονικών υπολογιστών αποτελεί μια δομική παράμετρο στο επίπεδο των οριζόντιων δεξιοτήτων που είναι αναγκαίες για την εύρεση εργασίας. Ειδικότερα, στο πλαίσιο του εν λόγω δείγματος, το 64,4% δηλώνει πως γνωρίζει μία ξένη γλώσσα.

Γράφημα 29: Κατανομή γνώσης ξένων γλωσσών και Η/Υ και κατοχή πτυχίου/ πιστοποιητικού

Ωστόσο, από όσους γνωρίζουν ξένες γλώσσες μόνο το 31,8% δηλώνει πως κατέχει πτυχίο διαθέτοντας επί της ουσίας μια μορφή πιστοποίησης.

Επιπροσθέτως, ως προς την πληροφορική, 8 στους 10 (78,7%) περίπου δηλώνουν πως έχουν γνώσεις ηλεκτρονικών υπολογιστών και από αυτούς περίπου 7 στους 10 (72,6%) έχουν πιστοποίηση.

Και στις δύο περιπτώσεις παρατηρείται βασικό έλλειμμα στο επίπεδο της πιστοποίησης προσόντων και δεξιοτήτων. Παρόλο που κατά δήλωση των συμμετεχόντων στο δείγμα εμφανίζονται υψηλά ποσοστά σε γνώσεις ξένης γλώσσας και πληροφορικής, οι μισοί περίπου δηλώνουν έλλειψη πιστοποίησης.

Το εύρημα αυτό συνδέεται με το γενικότερο έλλειμμα της πιστοποίησης προσόντων και δεξιοτήτων στη Ελλάδα, αφού παραδοσιακά το συγκεκριμένο ζήτημα αντιμετωπίστηκε ως δευτερεύουσας σημασίας από το δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα. Απεναντίας βασικές περιοχές της μη τυπικής εκπαίδευσης εκχωρήθηκαν και συνεχίζεται να εκχωρούνται στον ιδιωτικό τομέα, διαμορφώνοντας τεράστιες βιομηχανίες πιστοποίησης προσόντων με τεράστια κερδοφορία και σημαντικές επιβαρύνσεις για τους ιδιωτικούς οικογενειακούς προϋπολογισμούς. Με τον τρόπο αυτό οι εκπαιδευτικές και κοινωνικές ανισότητες διογκώνονται, αφού από τη μία η αγορά εργασίας πιέζει αφόρητα για πιστοποιημένες, έγκυρες και επικαιροποιημένες δεξιότητες, ενώ από την άλλη το δημόσιο σύστημα δεν τις παρέχει δωρεάν, ελεύθερα και ανεμπόδιστα.

Εργασιακή κατάσταση

Σε ό,τι αφορά την εργασιακή κατάσταση των συμμετεχόντων στο δείγμα, οι ωφελούμενοι είναι αποκλειστικά άνεργοι: αποτελεί άλλωστε συμβατική προϋπόθεση συμμετοχής στο εν λόγω πρόγραμμα. Πρόκειται δηλαδή για νέες/ους που κατά κανόνα βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης πληρώντας ουσιαστικά την εννοιολογική συνθήκη του όρου NEETs όπως αυτή περιγράφεται στα επίσημα κείμενα και στις θεωρήσεις.

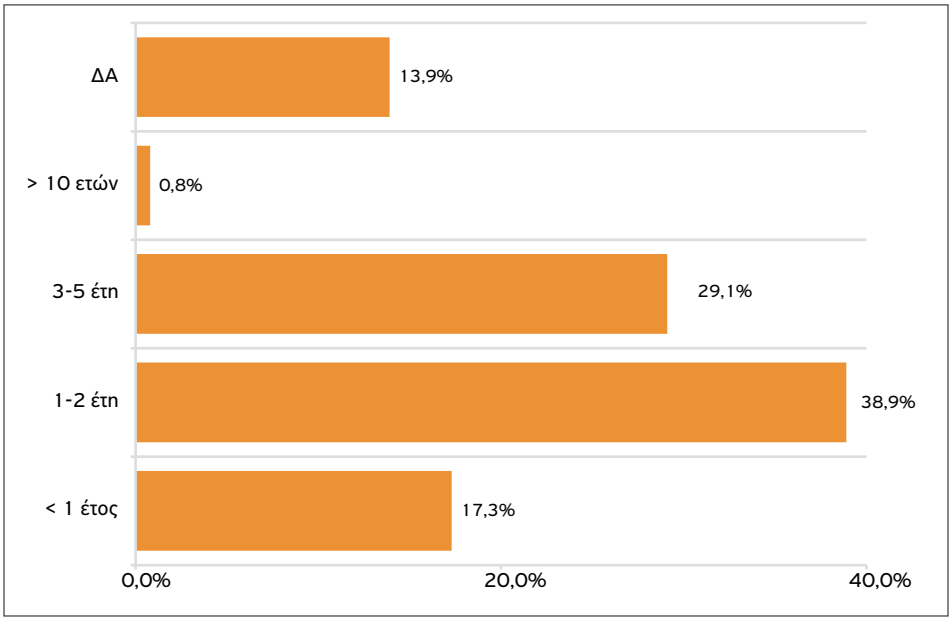
Σε σχέση με την επαγγελματική εμπειρία των ωφελουμένων, το 80% δηλώνει πως διαθέτει επαγγελματική εμπειρία, έναντι του 20,0% που δηλώνει πως δεν έχει.

Γράφημα 30: Κατανομή επαγγελματικής εμπειρίας ωφελουμένων

Σχετικά με το χρόνο της τελευταίας επαγγελματικής δραστηριότητας, αυτή εμφανίζεται για τους περισσότερους να έχει διακοπεί ανάμεσα στα 1-2 τελευταία έτη (38,9%) και για το 29,1% στα τελευταία 3-5 έτη.

Γράφημα 31: Κατανομή διακοπής τελευταίας επαγγελματικής δραστηριότητας ωφελουμένων

Ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο αυτών που έχουν διακόψει την τελευταία επαγγελματική τους δραστηριότητα τα τελευταία 1-2 έτη, το 48,7% αφορά αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 40,4% αποφοίτους ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ, το 31,1% γενικού λυκείου, το 28,6% ΙΕΚ και το 18,2% αποφοίτους πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πίνακας 3: Κατανομή της διακοπής τελευταίας επαγγελματικής δραστηριότητας ωφελουμένων ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

	Διακοπή τελευταίας επαγγελματικής δραστηριότητας					
	< 1 έτος	1 - 2 έτη	3 - 5 έτη	> 10 ετών	ΔΑ	Σύνολο
Εκπαιδευτικό επίπεδο	N=65	N=146	N=109	N=3	N=52	N=375
	%	%	%	%	%	%
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	22,7	18,2	36,4	0,0	22,7	100,0
Γενικό λύκειο	17,8	31,1	20,0	2,2	28,9	100,0
ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	15,1	40,4	32,9	0,7	11,0	100,0
ΙΕΚ	14,3	28,6	46,9	0,0	10,2	100,0
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	20,4	48,7	18,6	0,9	11,5	100,0
ΣΥΝΟΛΟ	17,3	38,9	29,1	0,8	13,9	100,0

p-value= 0,007

Αναφορικά με το χρόνο αναζήτησης εργασίας, τα ευρήματα δείχνουν πως τα 2/3 των ερωτώμενων εμφανίζονται να αναζητούν εργασία από 1 έως και περισσότερο από 3 χρόνια. Συγκεκριμένα, το 38,2% εμφανίζεται να αναζητά εργασία για διάστημα μεγαλύτερο των 3 ετών, το 31,6% για διάστημα μεταξύ 1-3 έτη, ενώ το 17,3% για διάστημα 7-12 μήνες.

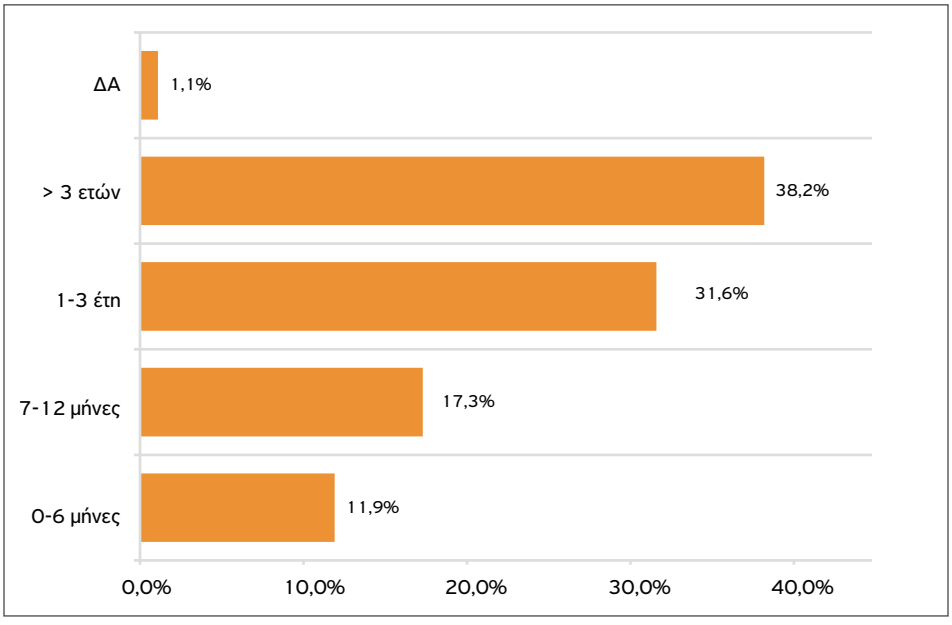
Πίνακας 4: Κατανομή του χρονικού διαστήματος αναζήτησης εργασίας των ωφελουμένων ανά εκπαιδευτικό επίπεδο

	Χρονικό διάστημα αναζήτησης εργασίας				
	0 - 6 μήνες	7 - 12 μήνες	1 - 3 έτη	> 3 ετών	Σύνολο
Εκπαιδευτικό επίπεδο	N=56	N=81	N=148	N=179	N=464
	%	%	%	%	%
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	20,6	17,6	23,5	38,2	100,0
Γενικό λύκειο	4,9	13,1	34,4	47,5	100,0
ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	14,1	15,7	28,6	41,6	100,0
ΙΕΚ	5,4	19,6	25,0	50,0	100,0
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	13,3	21,1	40,6	25,0	100,0
ΣΥΝΟΛΟ	12,1	17,5	31,9	38,6	100,0

p-value= 0,016

Παράλληλα το χρονικό διάστημα για αναζήτηση εργασίας γίνεται ακόμη πιο μεγάλο (περισσότερο από τρία χρόνια) για εκείνους που δεν έχουν επαγγελματική εμπειρία. Συγκεκριμένα, 56,2 % για τους έχοντες και 34,4% για τους μη έχοντες επαγγελματική εμπειρία.

Γράφημα 32: Κατανομή του χρόνου αναζήτησης εργασίας ωφελουμένων

Επιπροσθέτως, ο χρόνος αναζήτησης γίνεται μεγαλύτερος (περισσότερο από 3 έτη) στις μεγαλύτερες ηλικίες και συγκεκριμένα για τις ηλικίες 24-26 ετών είναι 41,3%, ενώ στις ηλικίες 27-29 ετών το ποσοστό είναι 42,8%.

Ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο αυτών που αναζητούν εργασία 1-3 χρόνια, το 40,6% αφορά αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 34,4% αποφοίτους λυκείου, το 28,6% ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ, το 25% ΙΕΚ και το 23,5% αποφοίτους πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πίνακας 5: Κατανομή του χρονικού διαστήματος αναζήτησης εργασίας των ωφελουμένων ανά επαγγελματική εμπειρία

	Χρονικό διάστημα αναζήτησης εργασίας				
	0 - 6 μήνες	7 - 12 μήνες	1 - 3 έτη	> 3 ετών	Σύνολο
Επαγγελματική εμπειρία	N=56	N=81	N=148	N=179	N=464
	%	%	%	%	%
Όχι	11,2	11,2	21,3	56,2	100,0
Ναι	12,3	18,9	34,4	34,4	100,0
ΣΥΝΟΛΟ	12,1	17,5	31,9	38,6	100,0

p-value= 0,002

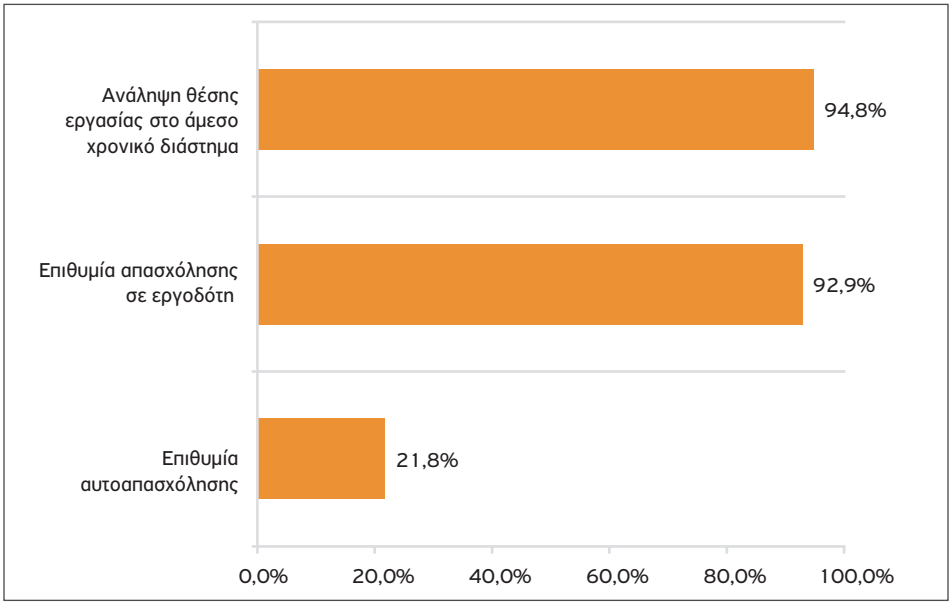
Παρατηρούμε ακόμη ότι η επαγγελματική εμπειρία επηρεάζει σημαντικά το χρόνο αναζήτησης εργασίας. Παραθετικά και μόνο το ποσοστό εκείνων που διαθέτουν επαγγελματική εμπειρία και εμφανίζεται να αναζητά εργασία για περισσότερα από τρία χρόνια είναι μικρότερο (34,4%) από το ποσοστό όσων δεν έχουν επαγγελματική εμπειρία (56,2%). Με άλλα λόγια, η έλλειψη επαγγελματικής εμπειρίας συνεπάγεται μεγαλύτερη δυσκολία στην εύρεση εργασίας, με συνέπεια μεγαλύτερη παραμονή στη φάση της αναζήτησης δουλειάς. Επιπροσθέτως, η μακροχρόνια ανεργία επιτείνει το πρόβλημα και σε συνδυασμό με την έλλειψη εμπειρίας διαμορφώνει ένα «εκρηκτικό μείγμα».

Σημαντική όμως διαφορά στο χρόνο αναζήτησης εργασίας παρατηρείται και λόγω της οικογενειακής κατάστασης. Οι άγαμοι εμφανίζονται να ψάχνουν περισσότερο σε όλες τις περιπτώσεις, σε αντίθεση με τους παντρεμένους, οι οποίοι εμφανίζουν μικρότερα ποσοστά στις αντίστοιχες χρονικές περιόδους. Το ίδιο συμβαίνει και σε σχέση με τη συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης ή απασχόλησης.

Μορφή απασχόλησης

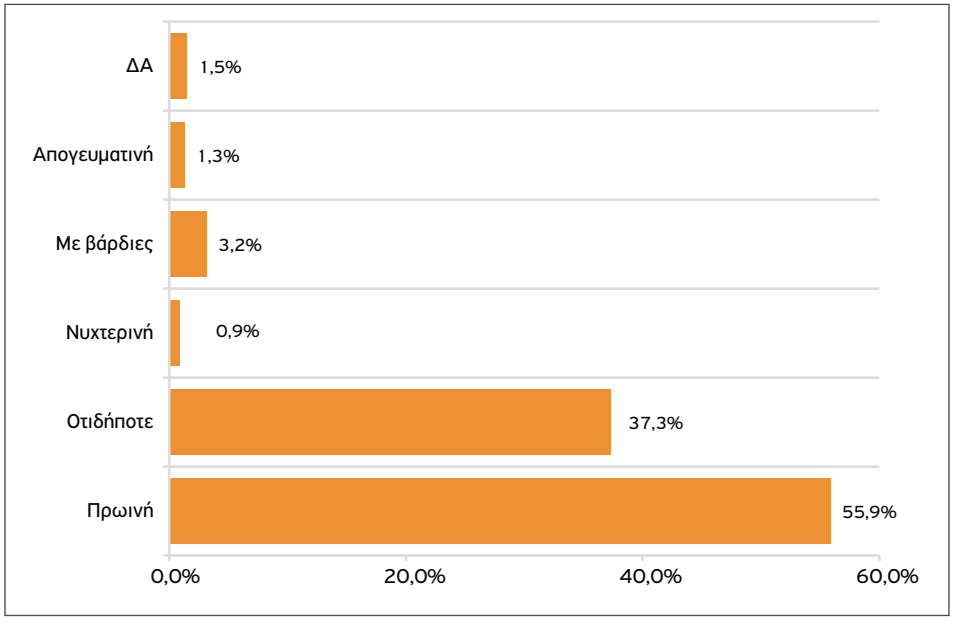
Σε ό,τι αφορά τη μορφή της απασχόλησης, μόνο το 21,8% επιθυμεί την αυτοαπασχόληση. Για την απασχόληση σε εργοδότη (μισθωτή εξαρτημένη εργασία) θετικοί εμφανίζονται οι 9 στους 10 (92,9%), με το 85,1% να προτιμά την πλήρη μισθωτή εργασία, ενώ οι μισοί από το συνολικό δείγμα (55,1%) προτιμούν την πρωινή βάρδια.

Γράφημα 33: Κατανομή των προτιμήσεων απασχόλησης των ωφελουμένων

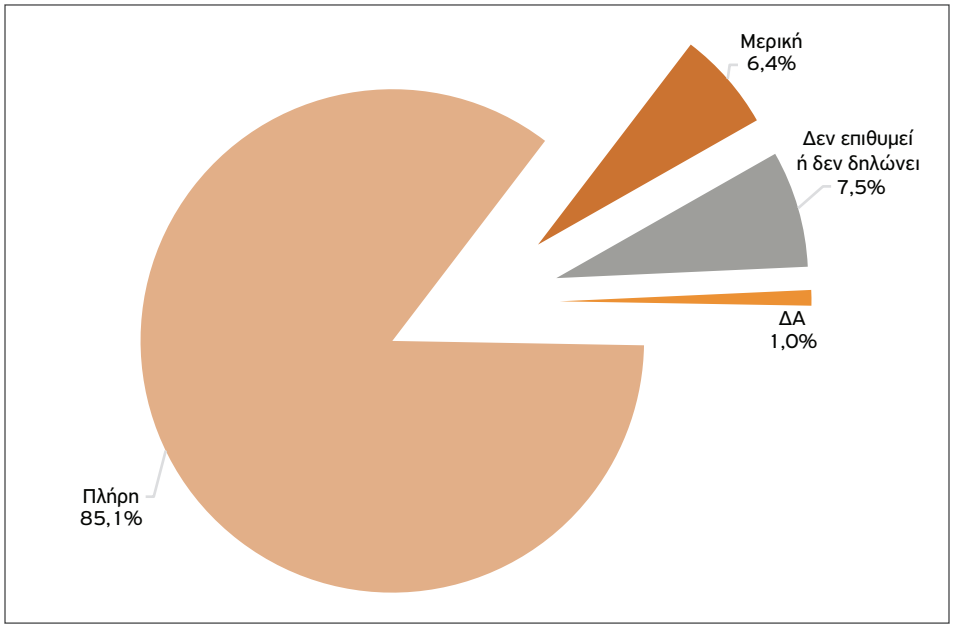

Σχετικά με την επιθυμία ανάληψης μιας θέσης εργασίας στο άμεσο χρονικό διάστημα, η συντριπτική πλειονότητα (94,8%) απαντάει καταφατικά, γεγονός που επιβεβαιώνει την ισχυρή επιθυμία για άμεση εύρεση εργασίας από τους ερωτώμενους. Είναι ευνόητο πως η επιθυμία για εργασία –και ειδικότερα αν αυτή πληροί βασικές προϋποθέσεις και χαρακτηριστικά– είναι ισχυρή, αφού μέσω αυτής το άτομο αυτοεκπληρώνει βασικές ανάγκες στο πλαίσιο της κοινωνικής του ζωής. Επιπλέον, το ζήτημα της εργασίας, πέρα από τις οικονομικές απολαβές, ενέχει σημαντικές ψυχοκοινωνικές διαστάσεις που συμβάλουν στην αυτοεπιβεβαίωση και την αυτοπραγμάτωση του ατόμου. Αντίθετα, η έλλειψη εργασίας συμβάλλει ευθέως στην οικονομική υποβάθμιση αλλά και στην κοινωνική και ψυχολογική αποσταθεροποίηση του ατόμου. Ωστόσο, δεν είναι λίγοι εκείνοι που στο σύνολο του δείγματος προτιμούν μια δουλειά με οποιοδήποτε ωράριο (37,3%). Είναι προφανές πως το πρότυπο της μισθωτής εξαρτημένης εργασίας με πλήρες και πρωινό ωράριο υπερτερεί στις προτιμήσεις των ερωτηθέντων, αφού ανταποκρίνεται σε μια κοινωνικά παραδεκτή και ταυτόχρονα επιθυμητή αναπαράσταση της εργασίας. Βλέπουμε ουσιαστικά πως υπερέχει αισθητά το «παραδοσιακό» πρότυπο εργασίας, το οποίο συνδέεται με την «κανονικότητα» συνθηκών που προσβλέπουν όχι μόνο στην εργασία αλλά και στην ανάπτυξη άλλων κοινωνικών δραστηριοτήτων, οι οποίες σχετίζονται με τον ελεύθερο χρόνο, την προσωπική, οικογενειακή ανάπτυξη κ.λπ. Παρ' όλα αυτά, η ανεργία συνδέεται ευθέως με την ανάπτυξη τη ευελιξίας και την επέκταση των ελαστικών σχέσεων εργασίας, γεγονός που εδράζεται στην απορρύθμιση των όρων εργασίας όπως αυτοί διαμορφώθηκαν μεταπολεμικά στο πλαίσιο του κράτους δικαίου και των συνθηκών κοινωνικής προστασίας.

Γράφημα 34: Κατανομή των προτιμήσεων ωραρίου απασχόλησης των ωφελουμένων

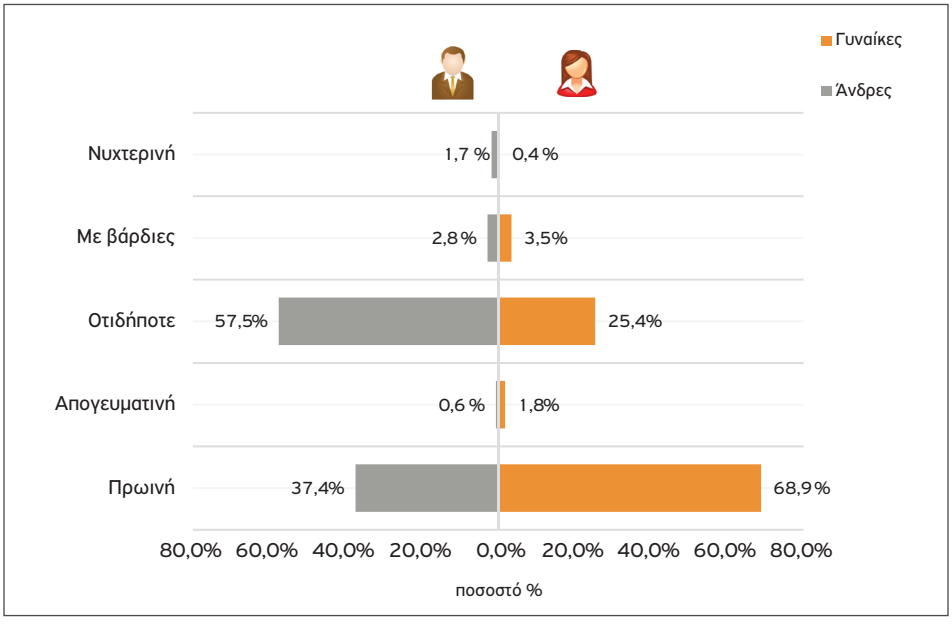
Γράφημα 35: Κατανομή των προτιμήσεων τύπου απασχόλησης των ωφελουμένων

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως σε σχέση με το φύλο στην προτίμηση πλήρους ή μερικής απασχόλησης δεν φαίνεται να υπάρχει σημαντική στατιστική διαφοροποίηση με το σύνολο του πληθυσμού. Άνδρες και γυναίκες επιθυμούν διακαώς την πλήρη απασχόληση (84,4% και 87,0% αντίστοιχα). Αντίθετα, παρατηρείται σημαντική στατιστική διαφοροποίηση σχετικά με την προτίμηση των γυναικών στη μερική απασχόληση (9,2%) έναντι των ανδρών (2,2%).

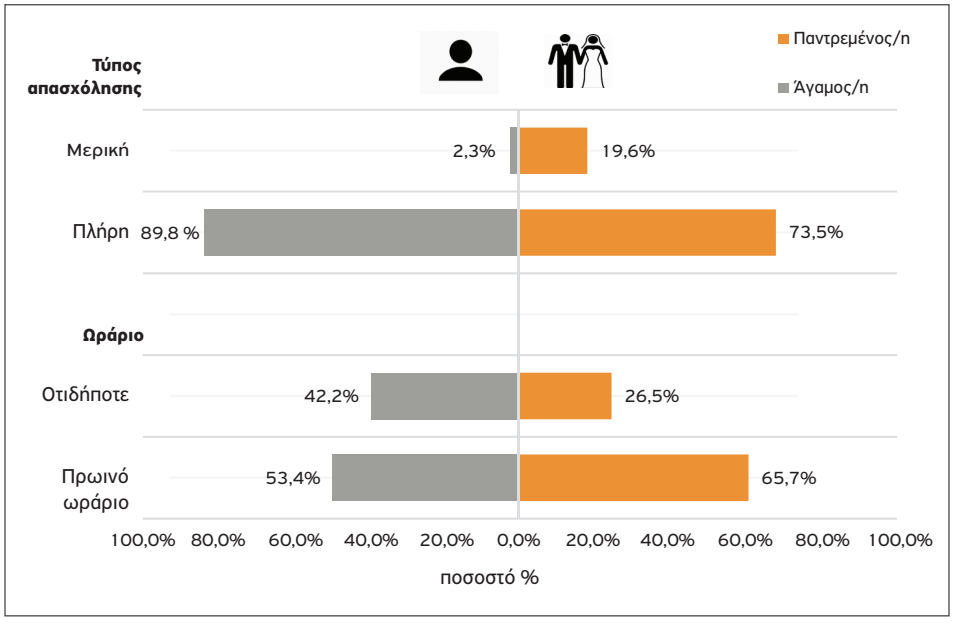
Το ίδιο ισχύει και για την ηλικία των NEETs. Σε όλο το ηλικιακό εύρος 16-29 ετών δεν εμφανίζεται σημαντική στατιστική διαφοροποίηση στις προτιμήσεις τους αναφορικά προς τον τύπο της απασχόλησης. Αναδεικνύεται όμως μια σταθερή τάση επιθυμίας σε όλες τις ηλικιακές κατηγορίες για την άσκηση οποιασδήποτε εργασίας (1 στους 3 περίπου), όπως και για την άσκηση πρωινής εργασίας (περίπου 1 στους 2). Αναφορικά με τον τύπο απασχόλησης (παρατηρείται σημαντική στατιστική διαφοροποίηση), οι γυναίκες εμφανίζονται να προτιμούν την πρωινή (68,9%), ενώ οι άνδρες φαίνονται πιο δεκτικοί σε οποιοδήποτε ωράριο τους προταθεί (57,5%).

Γράφημα 36: Κατανομή των προτιμήσεων ωραρίου απασχόλησης των ωφελουμένων ανά φύλο

Σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων στην έρευνα, η συντριπτική πλειοψηφία όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης επιλέγει την πλήρη απασχόληση. Με βάση τη γενικότερη οικογενειακή τους κατάσταση, οι συμμετέχοντες που είναι άγαμοι επιθυμούν κατά 89,8 % την πλήρη απασχόληση, ενώ όσοι είναι παντρεμένοι κατά 73,5% (παρατηρείται σημαντική στατιστική διαφοροποίηση). Αντίθετα, στο ζήτημα της μερικής απασχόλησης παρατηρούμε τους παντρεμένους (19,6%) να την προτιμούν περισσότερο σε σχέση με τους άγαμους (2,3%). Αυτό ενδεχομένως να σχετίζεται με την ανάγκη ευελιξίας σε θέματα ωραρίου αλλά και εργασιακού χρόνου, την οποία έχουν περισσότερο ανάγκη οι έχοντες οικογενειακές υποχρεώσεις. Ωστόσο, η πρωινή εργασία είναι επιθυμητή περισσότερο στους παντρεμένους, ενώ μια εργασία ανεξαρτήτως ωραρίου είναι περισσότερο επιθυμητή στους άγαμους.

Γράφημα 37: Κατανομή των προτιμήσεων ωραρίου και τύπου απασχόλησης των ωφελουμένων ανά οικογενειακή κατάσταση

Το ίδιο ισχύει και σε σχέση με το χρόνο αναζήτησης εργασίας. Αυτοί που επιθυμούν την πλήρη απασχόληση εμφανίζονται καταφανώς διατεθειμένοι να περιμένουν περισσότερο αναζητώντας εργασία, αφού ουσιαστικά ψάχνουν κάτι που στην εποχή μας –και ιδιαίτερα στην εποχής της κρίσης– είναι δυσεύρετο. Αντίθετα, ο χρόνος αναζήτησης για τη μερική απασχόληση –είτε 0-6 μήνες (14,3%), είτε 7-12 μήνες (6,2%), ή 1-3 έτη (3,4%), είτε πάνω από 3 έτη (6,7%)– αφορά σημαντικά μικρότερα ποσοστά.

Βέβαια, οι προτιμήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα αναφορικά με τον τύπο της απασχόλησης και ανεξάρτητα από το χρονικό διάστημα αναζήτησης εργασίας κινούνται σταθερά υπέρ της πρωινής δουλειάς αλλά και μιας εργασίας που να είναι οποιαδήποτε ωραρίου. Ειδικότερα σε αυτή την περίπτωση παρατηρούμε και μια κλιμάκωση του ενδιαφέροντος για την επιλογή «οτιδήποτε» με βάση το χρόνο αναζήτησης. Αυτό είναι ουσιαστικά ερμηνεύσιμο λόγω του ότι όσο περισσότερο περιμένει κάποιος τόσο πιο εύκολα δέχεται προφανώς να χαμηλώσει τις απαιτήσεις/προδιαγραφές του και να δεχτεί οτιδήποτε του προσφέρουν σε επίπεδο τύπου απασχόλησης.

Αναφορικά προς τον πίνακα 6 που ακολουθεί, είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως απεικονίζει εύγλωττα βασικά ευρήματα που προέκυψαν από το ερευνητικό μας δείγμα. Συγκεκριμένα οι άνδρες εμφανίζονται να προτιμούν περισσότερο την πλήρη απασχόληση, να είναι διατεθειμένοι να δουλέψουν με οποιοδήποτε ωράριο τούς δοθεί ενώ στην πλειοψηφία τους εμφανίζονται άγαμοι που δεν έχουν δημιουργήσει ακόμα οικογένεια με προστατευόμενα μέλη και ανάλογες υποχρεώσεις. Αντίθετα οι γυναίκες παρόλο που και αυτές επιθυμούν την πλήρη απασχόλησης εμφανίζονται πιο δεκτικές στη μερική απασχόληση ενώ καταφανώς προτιμούν το πρωϊνό ωράριο. Στο ερευνητικό μας δείγμα εμφανίζονται, σε σχέση με τους άνδρες, με υψηλότερα ποσοστά γάμων και απόκτησης παιδιών γεγονός που εξηγεί και το ότι επιθυμούν είτε τη μερική απασχόληση, είτε το πρωϊνό ωράριο προκειμένου να συνδυάσουν το ζήτημα της απασχόλησης με τις οικογενειακές υποχρεώσεις. Ο συνδυασμός αυτός άλλωστε συνάδει με το γενικότερο στερεότυπο που κυριαρχεί στην ελληνική κοινωνία το οποίο απαιτεί από τις γυναίκες περισσότερες ευθύνες στο ζήτημα οικογένειας αφού η γυναικεία απασχόληση καλείται να παίξει μάλλον έναν συμπληρωματικό και υποστηρικτικό ρόλο στον επαγγελματικό βίο του άνδρα.

Πίνακας 6: Κατανομή των ερωτήσεων σχετικά με τον επιθυμητό τύπο απασχόλησης και ωραρίου εργασίας, οικογενειακής κατάστασης και ύπαρξης παιδιών ανά φύλο ερωτώμενου

	Φύλο	
	Άνδρας	Γυναίκα
Επιθυμητός τύπος απασχόλησης	N=180	N=284
	%	%
Πλήρης	84,4	87,0
Μερική	2,2	9,2
Δεν επιθυμεί ή δεν δηλώνει	13,3	3,9
Σύνολο	100,0	100,0
Επιθυμητό ωράριο εργασίας	N=179	N=283
	%	%
Πρωινό	37,4	68,9
Απογευματινό	0,6	1,8
Οτιδήποτε	57,7	25,4
Με βάρδιες	2,8	3,5
Νυχτερινό	1,7	0,4
Σύνολο	100,0	100,0
Οικογενειακή κατάσταση	N=181	N=287
	%	%
Άγαμος/η	89,5	63,4
Παντρεμένος/η	5,5	32,8
Συμβιών/ούσα – Διαζευγμένος/η	5,0	3,8
Σύνολο	100,0	100,0
Ύπαρξη παιδιών	N=181	N=2888
	%	%
Ναι	7,7	31,9
Όχι	92,3	68,1
Σύνολο	100,0	100,0

ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 4 ΣΤΑΔΙΟ Α.3: Διαδικασία προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης, εκπόνηση αρχικού/συνοπτικού σχεδίου δράσης και παραπομπή σε ενέργειες / 3. Εργασιακές αξίες

Το στάδιο αυτό αφορά στην ενίσχυση της προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης του συμβουλευόμενου ατόμου. Ειδικότερα αποσκοπεί στην καλλιέργεια εκείνων των δεξιοτήτων που θα βοηθήσουν τα άτομα να διαχειριστούν αποτελεσματικότερα την προσωπική και επαγγελματική τους ζωή. Στόχος αυτού του σταδίου είναι να ενεργοποιήσει το ίδιο το άτομο ώστε να αναπτύξει η να αναβαθμίσει τις υφιστάμενες επαγγελματικές και κοινωνικές του δεξιότητες που κρίνονται απαραίτητες για την επανένταξη στην αγορά εργασίας.

Το εργαλείο 4 σχετίζεται με το ζήτημα των **εργασιακών αξιών** οι οποίες κρίνονται περισσότερο σημαντικές στις απαντήσεις των ερωτωμένων. Συγκεκριμένα, στην πρόταση ***«να κάνω τη δουλειά με τον τρόπο που μου αρέσει»*** το 46,6 % το κρίνει «αρκετά σημαντικό» και το 39,7% «πάρα πολύ σημαντικό». Δηλαδή 8 στους 10 σε γενικές γραμμές κρίνει τη συγκεκριμένη αξία ιδιαίτερα σημαντική (αρκετά/πάρα πολύ).

Γύρω από το ζήτημα του ***«σχεδιασμού νέων προϊόντων»***, το 40,7% και το 19,2% το θεωρεί «αρκετά» και «πάρα πολύ σημαντικό» αντίστοιχα» (6 στους 10 δηλαδή). Το εύρημα αυτό συνδέεται με το αίτημα της καινοτομίας εντός της εργασίας με τρόπο που να κινείται η δημιουργική φαντασία και να καταπολεμάται η ανία της τυποποίησης και της εργασιακής ρουτίνας. Ωστόσο, το πρόταγμα αυτό συνδέεται και με το αίτημα της εφαρμογής νέων ιδεών και αντιλήψεων στον εργασιακό χώρο σε μια προσπάθεια να αποκτήσει η εργασία δημιουργικό νόημα. Αναφορικά με το φύλο, οι άνδρες εμφανίζονται να υπερτερούν σε ζητήματα καινοτομίας, δεδομένου ότι το 65% αξιολογεί ως «αρκετά» και «πολύ σημαντικό» το να **σχεδιάζει νέα προϊόντα**, σε αντίθεση με τις γυναίκες (47,9%). Η τάση αυτή συνδέεται και με το εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, αφού οι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το θεωρούν «αρκετά σημαντικό» σε ποσοστό 46,9%. Ακολουθούν οι απόφοιτοι ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ (42,4%), οι απόφοιτοι των ΙΕΚ (39,3%), του γενικού λυκείου (33,9%) και της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (23,5%). Ολοφάνερα και ως προς το ζήτημα της ***«αξιοποίησης νέων ιδεών»,*** το 48,3% και το 39,2% θεωρεί τη διάσταση αυτή επίσης «αρκετά σημαντική» και «πολύ σημαντική» αντίστοιχα.

Πίνακας 7: Κατανομή των ερωτήσεων κλίμακας για τη μέτρηση της αξιολόγησης των εργασιακών αξιών των ωφελουμένων

	Τελείως ασήμαντο για μένα %	Λίγο σημαντικό %	Αρκετά σημαντικό %	Πάρα πολύ σημαντικό για μένα %	Σύνολο %
1. Να κάνω τη δουλειά μου με τον τρόπο που μου αρέσει	1,7	12,1	46,6	39,7	100,0
2. Να σχεδιάζω νέα προϊόντα	11,9	28,2	40,7	19,2	100,0
3. Να μπορώ να αξιοποιήσω σ' αυτήν τις νέες ιδέες μου	1,5	11	48,3	39,2	100,0
4. Να αμείβομαι πολύ καλά	1,1	3,9	43,8	51,3	100,0
5. Οι αποδοχές μου να είναι τέτοιες ώστε να περνώ μια πολύ άνετη ζωή	1,1	13,4	52,6	33,0	100,0
6. Να μπορώ να ζω όπου θέλω	6,5	23,7	45,0	24,8	100,0
7. Να μπορώ να κάνω συχνά ταξίδια στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό	14,9	42,2	26,7	16,2	100,0
8. Να μου επιτρέπει να μένω σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας ή της Ευρώπης	25,0	45,3	20,3	9,5	100,0
9. Να νιώθω ότι δεν θα βρεθώ ποτέ άνεργος	1,5	4,1	27,4	67,0	100,0
10. Να ξέρω ότι θα κάνω την ίδια δουλειά για όλη μου την επαγγελματική ζωή	2,6	16,6	47	33,8	100,0
11. Να έχω σίγουρη απασχόληση χωρίς φόβο ανεργίας	0,2	3,4	25,9	70,5	100,0
12. Να ασκώ ένα είδος εξουσίας στους άλλους	44,0	39,7	13,6	2,8	100,0
13. Να είμαι υπεύθυνος της απόδοσης άλλων εργαζομένων	25,0	45	23,9	6,0	100,0
14. Να μην παρεμβαίνει στην προσωπική μου ζωή	3,2	10,1	38,1	48,5	100,0
15. Να μην είμαι υποχρεωμένος εξαιτίας της να παίρνω δουλειά στο σπίτι	5,8	31,9	36,4	25,9	100,0
16. Να μην αναβάλλω προσωπικές μου ασχολίες για χάρη της	4,1	26,1	44,0	25,9	100,0
17. Να κινούμαι ή να έχει σωματικό κόπο	12,3	42,5	32,5	12,7	100,0
18. Να κάθομαι όλη μέρα σε ένα γραφείο	37,1	45,3	13,6	4,1	100,0
19. Να αξιοποιώ τις σωματικές μου δυνατότητες και την έμφυτή μου τάση για δραστηριότητα	7,3	22,2	50	20,5	100,0
20. Να ικανοποιώ την τάση μου να εξυπηρετώ όσους έχουν ανάγκη	1,7	8,6	42,2	47,4	100,0
21. Να διαθέτω τον εαυτό μου και τις υπηρεσίες μου κυρίως στους άλλους ανθρώπους	4,3	19,6	45,9	30,2	100,0

Εξίσου ψηλά στην κλίμακα της αξιακής ιεράρχησης βρίσκεται και το ζήτημα των αμοιβών, αφού στην προτίμηση ***«να αμείβομαι πολύ καλά»*** θεωρείται από την πλειοψηφία (51,3% και 43,8%) «πάρα πολύ σημαντικό» και «αρκετά σημαντικό» αντίστοιχα. Είναι απολύτως ευνόητο πως η ανάδειξη της οικονομικής διάστασης της εργασίας συνδέεται ευθέως με το βαθμό ποιότητας μιας θέσης απασχόλησης, αφού μέσω των απολαβών προσδιορίζονται μια σειρά άλλων παραμέτρων που διασφαλίζουν την ποιότητα του βιοτικού επιπέδου καθώς και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες.

Η **σχέση των αποδοχών με το επίπεδο ζωής** επίσης αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα στο αξιακό τους σύστημα. Συγκεκριμένα, το 52,6% και το 33,0% κρίνει το ζήτημα αυτό «αρκετά σημαντικό» και «πάρα πολύ σημαντικό» αντίστοιχα.

Ειδικότερα, το ζήτημα του ***«να μπορώ να ζω όπου θέλω»*** φαίνεται πως αφορά ως «αρκετά σημαντικό» ή «παρά πολύ σημαντικό» 7 στους 10, ενώ το υπόλοιπο 23,7% το κρίνει ως «λίγο σημαντικό» ή «τελείως ασήμαντο» (6,5%).

Αναφορικά με το ζήτημα των ***«ταξιδιών στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό»*** αυτό κρίνεται «σημαντικό» («αρκετά» και «πάρα πολύ») μόνο από τους μισούς (26,7% και 16,2% αντίστοιχα), ενώ για τους άλλους μισούς περίπου κρίνεται από «λίγο σημαντικό» (42,2%) έως «τελείως ασήμαντο» (14,9%). Επιπλέον, το ζήτημα των ταξιδιών χαρακτηρίζεται «πάρα πολύ σημαντικό» για τους άγαμους (18,8%) έναντι (6,8%) στους παντρεμένους. Είναι ευνόητο πως τα ταξίδια και οι μετακινήσεις αξιολογούνται με διαφορετικό τρόπο από τους έγγαμους και όσους έχουν παιδιά, δεδομένου ότι δημιουργούν επιπρόσθετες υποχρεώσεις και διάφορες άλλες δυσκολίες εντός του οικογενειακού πλαισίου.

Σε σχέση με την επιλογή του αν η εργασία μου μου ***«επιτρέπει να μένω σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας ή της Ευρώπης»,*** διαπιστώνουμε πως δεν αξιολογείται ως προτίμηση με ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Υπό την έννοια αυτή, το αίτημα της γεωγραφικής κινητικότητας μέσω της άσκησης επαγγέλματος εμφανίζεται να αφήνει τους περισσότερους αδιάφορους. Εν κατακλείδι, οι 7 στους 10 το θεωρούν από «λίγο σημαντικό» έως «εντελώς ασήμαντο». Ωστόσο, το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση αυτή για άγαμους και παντρεμένους. Το 36,9 % των παντρεμένων το αξιολογεί ως «τελείως ασήμαντο», ενώ μόνο το 4,9% ως «πάρα πολύ σημαντικό», σε αντίθεση με τους άγαμους NEETs, που αξιολογούν το ίδιο ζήτημα με 21,7% και 10,9% αντίστοιχα.

Αναφορικά με την την προτίμηση ***«να νιώθω ότι δεν θα βρεθώ ποτέ άνεργος»***, οι 9 στους 10 τη θεωρούν «αρκετά» και «πολύ σημαντική», αποδεικνύοντας πως η αποφυγή της ανεργίας συνιστά βασικό μέλημα όλων σε μια εποχή που οι θέσεις εργασίας δοκιμάζονται ευθέως. Κι αυτό γιατί η ανεργία αποτελεί αδιαμφισβήτητα το μεγάλο άγχος και το τεράστιο αδιέξοδο των νέων ανθρώπων, αφού από αυτό εξαρτώνται η προσωπική, η οικογενειακή αλλά και η επαγγελματική τους πορεία. Σε σχέση λοιπόν με το αίσθημα του φόβου της ανεργίας, το 27,4% θεωρεί «αρκετά σημαντικό» και το 67,0% «πάρα πολύ σημαντικό» αντίστοιχα «να μη βρεθεί ποτέ σε καθεστώς ανεργίας».

Περίπου την ίδια στάση ουσιαστικά εμφανίζουν και ως προς το ζήτημα της μονιμότητας της εργασίας. Για το λόγο αυτό στην επιλογή σχετικά με το ***«να ξέρω ότι θα***

κάνω την ίδια δουλειά για όλη μου την επαγγελματική ζωή» οι 8 στους 10 το θεωρούν σημαντικό (47,0% «αρκετά σημαντικό» και 33,8% «πάρα πολύ σημαντικό» αντίστοιχα). Είναι σαφές πως το ζήτημα της μονιμότητας και γενικότερα της σταθερότητας σε μια θέση απασχόλησης αποτελεί βασική παράμετρο ασφάλειας και ψυχικής ισορροπίας. Ειδικότερα στην Ελλάδα το ζήτημα της μονιμότητας, η οποία εδώ και δεκαετίες είναι κατοχυρωμένη στον δημόσιο τομέα, αποτελεί διαχρονικά βασική παράμετρο ποιότητας του εργασιακού status. Πρόκειται λοιπόν για μια βαθιά εσωτερικευμένη σταθερά, η οποία ακόμη και σήμερα δημιουργεί το αίσθημα της ασφάλειας στον εργασιακό βίο. Ταυτόχρονα, λόγω της επικράτησης εξαιρετικά αβέβαιων και δυσμενών όρων στο πεδίο της αγοράς εργασίας στον ιδιωτικό τομέα, η επίκληση της μονιμότητας συνεχίζει να συνιστά καταφύγιο στην κανονικότητα, στην ισορροπία και στην ασφάλεια. Επιπροσθέτως, σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, η επιθυμία αυτή κρίνεται ως «αρκετά» και «πολύ σημαντική» πρωτίστως για τους αποφοίτους της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (88,3% συνολικά), όπως και για τους αποφοίτους ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ (85,3%) και σχετικά λιγότερο για τους αποφοίτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (73,4%). Αντιλαμβανόμαστε πως ενδεχομένως το ζήτημα της επαγγελματικής σταθερότητας και ασφάλειας αφορά περισσότερο τους μη έχοντες υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα. Αν αναλογιστούμε πως ιδιαίτερα την περίοδο της κρίσης τόσο οι ελαστικές σχέσεις εργασίας όσο και η απορρύθμιση των όρων εργασίας διαμόρφωσαν δυσμενείς όρους στη σφαίρα της απασχόλησης, καταλαβαίνουμε πως ο φόβος και το άγχος της ανεργίας δεν είναι μόνο ένα ψυχολογικού τύπου ζήτημα το οποίο λειτουργεί με νεφελώδη τρόπο σε υποκειμενικό επίπεδο, αλλά μια σοβαρή υπόθεση που λαμβάνει ολοένα και μεγαλύτερες ψυχοκοινωνικές διαστάσεις, αφού εδράζεται σε αντικειμενικά δύσκολες και ανυπέρβλητες υλικές συνθήκες. Είναι προφανές πως οι γυναίκες, ως ένας περισσότερο κοινωνικά αδύναμος κρίκος στην αλυσίδας της απασχόλησης, εσωτερικεύουν με ακόμη μεγαλύτερο άγχος και ανασφάλεια το φόβο της ανεργίας, γεγονός που επιτάσσει την αναζήτηση περισσότερης ασφάλειας από μέρος τους.

Το ίδιο ζήτημα επίσης αξιολογείται ως «αρκετά» και «πολύ σημαντικό» χωρίς σημαντικές διαφοροποιήσεις από τους αποφοίτους όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης.

Πίνακας 8: Κατανομή της προτίμησης «Να ξέρω ότι θα κάνω την ίδια δουλειά για όλη μου την επαγγελματική ζωή» ανά εκπαιδευτικό επίπεδο ωφελουμένου

	Εκπαιδευτικό επίπεδο					
	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Γενικό λύκειο	ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	ΙΕΚ	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Σύνολο
Να ξέρω ότι θα κάνω την ίδια δουλειά για όλη μου την επαγγελματική ζωή	N=34	N=62	N=184	N=56	N=128	N=464
	%	%	%	%	%	%
Τελείως ασήμαντο για μένα	-	3,2	0,0	5,4	5,5	2,6
Λίγο σημαντικό	11,8	21,0	14,7	10,7	21,1	16,6
Αρκετά σημαντικό	55,9	35,5	50,0	37,5	50,0	47,0
Πάρα πολύ σημαντικό για μένα	32,4	40,3	35,3	46,4	23,4	33,8
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

p-value= 0,007

Εξίσου ανάλογη είναι και η στάση τους απέναντι στο ζήτημα γύρω από το ***«να έχω σίγουρη απασχόληση χωρίς φόβο ανεργίας»***, αφού το 25,9% το θεωρεί «αρκετά σημαντικό» και το 70,5% «πάρα πολύ σημαντικό». Ωστόσο, ο φόβος αυτός εμφανίζεται μεγαλύτερος στις γυναίκες, αφού το 75,7% αξιολογεί «τη σίγουρη απασχόληση χωρίς το φόβο της ανεργίας» ως «πάρα πολύ σημαντική» σε σχέση με τους άνδρες (62,2%).

Πίνακας 9: Κατανομή της προτίμησης «Να έχω σίγουρη απασχόληση χωρίς φόβο ανεργίας» ανά φύλο ωφελουμένου

	Φύλο		
	Άνδρας	Γυναίκα	Σύνολο
Να έχω σίγουρη απασχόληση χωρίς φόβο ανεργίας	N=180	N=284	N=464
	%	%	%
Τελείως ασήμαντο για μένα	0,6	-	0,2
Λίγο σημαντικό	5,6	2,1	3,4
Αρκετά σημαντικό	31,7	22,2	25,9
Πάρα πολύ σημαντικό για μένα	62,2	75,7	70,5
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	100,0

p-value= 0,007

Σχετικά με το ζήτημα ***«της εξουσίας που μέσω της εργασίας τους θα δύνανται να ασκούν»*** σε άλλους, οι 8 στους 10 δεν φαίνεται να το θεωρούν σημαντικό. Συγκεκριμένα, το 39,7% το θεωρεί «λίγο σημαντικό» και το 44,0% «τελείως ασήμαντο» αντίστοιχα.

Στην επιλογή ***«να είμαι υπεύθυνος για την απόδοση άλλων εργαζομένων»***, το 25% υποστηρίζει πως είναι «τελείως ασήμαντο», ενώ το 45% «λίγο σημαντικό», δηλαδή περίπου 7 στους 10 το θεωρούν σχετικά ασήμαντο.

Ωστόσο, στις αξίες τους ενυπάρχει το ζήτημα της σχετικής αυτονομίας, αφού στο ερώτημα γύρω από την ***«παρέμβαση της εργασίας στην προσωπική τους ζωή»*** οι 8 στους 10 θεωρούν σημαντικό αυτό να μη συμβαίνει (38,1%«αρκετά σημαντικό» και το 48,5% «παρά πολύ σημαντικό» αντίστοιχα). Εμφανίζεται γενικότερα μια τάση για προστασία του προσωπικού χώρου και χρόνου απέναντι σε μια γενικευμένη δυναμική αποικιοποίησης της προσωπικής ζωής από τον επαγγελματικό βίο. Η τάση αυτή παρουσιάζεται εντονότερη στις μεγαλύτερες ηλικίες των NEETs, αφού αξιολογείται ως «αρκετά σημαντικό» ή «πάρα πολύ σημαντικό» σχεδόν για τους 8 στους 10.

Στην ίδια λογική κινείται και η αξιολόγηση της ***«πρόσθετης εργασίας στο σπίτι»***, αφού πέρα από τα χρονικά όρια της δουλειάς οι 6 στους 10 τάσσονται υπέρ της μη συγκεκριμένης υποχρέωσης· το να μην παίρνουν δουλειά στο σπίτι θεωρείται από το 36,4% «αρκετά σημαντικό» και από το 25,9% «πάρα πολύ σημαντικό».

Ταυτόχρονα διαπιστώνεται η τάση να μην αποτελεί η εργασία εμπόδιο στις προσωπικές ασχολίες και ειδικότερα στη διαχείριση του ελεύθερου χρόνου. Για το λόγο αυτό στην ερώτηση για το πώς αξιολογούν την ***«αναβολή των προσωπικών ασχολιών για χάρη της εργασίας»*** το 44,0% απάντησε πως το θεωρεί «αρκετά σημαντικό» και το 25,9% «πάρα πολύ σημαντικό», ώστε να μην συμβαίνει αυτό, αντίστοιχα. Το συγκεκριμένο ζήτημα εμφανίζεται να βαραίνει περισσότερο στις προτιμήσεις των πα-

ντρεμένων, αφού το 34,0% το χαρακτηρίζει «πάρα πολύ σημαντικό» σε σχέση με το 24,0% των άγαμων.

Ως προς το ζήτημα της ***«κίνησης και του προσωπικού κόπου»***,οι ερωτηθέντες εμφανίζονται σχεδόν μοιρασμένοι. Το 32,5% θεωρεί «αρκετά σημαντικό» (το να κινείται ή να έχει σωματικό πόνο η εργασία του) και το 12,7% «παρά πολύ σημαντικό», σε αντιδιαστολή με το 42,5% που το θεωρεί «λίγο ασήμαντο» και το 12,3% «τελείως ασήμαντο» αντίστοιχα.

Για το ζήτημα του να ***«κάθομαι όλη μέρα σε ένα γραφείο»*** οι 8 στους 10 εμφανίζονται να μην το θεωρούν σημαντικό. Το 45,3% το θεωρεί «λίγο σημαντικό» και το 37,1% «τελείως ασήμαντο». Το ίδιο ζήτημα εμφανίζεται από «τελείως ασήμαντο» ως «λίγο σημαντικό» για τη συντριπτική πλειοψηφία (8 στους 10) όλων των ηλικιακών κατηγοριών στο εύρος 16-29 ετών.

Παράλληλα, το ζήτημα της ***«αξιοποίησης των σωματικών δυνατοτήτων»*** εμφανίζεται να αξιολογείται ως «σημαντικό», αφού 7 στους 10 εμφανίζονται να το αξιολογούν θετικά. Το 50,0% το θεωρεί «αρκετά σημαντικό» και το 20,5% «πάρα πολύ σημαντικό».

Σημαντικό επίσης εμφανίζεται το ζήτημα της τάσης των ερωτηθέντων «***να εξυπηρετούν όσους έχουν ανάγκη»***. Περίπου οι 8 στους 10 εμφανίζονται να θεωρούν σημαντικό ζήτημα την ικανοποίηση της προσωπικής τους επιθυμίας να εξυπηρετούν όσους το χρειάζονται (42,2% «αρκετά σημαντικό» και 47,4% «πάρα πολύ σημαντικό» αντίστοιχα). Αναμφίβολα, η διαπίστωση αυτή δείχνει ουσιαστικά την καλή διάθεση για προσφορά στο κοινωνικό σύνολο και την αποτίμηση της εργασίας ως εργαλείου προσφοράς και κάλυψης κοινωνικών αναγκών. Ωστόσο, το συγκεκριμένο στοιχείο, ως διάθεση προσφοράς στο κοινωνικό σύνολο, εμφανίζεται με μεγαλύτερη ένταση στις γυναίκες, αφού το 80,3% το αξιολογεί ως «αρκετά» και «πάρα πολύ σημαντικό», σε αντίθεση με τους άνδρες (69,5%). Επιπροσθέτως, η τάση αυτή εμφανίζεται εντονότερη στις μεγαλύτερες ηλικίες, γεγονός που συνδέεται ευθέως με την ηλικιακή ωριμότητα των συμμετεχόντων. Αναφορικά με το εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, φαίνεται πως δεν υπάρχει διαφοροποίηση, αφού τόσο οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας όσο και εκείνοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εμφανίζουν τα ίδια ποσοστά στην αξιολόγηση της συγκεκριμένης ερώτησης.

Η ίδια τάση συλλογικότητας και κοινωνικής προσφοράς εμφανίζεται περίπου και στο ζήτημα της ***«διάθεσης του εαυτού και των υπηρεσιών τους στους άλλους ανθρώπους»***. Το 45,9% το θεωρεί «αρκετά σημαντικό» και το 30,2% «πάρα πολύ σημαντικό» αντίστοιχα, αποδεικνύοντας με σθένος τη διάθεση ένταξης και προσφοράς σε ένα «συλλογικό ανήκειν».

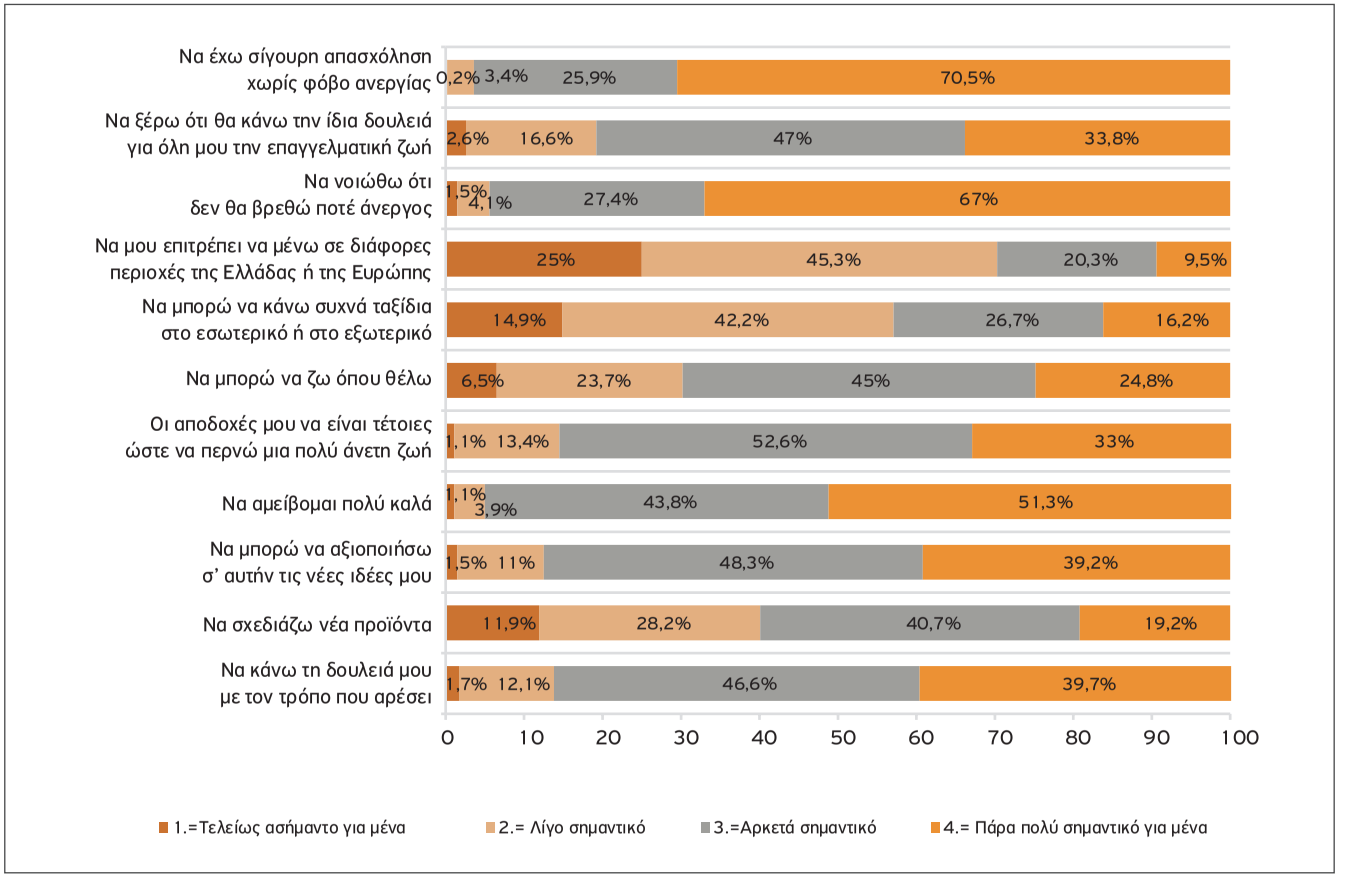
Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι συμμετέχοντες στο δείγμα εμφανίζονται να νιώθουν ευχαριστημένοι από την εύρεση μιας εργασίας που να τους ικανοποιεί και να τους γεμίζει τη ζωή με ενδιαφέρον, αφού μέσω αυτών των χαρακτηριστικών νιώθουν ικανοποιημένοι. Αυτό συνδέεται με το ότι στοιχεία όπως η καινοτομία και

η δημιουργικότητα μέσα στο επάγγελμα αξιολογούνται ως πολύ θετικά, γεγονός ιδιαίτερα αισιόδοξο, κατά τη γνώμη μας.

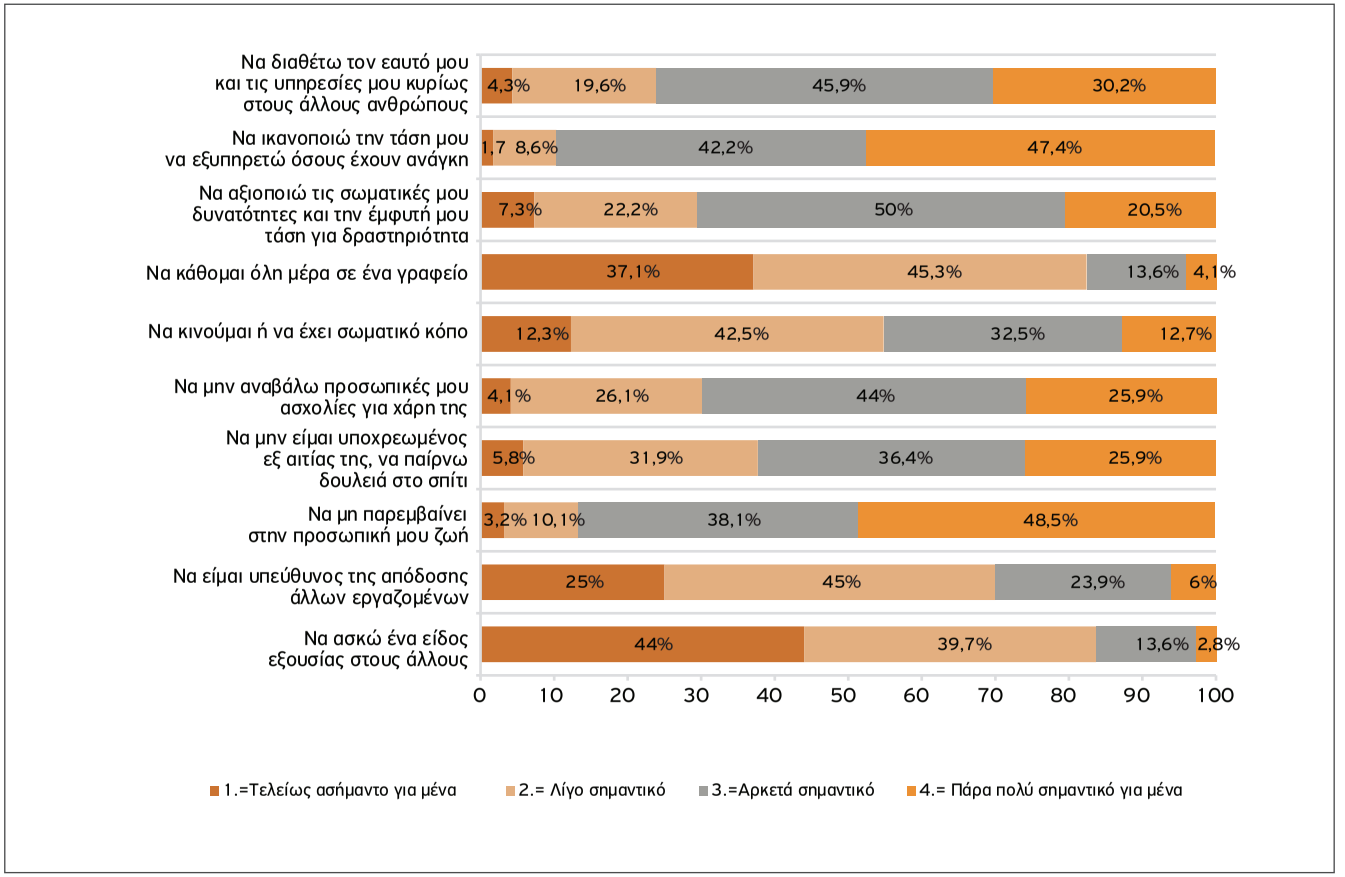
Θετικά αξιολογείται και το ζήτημα των αμοιβών, αφού αποτελεί ευρεία κοινωνική παραδοχή πως μέσω ενός καλού μισθού εξασφαλίζεται η ποιότητα του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων. Αντίθετα, παρά τη γενική τάση κινητικότητας των νέων –και ιδιαίτερα των υπερεκπαιδευομένων– προς χώρες του εξωτερικού, δεν εμφανίζεται να λογίζεται ως ιδιαίτερα μεγάλης βαρύτητας η επιλογή εγκατάστασης σε άλλες χώρες μέσω της εργασίας και της κινητικότητας που συνήθως επιβάλλουν οι δύσκολες συνθήκες εργασίας. Ωστόσο, εκείνο που είναι εμφανές αφορά την προσπάθεια να διατηρηθεί μια ισορροπία ανάμεσα στην προσωπική ζωή και τον επαγγελματικό βίο, δεδομένου ότι η περιφρούρηση του ελεύθερου χρόνου και γενικότερα της οικογενειακής κατάστασης κρίνεται σημαντική για την πλειοψηφία του δείγματος.

Μπορούμε ακόμη να παρατηρήσουμε ότι ο φόβος της ανεργίας εξακολουθεί να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή των νέων, αφού προκαλεί το γενικευμένο αίσθημα μιας έντονης ανησυχίας και μιας βαθιάς δυσθυμίας που συσκοτίζει το μέλλον. Η πλειοψηφία τους εμφανίζεται να επιμένει σε αυτό που αποκαλούμε μόνιμη και πλήρη απασχόληση ως το εχέγγυο μιας ήρεμης και «κανονικής» ζωής, η οποία σε επίπεδο «συλλογικού φαντασιακού» θα δύναται να διασφαλίζει την ατομική, επαγγελματική και οικογενειακή ανάπτυξη και ευημερία. Επιπροσθέτως, οι περισσότεροι/ες εμφανίζονται να επιθυμούν μια εργασία που να διαθέτει το στοιχείο της κοινωνικής προσφοράς και, το κυριότερο, η πλειονότητά τους δεν φαίνεται να ακολουθεί το στερεότυπο υποτίμησης της χειρωνακτικής εργασίας, αφού δεν αξιολογεί ως ιδιαίτερα σημαντική τη δουλειά πίσω από ένα γραφείο. Παρ' όλα αυτά, η μόνιμη, πλήρης και μισθωτή απασχόληση αποτελεί την κυρίαρχη προτίμηση έναντι άλλων μορφών απασχόλησης, όπως η αυτοαπασχόληση και η συμμετοχή στο κοινωνικό ή συνεταιριστικό επιχειρείν.

Γράφημα 38: Κατανομή των ερωτήσεων (1-11) κλίμακας για τη μέτρηση της αξιολόγησης των εργασιακών αξιών των ωφελουμένων

Γράφημα 39: Κατανομή των ερωτήσεων (12-21) κλίμακας για τη μέτρηση της αξιολόγησης των εργασιακών αξιών των ωφελουμένων

ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 7 ΛΗΨΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Το εν λόγω εργαλείο επιχειρεί να διερευνήσει τη στάση των ερωτώμενων πάνω σε συγκεκριμένες θέσεις σχετικά με τη λήψη επαγγελματικής απόφασης. Συγκεκριμένα, οι 9 στους 10 όταν λαμβάνουν μια απόφαση θεωρούν ***πως είναι μεθοδικοί.***

Ο χρόνος αναζήτησης εργασίας φαίνεται να επηρεάζει τη μεθοδικότητα στη λήψη των αποφάσεων, αφού παρατηρείται σταθερά υψηλή καταφατικότητα στο ζήτημα αυτό σε όλα τα χρονικά διαστήματα αναζήτησης εργασίας.

Ωστόσο, την ίδια στιγμή που υποδηλώνεται με σθένος η μεθοδικότητα, αναδύεται μια εμφανής αντίφαση, αφού 1 στους 3 πιστεύει πως ***όταν λαμβάνει μια απόφαση που είναι σωστή για τον ίδιο, δεν ξέρει γιατί την πήρε.***

Επιπλέον, περίπου 4 στους 10 (37,1%) όταν λαμβάνουν μια απόφαση θεωρούν σημαντικό ***να ξέρουν την απόφαση των φίλων τους***, δίνοντας στην ουσία σοβαρή βάση στο λόγο και στις απόψεις του κοινωνικού τους περίγυρου. Περισσότερο εμφανίζονται να έχουν ανάγκη τη συμβολή των φίλων οι απόφοιτοι της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (44,1 %) και των ΙΕΚ (52,7%) και λιγότερο οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι οποίοι σε ποσοστό 69,5 % απαντούν αρνητικά.

Πίνακας 10: Οι ερωτήσεις-μονάδες της κλίμακας για την μέτρηση των απόψεων των ωφελουμένων σχετικά με τις επιλογές λήψης επαγγελματικής απόφασης

	Όχι %	Ναι %	
1. Όταν πρόκειται να πάρω μια σημαντική απόφαση, είμαι πολύ μεθοδικός/ή.	9,3%	90,7%	↑
2. Συχνά παίρνω μια απόφαση που είναι σωστή για μένα, χωρίς ωστόσο να ξέρω γιατί την πήρα.	66,2%	33,8%	↘
3. Όταν παίρνω μια απόφαση, είναι σημαντικό για μένα να ξέρω ποια είναι η απόφαση των φίλων μου.	62,9%	37,1%	↘
4. Σπάνια παίρνω μια σημαντική απόφαση χωρίς προηγουμένως να έχω συγκεντρώσει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες.	25,4%	74,6%	↑
5. Ακόμη και τις σπουδαίες αποφάσεις τις παίρνω πολύ γρήγορα.	77,0%	23,0%	↘
6. Όταν αντιμετωπίζω μια σημαντική απόφαση, θέλω να έχω κάποιον να με καθοδηγεί προς τη σωστή κατεύθυνση.	29,1%	70,9%	↗
7. Όταν παίρνω μια απόφαση, λαμβάνω υπόψη μου τις συνέπειές της στα μελλοντικά μου σχέδια.	11,9%	88,1%	↑
8. Όταν παίρνω μια απόφαση, απλώς εμπιστεύομαι τα συναισθήματα και τη διαίσθησή μου.	45,6%	54,4%	↗
9. Μου είναι πραγματικά πολύ δύσκολο να πάρω σημαντικές αποφάσεις χωρίς βοήθεια.	62,3%	37,7%	↘
10. Όταν πρέπει να πάρω μια απόφαση τη σκέφτομαι πολύ προσεκτικά.	8,0%	92,0%	↑
11. Συχνά αποφασίζω για κάτι χωρίς να το μελετήσω και να συγκεντρώσω πληροφορίες για αυτό.	86,8%	13,2%	↓
12. Συχνά παίρνω αποφάσεις βασιζόμενος/η στο τι σκέπτονται οι άλλοι και όχι στο τι πραγματικά θέλω εγώ.	87,4%	12,6%	↓

Πίνακας 10 (συνέχεια)

	Όχι %	Ναι %	
13. Όταν πρόκειται να πάρω μια σημαντική απόφαση, αρχίζω να τη σκέφτομαι πολύ καιρό πριν, ώστε να έχω χρόνο να σχεδιάσω προσεκτικά τις ενέργειές μου.	16,5%	83,5%	↑
14. Όταν πρόκειται να πάρω μια απόφαση, δεν την εξετάζω, είναι σαν να βρίσκεται η απάντηση κάπου μέσα στο μυαλό μου και ξαφνικά ξέρω τι πρέπει να κάνω.	75,5%	24,5%	↓
15. Σπάνια παίρνω μια απόφαση χωρίς να έχω μιλήσει προηγουμένως με την/τον καλύτερη/ο φίλη/ο μου.	59,7%	40,3%	↘
16. Πριν αποφασίσω συνήθως διασταυρώνω τις πληροφορίες που έχω ώστε να είμαι βέβαιη/ος ότι είναι σωστές	6,5%	93,5%	↑
17. Όταν πρόκειται να αποφασίσω για κάτι, συνήθως χρησιμοποιώ τη φαντασία μου για να δω πώς θα νιώθω αφού θα έχω πάρει την απόφαση.	34,3%	65,7%	↗
18. Πολλές αποφάσεις μου τις αναβάλλω, γιατί όταν ασχολούμαι επίμονα με αυτές καταλαμβάνομαι από νευρικότητα.	70,5%	29,5%	↓
19. Πριν κάνω κάτι σημαντικό, φτιάχνω με προσοχή ένα πρόγραμμα δράσης.	32,3%	67,7%	↗
20. Για τις περισσότερες αποφάσεις που παίρνω δεν υπάρχει λογική αιτία.	83,1%	16,9%	↓
21. Νομίζω πως χρειάζομαι αρκετή ενθάρρυνση και ψυχολογική στήριξη από τους άλλους για να πάρω μια απόφαση.	60,1%	39,9%	↘
22. Δεν παίρνω αποφάσεις βιαστικά γιατί θέλω να είμαι σίγουρος/η ότι αποφασίζω σωστά.	14,3%	85,7%	↑
23. Παίρνω αποφάσεις τελείως αυθόρμητα ακολουθώντας το ένστικτό μου.	70,9%	29,1%	↓
24. Δεν βρίσκω νόημα να πάρω μια απόφαση που θα με κάνει δυσάρεστο/η στους άλλους.	55,1%	44,9%	↘
25. Συνήθως θεωρώ καθεμία από τις αποφάσεις μου ένα βήμα προς τον τελικό στόχο.	16,5%	83,5%	↑
26. Συνήθως παίρνω τις αποφάσεις μου βασιζόμενος/η στο πώς είναι τα πράγματα τώρα στη ζωή μου και όχι στο πώς θα είναι στο μέλλον.	36,9%	63,1%	↗
27. Δεν έχω μεγάλη εμπιστοσύνη στην ικανότητά μου να παίρνω σωστές αποφάσεις, για αυτό συνήθως στηρίζομαι στις απόψεις των άλλων.	87,6%	12,4%	↓
28. Πριν πάρω μια απόφαση θέλω να μαθαίνω όσα περισσότερα γίνεται για τις πιθανές συνέπειές της.	9,8%	90,2%	↑
29. Μια απόφαση είναι σωστή για μένα αν με ικανοποιεί συναισθηματικά.	28,0%	72,0%	↗
30. Συνήθως δεν έχω μεγάλη εμπιστοσύνη στις αποφάσεις μου, παρά μόνο αν με βοηθήσουν οι φίλοι μου να τις πάρω.	88,7%	11,3%	↓

Παράλληλα, οι 3 στους 4 (74,6%) δηλώνουν πως σπάνια λαμβάνουν μια απόφαση ***χωρίς πρώτα να έχουν συγκεντρώσει τις απαραίτητες πληροφορίες*** για την απόφαση αυτή. Η επιλογή αυτή συνδέεται ευθέως με το εκπαιδευτικό επίπεδο, αφού οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης απαντούν καταφατικά στο 85,2% έναντι των αποφοίτων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (73,5%) και των αποφοίτων ΕΠΑΣ-ΕΠΑΛ (64,8%).

Πίνακας 11: Κατανομή της απάντησης «Σπάνια παίρνω μια σημαντική απόφαση, χωρίς προηγουμένως να έχω συγκεντρώσει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες» ανά εκπαιδευτικό επίπεδο ωφελουμένου

	Εκπαιδευτικό επίπεδο					
	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Γενικό λύκειο	ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	ΙΕΚ	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Σύνολο
Σπάνια παίρνω μια σημαντική απόφαση χωρίς προηγουμένως να έχω συγκεντρώσει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες	N=34 %	N=62 %	N=182 %	N=55 %	N=128 %	N=461 %
Όχι	26,5	19,4	35,2	23,6	14,8	25,4
Ναι	73,5	80,6	64,8	76,4	85,2	74,6
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

p-value= 0,001

Αναφορικά με την ***ταχύτητα λήψης σπουδαίων αποφάσεων***, το 77,0% δηλώνει πως δεν τις λαμβάνει γρήγορα ενώ οι 7 στους 10 (70,9%) δηλώνουν πως χρειάζονται ***τη συμβολή κάποιου που να τους καθοδηγεί προς τη σωστή κατεύθυνση***. Ειδικότερα στο ζήτημα της γρήγορης απόφασης, οι απόφοιτοι της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εμφανίζονται περισσότερο διστακτικοί (10,9%) για τις αποφάσεις τους έναντι των αποφοίτων ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ (31,3%), του γενικού λυκείου (27,4%), των αποφοίτων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (26,5%) και των αποφοίτων ΙΕΚ (16,4%) – οι οποίοι εμφανίζονται πιο δεκτικοί στις γρήγορες αποφάσεις ακόμη και αν είναι σπουδαίες. Επιπροσθέτως, στο ζήτημα της καθοδήγησης προς τη σωστή κατεύθυνση, οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (82,4%) επιθυμούν την συμβολή κάποιου, σε αντίθεση με τους αποφοίτους τριτοβάθμιας που το επιθυμούν λιγότερο (64,8%). Αναμφίβολα, η έλλειψη προσόντων δημιουργεί μεγαλύτερο αίσθημα ανασφάλειας σε επαγγελματικής φύσης ζητήματα, γεγονός που μεταφράζεται ευθέως στις απαντήσεις των ερωτώμενων.

Σχετικά τη λήψη μιας απόφασης, το 88,1% δηλώνει πως λαμβάνει ***υπόψη του τις επικείμενες συνέπειες***, με το 54,4% να δηλώνει πως εμπιστεύεται αυτό που ***αποκαλούμε διαίσθηση***. Είναι αξιοσημείωτο πως ακόμη και αν ο όρος διαίσθηση είναι ασαφής και ακαθόριστος εμφανίζεται ως παράγοντας στην επιλογή απόφασης, κάτι που σημαίνει πως η λειτουργία του σε συνθήκες συλλογικών αναπαραστάσεων εξακολουθεί να είναι ισχυρή και παρούσα.

Όταν δούμε τη συγκεκριμένη ερώτηση σε συσχέτιση με το εκπαιδευτικό επίπεδο των συμμετεχόντων στην έρευνα, διαπιστώνουμε πως το ζήτημα της διαίσθησης και των συναισθημάτων στα επαγγελματικά ζητήματα και στις αποφάσεις γύρω από αυτά επηρεάζονται ευθέως. Συγκεκριμένα, οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευ-

σης (61,8%) και απόφοιτοι ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ (67,6%) εμπιστεύονται περισσότερο τη διαίσθησή τους, σε αντίθεση με τους αποφοίτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (39,1%). Αξίζει επίσης να επισημάνουμε πως και για αυτή την ερώτηση –όπως και για άλλες οι οποίες σχετίζονται με θέματα οργάνωσης, μεθοδικότητας, σχεδιασμού και γενικότερα μιας ορθολογικής αντίληψης για τα πράγματα– η ακολουθία είναι περίπου η ίδια, αφού όσο πιο υψηλό είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο τόσο πιο κοντά στο σχεδιασμό, στην οργάνωση και στον «ορθό λόγο» τοποθετούνται οι ερωτώμενοι.

Πίνακας 12: Κατανομή της απάντησης «Όταν παίρνω μια απόφαση, απλώς εμπιστεύομαι τα συναισθήματα και τη διαίσθησή μου» ανά εκπαιδευτικό επίπεδο ωφελουμένου

	Εκπαιδευτικό επίπεδο					
	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Γενικό λύκειο	ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	ΙΕΚ	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Σύνολο
Όταν παίρνω μια απόφαση, απλώς εμπιστεύομαι τα συναισθήματα και τη διαίσθησή μου	N=34 %	N=62 %	N=182 %	N=55 %	N=128 %	 %
Όχι	38,2	56,5	32,4	45,5	60,9	45,6
Ναι	61,8	43,5	67,6	54,5	39,1	54,4
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

p-value= 0,000

Ως προς ***τη χρήση βοήθειας στη λήψη απόφασης***, το 37,7% δηλώνει πως του είναι ***«πολύ δύσκολο να πάρει σημαντικές αποφάσεις χωρίς βοήθεια»***. Και σε αυτή την ερώτηση το εκπαιδευτικό επίπεδο επηρεάζει τις απαντήσεις με την ίδια ένταση, με αποτέλεσμα οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης να νιώθουν εντονότερη την ανάγκη βοήθειας και υποστήριξης (67,6%) σε σύγκριση με τους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (37,5%).

Πίνακας 13: Κατανομή της απάντησης «Μου είναι πραγματικά πολύ δύσκολο να πάρω σημαντικές αποφάσεις χωρίς βοήθεια» ανά εκπαιδευτικό επίπεδο ωφελουμένου

	Εκπαιδευτικό επίπεδο					
	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Γενικό λύκειο	ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	ΙΕΚ	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Σύνολο
Μου είναι πραγματικά πολύ δύσκολο να πάρω σημαντικές αποφάσεις χωρίς βοήθεια	N=34 %	N=62 %	N=182 %	N=55 %	N=128 %	N=461 %
Όχι	32,4	79,0	62,6	60,0	62,5	62,3
Ναι	67,6	21,0	37,4	40,0	37,5	37,7
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

p-value= 0,000

Ταυτόχρονα, 9 στους 10 δηλώνουν πως όταν πρέπει ***να πάρουν μια απόφαση το σκέφτονται πολύ προσεκτικά***, γεγονός που επιβεβαιώνει ευθέως και το κριτήριο της μεθοδικότητας, παρόλο που 1 στους 3 δεν γνωρίζει για ποιο λόγο έλαβε μια απόφαση.

Ωστόσο, μόνο το 13,2% δηλώνει πως ***συχνά αποφασίζει για κάτι χωρίς να το μελετήσει και να συγκεντρώσει πληροφορίες γι' αυτό.***

Μόνο το 12,6% δηλώνει πως ***συχνά παίρνει αποφάσεις βασιζόμενος/η στο τι σκέπτονται οι άλλοι και όχι στο τι πραγματικά θέλω.***

Το 83,5% εμφανίζεται θετικό σχετικά με το ότι ***σκέφτεται πολύ καιρό από πριν, ώστε να έχει χρόνο να σχεδιάσει προσεκτικά τις ενέργειές του.***

Το 24,5% δηλώνει πως ***όταν πρόκειται να πάρει μια απόφαση δεν την εξετάζει, γιατί είναι σαν να βρίσκεται η απάντηση κάπου μέσα στο μυαλό και ξαφνικά ξέρει τι πρέπει να κάνει.*** Στην ερώτηση αυτή το εκπαιδευτικό επίπεδο επηρεάζει την απάντηση, αφού το 32,4% των αποφοίτων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης απαντά καταφατικά σε αυτό έναντι μόλις 13,3% των αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Ενώ 4 στους 10 δηλώνει ***πως σπάνια παίρνει μια απόφαση χωρίς προηγουμένως να έχει μιλήσει με τον/την καλύτερό/ή του/της φίλο/η.*** Το ίδιο επίσης παρατηρούμε και στο ζήτημα αυτό σε σχέση με το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερωτώμενων. Οι έχοντες λιγότερα προσόντα εμφανίζονται πιο κοντά στην επιβεβαίωση της απόφασής τους από ένα φιλικό πρόσωπο, σε αντίθεση με τους έχοντες υψηλά προσόντα. Έτσι, οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης απαντούν θετικά στη συμβολή των φίλων σε ποσοστό 67,6%, σε αντίθεση με αυτούς της τριτοβάθμιας (33,6%) οι οποίοι ενδεχομένως να νιώθουν περισσότερο σίγουροι για τις ατομικές/προσωπικές στρατηγικές που ακολουθούν. Ωστόσο, οι έχοντες επαγγελματι-

κή εμπειρία εμφανίζονται λιγότερο διατεθειμένοι (37,9%) να παίρνουν αποφάσεις αφού έχουν μιλήσει με φίλους τους εμφανίζοντας μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση στις δικές τους επιλογές. Αντίθετα, οι μη έχοντες επαγγελματική εμπειρία σε μεγαλύτερο ποσοστό (50,7%) αποφασίζουν χωρίς προηγούμενη συνομιλία με φίλους τους.

Οι 9 στους 10 δηλώνουν ότι πριν αποφασίσουν ***συνήθως διασταυρώνουν τις πληροφορίες που έχουν ώστε να είναι βέβαιοι πως είναι σωστές***, ενώ 2 στους 3 δηλώνουν πως ***χρησιμοποιούν τη φαντασία τους προβάλλοντας το πώς θα νιώθουν μετά τη λήψη μιας απόφασης.*** Ενδεχομένως η φαντασία και η προβολή πιθανών συνεπειών να συνδέονται με αυτό που αποκαλούν «ιαίσθηση, τοποθετώντας στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος το «βασικό ένστικτο» που ο καθένας αναπτύσσει με βάση τις προσωπικές, κοινωνικές και πολιτισμικές εμπειρίες του. Είναι βέβαιο ότι και σε αυτές τις περιπτώσεις το εκπαιδευτικό επίπεδο επηρεάζει ευθέως τις επιλογές τους, με αποτέλεσμα οι έχοντες προσόντα να βιώνουν με διαφορετική ένταση τα ζητήματα αυτά και το κυριότερο να επιλέγουν περισσότερο ατομικοκεντρικές στρατηγικές για την επίλυσή τους.

Οι 3 στους 10 δηλώνουν πως ***πολλές αποφάσεις τους τις αναβάλλουν όταν ασχολούνται επίμονα με αυτές και κυριεύονται από εκνευρισμό***, ενώ αντίθετα οι 7 στους 10 υποστηρίζουν ***πως πριν κάνουν κάτι σημαντικό προηγουμένως φτιάχνουν ένα πρόγραμμα δράσης***, για να εστιάσουμε πάλι σε αυτό που ονοματίστηκε πιο πριν μεθοδικότητα. Παρατηρούμε πως οι άνδρες εμφανίζονται πιο θετικοί σε σχέση με το ζήτημα αυτό, αφού το 74,9% υποστηρίζει αυτή την επιλογή, σε αντίθεση με τις γυναίκες που εμφανίζονται πιο επιφυλακτικές (63,1%).

Στην προέκταση του ισχυρισμού αυτού μόνο ένα 16,9% δηλώνει πως ***για τις περισσότερες αποφάσεις που παίρνει δεν υπάρχει λογική αιτία.*** Η διαπίστωση αυτή σχετίζεται ευθέως με προγενέστερη διαπίστωση –όπου 1 στους 3 δήλωσε πως δεν είναι σε θέση να γνωρίζει γιατί έλαβε μια απόφαση– και πιο συγκεκριμένα συνδέεται με το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερωτώμενων. Ειδικότερα, ο παρακάτω πίνακας καταδεικνύει πως στην απάντηση ***«για τις περισσότερες αποφάσεις που παίρνω δεν υπάρχει λογική αιτία»*** αποκρίνεται θετικά μόνο το 6% των εχόντων ανώτατη μόρφωση. Με άλλα λόγια, το στοιχείο του ορθολογισμού στη λήψη αποφάσεων φαίνεται να βαραίνει περισσότερο στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πίνακας 14: Κατανομή της απάντησης «Για τις περισσότερες αποφάσεις που παίρνω δεν υπάρχει λογική αιτία» ανά εκπαιδευτικό επίπεδο ωφελουμένου

	Εκπαιδευτικό επίπεδο					
	Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	Γενικό λύκειο	ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	ΙΕΚ	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Σύνολο
Για τις περισσότερες αποφάσεις που παίρνω δεν υπάρχει λογική αιτία	N=34	N=62	N=182	N=55	N=128	N=461
	%	%	%	%	%	%
Όχι	85,3	85,5	72,5	89,1	93,8	83,1
Ναι	14,7	14,5	27,5	10,9	6,3	16,9
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

p-value= 0,000

Ωστόσο, στο ζήτημα της λήψης απόφασης, οι 4 στους 10 εμφανίζονται να θέλουν ***αρκετή ενθάρρυνση και ψυχολογική στήριξη από τους άλλους,*** διαπίστωση που συνδέεται με το αίσθημα ανάγκης για υποστήριξη από έναν ευρύτερο κύκλο ανθρώπων εμπιστοσύνης και αλληλοβοήθειας.

Παράλληλα, το 85,7% δηλώνει πως ***δεν παίρνει αποφάσεις βιαστικά γιατί θέλει να είναι σίγουρος/η ότι αποφασίζει σωστά.***

Σχετικά με τη ***χρήση του ενστίκτου στη λήψη μιας απόφασης,*** μόνο 3 στους 10 απαντούν καταφατικά σε αυτό. Το 70,9% δηλώνει αρνητικά ως προς αυτό. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί πως το συγκεκριμένο εύρημα έρχεται σε αντίθεση με τη χρήση του όρου διαίσθηση. Παρόλο που ο όρος διαίσθηση παραμένει ασαφής, υπό την ίδια έννοια και ο όρος ένστικτο ενέχει έντονο σχετικισμό και αντιφατικά χαρακτηριστικά. Παρ' όλα αυτά, για το 1/3 των ερωτώμενων εξακολουθεί να παίζει ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων ως μια «ανεξήγητη» αλλά ταυτόχρονα υπαρκτή εσωτερική διάσταση, που ενεργεί επιδραστικά στο συνειδητό και η οποία επηρεάζεται καταφανώς από το εκπαιδευτικό επίπεδο των ερωτώμενων.

Σχετικά με το αν οι ερωτώμενοι ***βρίσκουν νόημα ως προς τη λήψη μιας απόφασης η οποία τους καθιστά δυσάρεστους στους άλλους***, οι απόψεις τους διαμοιράζονται. Το 44,9% απαντάει καταφατικά, ενώ το 55,1% αρνητικά.

Αναφορικά με το αν θεωρούν πως καθεμία απόφασή τους αποτελεί ένα βήμα προς τον τελικό στόχο, οι 8 στους 10 απαντούν καταφατικά υποδηλώνοντας ουσιαστικά την επίτευξη της ως εκείνου του στόχου στον οποίο όλες οι ενέργειες και οι αποφάσεις θα πρέπει να οδηγούν.

Παρ' όλα αυτά, οι 6 στους 10 εμφανίζονται περισσότερο κοντά στο ρεαλισμό της πραγματικότητας, αφού ***συνήθως λαμβάνουν τις αποφάσεις τους βασιζόμενοι στο πώς είναι τα πράγματα τώρα στη ζωή τους και όχι το πώς θα είναι στο μέλλον.***

Την ίδια στιγμή όμως μόνο ένα 12,4% δηλώνει ***πως δεν έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του προτιμώντας να βασίζεται στις απόψεις των άλλων.***

Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτηθέντων (90,2%) εμφανίζεται να ***έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό της και να μη στηρίζεται στις απόψεις των άλλων.***

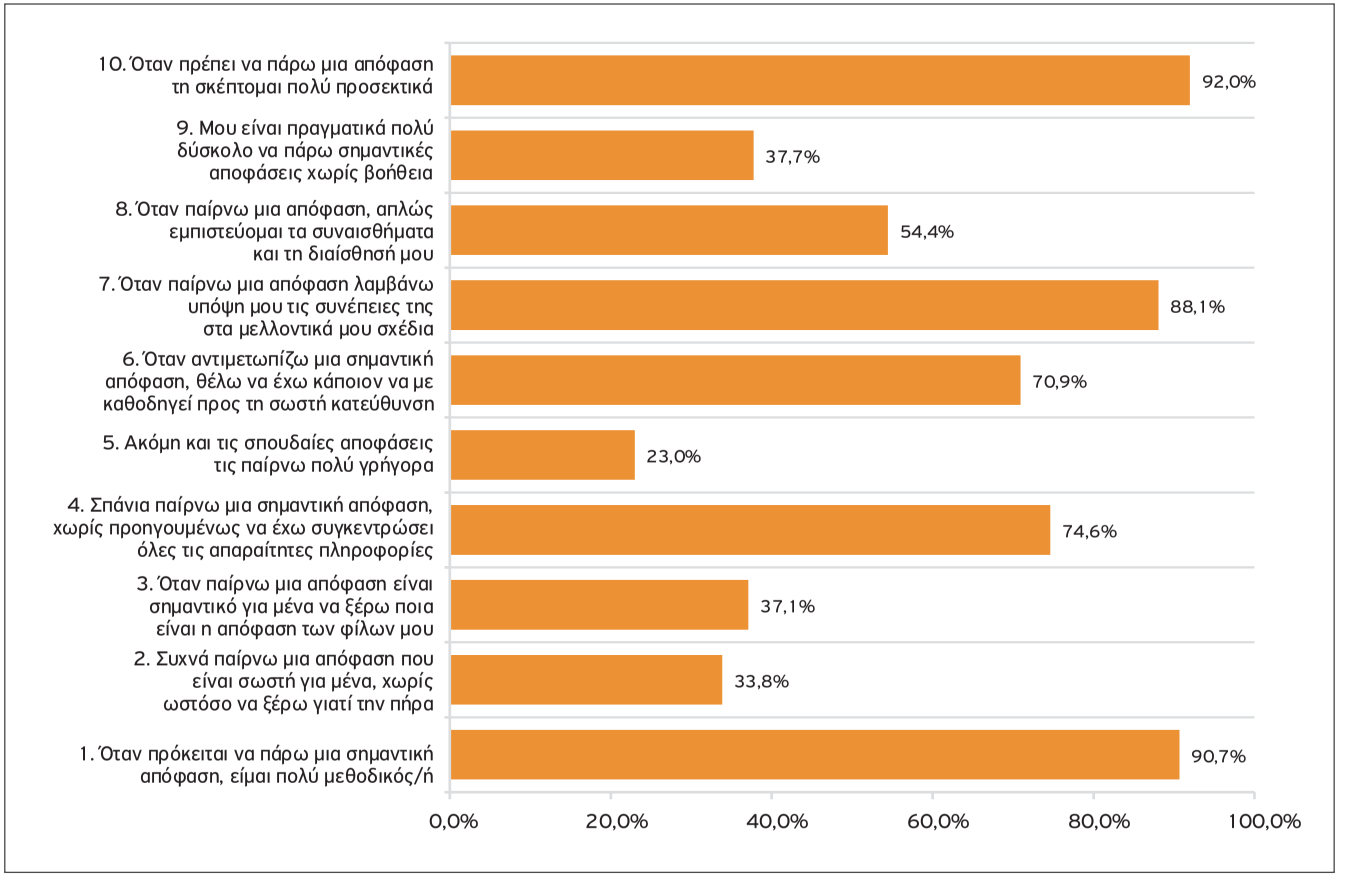
Ωστόσο, το ζήτημα των συνεπειών φαίνεται να τους αφορά, αφού το 90,2% δηλώνει πως ***θέλει να μαθαίνει όσα περισσότερα γίνεται για τις πιθανές συνέπειες μιας απόφασης.***

Επιπροσθέτως, το ζήτημα της συναισθηματικής ικανοποίησης εμφανίζεται ισχυρό, αφού 7 στους 10 δηλώνουν πως ***μια απόφαση κρίνεται ορθή αν μέσω αυτής ικανοποιείται συναισθηματικά.***

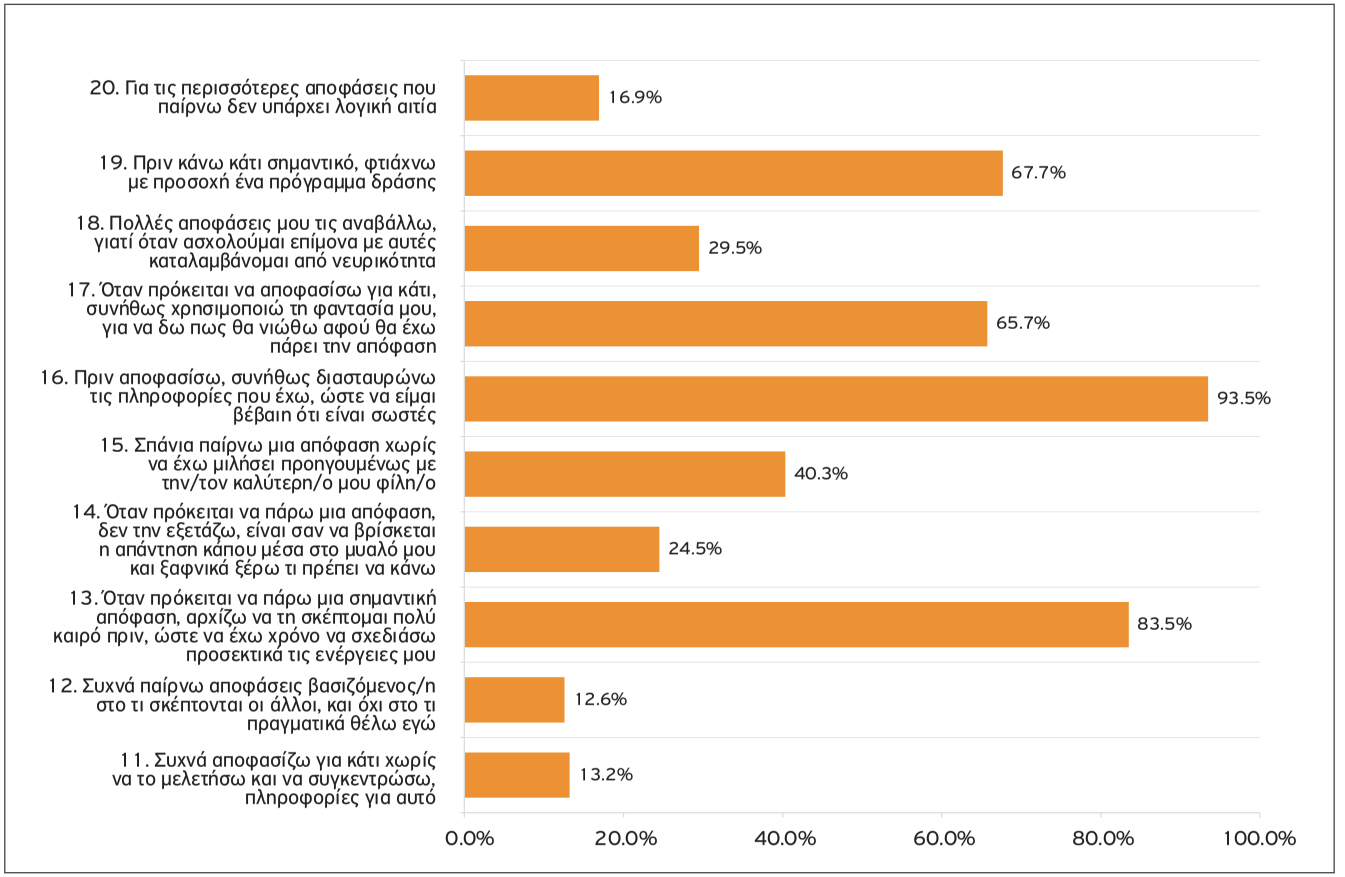
Αναμφίβολα το ζήτημα της αυτοπεποίθησης παραμένει ισχυρό στο αξιακό τους σύστημα. Στο ερώτημα για το αν νιώθουν πως δεν έχουν μεγάλη εμπιστοσύνη στις αποφάσεις τους παρά μόνο μέσω της συμβολής των φίλων τους περίπου οι 9 στους 10 (88,7%) το αρνούνται.

Συμπερασματικά και αναφορικά με το εργαλείο που επιχειρεί τη διερεύνηση της επαγγελματικής απόφασης, η συντριπτική πλειονότητα υποστηρίζει πως είναι μεθοδική στη λήψη των αποφάσεών της. Βέβαια, ο 1 στους 3 πιστεύει πως όταν λαμβάνει μια απόφαση που είναι σωστή για τον ίδιο δεν ξέρει γιατί την πήρε. Συγκεκριμένα, είναι εμφανές πως στη λήψη αποφάσεων αναζητούν τη γνώμη των άλλων θέλοντας ουσιαστικά μια επιβεβαίωση που να ενισχύει το κριτήριο της αποδοχής. Ταυτόχρονα ενδιαφέρονται για τη λήψη πληροφοριών πριν από τη λήψη μιας απόφασης, με στόχο τη μεθόδευση της αποτελεσματικότητας, καθώς επίσης για την ενθάρρυνση και την ψυχολογική υποστήριξη από τους άλλους. Αυτό που τους ενδιαφέρει είναι το παρόν και η αντιμετώπισή του και όχι η μετάθεση των ελπίδων τους στο μέλλον, αφού έχουν εμπιστοσύνη στην κρίση και τις επιλογές τους. Εν κατακλείδι, το ζήτημα της αυτοπεποίθησης παραμένει ψηλά στην αξιακή τους ιεράρχηση, δεδομένου ότι εμφανίζονται να έχουν εμπιστοσύνη στις αποφάσεις που λαμβάνουν.

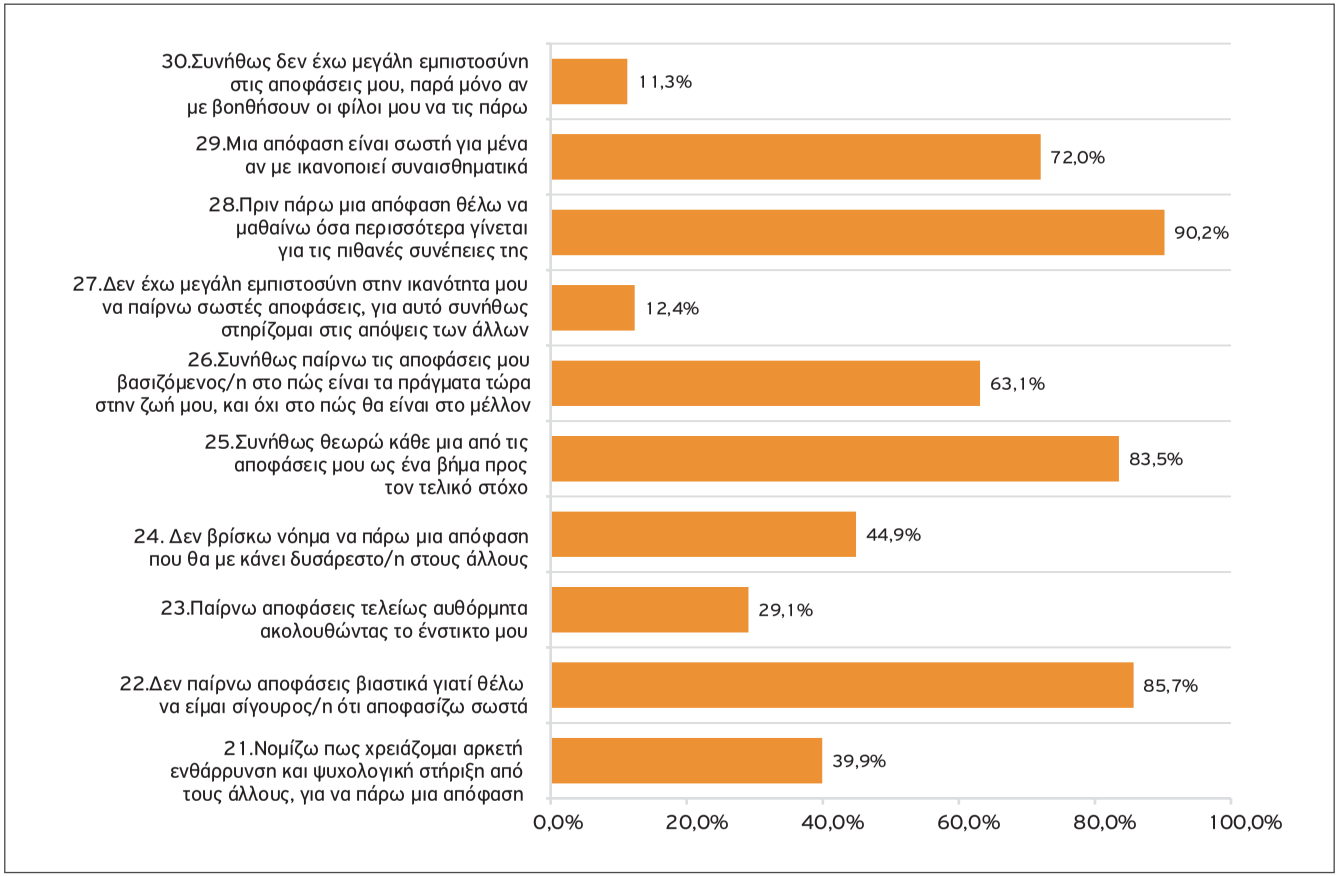
Γράφημα 40: Κατανομή των ερωτήσεων (1-10) για τη μέτρηση των απόψεων των ωφελουμένων σχετικά με τις επιλογές λήψης επαγγελματικής απόφασης

Γράφημα 41: Κατανομή των ερωτήσεων (11-20) για την μέτρηση των απόψεων των ωφελουμένων σχετικά με τις επιλογές λήψης επαγγελματικής απόφασης

Γράφημα 42: Κατανομή των ερωτήσεων (21-30) για την μέτρηση των απόψεων των ωφελουμένων σχετικά με τις επιλογές λήψης επαγγελματικής απόφασης

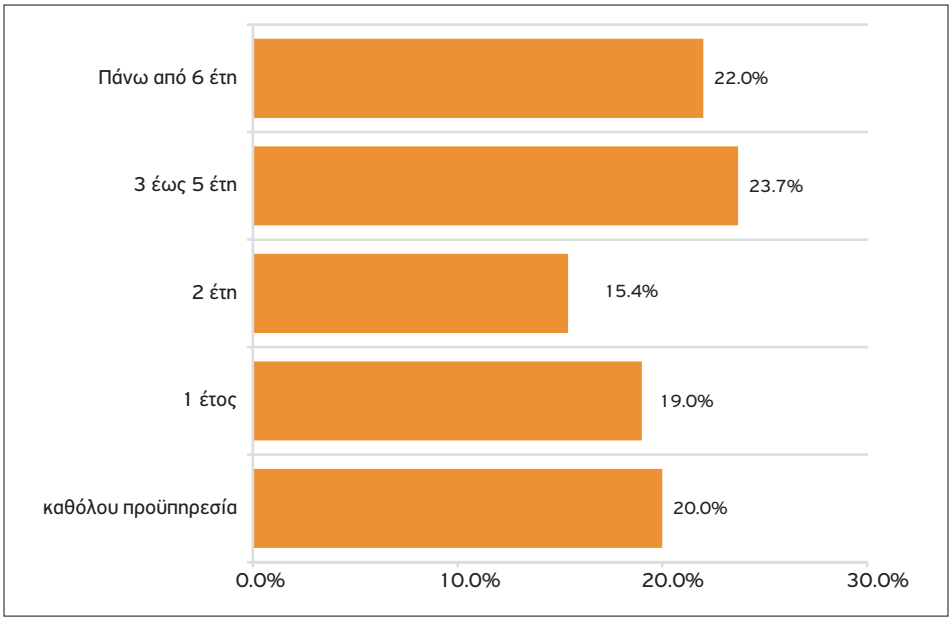

ΕΡΓΑΛΕΙΟ: ΑΡΧΙΚΟ ΑΤΟΜΙΚΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ

Σκοπός του εργαλείου είναι η εκπόνηση του ατομικού επαγγελματικού σχεδίου δράσης. Το σχέδιο αυτό προσδιορίζει τα απαιτούμενα «βήματα» που θα οδηγήσουν τους συμβουλευόμενους στην απασχόληση και στην κατάρτιση αφού καλούνται να πάρουν αποφάσεις ως προς την ένταξη τους σε άλλες ενέργειες του έργου.

Συγκεκριμένα και σύμφωνα με το γράφημα, οι περισσότεροι από τους μισούς του δείγματος εμφανίζονται να διαθέτουν σχετικά μικρή προϋπηρεσία, δηλαδή από από 0 έως και 2 χρόνια. Ειδικότερα, το 20% δεν διαθέτει καθόλου, το 19% ένα έτος και το 15,4% δύο έτη. Το 23,7% δηλώνει προϋπηρεσία από 3-5 έτη.

Γράφημα 43: Κατανομή του χρόνου προϋπηρεσίας των ωφελουμένων

Αναζήτηση και εξεύρεση εργασίας – Ενδυνάμωση/επαναπροσανατολισμός για τη βελτίωση της θέσης στην αγορά εργασίας

Το 93,2% των συμμετεχόντων ψάχνει δουλειά. Επομένως, σχεδόν όλοι οι NEETs του δείγματος βρίσκονται σε ενεργητική αναζήτηση εργασίας. Το ποσοστό αυτό αξίζει διερεύνησης, καθώς, όπως έχουμε διαπιστώσει σε διεθνείς έρευνες, ένας σημαντικός αριθμός NEETs δεν αναζητά ενεργητικά την είσοδό του στην αγορά εργασίας. Ουσιαστικά, περίπου το 7% αρχικά φαίνεται πως δεν ενδιαφέρεται για εύρεση εργασίας, παρόλο που ανήκει στην κατηγορία των NEETs, και προφανώς εκτός από το ότι δεν εκπαιδεύεται ή καταρτίζεται είναι και σε καθεστώς έλλειψης απασχόλησης.

Ωστόσο, είναι σημαντικό και ταυτόχρονα αξιοπερίεργο το ότι –σύμφωνα με τα αποτελέσματα και του follow up που ακολούθησε μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος– ένα χρόνο μετά, το 2018 δηλαδή, το 67,3% των ωφελουμένων ήταν άνεργοι (316 άτομα), το 12,1% ήταν άνεργοι αλλά δεν έψαχναν εργασία (57 άτομα) και το 20,4% ήταν εργαζόμενοι (96 άτομα). Το γεγονός ότι το 12,1% ήταν άνεργοι αλλά δεν έψαχναν εργασία ενισχύει το παραπάνω εύρημα, ότι δηλαδή ένα μικρό ποσοστό NEETs αρχικά φαίνεται πως δεν ενδιαφέρεται να βρει εργασία και παραμένει ανενεργό σε σχέση με το ζήτημα αυτό.

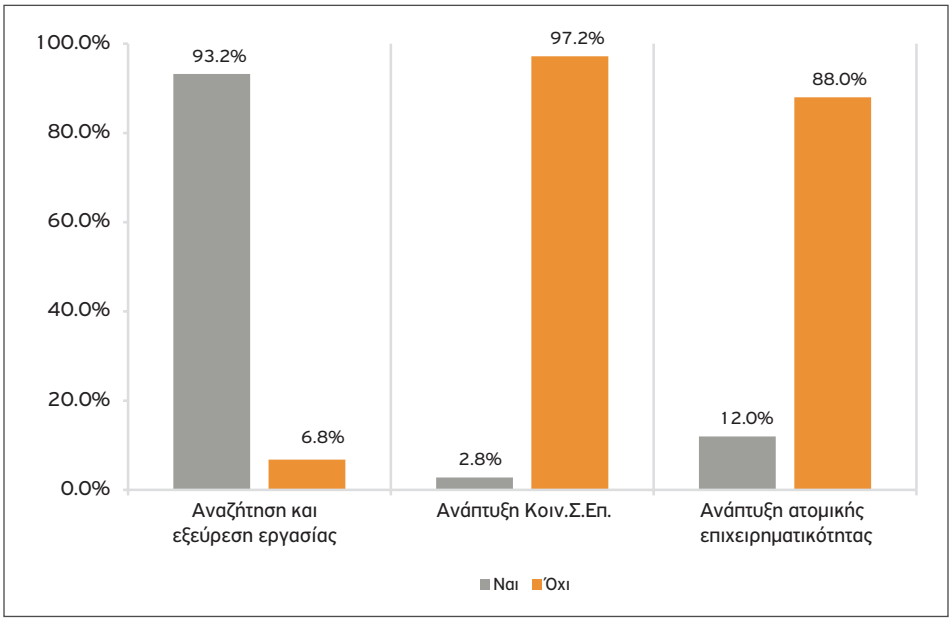
Το συγκεκριμένο εύρημα, παρόλο που δεν είναι ευθέως ερμηνεύσιμο, καταδεικνύει πόσο σύνθετο ζήτημα τελικά είναι η κινητοποίηση των ίδιων των NEETs ως προς την εύρεση εργασίας. Αν το εύρημα αυτό συνδυαστεί και με άλλες παραμέτρους από άλλες έρευνες, είναι προφανές πως θα πρέπει να δούμε πέρα από τις θέσεις απασχόλησης και άλλους εσωτερικούς ή ψυχοκοινωνικούς μηχανισμούς οι οποίοι φαίνεται να εμπλέκονται σθεναρά στο εγχείρημα κινητροδότησης και ενεργοποίησης των νέων που υφίστανται τον εργασιακό, εκπαιδευτικό και κοινωνικό αποκλεισμό.

Ωστόσο, λιγότεροι από τους μισούς (44,5%) θα προέβαιναν σε ενέργειες ενδυνάμωσης/επαναπροσανατολισμού για να βελτιώσουν τη θέση τους στην αγορά εργασίας. Σε σχέση με το φύλο, δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφορές σε επίπεδο τεχνικών εύρεσης εργασίας. Τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες εμφανίζουν περίπου ίδιες τάσεις ως προς την αποδοχή της συγκεκριμένης πρακτικής, με ένα μικρό προβάδισμα των γυναικών 97,2% έναντι του 92,7% των ανδρών.

Ανάπτυξη Κοινωνικής Συνεταιριστικής Επιχείρησης (Κοιν.Σ.Επ.) – Ανάπτυξη ατομικής επιχειρηματικότητας

Μόλις το 2,8% των ερωτώμενων προσανατολίζονται στην κατεύθυνση της κοινωνικής-συνεταιριστικής επιχειρηματικότητας, ενώ σχετικά υψηλότερο (12%) είναι το ποσοστό όσων επιδιώκουν να κάνουν τη δική τους επιχείρηση. Φαίνεται πάντως ότι η συντριπτική πλειονότητα των συμμετεχόντων (93,2%) αποζητά την εξαρτημένη μισθωτή εργασία, εύρημα που αν συνδυαστεί και με τα προηγούμενα καταδεικνύει πως υπερισχύουν τα χαρακτηριστικά αναζήτησης μιας σταθερής, πρωινής και πλήρους απασχόλησης.

Γράφημα 44: Κατανομή των ερωτήσεων περί αναζήτησης και εξεύρεσης εργασίας, ανάπτυξη Κοιν.Σ.Επ. και ατομικής επιχειρηματικότητας των ωφελουμένων

Αντίθετα, το ποσοστό εκείνων που θα επιθυμούσαν την έναρξη ατομικής επιχείρησης είναι εξαιρετικά μικρό, αφού προφανώς η έννοια της επιχειρηματικότητας εκτός από υπαρκτές δυσκολίες οι οποίες έχουν καταγραφεί σε σημαντικό αριθμό ερευνών (για παράδειγμα, γραφειοκρατία, έλλειψη δανειοδότησης, υψηλή φορολογία, χαμηλή συνείδηση του επιχειρείν, απουσία μιας εθνικής στρατηγικής για νέους επιχειρηματίες κ.ά.) συνδέεται και με το φόβο της αποτυχίας και του υψηλού ρίσκου. Ωστόσο, η διάθεση για επιχειρηματικότητα εμφανίζεται να συνδέεται με το εκπαιδευτικό επίπεδο, αφού όσο πιο υψηλό είναι αυτό τόσο πιο ανοικτοί εμφανίζονται στο ρίσκο ανάληψης μιας επιχειρηματικής πρωτοβουλίας. Ταυτόχρονα συνδέεται και με την οικογενειακή κατάσταση, αφού το 31,3% των άγαμων τοποθετείται καταφατικά στο θέμα της επιχειρηματικότητας έναντι του 18,8% των παντρεμένων. Επιπροσθέτως, βλέπουμε ότι και η επιχειρηματικότητα συνδέεται με την ύπαρξη επαγγελματικής εμπειρίας, αφού όσοι διαθέτουν επαγγελματική εμπειρία είναι περισσότερο θετικοί (23,7%) σε σχέση με εκείνους που δεν έχουν (13,8%).

Συμπερασματικά, οι μισοί περίπου συμμετέχοντες διαθέτουν εξαιρετικά μικρή εργασιακή εμπειρία, ενώ η πλειοψηφία τους βρίσκεται σε καθεστώς ανεργίας. Η συντριπτική τους πλειοψηφία εμφανίζεται να ψάχνει δουλειά επιθυμώντας διακαώς την ένταξη ή την επανένταξη στην αγορά εργασίας, εμφανίζοντας όμως χαμηλό ενδιαφέρον για την αυτοαπασχόληση και τις άλλες μορφές του κοινωνικού και συνεταιριστικού επιχειρείν.

ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 15 ΣΤΑΔΙΟ Α.5: Παρακολούθηση/υποστήριξη των ωφελουμένων / 15. Έντυπο μεταπαρακολούθησης

Ο μηχανισμός παρακολούθησης, στοχεύει στην υποστήριξη του ωφελουμένου και ειδικότερα στην ενίσχυση της πορείας του προς την αγορά εργασίας. Ειδικότερα μέσω της διαδικασίας ανατροφοδότησης επιχειρείται η αξιολόγηση των ενεργειών του, η αποτίμηση της αποτελεσματικότητας των δράσεών του, η υποστήριξη των επιλογών του με απώτερο σκοπό την ομαλή ένταξη στην αγορά εργασίας. Αυτό δύναται να επιτευχθεί είτε μέσω της εύρεσης μιας θέσης εργασίας που να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες του, είτε μέσω της ανάπτυξης ενός επιχειρηματικού σχεδίου που προϋποθέτει κατάρτιση, συμβουλευτική ή επανακατάρτιση. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να απαντήσουν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις με στόχο να καταγραφούν οι απόψεις και οι στάσεις τους απέναντι στο πρόγραμμα κατάρτισης στο οποίο συμμετείχαν.

Πίνακας 15: Κατανομή της ερώτησης «Σε ποιο βαθμό οι παρακάτω παράγοντες διαμόρφωσαν την ανάγκη για κατάρτιση;»

Παράγοντες	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Σύνολο
	%	%	%	%	%	%
Η αλλαγή των επαγγελμάτων και των γνώσεων που απαιτούνται	5,8	11,3	40,0	28,6	14,3	100,0
Ο σύνθετος ρόλος του εργαζομένου μέσα στο χώρο εργασίας	5,6	10,2	33,8	36,1	14,3	100,0
Η είσοδος των νέων τεχνολογιών	7,4	7,6	26,4	34,2	24,5	100,0
Οι εξελίξεις που έφερε η οικονομική κρίση	5,4	3,5	21,2	29,2	40,7	100,0
Επιρροή από το οικογενειακό περιβάλλον	21,9	27,7	25,1	16,2	9,1	100,0

Οι ραγδαίες αλλαγές στην αγορά εργασίας με την επέλαση των νέων τεχνολογιών και την αντικατάσταση των παραδοσιακών μορφών/ρόλων εργασίας φέρνουν αντιμέτωπους τους νέους με ιδιαίτερες προκλήσεις. Σύμφωνα με τη μεγάλη πλειονότητα των ερωτώμενων (πάνω από 8 στους δέκα), ***η αναγκαιότητα της αλλαγής επαγγέλματος και των γνώσεων που απαιτούνται*** για να ανταποκριθεί κάποιος στη νέα του εργασία είναι σημαντικός παράγοντας για να συμμετέχει κάποιος σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης (το 40,0% τον χαρακτήρισε «αρκετά σημαντικό», το 28,6% «πολύ σημαντικό» και το 14,3% «πάρα πολύ σημαντικό»).

Ανάλογα σημαντικός κρίνεται ο ***παράγοντας του σύνθετου ρόλου που πλέον έχει ο εργαζόμενος στο χώρο δουλειάς του*** (33,8% τον κρίνουν «αρκετά σημαντικό», 36,1% «πολύ σημαντικό» και 14,3% «πάρα πολύ σημαντικό»). Ωστόσο, η διάσταση αυτή εμφανίζεται με μεγαλύτερη ένταση στις γυναίκες, αφού αντιλαμβάνονται το ρόλο αυτό ως «πολύ» και «πάρα πολύ σημαντικό» σε ποσοστό 55,3%, σε αντίθεση

με τους άνδρες (42,8%). Το ίδιο και σε σχέση με το χρόνος αναζήτησης εργασίας. Ο σύνθετος ρόλος του εργαζομένου αναγνωρίζεται ως «αρκετά», «πολύ» και «πάρα πολύ σημαντικός» από όλους τους συμμετέχοντες στο δείγμα σε όλες τις χρονικές περιπτώσεις αναζήτησης εργασίας.

Πίνακας 16: Κατανομή της απάντησης «Ο σύνθετος ρόλος του εργαζομένου μέσα στο χώρο εργασίας» (ως παράγοντας που διαμόρφωσε την ανάγκη για κατάρτιση) ανά φύλο

	Φύλο		
	Άνδρας	Γυναίκα	Σύνολο
Ο παράγοντας «Ο σύνθετος ρόλος του εργαζομένου μέσα στο χώρο εργασίας» που διαμόρφωσε την ανάγκη για κατάρτιση	N=180	N=282	N=462
	%	%	%
Καθόλου	3,9	6,7	5,6
Λίγο	15,0	7,1	10,2
Αρκετά	38,3	30,9	33,8
Πολύ	32,8	38,3	36,1
Πάρα πολύ	10,0	17,0	14,3
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	100,0

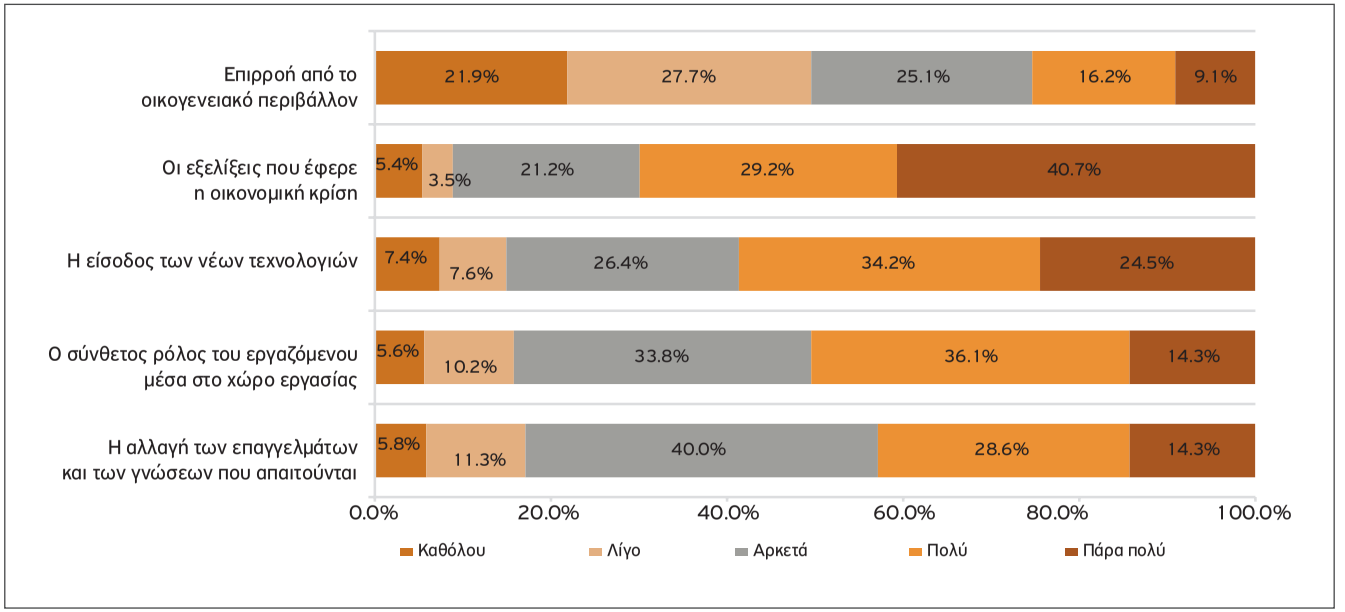
p-value= 0,005

Αναφορικά με το ζήτημα του ρόλου της ***εισόδου των νέων τεχνολογιών στην ανάγκη για κατάρτιση***, το 26,4% το θεωρεί «αρκετά σημαντικό», το 34,2% «πολύ σημαντικό» και το 24,5% «πάρα πολύ σημαντικό. Είναι προφανές πως η ανάγκη επιμόρφωσης σε θέματα «ψηφιακού γραμματισμού» και «νέων τεχνολογιών» αναγνωρίζεται σχεδόν καθολικά, διαπίστωση που συνδέεται αναμφίβολα και με το ρόλο της κατάρτισης ως «εργαλείου μετάδοσης» της εν λόγω τεχνογνωσίας.

Φαίνεται όμως ότι ο σημαντικότερος παράγοντας που ώθησε τους νέους να συμμετέχουν σε προγράμματα κατάρτισης ήταν ***η οικονομική κρίση*** και οι επιπτώσεις της. Η συντριπτική πλειονότητα των ερωτώμενων (πάνω από 9 στους 10) τη θεωρεί από αρκετά έως πάρα πολύ σημαντικό παράγοντα πρόκλησης ενδιαφέροντος για συμμετοχή σε πρόγραμμα (21,2% «αρκετά», 29,2% «πολύ» και 40,7% «πάρα πολύ σημαντικό»).

Αντιθέτως, δεν αξιολογείται ως ιδιαίτερα σημαντικός, τουλάχιστον σε σύγκριση με τους προηγούμενους, ***ο παράγοντας του οικογενειακού περιβάλλοντος***, με τους μισούς περίπου ερωτώμενους να τον χαρακτηρίζουν «καθόλου» ή «λίγο» σημαντικό.

Γράφημα 45: Κατανομή της ερώτησης «Σε ποιο βαθμό οι παρακάτω παράγοντες διαμόρφωσαν την ανάγκη για κατάρτιση;»

Η ισχυρή συσχέτιση της *οικονομικής κρίσης και των επιπτώσεών της στους νέους* με την πρόκληση ενδιαφέροντος για την παρακολούθηση κάποιου προγράμματος καταγράφεται και στις απαντήσεις σε ερώτημα σχετικό με τις κυριότερες ανάγκες που καλύπτει ένα πρόγραμμα κατάρτισης.

Πίνακας 17: Κατανομή της ερώτησης «Ποιοι από τους πιο κάτω παράγοντες επηρέασαν το ενδιαφέρον σας για την παρακολούθηση του προγράμματος κατάρτισης;»

Παράγοντες	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Σύνολο
	%	%	%	%	%	%
Η ανάγκη για προσωπική ανάπτυξη	5,4	7,1	24,2	35,3	27,9	100,0
Η απόκτηση πρόσθετων προσόντων για να είμαι πιο ανταγωνιστικός στην αγορά εργασίας	4,8	5,8	19,3	29,4	40,7	100,0
Η ανάγκη παρακολούθησης των επιστημονικών και τεχνικών εξελίξεων	7,6	13,0	29,2	33,1	17,1	100,0
Η μεγαλύτερη κοινωνική αναγνώριση	12,1	18,4	25,8	27,5	16,2	100,0
Η παροχή οικονομικών κινήτρων (επιδότηση μέσω του προγράμματος)	6,1	3,5	13,6	23,2	53,7	100,0
Η διεύρυνση του κοινωνικού δικτύου	6,5	10,2	24,7	32,5	26,2	100,0

Η ***παροχή οικονομικών κινήτρων*** (επιδότηση μέσω του προγράμματος) εμφανίζεται να είναι το βασικό κίνητρο για τους συμμετέχοντες, καθώς περίπου 8 στους 10 το χαρακτηρίζουν «πολύ / πάρα πολύ σημαντικό». Η διαπίστωση αυτή αποτυπώνει τις οικονομικές δυσκολίες των νέων, ταυτόχρονα όμως δικαιώνει σε ένα βαθμό τις ανησυχίες μελετητών για τη μετατροπή της κατάρτισης από εκπαιδευτικό εργαλείο σε ενέργεια επιδοματικού χαρακτήρα. Ωστόσο, οι νέοι που συμμετέχουν σε προγράμματα κατάρτισης ενδιαφέρονται ιδιαίτερα και για την ***καλλιέργεια δεξιοτήτων και ικανοτήτων για τη βελτίωση του επαγγελματικού τους προφίλ:*** 29,4% των ερωτώμενων κρίνουν την απόκτηση πρόσθετων προσόντων «πολύ σημαντική» και 40,7% «πολύ σημαντική», ώστε να είναι ανταγωνιστικοί στην αγορά εργασίας.

Πέρα όμως από την ανάπτυξη *επαγγελματικών δεξιοτήτων*, οι συμμετέχοντες φαίνεται να ενδιαφέρονται και για την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων και την κοινωνικοποίησή τους. Συγκεκριμένα, 6 στους 10 περίπου επιλέγουν ως «πολύ» ή «πάρα πολύ σημαντικό» κίνητρο για τη συμμετοχή τους την ανάγκη για προσωπική ανάπτυξη και διεύρυνση του κοινωνικού τους δικτύου.

Χαμηλότερα ιεραρχούνται από τους συμμετέχοντες οι ανάγκες για παρακολούθηση των επιστημονικών και τεχνικών εξελίξεων (περίπου 5 στους 10 συμμετέχοντες τις θεωρούν «πολύ» και «πάρα πολύ σημαντικές») και για μεγαλύτερη κοινωνική αναγνώριση (περίπου 4 στους 10 συμμετέχοντες τις θεωρούν «πολύ» και «πάρα πολύ σημα-

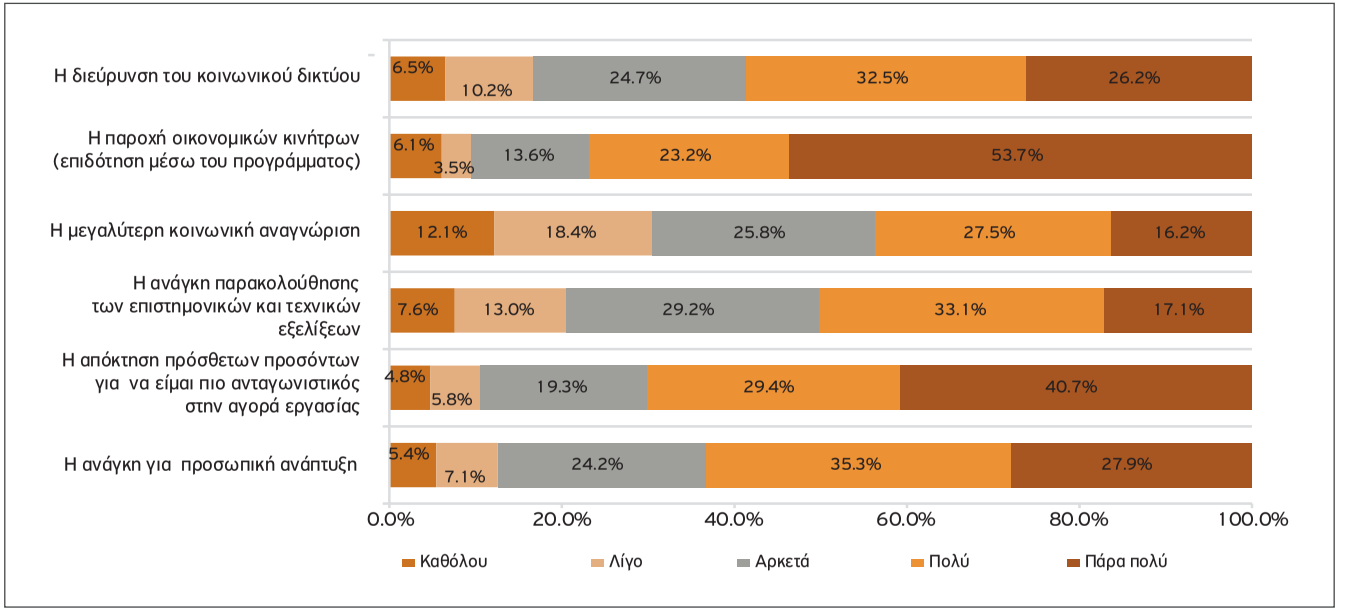
ντικές»). Ταυτόχρονα το ζήτημα της κοινωνικής αναγνώρισης συνδέεται ευθέως με την παράμετρο του χρόνου αναζήτησης εργασίας. Πάνω από τους μισούς που βρίσκονται σε φάση αναζήτησης για χρονική περίοδο άνω των τριών ετών αναγνωρίζουν τον σημαντικό ρόλο της εργασίας ως παράγοντα καταξίωσης και κοινωνικής αναγνώρισης.

Πίνακας 18: Κατανομή της ερώτησης «Η μεγαλύτερη κοινωνική αναγνώριση» (ως παράγοντας που επηρέασε το ενδιαφέρον για την παρακολούθηση του προγράμματος κατάρτισης) ανά χρόνο αναζήτησης εργασίας ωφελουμένου

	Χρόνος αναζήτησης εργασίας				
	0 - 6 μήνες	7 - 12 μήνες	1 - 3 έτη	> 3 ετών	Σύνολο
Η μεγαλύτερη κοινωνική αναγνώριση (ως παράγοντας που επηρέασε το ενδιαφέρον για την παρακολούθηση του προγράμματος κατάρτισης)	N=55	N=80	N=147	N=179	N=461
	%	%	%	%	%
Καθόλου	23,6	8,8	17,0	5,6	11,9
Λίγο	12,7	26,3	15,6	19,0	18,4
Αρκετά	21,8	22,5	29,9	25,1	25,8
Πολύ	25,5	30,0	19,7	33,5	27,5
Πάρα πολύ	16,4	12,5	17,7	16,8	16,3
ΣΥΝΟΛΟ	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

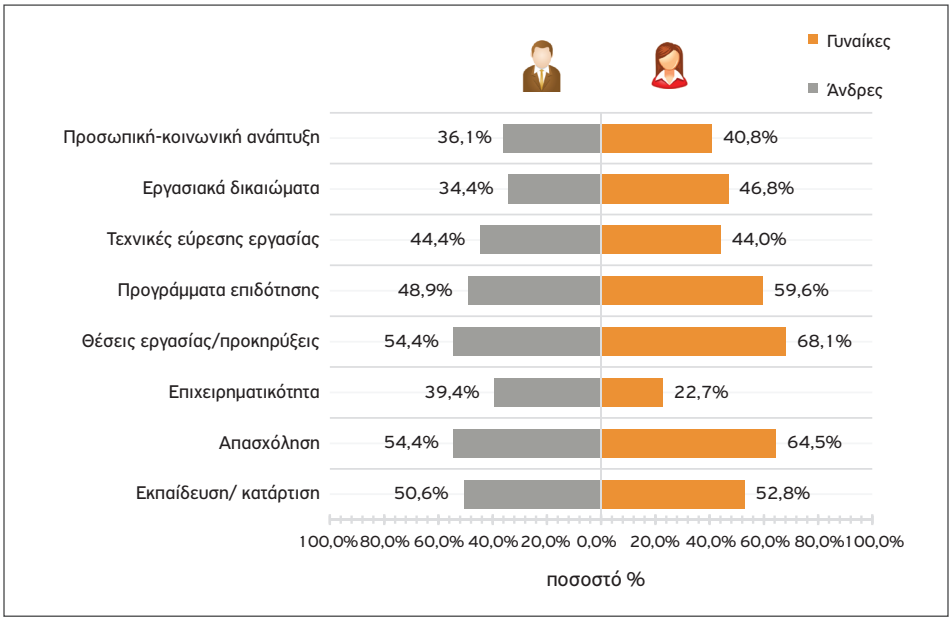
p-value= 0,004

Γράφημα 46: Κατανομή της ερώτησης «Ποιοι από τους παρακάτω παράγοντες επηρέασαν το ενδιαφέρον σας για την παρακολούθηση του προγράμματος κατάρτισης;»

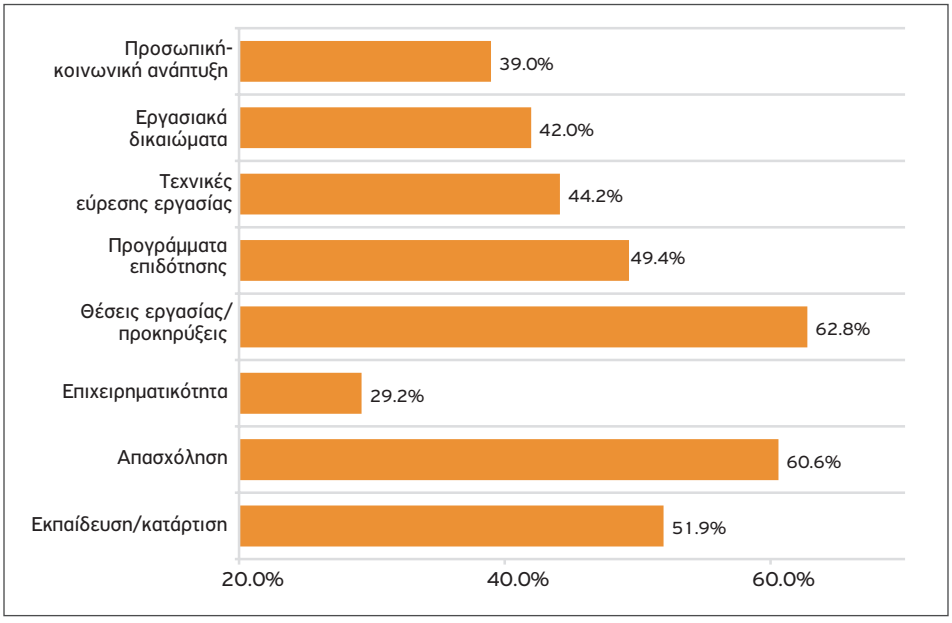
Τέλος, σχεδόν 6 στους 10 συμμετέχοντες δήλωσαν πως θα επιθυμούσαν να συνεχίσουν κάποια *συνεργασία με το σύμβουλο απασχόλησης* για ζητήματα που σχετίζονται με την *άμεση εξεύρεση εργασίας* (62,8% θέσεις εργασίας-προκηρύξεις και 60,6% απασχόληση), ενώ λίγο πάνω από τους μισούς *για ζητήματα εκπαίδευσης-κατάρτισης*. Είναι προφανές πως τα ζητήματα της συμβουλευτικής σε θέματα επαγγελματικού προσανατολισμού και εκπαιδευτικής σταδιοδρομίας αποτιμώνται θετικά και οι ωφελούμενοι επιθυμούν τη συνέχισή τους. Παρ' όλα αυτά, σε σχέση με το φύλο, είναι σημαντικό να επισημάνουμε ορισμένες διαφοροποιήσεις που αναδεικνύουν το βαθμό σημαντικότητας ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες.

Γράφημα 47: Κατανομή των προτιμήσεων ανά πεδίο ενδιαφέροντος σε επιπλέον επαφή με το σύμβουλο απασχόλησης (μετά τη λήξη του προγράμματος) των ωφελουμένων ανά φύλο

Συγκεκριμένα, οι γυναίκες εμφανίζονται να επιθυμούν περισσότερο τη συμβουλευτική σε θέματα απασχόλησης (64,5%) έναντι των ανδρών (54,4%), όπως και σε θέματα πληροφόρησης για θέσεις εργασίας και προκηρύξεις (68,1% έναντι 54,4% αντίστοιχα). Ωστόσο, οι άνδρες εμφανίζονται πιο θετικοί στο ζήτημα της συμβουλευτικής για θέματα επιχειρηματικότητας (39,4%) έναντι των γυναικών (22,7%). Είναι προφανές πως η επιχειρηματικότητα συνδέεται περισσότερο με την τάση μιας κοινωνικής εξωστρέφειας, η οποία προφανώς σε πατερναλιστικές κοινωνίες όπως η ελληνική ακόμη βρίσκει έδαφος. Υπό την έννοια αυτή, οι άνδρες εμφανίζονται να ενδιαφέρονται περισσότερο. Αντίθετα, η συμβουλευτική σε θέματα απασχόλησης ή πληροφόρησης για προκηρύξεις και θέσεις εργασίας εμφανίζεται να ευαισθητοποιεί περισσότερο τις γυναίκες, αφού τα συγκεκριμένα θέματα σχετίζονται ευθέως με την απασχόληση και την άμεση επαγγελματική αποκατάσταση. Το ίδιο συμβαίνει και με τα ζητήματα που σχετίζονται με την πληροφόρηση για θέματα εργασιακών δικαιωμάτων, αφού οι γυναίκες επιθυμούν τη συγκεκριμένη συμβουλευτική σε ποσοστό 46,8%, ενώ οι άνδρες σε ποσοστό 34,4%. Είναι επίσης σημαντικό να αναφέρουμε ότι ο χρόνος αναζήτησης εργασίας συνδέεται με την επιθυμία πληροφόρησης για θέσεις εργασίας/προκηρύξεις. Περίπου 2 στους 3 (62,9%) που βρίσκονται σε φάση αναζήτησης απαντούν καταφατικά στην ανάγκη πληροφόρησης σχετικά με θέσεις εργασίας και προκηρύξεις, και αισθάνονται πως έχουν να μάθουν και να βοηθηθούν από αυτή την πρακτική.

Γράφημα 48: Κατανομή της ερώτησης «Στην προσπάθειά σας να βρείτε εργασία, σε ποια πεδία επιθυμείτε να έρθετε σε επιπλέον επαφή με τον σύμβουλο απασχόλησης και μετά τη λήξη του προγράμματος;»

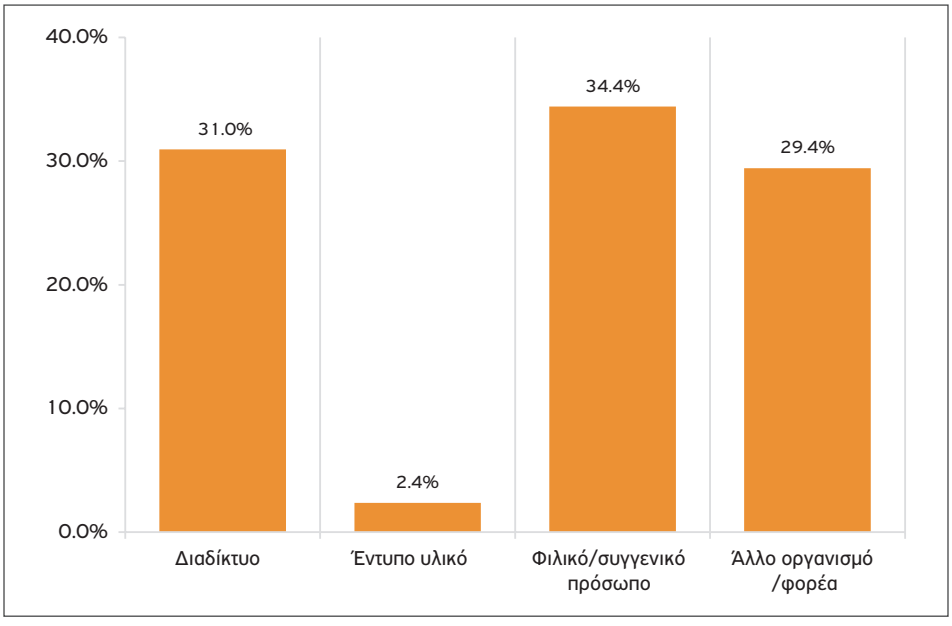

Συμπερασματικά –και σύμφωνα με το εργαλείο παρακολούθησης, υποστήριξης των ωφελουμένων, καθώς και το έντυπο μεταπαρακολούθησης– φαίνεται ότι ο σημαντικότερος παράγοντας που ώθησε τους νέους να συμμετέχουν σε προγράμματα κατάρτισης ήταν η ***οικονομική κρίση*** και οι επιπτώσεις της. Ωστόσο, η συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης –πέρα από το οικονομικό κίνητρο που παρέχει– προσφέρει υψηλά κίνητρα ανάπτυξης των προσωπικών και επαγγελματικών τους δυνατοτήτων, καθώς και υψηλές προσδοκίες για κοινωνική αναγνώριση και αποδοχή από τον κοινωνικό περίγυρο. Επιπλέον, σημαντικός κρίνεται και ο ρόλος της συνεργασίας με συμβούλους απασχόλησης με στόχο την εξεύρεση δουλειάς αλλά και τη συνέχιση της επανακατάρτισης.

ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 17 ΣΤΑΔΙΟ Α.5: Παρακολούθηση/υποστήριξη των ωφελουμένων / 17. Αξιολόγηση της επαγγελματικής συμβουλευτικής

Σύμφωνα με το εργαλείο Νο 17, το οποίο σχετίζεται με την παρακολούθηση και την υποστήριξη των ωφελουμένων, παρατηρούμε πως συνεχίζουν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο τα δίκτυα κοινωνικών επαφών και γνωριμιών. Συμμετέχοντες ανέφεραν πως ***πληροφορήθηκαν για το πρόγραμμα κυρίως από φιλικό/συγγενικό πρόσωπο*** (34,4%), ***το διαδίκτυο*** (31,0%) και από άλλο ***οργανισμό/φορέα*** (29,4%), ενώ ελάχιστοι από ***έντυπο υλικό*** (2,4%).

Γράφημα 49: Κατανομή του τρόπου ενημέρωσης των ωφελουμένων για το πρόγραμμα

Επίσης, μόλις 9,8% είχαν ***συμμετάσχει στο παρελθόν*** σε άλλη διαδικασία ***επαγγελματικής συμβουλευτικής***, **καταδεικνύοντας** την έλλειψη συμμετοχής σε δράσεις συμβουλευτικής στο πεδίο του επαγγελματικού προσανατολισμού και της σταδιοδρομίας. Συμπερασματικά, σύμφωνα με το εν λόγω εργαλείο, τα κοινωνικά δίκτυα γνωριμιών και σχέσεων καθώς και τα ψηφιακά μέσα ενημέρωσης, επικοινωνίας και διαδικτύωσης αποτελούν τα κυρίαρχα κανάλια μέσω των οποίων έγινε η επαφή με το συγκεκριμένο πρόγραμμα κατάρτισης.

Συνοπτική αποτύπωση στοιχείων και βασικά συμπεράσματα από επαναλαμβανόμενες έρευνες (follow up) μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος.

Αναμφίβολα η αξία των επαναλαμβανόμενων ερευνών έπειτα από συγκεκριμένο χρονικό διάστημα προσθέτει μια ειδική προστιθέμενη αξία σε κάθε ερευνητικό εγχείρημα, αφού δίνεται η δυνατότητα να επιστρέψουμε με περισσότερη ωριμότητα και εμπειρία προσπαθώντας να ανιχνεύσουμε γενικές αλλά και ειδικές παρατηρήσεις για τον τρόπο με τον οποίο το δείγμα μας τοποθετείται απέναντι στα ερωτήματα και τις υποθέσεις μας.

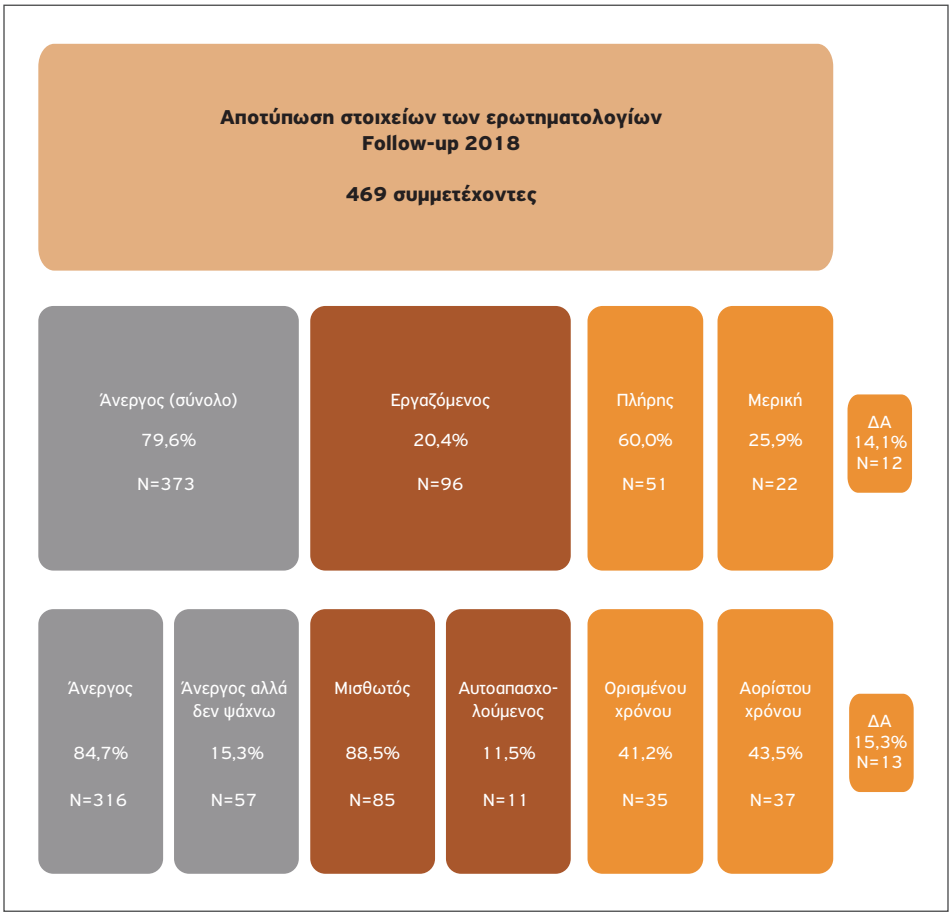
Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις μεθοδολογικές προδιαγραφές του αρχικού έργου,[137] μετά την ολοκλήρωση της έρευνάς μας και με βάση το σκεπτικό της γενικότερης μεθοδολογίας για την εξέλιξη της εργασιακής κατάστασης των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα, ακολούθησαν δύο επαναλαμβανόμενες έρευνες (follow up):

- Το 1ο follow up της εργασιακής κατάστασης των ωφελουμένων έγινε μετά το πέρας του πρώτου εξαμήνου από τη λήξη παροχής των υπηρεσιών (Ιούνιος 2018).
- Το 2ο follow up έγινε 18 μήνες μετά τη λήξη του έργου (Αύγουστος 2019).

Ειδικότερα, έγινε τηλεφωνική έρευνα από τους εταίρους του προγράμματος: ένα βασικό ερωτηματολόγιο που απαντήθηκε από 469 συμμετέχοντες οι οποίοι είχαν ολοκληρώσει το πρόγραμμα. Ουσιαστικά επιχειρήθηκε να διερευνήσουμε τη θέση των συμμετεχόντων στην έρευνα με έμφαση στο ζήτημα της απασχόλησης, το οποίο είδαμε να αποτυπώνεται ανάγλυφα.

137. *«Ο Φορέας, όπως αναφέρεται αναλυτικά στη 'Διαδικασία Υλοποίησης της Ενέργειας Α' της παρ. Β.1.2, υποχρεούται να καταγράψει και να τηρεί ηλεκτρονικά τα μικρο-δεδομένα (micro-data) των συμμετεχόντων στο Έργο (ατόμων που ξεκινούν τη συμμετοχή τους στο Έργο παρευρισκόμενοι στην 1η συνεδρία της Ενέργειας Α), σε ειδικά σχεδιασμένο σύστημα ή εφαρμογή αυτοματισμού (π.χ. MS Excel ή αντίστοιχη) και στο ΟΠΣ - ΕΤΠ. Σημειώνεται ότι οι ωφελούμενοι συμπληρώνουν και υπογράφουν τα 'ερωτηματολόγια εισόδου' στο Στάδιο Α1 και με την ολοκλήρωση των παρεχόμενων εξατομικευμένων παρεμβάσεων τα 'ερωτηματολόγια εξόδου' όπως αυτά έχουν αποσταλεί από την ΑΔ στο Φορέα Υλοποίησης. Κατά τη διάρκεια υλοποίησης των Ενεργειών του Έργου, ο Φορέας, για το σύνολο των συμμετεχόντων που έχει καταγράψει αρχικά, υποχρεούται να* ***παρακολουθεί και να καταγράφει στο ίδιο σύστημα την εξέλιξη στην εργασιακή τους κατάσταση.*** *Τέλος, στις υποχρεώσεις του Φορέα συγκαταλέγεται η τήρηση των στοιχείων επικοινωνίας των συμμετεχόντων για δώδεκα (12)μήνες μετά τη λήξη του συνόλου των Ενεργειών του Έργου, ώστε να μπορεί να παράσχει στατιστικά στοιχεία για την εξέλιξη της εργασιακής κατάστασης των ωφελουμένων του Έργου όποτε του ζητηθεί από την ΕΕ ή την ΑΔ.»*
(Βλ. σχετικά. *ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ Προγραμματισμού, Διαχείρισης, Παρακολούθησης και Ελέγχου της υλοποίησης Ενεργειών που συγχρηματοδοτούνται από το ΕΤΠ για την προγραμματική περίοδο 2014-20*, σελ 24 όπως υπάρχει http://www.eye-ekt.gr/docPaths/ETP_ALL/%CE%95%CE%B3%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B9%CE%BF_%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CF%83%CE%B9%CF%8E%CE%BD_%CE%95%CE%A4%CE%A0.pdf (τελευταία ανάκτηση 22/7/2020).

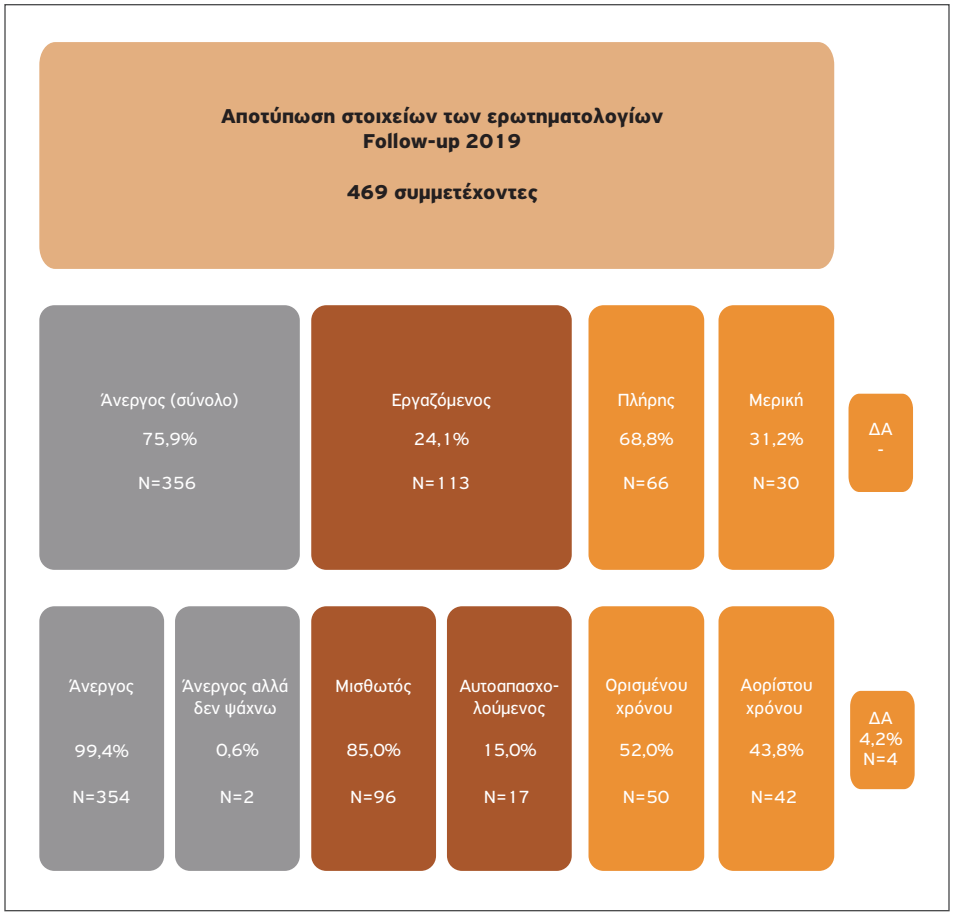
Γράφημα 50: Επαναλαμβανόμενη έρευνα (follow up) για το έτος 2018

Συγκεκριμένα, στην πρώτη φάση, **τον Αύγουστο του 2018**, από τους **469** συμμετέχοντες το **79,6%** εμφανίζονται ως άνεργοι και το **20,4%** ως εργαζόμενοι. Από το σύνολο των ανέργων το **84,7%** δηλώνει την ανεργία ως προσωπική του κατάσταση, ωστόσο το **15,3%** παρά την ανεργία του εμφανίζεται να μην ψάχνει εργασία.

Από το σύνολο των εργαζομένων το **88,5%** δηλώνει μισθωτή εργασία, ενώ **11,5%** δηλώνουν αυτοαπασχολούμενοι. Από τους μισθωτούς το **60,0%** δηλώνει πως έχει πλήρη απασχόληση, το **25,9%** μερική απασχόληση, ενώ το **14,1%** δεν απάντησε. Ταυτόχρονα από τους μισθωτούς το **41,2%** δήλωσε πως εργάζεται με σύμβαση ορισμένου χρόνου και το **43,5%** είναι αορίστου χρόνου, ενώ το **15,3%** δεν απάντησε.

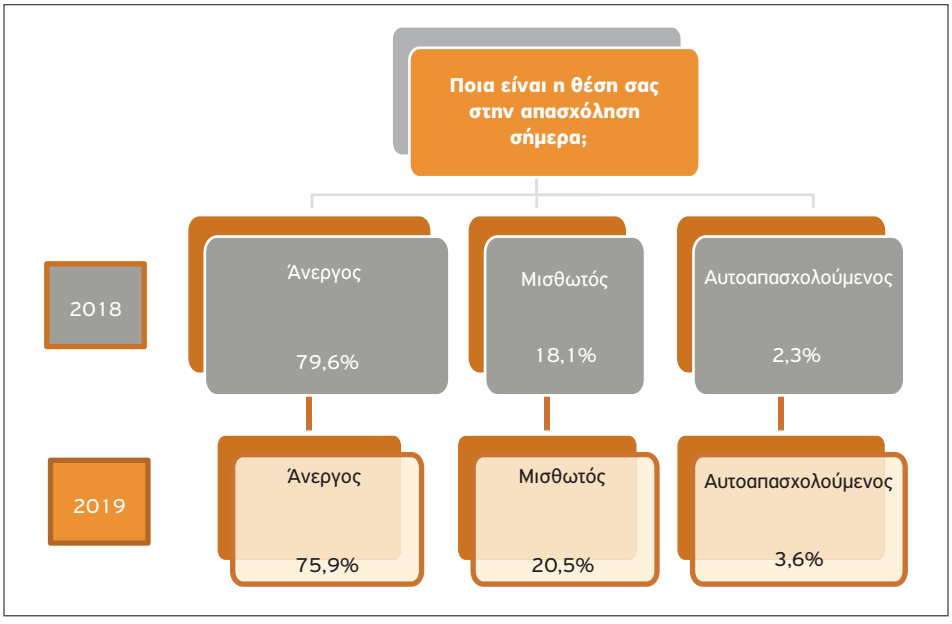
Γράφημα 51: Επαναλαμβανόμενη έρευνα (follow up) για το έτος 2019

Συγκεκριμένα, στη δεύτερη φάση, **τον Αύγουστο του 2019**, από τους **469** συμμετέχοντες το **75,9%** εμφανίζονται ως άνεργοι και το **24,1%** ως εργαζόμενοι. Από το σύνολο των ανέργων το **99,4%** δηλώνει την ανεργία ως προσωπική του κατάσταση. Μόλις το **0,6%** (2 άτομα) παρά την ανεργία του εμφανίζεται να μην ψάχνει εργασία.

Από το σύνολο των εργαζομένων το **85,0%** δηλώνει μισθωτή εργασία, ενώ το **15,0%** δηλώνουν αυτοαπασχολούμενοι. Από τους μισθωτούς το **68,8%** δηλώνει πως έχει πλήρη απασχόληση, ενώ το **31,3%** μερική απασχόληση. Ταυτόχρονα από τους μισθωτούς το **52,0%** δήλωσε πως εργάζεται με σύμβαση ορισμένου χρόνου, το **43,8%** είναι αορίστου χρόνου, ενώ το **4,2%** δεν απάντησε.

Γράφημα 52: Θέση στην απασχόληση σύμφωνα με τις επαναλαμβανόμενες έρευνες (follow up) των ετών 2018 και 2019

Από τα κύρια και βασικά ευρήματα λοιπόν, όπως αυτά προέκυψαν από το δείγμα των **469** οι οποίοι ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα μεταξύ του 2018 και του 2019, με επίκεντρο του ενδιαφέροντός μας το ζήτημα της απασχόλησης, διακρίνουμε τα εξής:

- μικρή αύξηση της απασχόλησης περίπου κατά **4%,** ποσοστό που σε πραγματικούς αριθμούς αφορά **17** εργαζομένους, με αποτέλεσμα το ποσοστό της ανεργίας να μειωθεί κατά **3,7%.**
- Μείωση κατά **14,7%** του ποσοστού εκείνων οι οποίοι δήλωσαν πως δεν ψάχνουν να βρουν εργασία παρά το ότι βρίσκονται σε φάση ανεργίας.
- Αύξηση κατά **8,8%** της πλήρους απασχόλησης και κατά **5,4%** της μερικής απασχόλησης.
- Μικρή αύξηση κατά **10,9%** των συμβάσεων ορισμένου χρόνου (για όσους εργάζονται), ενώ αμετάβλητα παραμένουν επί της ουσίας τα ποσοστά εκείνων που δηλώνουν πως έχουν συμβάσεις αορίστου χρόνου.
- Μικρή αύξηση κατά **3,5%** των αυτοαπασχολουμένων.

Πίνακας 19: Οι κατανομές της εργασιακής κατάστασης των συμμετεχόντων σύμφωνα με τις επαναλαμβανόμενες έρευνες (follow up) των ετών 2018 και 2019

		Έτος 2019				
	N	Άνεργος 2019	Άνεργος αλλά δεν ψάχνω 2019	Εργαζόμενος 2019	Αυτοπασχολούμενος 2019	Σύνολο
Έτος 2018		N=354	N=2	N=96	N=17	N=469
		%	%	%	%	%
Άνεργος 2018	316	83,2	0,6	15,2	0,9	100,0
Άνεργος αλλά δεν ψάχνω 2018	57	80,7	0,0	19,3	0,0	100,0
Εργαζόμενος 2018	85	50,6	0,0	43,5	5,9	100,0
Αυτοαπασχολούμενος 2018	11	18,2	0,0	0,0	81,8	100,0
ΣΥΝΟΛΟ	469	75,5	0,4	20,5	3,6	100,0

Σύμφωνα με τον πίνακα, βλέπουμε πως το 2018 από τους συνολικά 316 ανέργους το 83,2% (263 ωφελούμενοι) αυτών παρέμειναν άνεργοι και το 2019, ενώ το 15,2% (48 ωφελούμενοι) των ανέργων του 2018 βρήκε εργασία το 2019.

Από τους συνολικά τους 57 ανέργους του 2018 οι οποίοι δεν έψαχναν εργασία το 80,7% αυτών παρέμειναν άνεργοι το 2019, ενώ το 19,3% αυτών (11 ωφελούμενοι) βρήκε εργασία το 2019.

Από τους συνολικά 85 εργαζομένους του 2018 περίπου οι μισοί (50,6%) έχασαν την εργασία τους το 2019, ενώ το 43,5% αυτών (37 ωφελούμενοι) παρέμειναν εργαζόμενοι και το 2019. Το 5,9% εμφανίζεται να αυτοαπασχολείται το 2019, ενώ το 2018 δήλωναν εργαζόμενοι.

Από τους συνολικά 11 αυτοαπασχολουμένους του 2018 το 81,8% (9 άτομα) εμφανίζονται να συνεχίζουν την εργασία τους ως αυτοαπασχολούμενοι, ενώ το 18,2% (2 άτομα) έχασαν την εργασία τους το 2019.

Συνοψίζοντας λοιπόν είναι σημαντικό να αναφερθεί, έστω και με τα μικρά ποσοστά τα οποία αντιστοιχούν σε μικρό αριθμό φυσικών προσώπων, πως εμφανίζεται αρχικά και σε εμβρυϊκό επίπεδο μια θετική επίδραση στο πεδίο της απασχόλησης για όσους ολοκλήρωσαν το πρόγραμμα. Η θετική αυτή επίδραση αντανακλάται στην αύξηση της απασχόλησης (κατά 17 άτομα) και σε αντίστοιχη μείωση της ανεργίας. Ωστόσο, είναι αξιοσημείωτο πως από αυτούς που εμφανίζονται απαθείς απέναντι στην ανεργία τους δηλώνοντας πως δεν τους νοιάζει και δεν ψάχνουν να βρουν εργασία το αντίστοιχο ποσοστό τους από το 2018 στο 2019 εκμηδενίζεται. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένα μικρό και αισιόδοξο μήνυμα κυρίως απέναντι στην ηττοπάθεια και την απογοήτευση που γεννά η ανεργία, αφού είναι εξαιρετικά ενθαρρυντικό να εξασθενεί ο φαύλος κύκλος της αυτοπεριθωριοποίησης των νέων ανθρώπων που η ανεργία συμβάλλει αποφασιστικά στη ματαίωση των ονείρων τους και των μελλοντικών τους σχεδίων για τη ζωή.

Επίσης, εμφανίζεται μια έστω και μικρή αύξηση στο επίπεδο της μισθωτής εργασίας, της επιθυμητής από όλους πλήρους απασχόλησης, η οποία αποτυπώνεται βέβαια σε συμβάσεις ορισμένου χρόνου, αλλά αυτό δεν παύει να είναι ένα αισιόδοξο μήνυμα. Εκείνο όμως που δεν εμφανίζεται να ενισχύεται από τα ευρήματα του follow up είναι το ποσοστό των εργαζομένων που επιλέγουν την αυτοαπασχόληση, το οποίο παρά την αύξησή του παραμένει μικρό. Ερμηνευτικά αυτό ωστόσο συνδέεται με το γενικότερο έλλειμμα που αντιμετωπίζει η χώρα στο πεδίο της επιχειρηματικότητας αλλά και της αυτοαπασχόλησης, αφού ειδικά τα τελευταία χρόνια ήταν εξαιρετικά μεγάλος ο αριθμός εκείνων που προχώρησαν στη διακοπή του ελεύθερου επαγγέλματος είτε λόγω υψηλής φορολογίας είτε ασύμφορων ασφαλιστικών εισφορών κ.ο.κ. Αυτό άλλωστε που το follow up επιβεβαιώνει και σε σχέση με τα αρχικά μας ερωτήματα αλλά και με την πρωτογενή έρευνα είναι πως η πλήρης απασχόληση, η μισθωτή εργασία, η απροθυμία κινητικότητας και γενικότερα η αναζήτηση μιας σχετικής σταθερότητας στον τόπο διαμονής και στην επαγγελματική δραστηριότητα συνδέονται ευθέως και πρωτίστως με το ζήτημα της εργασίας. Υπό την έννοια αυτή, είναι εξαιρετικά κρίσιμο ζήτημα το ότι η εύρεση εργασίας αποτελεί το βασικό κριτήριο σταθεροποίησης και άλλων παραμέτρων, όπως η προσωπική και η οικογενειακή ζωή καθώς και η μονιμότερη σύνδεση με τον τόπο καταγωγής και διαμονής.

ΜΕΡΟΣ ΙΙΙ

Συμπεράσματα & Προτάσεις Πολιτικής

1. Βασικά συμπεράσματα και ένα πλαίσιο πολιτικών παρέμβασης σε περιφερειακή κλίμακα

Είναι σημαντικό να δούμε με διαλεκτικό τρόπο τα βασικά συμπεράσματα τόσο στην ολότητά τους όσο και στα επιμέρους στοιχεία τους. Υπό την έννοια αυτή, θα επιχειρήσουμε να κωδικοποιήσουμε τα κυριότερα σημεία που αποδίδουν εύγλωττα τα βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος της έρευνάς μας και ιδίως τη σχέση τους με την επαγγελματική κατάρτιση, το φάσμα της ανεργίας και γενικότερα τα προβλήματα του εκπαιδευτικού και κοινωνικού αποκλεισμού στην περιφέρεια Θεσσαλίας. Ταυτόχρονα θα αναδείξουμε βασικές τάσεις και κατευθύνσεις γύρω από στάσεις και αντιλήψεις των ερωτώμενων για την εργασία και γενικότερα τη στάση τους απέναντι στην απασχόληση, την επαγγελματική κατάρτιση, τους τρόπους που τοποθετούνται για το πρόβλημα της ανεργίας και τις επαγγελματικές τους στρατηγικές.

2. Από τις ατομικές στρατηγικές στις δομημένες συλλογικές παρεμβάσεις

Επιχειρώντας να δώσουμε μια συνθετική εικόνα για τη δομή και το περιεχόμενο των ευρημάτων τα οποία σχετίζονται με τα γενικά χαρακτηριστικά του δείγματος, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε πως ο πληθυσμός-στόχος κατανέμεται χωρίς μεγάλες αποκλίσεις και στους 4 νομούς της περιφέρειας Θεσσαλίας, το γυναικείο φύλο υπερτερεί, ενώ το επίπεδο εκπαίδευσης αφορά κατά κανόνα αποφοίτους μεσαίων προσόντων (επιπέδου 4-5) με έμφαση στην τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση κατάρτιση.

Οι ΝΕΕΤs της Θεσσαλίας κατά κανόνα διαθέτουν μεσαία προσόντα και στην πλειοψηφία τους κινούνται γύρω από τεχνικές και επαγγελματικές σπουδές στα ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ και τα ΙΕΚ. Πρόκειται ουσιαστικά για νέους/ες εντός του ηλικιακού εύρους της κατηγορίας των ΝΕΕΤs (16-29 ετών) με εισοδήματα που κινούνται ανάμεσα στα επιδόματα ανεργίας και στους μισθούς της ανειδίκευτης εργασίας, χωρίς ωστόσο να εμφανίζονται πως ανήκουν σε πολυμελείς οικογένειες η άλλες ομάδες με ευπαθή χαρακτηριστικά πλην της ανεργίας. Ταυτόχρονα εμφανίζεται μια ευθεία σχέση ανάμεσα στη συμμετοχή

στα προγράμματα και στην επαγγελματική εμπειρία. Οι διαθέτοντες εμπειρία εμφανίζουν μεγαλύτερη συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης, όπως και οι μεγαλύτεροι σε ηλικία εμφανίζουν περισσότερα ακαδημαϊκά προσόντα και περισσότερο χρόνο στην αναζήτηση εργασίας.

Θα μπορούσαμε επίσης να καταλήξουμε στο ότι οι συμμετέχοντες στο δείγμα φαίνεται να νιώθουν ευχαριστημένοι από την εύρεση μιας εργασίας που να τους ικανοποιεί και να τους γεμίζει τη ζωή με ενδιαφέρον, αφού μέσω αυτών των χαρακτηριστικών νιώθουν ικανοποιημένοι. Η διαπίστωση αυτή είναι εξαιρετικά σημαντική, αισιόδοξη και παρήγορη λόγω του ότι παρατηρούμε νέους ανθρώπους που παρά τις δυσκολίες και τα εμπόδια στην εύρεση απασχόλησης και ένταξης στον επαγγελματικό βίο είναι διατεθειμένοι η εργασία τους να μην αποτελεί μια μεμονωμένη γραφειοκρατική διεκπεραίωση αλλά μια κοινωνική διεργασία που θα συμβάλλει στο κοινό καλό, στην κοινωνική προσφορά, στην ουσιαστική αλληλεξάρτηση με το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Αν αναλογιστούμε πως η εποχή μας γίνεται ολοένα και πιο ατομικιστική, αλλοτριωμένη και ανταγωνιστική, η ύπαρξη έστω και κάποιων τέτοιων ψηγμάτων κοινωνικής ευαισθησίας διαμορφώνει χωρίς αμφιβολία τους καλύτερους όρους για μια πιο αισιόδοξη προοπτική.

Σχετικά με το κριτήριο της εκπαίδευσης, είναι σημαντικό να επισημανθεί πως το επίπεδο σπουδών του δείγματος κυμαίνεται σε σπουδές μέσου επίπεδου που κατά κανόνα αφορούν την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση. Είναι σημαντικό να τονίσουμε πως η τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση αλλά και η κατάρτιση ευρύτερα εμφανίζονται να καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μερίδιο στην κατανομή των εκπαιδευτικών προσόντων, αφού γενικότερα τα προγράμματα κατάρτισης απευθύνονται στην περιοχή των «σχετικά χαμηλών και μεσαίων προσόντων», όπως αυτά έχουν πια διαμορφωθεί στην κοινή γλώσσα των πλαισίων προσόντων της ΕΕ η οποία απαρτίζεται από οκτώ (8) επίπεδα αναφοράς.

Επιπροσθέτως βλέπουμε πως το κριτήριο της ηλικίας διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο στην αποφασιστικότητα με την οποία οι NEETs αναδεικνύουν ως σημαντικές ορισμένες επιλογές. Αυτό συνδέεται με το ότι οι μεγαλύτεροι σε ηλικία NEETs αναδεικνύουν με μεγαλύτερο σθένος στοιχεία όπως η καινοτομία, η δημιουργικότητα, ο σχεδιασμός νέων προϊόντων, οι νέες τεχνολογίες κ.ά. αξιολογώντας τα ως «πολύ θετικά στοιχεία», γεγονός που –κατά τη γνώμη μας– εγγράφεται ως ιδιαίτερα αισιόδοξο.

Παρατηρούμε ακόμη ότι εμφανίζονται σημαντικές διαφορές ανάμεσα στους NEETs με οικογένεια και στους άγαμους. Το κριτήριο αυτό μας οδηγεί σε αρκετές διαφοροποιήσεις στον τρόπο πρόσληψης της κατάρτισης, της εργασίας και γενικότερα της επαγγελματικής προοπτικής μέσα και έξω από τη χώρα. Οι άγαμοι και νεότεροι NEETs αξιολογούν εντελώς διαφορετικά τον τρόπο με τον οποίο λειτουργεί η μετακίνηση από τη μια πόλη στην άλλη ή γενικότερα η κινητικότητα. Είναι προφανές πως οι μεγαλύτεροι σε ηλικία, οι έχοντες οικογένεια και προστατευόμενα μέλη εμφανίζονται πιο στέρεοι και συγκρατημένοι στις επιλογές, αφού οι ευθύνες και τα οικογενειακά βάρη τούς κάνουν να σκέφτονται διαφορετικά. Υπό την έννοια αυτή, αισθάνονται περισσότερο το άγχος και το φόβο της ανεργίας και του αποκλεισμού, ενώ σε άλλες περιπτώσεις εμφανίζονται πιο ευέλικτοι σε επιλογές που θα τους συγκρατήσουν στην αγορά εργασίας.

Ένα επίσης σημαντικό στοιχείο αποτελεί η θετική στάση όλων απέναντι στο ζήτημα των αμοιβών της εργασίας. Πρόκειται για δεδομένο που αξιολογείται από όλους ως ένα κρίσιμο στοιχείο πάνω στο οποίο μπορεί να αναπτυχθεί η υπόλοιπη προσωπική και κοινωνική τους ζωή. Είναι σαφές πως μέσω ενός καλού μισθού εξασφαλίζεται η ποιότητα του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων, γεγονός που τεκμηριώνεται στις δυνατότητες απόκτησης βασικών αγαθών και υπηρεσιών. Είναι προφανές πως οι νεότεροι NEETs εμφανίζονται περισσότερο οικονομικά αδύναμοι, με λιγότερα προσόντα, μικρότερη εμπειρία και λιγότερα οικογενειακά βάρη. Αντίθετα, παρά τη γενικότερη τάση κινητικότητας των νέων και ιδιαίτερα των υπερκεπαιδευομένων προς χώρες του εξωτερικού, δεν εμφανίζεται να λογίζεται ως ιδιαίτερα σημαίνουσα η εγκατάσταση σε άλλες χώρες μέσω της εργασίας και της κινητικότητας που συνήθως επιβάλλει η εργασία. Αυτό ενδεχομένως να συνδέεται με το επίπεδο των προσόντων τους και γενικότερα με ένα υποσυνείδητο αίσθημα ανασφάλειας απέναντι σε «οριακές» επιλογές, οι οποίες προϋποθέτουν τη μετεγκατάσταση, τη επαγγελματική μετανάστευση, την εκ βάθρων αλλαγή των όρων ζωής τους.

Ωστόσο, αυτό που είναι εμφανές αφορά την προσπάθεια να διατηρηθεί μια ισορροπία ανάμεσα στην προσωπική ζωή και στον επαγγελματικό βίο, αφού η περιφρούρηση του ελεύθερου χρόνου και γενικότερα της οικογενειακής κατάστασης κρίνεται σημαντική για την πλειοψηφία του δείγματος. Αναμφίβολα βλέπουμε πως πάλι αξιολογούνται με διαφορετικό τρόπο τα στοιχεία αυτά σε σχέση με παράγοντες όπως το φύλο, η ηλικία, το εκπαιδευτικό επίπεδο, ο χρόνος αναζήτησης εργασίας, η επαγγελματική εμπειρία. Για παράδειγμα, οι έγγαμοι NEETs και κυρίως οι γυναίκες NEETs με παιδιά εμφανίζονται περισσότερο προσκολλημένοι στο πρότυπο μιας πλήρους και πρωινής εργασίας χωρίς να διαταράσσεται η ομαλότητα του οικογενειακού βίου. Ταυτόχρονα εμφανίζονται και πιο δεκτικοί σε δουλειές που δεν πληρούν τις επιθυμητές προϋποθέσεις, αφού η μακροχρόνια αναζήτηση καθώς και οι τρέχουσες και υπαρκτές ανάγκες τους επιβάλλουν να συμμορφωθούν με ό,τι πιο άμεσο και ρεαλιστικό τους προσφέρεται.

Ανάμεσα σε άλλα, ο φόβος και η ανασφάλεια της ανεργίας εξακολουθούν να αποτελούν σημαντική παράμετρο στη ζωή των νέων, αφού προκαλούν το γενικευμένο αίσθημα μιας έντονης ανησυχίας και μιας βαθιάς δυσθυμίας που συσκοτίζει το μέλλον. Χωρίς αμφιβολία, η πλειοψηφία τους εμφανίζεται να επιμένει σε αυτό που αποκαλούμε μόνιμη και πλήρη απασχόληση ως το εχέγγυο μιας ήρεμης και «κανονικής» ζωής, η οποία σε επίπεδο «συλλογικού φαντασιακού» θα δύναται να διασφαλίζει την ατομική, επαγγελματική και οικογενειακή ανάπτυξη και ευημερία. Επιπροσθέτως, οι περισσότεροι/ες εμφανίζονται να επιθυμούν μια εργασία που να διαθέτει το στοιχείο της κοινωνικής προσφοράς και, το κυριότερο, η πλειοψηφία τους δεν φαίνεται να ακολουθεί το στερεότυπο υποτίμησης και απαξίωσης της χειρωνακτικής εργασίας, αφού δεν αξιολογεί ως ιδιαίτερα σημαντική τη δουλειά πίσω από ένα γραφείο ή την εργασία «με καθαρά χέρια». Παρ' όλα αυτά, η μόνιμη, πλήρης και μισθωτή απασχόληση αποτελεί την κυρίαρχη προτίμηση έναντι άλλων μορφών απασχόλησης όπως η αυτοπασχόληση και η συμμετοχή στο κοινωνικό ή συνεταιριστικό επιχειρείν. Η προτίμηση αυτή δεν φαίνεται να επηρεάζεται από κανέναν άλλο παράγοντα – είτε αυτός είναι η ηλικία, είτε το εκπαιδευτικό επίπεδο ή το

εισόδημα. Ωστόσο, οι αποκλίσεις που εμφανίζονται, όπως προαναφέρθηκε, σχετίζονται κυρίως με παράγοντες όπως η ηλικία, η επαγγελματική εμπειρία, ο χρόνος αναζήτησης εργασίας.

Αναφορικά με το εργαλείο που επιχειρεί τη διερεύνηση της επαγγελματικής απόφασης, παρατηρούνται σημαντικές διαφορές οι οποίες προσδιορίζονται κυρίως από παράγοντες όπως το εκπαιδευτικό επίπεδο. Παρόλο που η συντριπτική πλειοψηφία υποστηρίζει πως είναι μεθοδική στη λήψη των αποφάσεών της, παρατηρούμε πως οι έχοντες περισσότερα προσόντα εμφανίζονται πιο πιστοί στη μεθοδικότητα και την επισταμένη λήψη αποφάσεων σε σχέση με τους μη έχοντες ουσιαστικά προσόντα. Βέβαια, μολονότι παρατηρούνται τέτοιες διαπιστώσεις, εντοπίζονται και σημαντικές αντιφάσεις, αφού ο 1 στους 3 πιστεύει πως όταν λαμβάνει μια απόφαση που είναι σωστή για *τον ίδιο δεν ξέρει γιατί την πήρε*. Ειδικότερα στα ζητήματα λήψης αποφάσεων είναι ευθέως εμφανές πως όταν λαμβάνουν μια απόφαση αναζητούν τη γνώμη των άλλων θέλοντας ουσιαστικά μια επιβεβαίωση που να ενισχύει το κριτήριο της αποδοχής.

Παρατηρείται δηλαδή μια γενικότερη αίσθηση ανασφάλειας κυρίως στους λιγότερο εκπαιδευμένους και στους μη έχοντες επαγγελματική εμπειρία, γεγονός που εκφράζεται μέσα από την αναζήτηση συμβουλευτικής υποστήριξης από φίλους και τον κοινωνικό περίγυρο. Ταυτόχρονα πριν από τη λήψη μιας απόφασης ενδιαφέρονται για πληροφορίες και στοιχεία, με στόχο τη διαμόρφωση μιας στρατηγικής ψυχολογικής υποστήριξης, ενθάρρυνσης και εντέλει αποτελεσματικότητας στην επίτευξη του σκοπού τους. Ωστόσο, είναι σημαντικό να τονιστεί πως η αντιμετώπιση των προβλημάτων τους προτάσσεται έναντι της μετάθεσής τους στο μέλλον, αφού αισθάνονται εμπιστοσύνη στην κρίση τους και τις επιλογές τους. Εν κατακλείδι, το ζήτημα της αυτοπεποίθησης παραμένει ψηλά στην αξιακή τους ιεράρχηση, αφού εμφανίζονται να έχουν εμπιστοσύνη στις αποφάσεις που λαμβάνουν. Απλώς η αναζήτηση υποστήριξης και συμπαράστασης είναι περισσότερο ορατή και εμφανής σε αυτούς που έχουν μεγαλύτερη ανάγκη και επιπλέον δεν έχουν μεγάλη εμπειρία σε θέματα εργασίας, κατάρτισης και εκπαιδευτικών διαδρομών.

Ως προς τον τύπο απασχόλησης και τις μορφές που αυτή δύναται να πάρει, οι μισοί περίπου συμμετέχοντες διαθέτουν εξαιρετικά μικρή εργασιακή εμπειρία, ενώ το σύνολο του δείγματος βρίσκεται σε κατάσταση ανεργίας. Ωστόσο, η συντριπτική τους πλειοψηφία εμφανίζεται να ψάχνει δουλειά επιθυμώντας διακαώς την ένταξη ή την επανένταξη στην αγορά εργασίας, εμφανίζοντας όμως χαμηλό ενδιαφέρον για την αυτοαπασχόληση αλλά και τις άλλες μορφές του κοινωνικού και συνεταιριστικού επιχειρείν. Από τη διασταύρωση των στοιχείων βλέπουμε πως περισσότερο δεκτικοί σε θέματα και προοπτικές του επιχειρείν είναι οι έχοντες περισσότερα προσόντα καθώς και όλοι όσοι διαθέτουν επαγγελματική εμπειρία και ειδικότερα οι άνδρες. Αντίθετα, οι γυναίκες και οι μη έχοντες υψηλά προσόντα και επαγγελματική εμπειρία εμφανίζονται καταφανώς πιο διστακτικοί. Είναι σαφές πως ειδικότερα το επιχειρείν για τις γυναίκες είναι δυσκολότερο, αφού αποτελεί ένα πεδίο που ανήκει κατεξοχήν στους άνδρες. Επιπροσθέτως, για τους μη έχοντες εκπαιδευτικά προσόντα αυτό φαντάζει ακόμη πιο περίπλοκο και δαιδαλώδες, αφού αποτελεί μια πρόκληση με πολλές δυσκολίες και αχαρτογράφητες περιοχές.

Σύμφωνα με το εργαλείο παρακολούθησης και υποστήριξης των ωφελουμένων καθώς και το εντυπο μεταπαρακολούθησης, φαίνεται ότι ο σημαντικότερος παράγοντας που ώθησε τους νέους να συμμετέχουν σε προγράμματα κατάρτισης ήταν η οικονομική κρίση και οι επιπτώσεις της. Ωστόσο, η συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης –πέρα από το οικονομικό κίνητρο που παρέχει– προσφέρει υψηλά κίνητρα ανάπτυξης των προσωπικών και επαγγελματικών τους δυνατοτήτων, καθώς και υψηλές προσδοκίες για κοινωνική αναγνώριση και αποδοχή από τον κοινωνικό περίγυρο. Συμπληρωματικά, σημαντικός κρίνεται και ο ρόλος της συνεργασίας με συμβούλους απασχόλησης, με στόχο την εξεύρεση δουλειάς αλλά και τη συνέχιση της επανακατάρτισης.

Πιο συγκεκριμένα, βλέπουμε την ευθεία σχέση εξάρτησης του εκπαιδευτικού επιπέδου και της επαγγελματικής εμπειρίας με την επιθυμία συμβουλευτικής, πληροφόρησης και γενικότερα επαγγελματικής καθοδήγησης. Είναι σαφές πως οι μη έχοντες υψηλά προσόντα ή επαγγελματικές προσλαμβάνουσες νιώθουν εντονότερη την ανάγκη για υποβοήθηση σε ό,τι σχεδιάζουν και επιχειρούν. Την ίδια στιγμή εμφανίζεται έντονα επιδραστική η λειτουργία των κοινωνικών δικτύων, των φιλικών γνωριμιών και των προσωπικών σχέσεων καθώς και των ψηφιακών μέσων ενημέρωσης, επικοινωνίας και διαδικτύωσης στο πεδίο της απασχόλησης και κατάρτισης. Τα συγκεκριμένα μέσα αποδεικνύονται τα βασικά κανάλια μέσω των οποίων έγινε η επαφή με το συγκεκριμένο πρόγραμμα κατάρτισης, γεγονός που αποδεικνύει την καθολική και γενικευμένη ισχύ τους στη συγκεκριμένη περιφέρεια.

Ωστόσο, είναι σημαντικό πέρα από τις βασικές διαπιστώσεις να προχωρήσουμε ακόμη περισσότερο προς την ανάπτυξη ενός κειμένου πολιτικής δίνοντας έμφαση στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιφέρειας, με στόχο την ορθολογική δόμηση μιας τεκμηριωμένης δράσης που να συνδέει ορθολογικά και τεκμηριωμένα το ατομικό με το συλλογικό. Υπό την έννοια αυτή, ο ρόλος και η αποστολή του συνδικαλιστικού κινήματος στο πεδίο της ανάπτυξης αποδεικνύεται περισσότερο κρίσιμος από ποτέ, αφού υπάρχει πολύς χώρος για δραστικές και αποφασιστικές παρεμβάσεις στα πεδία της κατάρτισης, της απασχόλησης, της ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής.

Συγκεκριμένα, στο θεωρητικό-εννοιολογικό τμήμα της εργασίας μας επισημάναμε –βάσει στοιχείων που αντλήθηκαν από εθνικές και ευρωπαϊκές πηγές– ότι η περιφέρεια Θεσσαλίας εμφανίζεται ως η πρώτη περιφέρεια σε ανισότητες και η τρίτη σε ποσοστό φτώχειας. Διερευνώντας τις εκπαιδευτικές «ρίζες» των ανισοτήτων, παρατηρούμε πως στη Λάρισα, νομό που ενδιαφέρει την έρευνά μας, εμφανίζεται υψηλότατο ποσοστό συγκράτησης μαθητικού πληθυσμού στο γενικό λύκειο, ενώ συγκριτικά το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα χαμηλό στα ΕΠΑΛ.

Αυτό ενδέχεται να υποδεικνύει την επείγουσα εκπαιδευτική αντιμετώπιση παιδιών που προέρχονται από διαφοροποιημένα περιβάλλοντα οικονομικών δυνατοτήτων/πρόσληψης πολιτισμικού-μορφωτικού κεφαλαίου, διαπίστωση που οφείλουμε να δούμε πιο επισταμένως, με κριτήριο τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και την ενίσχυση των κοινωνικά ασθενέστερων. Αξίζει ενδεχομένως εκτενέστερη διερεύνηση το αν οι εκπαιδευτικές ανισότητες συνδέονται με τα διαρθρωτικά προβλήματα της οικονομίας της περιφέρειας, όπως αυτά περιγράφηκαν στο πρώτο τμήμα της μελέτης.

Το οικονομικό-αναπτυξιακό προφίλ της περιφέρειας Θεσσαλίας εμφανίζεται «συντηρητικό», καθώς η οικονομία της βασίζεται κατά κύριο λόγο σε εργαζομένους οι οποίοι απασχολούνται σε επαγγέλματα που απαιτούν ένταση εργασίας και όχι ένταση γνώσης και δεξιοτήτων. Διόλου τυχαία επισημάναμε ότι η θεσσαλική οικονομία στηρίζεται ιδιαίτερα στον πρωτογενή τομέα (το ποσοστό της συμμετοχής του στην ΑΠΑ της περιφέρειας είναι τριπλάσιο από αυτό της γενικής συμμετοχής του τομέα στη χώρα), ενώ εμφανίζεται προβληματική η διασύνδεση του δευτερογενούς με τον τριτογενή τομέα παραγωγής. Παράλληλα, η ισχνή σχέση εκπαίδευσης-κατάρτισης με την οικονομία αντανακλάται στην υστέρηση της περιφέρειας στους δείκτες καινοτομίας, διαπίστωση που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με τρόπο δυναμικό και ρηξικέλευθο.

Με βάση τις επισημάνσεις που αναλυτικότερα έχουν εκτεθεί στο πρώτο μέρος και λαμβάνοντας υπόψη όλη την προγενέστερη εμπειρική έρευνα και τις θεωρητικές επεξεργασίες τόσο από τους φορείς της ΓΣΕΕ όσο και από άλλες εθνικές και ευρωπαϊκές μελέτες,[138] αποτελεί κοινό τόπο πως η ανάπτυξη και η έξοδος από την κρίση θα έρθουν με μακροπρόθεσμη επένδυση στις δεξιότητες και στη στοχευμένη γνώση.

Πιο συγκεκριμένα, προτείνονται εμφατικά:

- Η γενναία αύξηση των δημόσιων δαπανών για την εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη διά βίου μάθηση καθώς και ο εξορθολογισμός του μοντέλου κατανομής των πόρων σε εθνικό επίπεδο μέσα από την επιλογή ενός «άνισα» διαφοροποιημένου συστήματος χρηματοδότησης το οποίο να προτάσσει τις περιοχές εκείνων που αποδεδειγμένα πλήττονται από τον κοινωνικό, τον εκπαιδευτικό και πολιτιστικό αποκλεισμό.

138. Βλ. αναλυτικά βασικά κείμενα τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για τις προτάσεις και πολιτικές που εμφατικά αναδεικνύουν το περίγραμμα μιας δομημένης παρέμβασης περιφερειακής κλίμακας. Συγκεκριμένα: ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, *Ετήσια Έκθεση για την εκπαίδευση: Η ελληνική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα, ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2016· Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Η μαθητική διαρροή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνάσιο, ενιαίο λύκειο, ΤΕΕ)*, Αθήνα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2006· Παπαδάκης Ν. (επιμ.), *Βαρόμετρο απόντων: Οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*, Αθήνα, Σιδέρης, 2013· Παπαδάκης Ν., Κυρίδης Α. και Φωτόπουλος Ν. (επιμ.), *Νέα γενιά και NEETs στην Ελλάδα της κρίσης – Οι επείγουσες διαστάσεις του προβλήματος: Έρευνα και ολοκληρωμένη παρέμβαση, Αθήνα, Σιδέρης, 2016· Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βόρειας και Κεντρικής Ελλάδας, Μελέτη για την ανάπτυξη της περιφέρειας Θεσσαλίας*, 2013· ΥΠΕΠΘ, *Μελέτη για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής, Παραδοτέο 1: «Καταγραφή ορισμών και μεθόδων αποτύπωσης της σχολικής διαρροής»*, 2007β· Ειδικός Λογαριασμός Κονδυλίων Έρευνας Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, *ΘΕΣΣΑΛΙΑ2020, Περιφερειακή στρατηγική καινοτομίας έξυπνης εξειδίκευσης της περιφέρειας Θεσσαλίας για την προγραμματική περίοδο 2014-2020*, όπως υπάρχει στο https://www.espa.gr/elibrary/RIS3_Thessaly_201503.pdf (τελευταία ανάκτηση 4/5/2020)· *Επιχειρησιακό πρόγραμμα βάσει του στόχου «Επενδύσεις για την ανάπτυξη και την απασχόληση»*, όπως υπάρχει στο https://www.espa.gr/elibrary/Thessalia_2014GR16M2OP003_1_4_el.pdf (τελευταία ανάκτηση 4/5/2020)· *Ετήσια και τελική έκθεση υλοποίησης για το στόχο «Επενδύσεις στην ανάπτυξη και την απασχόληση»*, όπως υπάρχει στο https://www.espa.gr/elibrary/PEP_Thessaly_Implementation_Report_2015.pdf (τελευταία ανάκτηση 4/5/2020).

- Η τεκμηριωμένη διερεύνηση της δυνατότητας μιας διαφοροποιημένης κατά ζώνες χρηματοδότησης των εκπαιδευτικών δομών, ενισχύοντας πολυ-τροπικά τις οικονομικά, εκπαιδευτικά και κοινωνικά ασθενέστερες περιοχές που πλήττονται περισσότερο από τις αντιθέσεις και τις υπάρχουσες συστημικές ανισότητες. Με τον τρόπο αυτό οι παρεμβάσεις θα συμβάλουν στην άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων στο σύνολο της χώρας ενισχύοντας περιοχές που πλήττονται συστηματικά από την καθυστέρηση και την υπανάπτυξη. Ταυτόχρονα αποσκοπούν στην ενίσχυση των κοινωνικών ομάδων με χαμηλούς δείκτες εκπαίδευσης, παρέχοντας στήριξη για: υποδομές, ανθρώπινο δυναμικό στις εκπαιδευτικές δομές, εστιασμένα προγράμματα αντιμετώπισης της σχολικής διαρροής, εκπαιδευτικά προγράμματα ενίσχυσης των χαμηλών επιδόσεων, εξειδικευμένες παρεμβάσεις αντιμετώπισης της βίας και του σχολικού εκφοβισμού, της χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών, των κρουσμάτων ξενοφοβίας και ρατσισμού και άλλων αντικοινωνικών στάσεων.
- Η αύξηση της ελκυστικότητας και της προσβασιμότητας του μαθητικού και φοιτητικού πληθυσμού στις εκπαιδευτικές δομές με ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης (υλικοτεχνικές υποδομές, ανθρώπινο δυναμικό, αναλυτικά προγράμματα, εγχειρίδια, εργαστήρια, προγράμματα μαθητείας και πρακτικής άσκησης κ.ά.), με στόχο την αναβάθμιση της εικόνας και της εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας στα επαγγελματικά λύκεια, καθώς και στις δομές αρχικής και συνεχιζόμενης κατάρτισης. Η στρατηγική αυτή καλείται να συμβάλει στην αποδυνάμωση του κοινωνικού στερεότυπου που θεωρεί την επαγγελματική εκπαίδευση υποδεέστερη και κοινωνικά απαξιωμένη ενισχύοντας ταυτόχρονα τόσο τη συμμετοχή όσο και τη διασφάλιση της ποιότητάς της.
- Η δημιουργία ενός αξιόπιστου και θεσμικά έγκριτου συστήματος διερεύνησης των αναγκών της περιφερειακής οικονομίας με έμφαση στις ανάγκες των τοπικών οικονομιών, το οποίο να αποσκοπεί στον εναρμονισμό προσφοράς και ζήτησης ειδικοτήτων και επαγγελμάτων σε άμεσο συσχετισμό με ένα έγκριτο εθνικό σύστημα πιστοποίησης των επαγγελματικών προσόντων.
- Ο συντονισμός και η αλληλόδραση των πρακτικών και λειτουργιών που τα επιμέρους συστήματα εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης επιτελούν σε περιφερειακή κλίμακα. Για την ευόδωση της συγκεκριμένης στρατηγικής απαιτείται η ισότιμη συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο (αρμόδια υπουργεία, κοινωνικοί εταίροι, παραγωγικοί φορείς, εκπαιδευτική κοινότητα, τοπικοί φορείς, συνδικάτα και εργατικά κέντρα, επιμελητήρια) μέσα από θεσμούς συνεχούς ενημέρωσης, υποστήριξης και συμβουλευτικής, μακριά από τον ηγεμονικό ρόλο του παραδοσιακού γραφειοκρατικού συγκεντρωτισμού.
- Η ισότιμη, δημόσια και δωρεάν «ανοικτή» πρόσβαση σε όλους τους θεσμούς που αναπτύσσουν και παρέχουν ολοκληρωμένες υπηρεσίες εκπαίδευσης, κατάρτισης, επιμόρφωσης και συμβουλευτικής, οι οποίες να απευθύνονται εστιασμένα σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, (παλιννοστούντες, μετανάστες, λειτουργικά και τεχνολογικά αναλφάβητους, μονογονεϊκές οικογένειες, φυλακισμένους, άτομα με ειδικές

ανάγκες, [πρώην] χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών, εθνικές/πολιτισμικές μειονότητες κ.ά.).

- Οι εκπαιδευτικές αρχές και οι κοινωνικοί φορείς σε επίπεδο περιφέρειας να επιδείξουν σθένος, ώστε να καταπολεμηθεί το φαινόμενο της σχολικής διαρροής ιδίως από τα ΕΠΑΛ, αφού το εν λόγω παθογενές σύμπτωμα στερεί πολύτιμο και εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό από την τοπική οικονομία το οποίο θα μπορούσε να συνδεθεί ευθέως με τους παραγωγικούς κλάδους αιχμής της.
- Η συνεχής ανάπτυξη ενός ευρύτατου και ορθολογικά σχεδιασμένου κοινωνικού διαλόγου για τη σχέση εκπαίδευσης-κατάρτισης και απασχόλησης με έμφαση στις τοπικές και περιφερειακές διαστάσεις του ζητήματος. Η συγκεκριμένη ενέργεια αποτελεί πολιτική επιλογή εθνικής προτεραιότητας, η οποία οφείλει να περιλαμβάνει την ουσιαστική και όχι κατ' επίφαση συμμετοχή εκπροσώπων της πολιτείας, κοινωνικών εταίρων και επιστημονικών φορέων με αταλάντευτη πορεία πλεύσης: το σχεδιασμό και την εφαρμογή εξειδικευμένων παρεμβάσεων αντιμετώπισης των εκπαιδευτικών και κοινωνικών ανισοτήτων οι οποίες απορρέουν από τα ειδικά διαρθρωτικά προβλήματα της θεσσαλικής κοινωνίας και οικονομίας.
- Η μακροπρόθεσμη και στοχευμένη στρατηγική επενδύσεων στις επιχειρήσεις της περιοχής, με στόχο την ανάπτυξη των γνώσεων και δεξιοτήτων του εργατικού τους δυναμικού. Οι ιδιωτικές επενδύσεις στην κατάρτιση και στη διά βίου μάθηση εμφανίζονται εξαιρετικά χαμηλές και αυτό ενδέχεται να αντανακλά στην υστέρηση κρίσιμων τομέων, όπως της ενέργειας και του περιβάλλοντος, οι οποίοι χωρίς αμφιβολία απαιτούν εξειδικευμένο προσωπικό. Η συγκεκριμένη στρατηγική όμως σχετίζεται άμεσα και με τον πρωτογενή τομέα, αφού η αναγκαιότητα επένδυσης στην παραγωγή υψηλής ποιότητας προϊόντων (όπως, για παράδειγμα, στον αγροτοδιατροφικό τομέα) κρίνεται απαραίτητη μέσω της κατάρτισης εξειδικευμένου προσωπικού το οποίο να ανταποκρίνεται στο νέο παγκόσμιο ανταγωνιστικό περιβάλλον.
- Η συνέργεια των τοπικών πανεπιστημιακών τμημάτων με την ευρύτερη παραγωγική βάση της περιοχής, καθώς μέχρι σήμερα το σύνολο σχεδόν της δραστηριότητας στην έρευνα, στην τεχνολογική ανάπτυξη και στην καινοτομία ασκείται στα ακαδημαϊκά ιδρύματα της περιοχής –με εξαιρετικά αποτελέσματα– χωρίς άμεση συσχέτιση με τις τοπικές οικονομίες. Η διάχυση της επιστημονικής δραστηριότητας αυτής και η δομική της σύνδεση με το οικονομικό περιβάλλον της Θεσσαλίας κρίνονται επιβεβλημένες, προκειμένου να αντιμετωπιστεί το έλλειμμα καινοτομίας και ανταγωνιστικότητας της περιοχής. Είναι σαφές πως μια ευθεία, βαθιά και δομική διασύνδεση μέσα από κοινά αναπτυξιακά προγράμματα και δράσεις θα επιφέρει σημαντικές διαθρωτικές αλλαγές απελευθερώνοντας δυνάμεις σε τομείς όπως οι βιολογικές καλλιέργειες, ο αγροτουρισμός, οι εφαρμογές της τεχνολογίας και της ρομποτικής στην αγροτική επιχειρηματικότητα κ.ά.
- Η διαρκής και ουσιαστική ενίσχυση της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης και της καινοτομίας μέσα από την αναβάθμιση της πρόσβασης, της χρήσης και της ποιότητας των τεχνολογικών εργαλείων που παρέχουν πληροφόρηση και επικοινωνία.

Αυτό συνδέεται και με την αύξηση των επιχειρηματικών δαπανών για τεχνολογική και μη τεχνολογική καινοτομία, με παράλληλη ενίσχυση των παρεχόμενων υπηρεσιών τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών από τους φορείς και τους οργανισμούς (δημόσιους, κοινωνικούς και ιδιωτικούς) της περιφέρειας.

- Η πολύπλευρη ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με ταυτόχρονη μέριμνα για τη μετάβαση προς μια οικονομία προσαρμοσμένη στην προστασία του περιβάλλοντος από τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση κινδύνων, στην προώθηση της αξιοποίησης και της αποδοτικότητας των πόρων.
- Η προώθηση της ποιοτικής απασχόλησης και υποστήριξης της κινητικότητας της εργασίας μέσα από την κοινωνική ένταξη, την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η πρόταση αυτή συνδέεται με την ουσιαστική αύξηση της απασχόλησης συμπεριλαμβανομένης και της αυτοαπασχόλησης, με σκοπό τη δημιουργία καινοτόμων επιχειρήσεων που να ενισχύουν τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας νέων, μειονεκτούντων ατόμων και ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων.
- Η δραστική και άμεση αντιμετώπιση των προβλημάτων που διαμορφώνει η οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική υπανάπτυξη σε περιοχές των οικιστικών κέντρων της περιφέρειας, με σκοπό τη μακρόπνοη, την ισόρροπη και κοινωνικά δίκαιη ανάπτυξη.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

Αργείτης, Γ. και Νικολαΐδης, Ε., *Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας: Πρόταση πλαισίου ανάπτυξης*, Αθήνα, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2018.

Βαρουφάκης, Γ., *Κρίσης λεξιλόγιο: Οι οικονομικοί όροι που μας καταδυναστεύουν*, Αθήνα, Ποταμός, 2011.

Bourdieu, P. και Passeron, J.-C., *Η αναπαραγωγή: Στοιχεία για μια θεωρία του εκπαιδευτικού συστήματος*, πρόλ. Ν. Παναγιωτόπουλος, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2014.

ΕΛΣΤΑΤ, *Δελτίο Τύπου – Έρευνα Εργατικού Δυναμικού*, Αθήνα, Απρίλιος 2018.

Έμκε-Πουλοπούλου, Ή., Το *κόστος της κρίσης και η άδικη κατανομή του στην Ελλάδα: 2009-2014*, Αθήνα, Βογιατζής, 2015.

ΕΙΕΑΔ, *Επαγγελματική κατάρτιση νέων εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (NEETs) στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσαρμογής στην παγκοσμιοποίηση: Η περίπτωση του προγράμματος για το Σούπερ Μάρκετ Λαρισα ΑΒΕΕ»*, επιμ. Παϊδούση, Χ., Αθήνα, ΕΙΕΑΔ, 2019.

Ευρωπαϊκή Ένωση – Ευρωπαϊκά Επενδυτικά και Διαρθρωτικά Ταμεία, *Το περιφερειακό επιχειρησιακό πρόγραμμα Θεσσαλίας 2014-2020, Παράρτημα Ι: Κυριότερα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά της περιφέρειας Θεσσαλίας*, 2015.

ΙΕΠ, *Η μαθητική διαρροή στην ελληνική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Περίοδος αναφοράς 2013-2016*, Αθήνα, ΙΕΠ, 2017.

ΙΝΕ ΓΣΕΕ, *Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα και την Ευρώπη το 2011*, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, Αθήνα, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2011.

ΙΝΕ ΓΣΕΕ, *Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση: Ετήσια Έκθεση 2018*, Αθήνα, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, 2018.

ΙΝΕ ΓΣΕΕ–ΑΔΕΔΥ, *Από την κοινωνική ευπάθεια στον κοινωνικό αποκλεισμό: Διαδικασίες και χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού στο νομό Κυκλάδων*, Αθήνα, ΙΝΕ ΓΣΕΕ–ΑΔΕΔΥ, 2002.

Καλεράντε, Ε., Βαμβακίδου, Ι. και Σολάκη, Α. (επιμ.), *Από τη Ρόζα Λούξεμπουργκ στο τερατώδες είδωλο της Ευρώπης: Οι παθογένειες του καπιταλιστικού συστήματος*, Τρίκαλα, Επέκεινα, 2016.

ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, *Ετήσια Έκθεση για την εκπαίδευση: Η ελληνική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα, ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2016.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Η μαθητική διαρροή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (γυμνάσιο, ενιαίο λύκειο, ΤΕΕ),* Αθήνα, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2006.

Παπαδάκης, Ν. (επιμ.), *Βαρόμετρο απόντων: Οι NEETs (Young People Not in Education, Employment or Training) στην Ελλάδα*, Αθήνα, Σιδέρης, 2013.

Παπαδάκης, Ν., Κυρίδης, Α. και Φωτόπουλος, Ν. (επιμ.), *Νέα Γενιά και NEETs στην Ελλάδα της κρίσης – Οι επείγουσες διαστάσεις του προβλήματος: Έρευνα και ολοκληρωμένη παρέμβαση*, Αθήνα, Σιδέρης, 2016.

Σύνδεσμος Βιομηχανιών Βόρειας και Κεντρικής Ελλάδας, *Μελέτη για την ανάπτυξη της περιφέρειας Θεσσαλίας*, 2013.

ΥΠΕΠΘ, Μελέτη για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής, Παραδοτέο 2: «Ανάλυση των μετρήσεων σχολικής διαρροής και καταγραφή υπαρχόντων συστημάτων, απόψεων & προτάσεων καταπολέμησής της», 2007α, όπως υπάρχει στο http://repository. edulll.gr/edulll/retrieve/376/111.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/7/2020).

ΥΠΕΠΘ, *Μελέτη για την καταπολέμηση της σχολικής διαρροής, Παραδοτέο 1: «Καταγραφή ορισμών και μεθόδων αποτύπωσης της σχολικής διαρροής»*, 2007β, όπως υπάρχει στο http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=44&bitstream=44_01#page/1/mode/2up, (τελευταία ανάκτηση 15/7/2020).

Χρυσάκης, Μ., «Οικογενειακές επενδυτικές πρακτικές των φτωχών και των μη φτωχών και εκπαιδευτικές ανισότητες», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, 75, 1989, σελ. 89-120.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Alfieri, S., Rosina, A., Sironi, E., Marta, E. and Marzana, D., "Who are Italian NEETs?", *Rivista Internazionale di Scienze Sociali*, 130 (3), 2015, pp. 285-306.

Bevan Foundation, "An uneven distribution: NEETs in Wales", (2012), όπως υπάρχει στο https://www.bevanfoundation.org/commentary/an-uneven-distribution-neets-in-wales/ (τελευταία ανάκτηση 6/5/2020).

Bruno, G., Marelli, E. and Signorelli, M., "Young people in crisis: NEETs and unemployed in EU regions", in *53rd ERSA Congress*, Palermo, Italy, August 2013.

Burdick-Will, J., Ludwig, J., Raudenbush, S. W., Sampson, R. J., Sanbonmatsu, L. and Sharkey P., "Converging evidence for neighborhood effects on children's test scores: An experimental, quasi-experimental, and observational comparison", *Whither Opportunity*, 2013, pp. 255-276.

Chetty, R., Hendren N., and Katz, L. F., "The effects of exposure to better neighborhoods on children: New evidence from the Moving to Opportunity experiment", *American Economic Review*, 106 (4), 2016, pp. 855-902.

EPRS, "NEETs: Who are they? Being young and not in employment, education or training today", Brussels, 2017.

Eurofound, *Mapping youth transitions in Europe*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2014.

Eurofound, *Exploring the diversity of NEETs*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016.

Eurostat, "Statistics on young people neither in employment nor in education or training", Ιούνιος 2018, δες αναλυτικά τα στοιχεία με συνεχή επικαιροποίηση https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/EDAT_LFSE_20(τελευταία ανάκτηση 15/4/2020)

Flavier, É. et Méard, J., "L'approche du décrochage scolaire selon les théories culturalistes de l'activité: Bénéfices et perspectives", *Activités*, 13 (13-2), 2016.

Genda, J., "The NEET problem in Japan", in *Social Science Japan*, 32 (newsletter of the Institute of Social Science), University of Tokyo, 2005.

Impetus Private Equity Foundation, *Make NEETs History in 2014*, London, 2014.

International Labour Organization, *Global Employment Trends For Youth*, Geneva, 2012.

International Labour Organization, *What does NEETs mean and why is the concept so easily misinterpreted?,* Technical Brief No 1, Geneva, 2015.

Istance, D., Rees, G. and Williamson, H., *Young People Not In Education, Training or Employment in South Glamorgan*, Cardiff, South Glamorgan Training and Enterprise Council, 1994.

Janosz, M., Le Blanc, M., Boulerice, B. and Tremblay, R. E., "Predicting different types of school dropouts: A typological approach on two longitudinal samples", *Journal of Educational Psychology*, 92 (1), 2000, pp. 171-190.

Kosugi, R., "Considering the response to freeter and jobless youth issues", in *Labor Situation in Japan and Analysis: Detailed Exposition 2005/2006*, Tokyo, JIPLT, 2005.

Lee, N. and Wright, J., "Off the map? The geography of NEETs", The Work Foundation, 2011, unpublished report, p. 11, όπως στο https://www.basw.co.uk/system/files/resources/basw_95508-4_0.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

Maguire, S., "Young people not in education, employment or training (NEET): Recent policy initiatives in England and their effects", *Research in Comparative and International Education*, 10 (4), 2015, pp. 525-536.

Matsaganis, M., *The Greek Crisis: Social Impact and Policy Responses*, Berlin, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2013.

Mirza-Davies, J., and Brown, J., "NEET: Young people not in education, employment or training", *Economic policy and stafisfics: Government white paper H-commons UK*. 2014.

Morrill, R., *The Emerging Geography of Inequality*, 2013, όπως υπάρχει στο https://www.newgeography.com/content/003912-the-emerging-geography-inequality (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

O'Higgins, N., "The impact of the economic and financial crisis and the policy response on youth employment in the European Union", in *Effaces International Workshop*, Perugia, 2011.

OECD, CO3.5, *Young people not in education or employment*, OECD – Social Policy Division – Directorate of Employment, Labour and Social Affairs, 2017.

Office for National Statistics, *Young people not in education, employment or training (NEET), UK*, May 2018.

Papadakis, N. et al., *"Painted from life..." A Disengaged Youth? Young People and NEETs in a Devastated Country*, No. IKEEART-2017-663, Aristotle University of Thessaloniki, 2017, pp. 1-45.

Papadakis, N., Drakaki, M., Papargyris, A., Dafermos, V., Basta, M., Theodorikakos, P. and Kyridis, A., *"Painted from life..." A Disengaged Youth? Young People and NEETs in a Devastated Country*, London, UCL-Institute of Education, 2017.

Paugam, S., *L'exclusion, l'état des savoirs*, La Découverte, Paris, 1996.

Rahman, K. M. (2007). "NEETs' Challenge to Japan: Causes and Remedies", *Japanstudien*, 18 (1), 221-244.

Schwartz, H., "Housing policy is school policy: Economically integrative housing promotes academic success in Montgomery County, Maryland", *The Education Digest*, 76 (6), 2011, p. 42.

Social Exclusion Unit, *Bridging the Gap: New Opportunities for 16-18 Year Olds Not in Education, Employment or Training*, London, HMSO, 1999.

Spielhofer, T., Benton, T., Evans, K., Featherstone, G., Golden, S., Nelson, J. and Smith, P., *Increasing Participation: Understanding Young People Who Do No Participate in Education or Training at 16 and 17*, DSCF Research Report RR072, London, DCSF, 2009.

Tubadji, A., *Youth Unemployment in Greece: Economical and Political Perspectives,* Friedrich Ebert Stiftung, 2012.

Vitaud, L., *Future of Work: Why Geographic Inequalities Are Not About to Disappear*, 2017.

Wilkinson, C., *The Drop Out Society: Young People on the Margin*, Leicester, Youth Work Press, 1995.

Wodtke, G. T., Elwert, F. and Harding, D. J., "Neighborhood effect heterogene*ity by family income and developmental period",* American Journal of Sociology, 121 (4), 2016.

Wodtke, G. T., Harding, D. J. and Elwert, F., "Neighborhood effects in temporal perspective: The impact of long-term exposure to concentrated disadvantage on high school graduation", *American Sociological Review*, 76 (5), 2011.

Διαδικτυακές Πηγές

http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/EDN-20170811-1?inheritRedirect=true (τελευταία ανάκτηση 17/7/2020)

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary: Young_people_neither_in_employment_nor_in_education_and_training_(NEET) (τελευταία ανάκτηση 17/7/2020)

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File: Share_of_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_and_training,_by_age,_EU-28,_2006%E2%80%9316.PNG&oldid=345623 (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20180615-1 (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Regional-Competitiveness-Index-2019/363v-4uq6/ (τελευταία πρόσβαση 4/5/2020)

https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9034240/3-02072018-AP-EN.pdf/bfcf5c1a-fca8-4541-aa0a-2d5dc2e090da (τελευταία ανάκτηση 17/7/2020)

https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/EDAT_LFSE_20 (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

https://www.eurofound.europa.eu/topic/neets/(τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

OECD, Investing in Youth: Latvia, OECD Publishing, Paris, 2015, όπως υπάρχει στο https://doi.org/10.1787/9789264240407-en (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020).

https://www.japantimes.co.jp/news/2018/03/02/business/economy-business/japans-jobless-rate-falls-24-year-low-2-4-january/#.WzsZMNIzaUk (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

http://jpninfo.com/11831 (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

https://equitablegrowth.org/geography-of-economic-inequality/(τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-

coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/europe-2020-strategy_en (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title= File:Early_leavers_from_education_and_training,_by_NUTS_2_regions,_2017_(%25_share_of_population_aged_18-24)- RYB18.png&oldid=391781/27-6-2018 (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020)

http://www.newgeography.com/content/003912-the-emerging-geography-inequality (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

https://www.espa.gr/elibrary/RIS3_Thessaly_201503.pdf (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

https://www.espa.gr/elibrary/PEP_Thessaly_Implementation_Report_2015.pdf (τελευταία ανάκτηση 16/7/2020)

https://cohesiondata.ec.europa.eu/stories/s/Regional-Competitiveness-Index-2019/363v-4uq6/ (τελευταία πρόσβαση 4/5/2020)

http://reader.ekt.gr/bookReader/show /index.php?lib=EDULLL&item=44&bitstream=44_01#page/1/mode/2up (τελευταία ανάκτηση 15/4/2020)

https://www.youngwomenstrust.org/assets/0000/1701/Scarred_for_Life-Literature_Review-March_2015.pdf (τελευταία ανάκτηση 15/7/2020)

Παράρτημα

Τεχνικά κείμενα

1. Πίνακες Ι

Πίνακες Ι.1
Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων σύμφωνα με την αρχική τους καταγραφή προκειμένου να συμμετάσχουν στο έργο με κωδικό «EGF/2015/011GR/ Supermarket Larissa» και κωδικό ΟΠΣ 5007916

Πίνακες Ι.2
Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 1 ΣΤΑΔΙΟ Α.1: Υποδοχή-καταγραφή ωφελουμένων και διερεύνηση αναγκών / 1. Ερωτηματολόγιο λήψης ιστορικού

Πίνακες Ι.3
Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 4 ΣΤΑΔΙΟ Α.3: Διαδικασία προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης, εκπόνηση αρχικού/συνοπτικού σχεδίου δράσης και παραπομπή σε ενέργειες / 3. Εργασιακές αξίες

Πίνακες Ι.4
Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 7: Λήψη επαγγελματικής απόφασης

Πίνακες Ι.5
Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ: Αρχικό ατομικό επαγγελματικό σχέδιο δράσης

Πίνακες Ι.6
Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 15 ΣΤΑΔΙΟ Α.5: Παρακολούθηση/υποστήριξη των ωφελουμένων / 15. Έντυπο μεταπαρακολούθησης

Πίνακες Ι.7
Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 17 ΣΤΑΔΙΟ Α.5: Παρακολούθηση/υποστήριξη των ωφελουμένων / 17.Αξιολόγηση της επαγγελματικής συμβουλευτικής

Πίνακες Ι.8
Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στις επαναλαμβανόμενες έρευνες / follow up μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος

Παράρτημα Ι

Πίνακες

Πίνακας Ι.1: Οι κατανομές των δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών των ωφελουμένων του έργου σύμφωνα με την αρχική τους καταγραφή

Μεταβλητή	N	% των ερωτώμενων	% των αποκρινόμενων
Περιοχή			
Καρδίτσα	141	30,1	
Λάρισα	88	18,8	
Μαγνησία και Σποράδες	139	29,6	
Τρίκαλα	101	21,5	
Σύνολο	469	100,0	
Ωφελούμενοι ανά φορέα			
ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ	113	24,1	
ΙΝΕΜΥ ΕΣΕΕ	199	42,2	
ΙΝΕ ΓΣΕΕ	157	33,5	
Σύνολο	469	100,0	
Φύλο			
Άνδρας	181	38,6	
Γυναίκα	288	61,4	
Σύνολο	469	100,0	
Ηλικιακή κατηγορία			
16-23 ετών	99	21,1	
24-26 ετών	174	37,1	
27-29 ετών	196	41,8	
Σύνολο	469	100,0	

Πίνακας Ι.1 (συνέχεια)

Μεταβλητή	N	% των ερωτώμενων	% των αποκρινόμενων
Ανώτερο επίπεδο εκπαίδευσης			
Γυμνάσιο – Δημοτικό	34	7,2	
Γενικό λύκειο	62	13,2	
ΕΠΑΛ – ΕΠΑΣ	188	40,1	
ΙΕΚ	56	11,9	
ΤΕΙ	50	10,7	
ΑΕΙ	72	15,4	
Μεταπτυχιακές σπουδές	7	1,5	
Σύνολο	469	100,0	
Οικογενειακή κατάσταση*			
Άγαμος/η	344	73,3	73,5
Παντρεμένος/η	104	22,2	22,2
Συμβιών/ούσα – Διαζευγμένος/η	20	4,3	4,3
ΔΑ	1	0,2	
Σύνολο	469	100,0	100,0
Μέλος τρίτεκνης ή πολύτεκνης οικογένειας			
Πολύτεκνης οικογένειας	54	11,5	
Τρίτεκνης οικογένειας	106	22,6	
Τίποτα από τα παραπάνω	309	65,9	
Σύνολο	469	100,0	
Ύπαρξη παιδιών*			
Ναι	106	22,6	22,8
Όχι	358	76,3	77,2
ΔΑ	5	1,1	
Σύνολο	469	100,0	100,0
Συνολικό δηλωθέν εισόδημα (εκκαθαριστικό σημείωμα για το φορολογικό έτος 2016			
Ατομικό 0-4.512 €	366	78,0	
Ατομικό 4.513-9.000 €	9	1,9	
Ατομικό 9.001-12.000 €	1	0,2	
Οικογενειακό 0-9.475 €	67	14,3	
Οικογενειακό 9.476-12.000 €	8	1,7	
Οικογενειακό 12.001-16.001 €	10	2,1	
Οικογενειακό 16.001-26.000 €	8	1,7	
Σύνολο	469	100,0	

Πίνακας Ι.1 (συνέχεια)

Μεταβλητή	N	% των ερωτώμενων	% των αποκρινόμενων
Κλάση εισοδήματος			
Ατομικό χαμηλή κλάση	366	78,0	
Οικογενειακό χαμηλή κλάση	67	14,3	
Άλλη απάντηση	36	7,7	
Σύνολο	469	100,0	
Συμμετοχή σε προγράμματα κατάρτισης ή απασχόλησης			
Ναι	301	64,2	
Όχι	168	35,8	
Σύνολο	469	100,0	
Μειονεκτούσες ομάδες			
Ναι	37	7,9	
Όχι	432	92,1	
Σύνολο	469	100,0	
Σε ποια από τις παρακάτω μειονεκτούσες ομάδες ανήκετε			
Άτομα με αναπηρία	11	29,7	
Μέλη μονογονεϊκών οικογενειών	20	54,1	
Ρομά	6	16,2	
Σύνολο	37	100,0	

*Οι μεταβλητές σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση και την ύπαρξη παιδιών των ωφελουμένων προέρχονται από το ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 1 ΣΤΑΔΙΟ Α.1: Υποδοχή-καταγραφή ωφελουμένων και διερεύνηση αναγκών / 1. Ερωτηματολόγιο λήψης ιστορικού

Πίνακας Ι.2: Οι κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 1 ΣΤΑΔΙΟ Α.1: Υποδοχή-καταγραφή ωφελουμένων και διερεύνηση αναγκών / 1. Ερωτηματολόγιο λήψης ιστορικού

Μεταβλητή	N	% των ερωτώμενων	% των αποκρινόμενων
Συμμετοχή σε δράσεις κατάρτισης			
Ναι	312	66,5	
Όχι	157	33,5	
Σύνολο	469	100,0	
Τύπος κατάρτισης (ερώτηση πολλαπλών επιλογών)		% απαντήσεων N=365	% αποκρινόμενων N=312
Σχολές μαθητείας ΟΑΕΔ	25	6,8	8,0
ΙΕΚ (δημόσια & ιδιωτικά)	100	27,4	32,1
ΕΕΣ – ΚΕΚ	133	36,4	42,6
Ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση διά βίου	28	7,7	9,0
Άλλες μορφές κατάρτισης	79	21,6	25,3
Σύνολο	365	100,0	117,0
Χρονικό διάστημα από τη λήξη της τελευταίας κατάρτισης			
0-6 μήνες	19	6,1	6,4
6 μήνες έως 1 έτος	43	13,8	14,6
1-3 έτη	161	51,6	54,6
3-5 έτη	42	13,5	14,2
Πάνω από 6 έτη	30	9,6	10,2
ΔΑ	17	5,4	
Σύνολο	312	100,0	100,0
Γνώση ξένων γλωσσών			
Ναι	302	64,4	
Όχι	167	35,6	
Σύνολο	469	100,0	
Πτυχίο ξένων γλωσσών			
Ναι	206	68,2	
Όχι	96	31,8	
Σύνολο	302	100,0	
Γνώση Η/Υ			
Ναι	369	78,7	
Όχι	100	21,3	
Σύνολο	469	100,0	

Πίνακας Ι.2 (συνέχεια)

Μεταβλητή	N	% των ερωτώμενων	% των αποκρινόμενων
Πιστοποιητικό Η/Υ			
Ναι	268	72,6	
Όχι	101	27,4	
Σύνολο	369	100,0	
Επαγγελματική εμπειρία			
Ναι	375	80,0	
Όχι	94	20,0	
Σύνολο	469	100,0	
Χρόνος προϋπηρεσίας			
Καθόλου προϋπηρεσία	94	20,0	
1 έτος	89	19,0	
2 έτη	72	15,4	
3-5 έτη	111	23,7	
6+ έτη	103	22,0	
Σύνολο	469	100,0	
Χρονικό διάστημα διακοπής τελευταίας επαγγελματικής δραστηριότητας			
< 1 έτος	65	17,3	20,1
1-2 έτη	146	38,9	45,2
3-5 έτη	109	29,1	33,7
> 10 ετών	3	0,8	0,9
ΔΑ	52	13,9	
Σύνολο	375	100,0	100,0
Χρόνος αναζήτησης εργασίας			
0-6 μήνες	56	11,9	12,1
7-12 μήνες	81	17,3	17,5
1-3 έτη	148	31,6	31,9
> 3 ετών	179	38,2	38,6
ΔΑ	5	1,1	
Σύνολο	469	100,0	100,0
Επιθυμία αυτοαπασχόλησης			
Ναι	102	21,8	
Όχι	367	78,2	
Σύνολο	469	100,0	

Πίνακας Ι.2 (συνέχεια)

Μεταβλητή	N	% των ερωτώμενων	% των αποκρινόμενων
Επιθυμία απασχόλησης σε εργοδότη			
Ναι	436	92,9	
Όχι	33	7,1	
Σύνολο	469	100,0	
Ανάληψη θέσης εργασίας στο άμεσο χρονικό διάστημα			
Ναι	445	94,8	
Όχι	24	5,2	
Σύνολο	469	100,0	
Επιθυμητός τύπος απασχόλησης			
Πλήρης	399	85,1	86,0
Μερική	30	6,4	6,5
Δεν επιθυμεί ή δεν δηλώνει	35	7,5	7,5
ΔΑ	5	1,1	
Σύνολο	469	100,0	100,0
Επιθυμητό ωράριο εργασίας			
Πρωινό	262	55,9	56,7
Απογευματινό	6	1,3	1,3
Οτιδήποτε	175	37,3	37,9
Με βάρδιες	15	3,2	3,2
Νυχτερινό	4	0,9	0,9
ΔΑ	7	1,5	
Σύνολο	469	100,0	100,0

Πίνακας Ι.3: Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 4 ΣΤΑΔΙΟ Α.3: Διαδικασία προσωπικής και επαγγελματικής ανάπτυξης, εκπόνηση αρχικού/συνοπτικού σχεδίου δράσης και παραπομπή σε ενέργειες / 3. Εργασιακές αξίες

	Ερωτήσεις-μονάδες	Τελείως ασήμαντο για μένα	Λίγο σημαντικό	Αρκετά σημαντικό	Πάρα πολύ σημαντικό για μένα	Σύνολο
1.	Να κάνω τη δουλειά μου με τον τρόπο που μου αρέσει	8	56	216	184	464
		1,7%	12,1%	46,6%	39,7%	100,0 %
2.	Να σχεδιάζω νέα προϊόντα.	55	131	189	89	464
		11,9%	28,2%	40,7%	19,2%	100,0 %
3.	Να μπορώ να αξιοποιήσω σ' αυτήν τις νέες ιδέες μου	7	51	224	182	464
		1,5%	11,0%	48,3%	39,2%	100,0 %
4.	Να αμείβομαι πολύ καλά	5	18	203	238	464
		1,1%	3,9%	43,8%	51,3%	100,0 %
5.	Οι αποδοχές μου να είναι τέτοιες ώστε να περνώ μια πολύ άνετη ζωή	5	62	244	153	464
		1,1%	13,4%	52,6%	33,0%	100,0 %
6.	Να μπορώ να ζω όπου θέλω	30	110	209	115	464
		6,5%	23,7%	45,0%	24,8%	100,0 %
7.	Να μπορώ να κάνω συχνά ταξίδια στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό	69	196	124	75	464
		14,9%	42,2%	26,7%	16,2%	100,0 %
8.	Να μου επιτρέπει να μένω σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας ή της Ευρώπης	116	210	94	44	464
		25,0%	45,3%	20,3%	9,5%	100,0 %
9.	Να νιώθω ότι δεν θα βρεθώ ποτέ άνεργος	7	19	127	311	464
		1,5%	4,1%	27,4%	67,0%	100,0 %
10.	Να ξέρω ότι θα κάνω την ίδια δουλειά για όλη μου την επαγγελματική ζωή	12	77	218	157	464
		2,6%	16,6%	47,0%	33,8%	100,0 %
11.	Να έχω σίγουρη απασχόληση χωρίς φόβο ανεργίας	1	16	120	327	464
		0,2%	3,4%	25,9%	70,5%	100,0 %
12.	Να ασκώ ένα είδος εξουσίας στους άλλους	204	184	63	13	464
		44,0%	39,7%	13,6%	2,8%	100,0 %
13.	Να είμαι υπεύθυνος της απόδοσης άλλων εργαζομένων	116	209	111	28	464
		25,0%	45,0%	23,9%	6,0%	100,0 %
14.	Να μην παρεμβαίνει στην προσωπική μου ζωή	15	47	177	225	464
		3,2%	10,1%	38,1%	48,5%	100,0 %
15.	Να μην είμαι υποχρεωμένος εξαιτίας της να παίρνω δουλειά στο σπίτι	27	148	169	120	464
		5,8%	31,9%	36,4%	25,9%	100,0 %

Πίνακας Ι.3 (συνέχεια)

	Ερωτήσεις-μονάδες	Τελείως ασήμαντο για μένα	Λίγο σημαντικό	Αρκετά σημαντικό	Πάρα πολύ σημαντικό για μένα	Σύνολο
16.	Να μην αναβάλλω προσωπικές μου ασχολίες για χάρη της	19	121	204	120	464
		4,1%	26,1%	44,0%	25,9%	100,0 %
17.	Να κινούμαι ή να έχει σωματικό κόπο	57	197	151	59	464
		12,3%	42,5%	32,5%	12,7%	100,0 %
18.	Να κάθομαι όλη μέρα σε ένα γραφείο	172	210	63	19	464
		37,1%	45,3%	13,6%	4,1%	100,0 %
19.	Να αξιοποιώ τις σωματικές μου δυνατότητες και την έμφυτή μου τάση για δραστηριότητα	34	103	232	95	464
		7,3%	22,2%	50,0%	20,5%	100,0 %
20.	Να ικανοποιώ την τάση μου να εξυπηρετώ όσους έχουν ανάγκη.	8	40	196	220	464
		1,7%	8,6%	42,2%	47,4%	100,0 %
21.	Να διαθέτω τον εαυτό μου και τις υπηρεσίες μου κυρίως στους άλλους ανθρώπους	20	91	213	140	464
		4,3%	19,6%	45,9%	30,2%	100,0 %

Πίνακας Ι.4: Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 7: Λήψη επαγγελματικής απόφασης

	Ερωτήσεις-μονάδες	Όχι	Ναι	Σύνολο
1.	Όταν πρόκειται να πάρω μια σημαντική απόφαση, είμαι πολύ μεθοδικός/ή	43	418	461
		9,3%	90,7%	100,0%
2.	Συχνά παίρνω μια απόφαση που είναι σωστή για μένα, χωρίς ωστόσο να ξέρω γιατί την πήρα	305	156	461
		66,2%	33,8%	100,0%
3.	Όταν παίρνω μια απόφαση είναι σημαντικό για μένα να ξέρω ποια είναι η απόφαση των φίλων μου	290	171	461
		62,9%	37,1%	100,0%
4.	Σπάνια παίρνω μια σημαντική απόφαση χωρίς προηγουμένως να έχω συγκεντρώσει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες	117	344	461
		25,4%	74,6%	100,0%
5.	Ακόμη και τις σπουδαίες αποφάσεις τις παίρνω πολύ γρήγορα	355	106	461
		77,0%	23,0%	100,0%
6.	Όταν αντιμετωπίζω μια σημαντική απόφαση, θέλω να έχω κάποιον να με καθοδηγεί προς τη σωστή κατεύθυνση	134	327	461
		29,1%	70,9%	100,0%
7.	Όταν παίρνω μια απόφαση, λαμβάνω υπόψη μου τις συνέπειές της στα μελλοντικά μου σχέδια	55	406	461
		11,9%	88,1%	100,0%
8.	Όταν παίρνω μια απόφαση, απλώς εμπιστεύομαι τα συναισθήματα και τη διαίσθησή μου	210	251	461
		45,6%	54,4%	100,0%
9.	Μου είναι πραγματικά πολύ δύσκολο να πάρω σημαντικές αποφάσεις χωρίς βοήθεια	287	174	461
		62,3%	37,7%	100,0%
10.	Όταν πρέπει να πάρω μια απόφαση τη σκέφτομαι πολύ προσεκτικά	37	424	461
		8,0%	92,0%	100,0%
11.	Συχνά αποφασίζω για κάτι χωρίς να το μελετήσω και να συγκεντρώσω πληροφορίες για αυτό	400	61	461
		86,8%	13,2%	100,0%
12.	Συχνά παίρνω αποφάσεις βασιζόμενος/η στο τι σκέφτονται οι άλλοι και όχι στο τι πραγματικά θέλω εγώ	403	58	461
		87,4%	12,6%	100,0%
13.	Όταν πρόκειται να πάρω μια σημαντική απόφαση, αρχίζω να τη σκέφτομαι πολύ καιρό πριν, ώστε να έχω χρόνο να σχεδιάσω προσεκτικά τις ενέργειες	76	385	461
		16,5%	83,5%	100,0%
14.	Όταν πρόκειται να πάρω μια απόφαση, δεν την εξετάζω, είναι σαν να βρίσκεται η απάντηση κάπου μέσα στο μυαλό μου και ξαφνικά ξέρω τι πρέπει να κάνω	348	113	461
		75,5%	24,5%	100,0%
15.	Σπάνια παίρνω μια απόφαση χωρίς να έχω μιλήσει προηγουμένως με την/τον καλύτερη/ο φίλη/ο μου	275	186	461
		59,7%	40,3%	100,0%
16.	Πριν αποφασίσω συνήθως διασταυρώνω τις πληροφορίες που έχω ώστε να είμαι βέβαιος/η ότι είναι σωστές	30	431	461
		6,5%	93,5%	100,0%

Πίνακας Ι.4 (συνέχεια)

	Ερωτήσεις-μονάδες	Όχι	Ναι	Σύνολο
17.	Όταν πρόκειται να αποφασίσω για κάτι, συνήθως χρησιμοποιώ τη φαντασία μου για να δω πώς θα νιώθω αφού θα έχω πάρει την απόφαση	158	303	461
		34,3%	65,7%	100,0%
18.	Πολλές αποφάσεις μου τις αναβάλλω, γιατί όταν ασχολούμαι επίμονα με αυτές καταλαμβάνομαι από νευρικότητα	325	136	461
		70,5%	29,5%	100,0%
19.	Πριν κάνω κάτι σημαντικό, φτιάχνω με προσοχή ένα πρόγραμμα δράσης	149	312	461
		32,3%	67,7%	100,0%
20.	Για τις περισσότερες αποφάσεις που παίρνω δεν υπάρχει λογική αιτία	383	78	461
		83,1%	16,9%	100,0%
21.	Νομίζω πως χρειάζομαι αρκετή ενθάρρυνση και ψυχολογική στήριξη από τους άλλους για να πάρω μια απόφαση	277	184	461
		60,1%	39,9%	100,0%
22.	Δεν παίρνω αποφάσεις βιαστικά γιατί θέλω να είμαι σίγουρος/η ότι αποφασίζω σωστά	66	395	461
		14,3%	85,7%	100,0%
23.	Παίρνω αποφάσεις τελείως αυθόρμητα ακολουθώντας το ένστικτό μου	327	134	461
		70,9%	29,1%	100,0%
24.	Δεν βρίσκω νόημα να πάρω μια απόφαση που θα με κάνει δυσάρεστο/η στους άλλους	254	207	461
		55,1%	44,9%	100,0%
25.	Συνήθως θεωρώ καθεμία από τις αποφάσεις μου ένα βήμα προς τον τελικό στόχο	76	385	461
		16,5%	83,5%	100,0%
26.	Συνήθως παίρνω τις αποφάσεις μου βασιζόμενος/η στο πώς είναι τα πράγματα τώρα στη ζωή μου και όχι στο πώς θα είναι στο μέλλον	170	291	461
		36,9%	63,1%	100,0%
27.	Δεν έχω μεγάλη εμπιστοσύνη στην ικανότητά μου να παίρνω σωστές αποφάσεις, για αυτό συνήθως στηρίζομαι στις απόψεις των άλλων	404	57	461
		87,6%	12,4%	100,0%
28.	Πριν πάρω μια απόφαση θέλω να μαθαίνω όσα περισσότερα γίνεται για τις πιθανές συνέπειές της	45	416	461
		9,8%	90,2%	100,0%
29.	Μια απόφαση είναι σωστή για μένα αν με ικανοποιεί συναισθηματικά	129	332	461
		28,0%	72,0%	100,0%
30.	Συνήθως δεν έχω μεγάλη εμπιστοσύνη στις αποφάσεις μου, παρά μόνο αν με βοηθήσουν οι φίλοι μου να τις πάρω	409	52	461
		88,7%	11,3%	100,0%

Πίνακας Ι.5: Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ: Αρχικό ατομικό επαγγελματικό σχέδιο δράσης

Μεταβλητή	N	% των ερωτώμενων	% των αποκρινόμενων
Αναζήτηση και εύρεση εργασίας			
Ναι	437	93,2	
Όχι	32	6,8	
Σύνολο	469	100,0	
Ανάπτυξη Κοιν.Σ.Επ.			
Ναι	13	2,8	
Όχι	456	97,2	
Σύνολο	469	100,0	
Ανάπτυξη ατομικής επιχειρηματικότητας			
Ναι	56	12,0	
Όχι	413	88,0	
Σύνολο	469	100,0	

Πίνακας Ι.6: Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 15 ΣΤΑΔΙΟ Α.5: Παρακολούθηση/υποστήριξη των ωφελουμένων / 15.Έντυπο μεταπαρακολούθησης

Ερωτήσεις-μονάδες						
Σε ποιο βαθμό οι παρακάτω παράγοντες διαμόρφωσαν την ανάγκη για κατάρτιση;	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Σύνολο
Η αλλαγή των επαγγελμάτων και των γνώσεων που απαιτούνται	27	52	185	132	66	462
	5,8%	11,3%	40,0%	28,6%	14,3%	100,0 %
Ο σύνθετος ρόλος του εργαζομένου μέσα στο χώρο εργασίας	26	47	156	167	66	462
	5,6%	10,2%	33,8%	36,1%	14,3%	100,0 %
Η είσοδος των νέων τεχνολογιών	34	35	122	158	113	462
	7,4%	7,6%	26,4%	34,2%	24,5%	100,0 %
Οι εξελίξεις που έφερε η οικονομική κρίση	25	16	98	135	188	462
	5,4%	3,5%	21,2%	29,2%	40,7%	100,0 %
Επιρροή από το οικογενειακό περιβάλλον	101	128	116	75	42	462
	21,9%	27,7%	25,1%	16,2%	9,1%	100,0 %
Ποιοι από τους πιο κάτω παράγοντες επηρέασαν το ενδιαφέρον σας για την παρακολούθηση του προγράμματος κατάρτισης;	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Σύνολο
Η ανάγκη για προσωπική ανάπτυξη	25	33	112	163	129	462
	5,4%	7,1%	24,2%	35,3%	27,9%	100,0 %
Η απόκτηση πρόσθετων προσόντων για να είμαι πιο ανταγωνιστικός στην αγορά εργασίας	22	27	89	136	188	462
	4,8%	5,8%	19,3%	29,4%	40,7%	100,0 %
Η ανάγκη παρακολούθησης των επιστημονικών και τεχνικών εξελίξεων	35	60	135	153	79	462
	7,6%	13,0%	29,2%	33,1%	17,1%	100,0 %
Η μεγαλύτερη κοινωνική αναγνώριση	56	85	119	127	75	462
	12,1%	18,4%	25,8%	27,5%	16,2%	100,0 %
Η παροχή οικονομικών κινήτρων (επιδότηση μέσω του προγράμματος)	28	16	63	107	248	462
	6,10%	3,50%	13,60%	23,20%	53,70%	100,0 %
Η διεύρυνση του κοινωνικού δικτύου	30	47	114	150	121	462
	6,5%	10,2%	24,7%	32,5%	26,2%	100,0 %

Πίνακας Ι.6 (συνέχεια)

Κατανομή της ερώτησης «Στην προσπάθειά σας να βρείτε εργασία, σε ποια πεδία επιθυμείτε να έρθετε σε επιπλέον επαφή με τον με το σύμβουλο απασχόλησης και μετά τη λήξη του προγράμματος;»

Ερωτήσεις-μονάδες	Όχι	Ναι	Σύνολο
Εκπαίδευση/κατάρτιση	222	240	462
	48,1%	51,9%	100,0 %
Απασχόληση	182	280	462
	39,4%	60,6%	100,0 %
Επιχειρηματικότητα	327	135	462
	70,8%	29,2%	100,0 %
Θέσεις εργασίας/προκηρύξεις	172	290	462
	37,2%	62,8%	100,0 %
Προγράμματα επιδότησης	234	228	462
	50,6%	49,4%	100,0 %
Τεχνικές εύρεσης εργασίας	258	204	462
	55,8%	44,2%	100,0 %
Εργασιακά δικαιώματα	268	194	462
	58,0%	42,0%	100,0 %
Προσωπική-κοινωνική ανάπτυξη	282	180	462
	61,0%	39,0%	100,0 %

Πίνακας Ι.7: Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στο ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΝΟ 17-ΣΤΑΔΙΟ Α.5: Παρακολούθηση/υποστήριξη των ωφελουμένων / 17.Αξιολόγηση της επαγγελματικής συμβουλευτικής

Τρόπος ενημέρωσης των ωφελουμένων για το πρόγραμμα			
Ερωτήσεις-μονάδες	**Όχι**	**Ναι**	**Σύνολο**
Διαδίκτυο	319	143	462
	69,0%	31,0%	100,0 %
Έντυπο υλικό	451	11	462
	97,6%	2,4%	100,0 %
Φιλικό/συγγενικό πρόσωπο	303	159	462
	65,6%	34,4%	100,0 %
Άλλον οργανισμό/φορέα	326	136	462
	70,6%	29,4%	100,0 %

Πίνακας Ι.8: Κατανομές των απαντήσεων των ωφελουμένων στις επαναλαμβανόμενες έρευνες / follow up μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος

Μεταβλητή	N	% των ερωτώμενων	% των αποκρινόμενων
Θέση στην απασχόληση 2018			
Άνεργος	316	67,4	
Άνεργος αλλά δεν ψάχνω	57	12,2	
Εργαζόμενος	85	18,1	
Αυτοαπασχολούμενος	11	2,3	
Σύνολο	469	100,0	
Τύπος απασχόλησης 2018			
Πλήρης	51	60,0	69,9
Μερική	22	25,9	30,1
ΔΑ	12	14,1	
Σύνολο	85	100,0	100,0
Είδος σύμβασης 2018			
Αορίστου χρόνου	37	43,5	51,4
Ορισμένου χρόνου	35	41,2	48,6
ΔΑ	13	15,3	
Σύνολο	85	100,0	100,0
Θέση στην απασχόληση 2019			
Άνεργος	354	75,5	
Άνεργος αλλά δεν ψάχνω	2	0,4	
Εργαζόμενος	96	20,5	
Αυτοαπασχολούμενος	17	3,6	
Σύνολο	469	100,0	
Τύπος απασχόλησης 2019			
Πλήρης	66	68,8	
Μερική	30	31,2	
Σύνολο	96	100,0	
Είδος σύμβασης 2019			
Αορίστου χρόνου	42	43,8	45,7
Ορισμένου χρόνου	50	52,0	54,3
ΔΑ	4	4,2	
Σύνολο	96	100,0	100,0

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

ISBN: 978-618-5483-04-3